

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

НАУМЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 341.215.43 + 341.241.1

**ДИСЕРТАЦІЯ
МІЖНАРОДНО–ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ РЕАДМІСІЇ**

293 «Міжнародне право»

29 «Міжнародні відносини»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Науменко Н. М.

Науковий керівник:
Стещенко Володимир Миколайович
кандидат юридичних наук, професор

Харків – 2023

АНОТАЦІЯ

Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво України з питань реадмісії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертаційна робота є першим в українській науці міжнародного права комплексним системним дослідженням правових підстав, закономірностей та особливостей міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною та іншими державами.

Під час дослідження було проаналізовано і з'ясовано зміст усіх укладених Україною міжнародних договорів про реадмісію, зокрема Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р., імплементаційних протоколів, укладених на підставі цієї Угоди, а також двосторонніх міжнародних угод про реадмісію, які Україна уклала з іншими державами, зокрема з Данією, Ісландією, Норвегією, Швейцарією, Молдовою, Грузією, Туреччиною, Узбекистаном, Туркменістаном, В'єтнамом, Росією і Республікою Білорусь.

Запропоновано класифікацію міжнародних угод про реадмісію за участю України за такими основними критеріями:

а) за наявністю спільного кордону між Україною та іншою державою – стороною угоди про реадмісію: угоди про реадмісію з державами, з якими Україна має спільний державний кордон (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Білорусь та Росія) та угоди про реадмісію з державами, з якими Україна не має спільного державного кордону (Данія, Ісландія, Норвегія, Грузія, Швейцарія, Туреччина, Узбекистан, Туркменістан і В'єтнам);

б) за суб'єктним складом: практично усі угоди України про реадмісію є двосторонніми міжнародними договорами з іншими державами, виключення складає Угода про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р., яка укладена з міжнародною організацією;

в) за рівнем укладення угоди про реадмісію: переважна більшість угод України про реадмісію укладаються на рівні урядів договірних сторін, разом з тим деякі угоди про реадмісію укладаються на найвищому – міждержавному рівні, зокрема, це угоди: з Європейським Союзом, з Республікою Білорусь і з Швейцарською Конфедерацією.

Визначено, що усі міжнародні угоди про реадмісію за участю України, незалежно від того, укладені вони на міждержавному чи міжурядовому рівні, мають однакову юридичну силу, оскільки надання згоди на обов'язковість усіх міжнародних угод про реадмісію здійснюється на рівні законів України – через процедуру ратифікації Верховною Радою України, як це передбачено пунктом «б» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV.

Встановлено, що усі угоди про реадмісію за участю України укладені на необмежений (невизначений) строк, іншими словами, – безстроково, і з можливістю їх припинення за умови денонсації, про що зазначено у тексті цих угод. Така практика є цілком обґрунтованою, оскільки укладення на невизначений строк міжнародних договорів, які регулюють права та обов'язки індивідів, є поширеним у міжнародному публічному праві.

З'ясовано, що через широкомасштабну збройну агресію Росії практичне виконання Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. і Виконавчого протоколу про порядок реалізації цієї Угоди 2012 р. стало неможливим, тому Україна, керуючись статтею 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., зупинила дію як зазначеної Угоди (на підставі Закону № 3359-IX від 24 серпня 2023 р.), так і Виконавчого протоколу про порядок реалізації цієї Угоди (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2023 р. № 900). Як наслідок, Україна

звільнена від зобов'язання виконувати зазначені договори протягом періоду зупинення їх дії.

Обґрунтовано, що імплементаційні протоколи до угод про реадмісію є самостійними міжнародними договорами, якщо тільки угоди про реадмісію не називають відповідні імплементаційні протоколи невід'ємною частиною таких угод, оскільки:

по-перше, власне угоди про реадмісію зазвичай не містять норм, які вказували б на те, що імплементаційні протоколи є їх невід'ємною частиною, наприклад, з 13 міжнародних угод про реадмісію, які уклала Україна, таку норму містить лише Угода про реадмісію з Республікою Узбекистан 2000 р.;

по-друге, імплементаційні протоколи мають усі ознаки саме міжнародного договору, а не невід'ємної частини угоди про реадмісію, зокрема імплементаційні протоколи мають власний об'єкт правового регулювання, норми про взаємні зобов'язання сторін, норми про підписання, набрання чинності, строк дії і припинення дії і т.д.;

по-третьє, імплементаційні протоколи зазвичай укладаються на нижчому рівні, ніж угоди про реадмісію (зокрема, імплементаційні протоколи укладаються або на міжурядовому, або навіть на міжвідомчому рівні, а угоди про реадмісію – зазвичай укладаються на міждержавному або на міжурядовому рівні);

по-четверте, згода на обов'язковість імплементаційних протоколів зазвичай надається в інший спосіб, ніж згода на обов'язковість угод про реадмісію;

по-п'яте, усі без виключення імплементаційні протоколи передбачають можливість внесення до їх текстів змін і доповнень, при цьому зазначені зміни і доповнення не стосуються тексту відповідної угоди про реадмісію і

по-шосте, практично усі імплементаційні протоколи, що укладені на підставі статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р., передбачають можливість припинення їх дії не лише одночасно з припиненням дії цієї Угоди, але також

через денонсацію конкретного імплементаційного протоколу за ініціативою однієї із сторін.

Визначено правову природу спільних декларацій стосовно Данії, Ісландії та Норвегії до Угоди про реадмісію 2007 р. та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р., яка полягає в тому, що, по-перше, такі спільні декларації є невід'ємною частиною названих угод, і, по-друге, зазначені спільні декларації, які прийняли Європейський Союз та Україна, мають рекомендаційний характер не лише для України, а й для Данії, Ісландії та Норвегії. Прийняття саме рекомендацій повністю узгоджується з принципом поваги до державного суверенітету зазначених країн, який загально визнано має характер імперативної норми міжнародного права (*jus cogens*); разом з тим рекомендаційний характер спільних декларацій стовідсотково призводить до укладення обов'язкового двостороннього міжнародного договору, тобто у цьому випадку ми маємо справу з унікальним правовим актом, який умовно можна назвати «спільна декларація рекомендаційного характеру, що має наперед погоджені юридично обов'язкові наслідки».

Внесено пропозицію про необхідність припинення дії або через денонсацію, або на підставі спільного рішення Сторін двосторонніх міжнародних угод України про реадмісію з Угорською Республікою (1993 р.), з Республікою Польща (1993 р.), з Латвійською Республікою (1997 р.) та з Республікою Болгарія (2001 р.), а також відповідних міжнародних документів обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, оскільки їх зміст не відповідає вимогам пункту 2 статті 216 ДФЄС.

Визначено, що правова природа Угоди про реадмісію 2007 р. полягає в тому, що це самодостатній міжнародно-правовий договір, який має пряму дію для врегулювання питань реадмісії у відносинах між певною державою – членом ЄС та Україною.

Встановлено, що Угода про реадмісію 2007 р. має такі основні ознаки, – це є: (а) змішана (mixed); (б) двостороння (bilateral); (в) міжнародна угода (international agreement):

а) термін «змішана» (mixed) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома різними суб'єктами міжнародного права – Україною (суверенною державою) та Європейським Союзом, який у даному конкретному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію;

б) термін «двостороння» (bilateral) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома Договірними Сторонами: з однієї сторони – це Україна, а з іншої сторони – Європейський Союз; при цьому кожна із зазначених Договірних Сторін має свою власну договірну позицію за цією Угодою;

в) термін «міжнародна угода» (agreement) є наслідком термінологічного розрізнення міжнародних договорів, які Європейський Союз укладає від свого імені з іншими суб'єктами міжнародного права, – від так званих «засновницьких (установчих, первинних) міжнародних договорів» («founding treaties»): Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу і Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії.

Встановлено співвідношення імплементаційних (виконавчих) протоколів з відповідною угодою про реадмісію як норм права спеціального характеру (*lex specialis*) з нормою права загального характеру (*lex generalis*), що створюють умови для ефективної реалізації положень відповідної Угоди про реадмісію і загалом створюють умови для підвищення ефективності міждержавного співробітництва з питань реадмісії.

Наведено обґрунтування «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», тобто практики одночасного укладення відповідної угоди про реадмісію та угоди про спрощення оформлення віз, як

це передбачено в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000.

Ключові слова: реадмісія, реадмісія осіб, громадяни, іноземці, особи без громадянства, міжнародні угоди про реадмісію, угоди ЄС про реадмісію, імплементаційні протоколи, міжнародні договори, правова природа міжнародних договорів, набрання чинності міжнародними договорами, застосування міжнародних договорів, строк дії міжнародних договорів, припинення міжнародних договорів, денонсація міжнародних договорів, компетентні органи у сфері реадмісії.

SUMMARY

Naumenko N. M. International legal cooperation of Ukraine on readmission. – Qualifying scientific work preserving manuscript rights.

The thesis for obtaining the scientific degree of doctor of philosophy in speciality 293 «International Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The dissertation is the first comprehensive systematic study of the legal basis, patterns and peculiarities of international legal cooperation on readmission between Ukraine and other states in the Ukrainian science of international law.

The study analysed and clarified the content of all international readmission treaties concluded by Ukraine, including the 2007 Readmission Agreement between Ukraine and the European Community, the implementation protocols concluded on the basis of this Agreement, as well as bilateral international agreements on readmission concluded by Ukraine with other states, including Denmark, Iceland, Norway, Switzerland, Moldova, Georgia, Turkey, Uzbekistan, Turkmenistan, Vietnam, Russia and the Republic of Belarus.

The author proposes a classification of international readmission agreements with participation of Ukraine according to the following main criteria:

a) by the existence of a common border between Ukraine and another State party to the readmission agreement: readmission agreements with the States with which Ukraine has a common state border (Poland, Slovakia, Hungary, Romania, Moldova, Belarus and Russia) and readmission agreements with the States with which Ukraine does not have a common state border (Denmark, Iceland, Norway, Georgia, Switzerland, Turkey, Uzbekistan, Turkmenistan and Vietnam);

b) by subject matter: almost all of Ukraine's readmission agreements are bilateral international agreements with other states, with the exception of the 2007 Readmission Agreement between Ukraine and the European Community, which is concluded with an international organisation;

c) by the level of conclusion of the readmission agreement: the vast majority of Ukraine's readmission agreements are concluded at the level of the governments of the contracting parties, however, some readmission agreements are concluded at the highest level – interstate level, in particular, agreements with the European Union, the Republic of Belarus and the Swiss Confederation.

It is determined that all international readmission agreements with the participation of Ukraine, regardless of whether they are concluded at the interstate or intergovernmental level, have the same legal force, since the consent to be bound by all international readmission agreements is carried out at the level of the laws of Ukraine – through the ratification procedure by the Verkhovna Rada of Ukraine, as provided for in paragraph b of part two of Article 9 of the Law of Ukraine "On Treaties of Ukraine" of 29.06.2004, No. 1906-IV.

It is established that all readmission agreements with the participation of Ukraine are concluded for an unlimited (indefinite) period, in other words, indefinitely, and with the possibility of their termination upon denunciation, as stated in the text of these agreements. This practice is quite justified, since the conclusion of treaties regulating the rights and obligations of individuals for an indefinite period is common in public international law.

It is found that due to Russia's large-scale armed aggression, the practical implementation of the 2012 Agreement between Ukraine and Russia on

Readmission and the 2012 Executive Protocol on the Implementation of this Agreement became impossible, so Ukraine, guided by Article 62 of the Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969 suspended both the said Agreement (by virtue of Law No. 3359-IX of 24 August 2023) and the Executive Protocol on the Implementation of this Agreement (by virtue of Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 900 of 23 August 2023). As a result, Ukraine is released from the obligation to fulfil these agreements during the period of their suspension.

It is substantiated that the implementing protocols to readmission agreements are separate treaties, unless the readmission agreements name the relevant implementing protocols as an integral part of such agreements, since

firstly, readmission agreements themselves usually do not contain provisions that would indicate that implementing protocols are an integral part of them, for example, out of 13 international readmission agreements concluded by Ukraine, only the 2000 Agreement on Readmission with the Republic of Uzbekistan contains such a provision;

secondly, implementation protocols have all the features of a treaty, rather than an integral part of a readmission agreement, in particular, implementation protocols have their own object of legal regulation, rules on mutual obligations of the parties, rules on signing, entry into force, validity and termination, etc;

third, implementation protocols are usually concluded at a lower level than readmission agreements (in particular, implementation protocols are concluded either at the intergovernmental or even interagency level, while readmission agreements are usually concluded at the interstate or intergovernmental level);

fourthly, consent to be bound by implementing protocols is usually given in a different way than consent to be bound by readmission agreements;

fifth, all implementing protocols, without exception, provide for the possibility of amending their texts, while these amendments do not affect the text of the relevant readmission agreement; and

sixth, virtually all the implementing protocols concluded on the basis of Article 16 of the 2007 Readmission Agreement provide for the possibility of

termination not only simultaneously with the termination of this Agreement, but also through the denunciation of a specific implementing protocol at the initiative of one of the parties.

The author determines the legal nature of the joint declarations on Denmark, Iceland and Norway to the 2007 Readmission Agreement and the 2007 Visa Facilitation Agreement, which is, firstly, that such joint declarations are an integral part of the said agreements, and, secondly, that the said joint declarations adopted by the European Union and Ukraine are of a recommendatory nature not only for Ukraine, but also for Denmark, Iceland and Norway. The adoption of recommendations is fully consistent with the principle of respect for the state sovereignty of these countries, which is generally recognised as a peremptory norm of international law (*jus cogens*); at the same time, the recommendatory nature of joint declarations definitely leads to the conclusion of a binding bilateral international agreement, i.e. in this case we are dealing with a unique legal act that can be conditionally called a "joint declaration of a recommendatory nature with pre-agreed legally binding consequences".

The author proposes that the bilateral international agreements of Ukraine on readmission with the Republic of Hungary (1993), the Republic of Poland (1993), the Republic of Latvia (1997) and the Republic of Bulgaria (2001), as well as the relevant international binding instruments concluded on the basis of these bilateral agreements, should be terminated either by denunciation or by a joint decision of the Parties, since their content does not meet the requirements of Article 216(2) TFEU.

It is determined that the legal nature of the 2007 Readmission Agreement is that it is a self-sufficient international legal agreement which has direct effect for the regulation of readmission issues in relations between a particular EU Member State and Ukraine.

It is established that the 2007 Readmission Agreement has the following main features: (a) mixed; (b) bilateral; (c) international agreement:

a) the term "mixed" means that the 2007 Readmission Agreement was concluded between two different subjects of international law - Ukraine (a sovereign state) and the European Union, which in this particular case can be considered as an international intergovernmental organisation;

b) the term "bilateral" means that the 2007 Readmission Agreement is concluded between two Contracting Parties: on the one hand, Ukraine, and on the other hand, the European Union; each of the said Contracting Parties has its own contractual position under this Agreement;

c) the term "international agreement" is a consequence of the terminological distinction between international agreements concluded by the European Union on its own behalf with other subjects of international law – from the so-called "founding treaties": The Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union and the Treaty establishing the European Atomic Energy Community.

The author establishes the correlation between the implementation (executive) protocols and the relevant readmission agreement as *lex specialis* and *lex generalis*, which create conditions for effective implementation of the provisions of the relevant readmission agreement and generally create conditions for enhancing the effectiveness of interstate cooperation on readmission issues.

The author provides a justification for the "package principle of concluding agreements on the regime of mutual travel of citizens", i.e. the practice of simultaneously concluding the relevant readmission agreement and the agreement on visa facilitation, as provided for in the Programme of Ukraine's Integration into the European Union approved by the Decree of the President of Ukraine No. 1072/2000 dated 14 September 2000.

Key words: readmission, readmission of persons, nationals, foreign nationals, stateless persons, international agreements on readmission, EURAs, implementing protocols, treaties, legal nature of treaties, enter into force of treaties, application of treaties, validity of treaties, termination of treaties, denounce of treaties, competent authorities responsible for readmission.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Naumenko N. The powers of competent authorities in the readmission of persons between Ukraine and EU member states. *Публічне право*. 2022. No 4 (48). P. 126–137. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-14>

2. Naumenko N. International legal cooperation on readmission between Ukraine and the Swiss Confederation. *Публічне право*. 2023. No 2 (50). P. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-50-6>

3. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та державами Азії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 422–426. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/102>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Науменко Н. М. Класифікація міжнародних договорів України про реадмісію осіб. *International scientific and practical conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings, July 9–10, 2021. Wloclawek, Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. P. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-50>

5. Науменко Н. М. Зміст поняття «реадмісія» у міжнародних угодах України про реадмісію осіб. *International scientific conference «Innovative views in European fundamental scientific-practical legal studies»*: conference proceedings, December 28–29, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 213–217. DOI: doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-55

6. Naumenko N. The principal provisions for the accelerated procedure of readmission between Ukraine and EU member states. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 46)*: матеріали міжнар. наук. інтернет-

конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 13–14 грудня 2022 р.).
Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 11–14. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3477

7. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії між Україною та Республікою Молдова. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18–19 вересня 2023 р.). Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 35–41. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3661

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження:

8. Naumenko N. Peculiarities of Agreement between Ukraine and Denmark on the readmission of persons. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. N 1. P. 123–127. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/ca207b2c626da0c3a651dab3e413069e.pdf/ReOS%2001%20aus%202019.pdf>

9. Naumenko N. A general characteristic of international readmission agreements between Ukraine and EU member states. *Evropský politický a právní diskurz / European political and law discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. P. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2020.7.6.8>

10. Naumenko N. Legal nature of the implementing protocols to the EURAs (in the case of Ukraine). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. Iss. 6. Vol. 1. P. 296–301. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/03/VJNR_6_1_2020-.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНО–ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕАДМІСІЇ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО РЕАДМІСІЮ 2007 Р.	16
1.1. Правова природа і юридичне значення Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р.....	16
1.2. Правова природа імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.....	42
1.3. Міжнародно-правове співробітництво між Україною і державами – членами ЄС на підставі імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.....	53
1.4. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією.....	79
Висновки до Розділу 1	102
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО–ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕАДМІСІЇ НА ПІДСТАВІ ДВОСТОРОННІХ МІЖДЕРЖАВНИХ УГОД ПРО РЕАДМІСІЮ	115
2.1. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та європейськими державами, які не є членами ЄС: Швейцарією, Молдовою та Грузією.....	115
2.2. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною і державами Азії: Туреччиною, Узбекистаном, Туркменістаном і В'єтнамом.....	132
2.3. Міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією і між Україною та Республікою Білорусь.....	141
Висновки до Розділу 2	161
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	181
ДОДАТОК	257

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Право вільного пересування кожної особи визнане і закріплене як у міжнародно-правовій звичаєвій практиці, так і в чинних міжнародно-правових актах універсального характеру, зокрема у статті 13 Загальної декларації прав людини 1948 р. і в статті 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., а також в національному законодавстві держав, зокрема в Конституції України це право гарантується в статті 33. Разом з тим право вільного пересування є можливим за умови, що таке пересування здійснюється на законних підставах.

Цілком очевидно, що глобалізаційні процеси сучасного світу супроводжуються активною міграцією населення, яка в свою чергу набуває як легального, так і нелегального характеру. Одним із достатньо ефективних способів протидії нелегальній міграції є реадмісія, під якою розуміється повернення осіб, які не мають або втратили законні підстави перебування на території певної країни, до країн їх громадянства, походження або до країн, з яких такі особи прибули. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії здійснюється через укладення міжнародних угод про реадмісію, які передбачають пряме зобов'язання держав-підписантів приймати запити про повернення осіб (власних громадян, але в більшості випадків також громадян третіх країн або осіб без громадянства), а також встановлюють особливості такого співробітництва. Зокрема, міжнародні угоди про реадмісію визначають процедуру ідентифікації осіб, які підлягають реадмісії, процедуру видачі прийнятних проїзних документів, часові рамки для здійснення реадмісії, а також забезпечують права особи, яка підлягає реадмісії, насамперед, через захист персональних даних такої особи. Таким чином, угоди про реадмісію забезпечують обов'язкову міжнародно-правову основу для співробітництва України з іншими державами у сфері реадмісії, а

ефективність угод про реадмісію полягає в тому, що вони сприяють збільшенню кількості повернень і сприяють боротьбі з нелегальною міграцією.

Отже, актуальність обраної теми дисертаційної роботи визначається такими основними чинниками.

По-перше, принцип реадмісії власних громадян визнається міжнародною договірною практикою і, завдяки існуючому правовому консенсусу та відповідній державній практиці, також визнається як принцип міжнародного звичаєвого права. В останні роки це зобов'язання було обґрунтоване в усталеній і широко поширеній міжнародній практиці, що призвело до укладення низки відповідних міжнародних документів. У цьому зв'язку очевидно, що міжнародно-правовий звичай реадмісії власних громадян, з одного боку, є міжнародно-правовим зобов'язанням України, а з іншого боку, практична реалізація цього зобов'язання, а також реадмісія іноземних громадян та осіб без громадянства, які порушують правила перебування на території України, можлива лише через міжнародно-правове співробітництво України шляхом укладення і виконання відповідних двосторонніх міжнародних договорів про реадмісію.

По-друге, міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії у відносинах між Україною та державами – членами Європейського Союзу, а також між Україною та державами – членами НАТО є необхідною умовою для набуття нашою країною повноправного членства в цих організаціях, що знайшло відображення в низці двосторонніх міжнародних документів, укладених між Україною та Європейським Союзом, а також між Україною і НАТО, насамперед, ми маємо на увазі Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. (надалі – Угода про реадмісію 2007 р.).

По-третє, для України питанням національної безпеки є укладення міжнародних договорів про реадмісію з державами, чії громадяни (а також особи без громадянства походженням з таких держав) намагаються

потрапити до Європейського Союзу через територію України. Здійснення реадмісії таких осіб є можливим виключно через відповідне міжнародно-правове співробітництво України з іншими державами – на підставі двосторонніх міжнародних договорів про реадмісію.

Зважаючи на викладене, внутрішньодержавні правові акти України наголошують на необхідності активізації переговорного процесу і власне укладення міжнародних договорів з питань реадмісії з іншими державами, у тому числі імплементаційних протоколів щодо реалізації угод про реадмісію.

У системі міжнародного публічного права реадмісія традиційно розглядається як інститут міжнародного міграційного права (в частині норм, що регулюють протидію нелегальній міграції), при цьому інститут реадмісії тісно пов'язаний з міжнародним правом прав людини в частині норм, які забезпечують права особи, що підлягає реадмісії. Також реадмісія є інститутом адміністративного права в системі національного права.

Саме тому питання протидії нелегальній міграції та реадмісії є предметом досліджень вчених з багатьох галузей знань. Так, найбільш часто зазначені питання досліджувалися у дисертаційних роботах науковців з адміністративного права, зокрема маються на увазі дисертації таких вчених, як: М. М. Аракелян, О. О. Бандурка, О. В. Білоконь, І. К. Василенко, І. О. Гарна, Д. В. Голобородько, Н. П. Демчик, С. Г. Кривчук-Новак, В. М. Кузенко, О. В. Кузьменко, Т. П. Мінка, С. О. Мосьондз, А. Ф. Мота, А. Ф. Муратова, В. І. Олефір, В. І. Палько, В. В. Половніков, О. І. Савченко, С. С. Саїв, В. М. Снігур, В. І. Столбовий, Н. П. Тиндик та ін.

Також питання протидії нелегальній міграції та окремі питання реадмісії розглядалися у дисертаційних роботах з міжнародного права (О. В. Білозір, С. В. Книш, Т. О. Кортюкова, З. М. Макаруха, І. А. Мамедов, М. М. Микієвич, І. І. Серова та ін.), теорії держави і права (А. І. Супруновський, Т. Ю. Цуркан та ін.), кримінально-правових наук (А. П. Мозоль, Т. Є. Огнєв та ін.), економічних наук (Н. Г. Ваврищук, І. П. Ольшевська та ін.), політичних наук (Д. М. Баланюк, П. Г. Безуглий, Т. О. Гнатюк та ін.) і

державного управління (А. В. Дергач, О. А. Малиновська, Л. Ф. Муц, В. О. Новік, М. Є. Чулаєвська, О. М. Шевченко та ін.).

Серед вітчизняних вчених у сфері реадмісії слід відзначити к.ю.н. С. М. Олійник, яка є авторкою низки статей з питань реадмісії і кандидатської дисертації «Міжнародно-правове регулювання реадмісії осіб» (2020 р.), а також д.ю.н., проф. Ю. Б. Курилюка, автора низки статей з питань реадмісії, і співавтора (разом із С. М. Олійник) монографії «Реадмісія нелегальних мігрантів (міжнародно-правова і внутрішньодержавна регламентація)» (2023 р.). У зазначених працях С. М. Олійник і Ю. Б. Курилюк зосереджують свою увагу переважно на теоретичних аспектах реадмісії як інституту міжнародного публічного права.

Окрім цього, слід назвати таких вітчизняних вчених, як: Л. В. Ананко, В. О. Васечко, Т. О. Гнатюк, Е. В. Горян, С. В. Кутняк, Я. І. Грабчук, О. Б. Олексів, Н. П. Тиндик, А. В. Шендеровська та інших, які досліджували у своїх наукових статтях зміст Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р.

Серед іноземних вчених, які здійснювали дослідження у сфері реадмісії, насамперед слід назвати Маріяджулію Жюфре (Mariagiulia Giuffré), авторку дисертації «Seeking Protection in Europe: Refugees, Human Rights, and Bilateral Agreements Linked to Readmission» (2013 р.) і низки статей з питань реадмісії, а також Жана-П'єра Кассаріно (Jean-Pierre Cassarino) і Флоріана Траунера (Florian Trauner) – авторів низки наукових публікацій, в яких досліджується практика Європейського Союзу у сфері реадмісії.

Також слід зауважити, що низка українських та іноземних вчених зверталися до проблематики реадмісії у своїх монографіях, навчальних посібниках, наукових статтях та публікаціях практичного характеру, які ми наводимо у списку використаних джерел. Попри такий достатньо широкий перелік наукових і навчально-методичних робіт, слід констатувати, що у своїх наукових дослідженнях українські та іноземні вчені розглядали

міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та іншими державами або загальним чином, або фрагментарно.

Отже, комплексне дослідження питань міжнародно-правового співробітництва України у сфері реадмісії вперше здійснюється у нашій дисертаційній роботі, що власне й складає актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до цільової комплексної програми «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права», номер державної реєстрації – 0111U000954.

Тему дисертаційного дослідження «Міжнародно-правове співробітництво України з питань реадмісії» затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 23.11.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розв'язання наукового завдання, що полягає у встановленні загальних закономірностей та особливостей міжнародно-правового співробітництва України з питань реадмісії.

Для досягнення мети дисертаційної роботи слід вирішити такі наукові завдання:

- здійснити класифікацію міжнародних угод про реадмісію за участю України;
- визначити правову природу Угоди про реадмісію 2007 р.;
- встановити співвідношення за юридичною силою Угоди про реадмісію 2007 р. та двосторонніх міжнародних угод України про реадмісію відповідно: з Угорською Республікою (1993 р.), з Республікою Польща (1993 р.), з Латвійською Республікою (1997 р.) та з Республікою Болгарія (2001 р.), а також відповідних міжнародних документів обов'язкового

характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, і набрали чинності до набрання чинності Угоди про реадмісію 2007 р.;

- визначити правову природу імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.;

- здійснити порівняльно-правовий аналіз змісту імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.: з Республікою Австрія (2012 р.), з Чеською Республікою (2013 р.), з Естонською Республікою (2015 р.), з Республікою Польща (2017 р.), з Литовською Республікою (2018 р.), з Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди (2018 р.);

- встановити співвідношення за юридичною силою Угоди про реадмісію 2007 р. та імплементаційних протоколів до цієї Угоди;

- з'ясувати зміст угод про реадмісію та про спрощення оформлення віз між Україною і відповідно Данією (2007 р.), Норвегією (2008 р.) та Ісландією (2013 р.) на підставі порівняльного аналізу з Угодою про реадмісію 2007 р. та Угодою про спрощення оформлення віз 2007 р.;

- визначити правову природу спільних декларацій стосовно Данії, Ісландії та Норвегії до Угоди про реадмісію 2007 р. та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р.;

- встановити особливості міжнародно-правового співробітництва України з питань реадмісії з європейськими державами, які не є членами ЄС: Швейцарією, Молдовою і Грузією;

- з'ясувати особливості міжнародно-правового співробітництва України у сфері реадмісії з державами Азії: Туреччиною, Узбекистаном, Туркменістаном і В'єтнамом;

- визначити особливості міжнародно-правового регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією і між Україною та Республікою Білорусь;

- встановити зв'язок між угодами про реадмісію та угодами про спрощення оформлення віз (про безвізові поїздки громадян).

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини з питань реадмісії між Україною та іншими державами.

Предметом дослідження є міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та іншими державами.

Методи дослідження. Для досягнення мети і завдань дисертаційної роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, які широко застосовуються у сучасній науці міжнародного публічного права, зокрема: об'єктивності, діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, системно-структурний, класифікації, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий та інші загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Метод об'єктивності дозволив забезпечити достовірність, всебічність, комплексність і повноту інформації, що використовувалася під час процесу дослідження. Діалектичний метод було застосовано для з'ясування особливостей розвитку міжнародної договірної практики України у сфері реадмісії. Історико-правовий метод дозволив обґрунтувати, що перші двосторонні міжнародні угоди України про реадмісію визнаються саме як угоди про реадмісію за об'єктом їх правового регулювання, незважаючи на відсутність терміну «реадмісія» у їх назвах і текстах. Формально-логічний метод використано при визначенні особливостей укладення, набрання чинності, дії і припинення дії міжнародних угод про реадмісію за участю України. Системно-структурний метод дозволив встановити ознаки та особливості міжнародних угод про реадмісію за участю України. Завдяки методу класифікації були визначено чіткі критерії для класифікації міжнародних угод про реадмісію за участю України. Спеціально-юридичний метод застосовано для визначення правової природи імплементаційних (виконавчих) протоколів до угод про реадмісію за участю України. За допомогою порівняльно-правового методу були встановлені особливості змін в різних редакціях текстів угод про реадмісію між Україною та Швейцарією, між Україною та Молдовою, між Україною та Росією.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в українській науці міжнародного права здійснено комплексне системне дослідження правових підстав, закономірностей та особливостей міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною та іншими державами. Основні теоретичні і практичні результати дослідження мають наукову новизну, що виносяться на захист.

Уперше:

– запропоновано класифікацію міжнародних угод про реадмісію за участю України за такими основними критеріями:

а) за наявністю спільного кордону між Україною та іншою державою – стороною угоди про реадмісію: угоди про реадмісію з державами, з якими Україна має спільний державний кордон (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Білорусь та Росія) та угоди про реадмісію з державами, з якими Україна не має спільного державного кордону (Данія, Ісландія, Норвегія, Грузія, Швейцарія, Туреччина, Узбекистан, Туркменістан і В'єтнам);

б) за суб'єктним складом: практично усі угоди України про реадмісію є двосторонніми міжнародними договорами з іншими державами, виключення складає Угода про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р., яка укладена з міжнародною організацією;

в) за рівнем укладення угоди про реадмісію: переважна більшість угод України про реадмісію укладаються на рівні урядів договірних сторін, разом з тим деякі угоди про реадмісію укладаються на найвищому – міждержавному рівні, зокрема, це угоди: з Європейським Союзом, з Республікою Білорусь і з Швейцарською Конфедерацією;

– обґрунтовано, що імплементаційні протоколи є самостійними міжнародними договорами, якщо тільки угоди про реадмісію не називають відповідні імплементаційні протоколи невід'ємною частиною таких угод, оскільки:

по-перше, власне угоди про реадмісію зазвичай не містять норм, які вказували б на те, що імплементаційні протоколи є їх невід'ємною частиною, наприклад, з 13 міжнародних угод про реадмісію, які уклала Україна, таку норму містить лише Угода про реадмісію з Республікою Узбекистан 2000 р.;

по-друге, імплементаційні протоколи мають усі ознаки саме міжнародного договору, а не невід'ємної частини угоди про реадмісію, зокрема імплементаційні протоколи мають власний об'єкт правового регулювання, норми про взаємні зобов'язання сторін, норми про підписання, набрання чинності, строк дії і припинення дії і т.д.;

по-третьє, імплементаційні протоколи зазвичай укладаються на нижчому рівні, ніж угоди про реадмісію (зокрема, імплементаційні протоколи укладаються або на міжурядовому, або навіть на міжвідомчому рівні, а угоди про реадмісію – зазвичай укладаються на міждержавному або на міжурядовому рівні);

по-четверте, згода на обов'язковість імплементаційних протоколів зазвичай надається в інший спосіб, ніж згода на обов'язковість угод про реадмісію;

по-п'яте, усі без виключення імплементаційні протоколи передбачають можливість внесення до їх текстів змін і доповнень, при цьому зазначені зміни і доповнення не стосуються тексту відповідної угоди про реадмісію і

по-шосте, практично усі імплементаційні протоколи, що укладені на підставі статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р., передбачають можливість припинення їх дії не лише одночасно з припиненням дії цієї Угоди, але також через денонсацію конкретного імплементаційного протоколу за ініціативою однієї із сторін;

– визначено правову природу спільних декларацій стосовно Данії, Ісландії та Норвегії до Угоди про реадмісію 2007 р. та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р., яка полягає в тому, що, по-перше, такі спільні декларації є невід'ємною частиною названих угод, і, по-друге, зазначені спільні декларації, які прийняли Європейський Союз та Україна, мають

рекомендаційний характер не лише для України, а й для Данії, Ісландії та Норвегії. Прийняття саме рекомендацій повністю узгоджується з принципом поваги до державного суверенітету зазначених країн, який загальновізнано має характер імперативної норми міжнародного права (*jus cogens*); разом з тим рекомендаційний характер спільних декларацій стовідсотково призводить до укладення обов'язкового двостороннього міжнародного договору, тобто у цьому випадку ми маємо справу з унікальним правовим актом, який умовно можна назвати «спільна декларація рекомендаційного характеру, що має наперед погоджені юридично обов'язкові наслідки»;

– внесено пропозицію про необхідність припинення дії або через денонсацію, або на підставі спільного рішення Сторін двосторонніх міжнародних угод України про реадмісію з Угорською Республікою (1993 р.), з Республікою Польща (1993 р.), з Латвійською Республікою (1997 р.) та з Республікою Болгарія (2001 р.), а також відповідних міжнародних документів обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, оскільки їх зміст не відповідає вимогам пункту 2 статті 216 ДФЄС.

Удосконалено:

– обґрунтування, що міжнародні двосторонні угоди України про реадмісію відповідно: з Угорською Республікою 1993 р., з Республікою Польща 1993 р. з Латвійською Республікою 1997 р., з Республікою Молдова 1997 р., з Узбекистаном 2000 р. і з Республікою Болгарія 2001 р., а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, є саме міжнародними договорами про реадмісію, незважаючи на відсутність у їх назвах і текстах терміну «реадмісія», оскільки об'єкт зазначених угод – це міжнародно-правове регулювання відносин у сфері реадмісії між Україною і відповідною державою;

– положення про те, що правова природа Угоди про реадмісію 2007 р. полягає в тому, що це самодостатній міжнародно-правовий договір, який має

пряму дію для врегулювання питань реадмісії у відносинах між певною державою – членом ЄС та Україною. Угода про реадмісію 2007 р. має такі основні ознаки – це є: (а) змішана (mixed); (б) двостороння (bilateral); (в) міжнародна угода (international agreement):

а) термін «змішана» (mixed) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома різними суб'єктами міжнародного права – Україною (суверенною державою) та Європейським Союзом, який у даному конкретному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію;

б) термін «двостороння» (bilateral) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома Договірними Сторонами: з однієї сторони – це Україна, а з іншої сторони – Європейський Союз; при цьому кожна із зазначених Договірних Сторін має свою власну договірну позицію за цією Угодою;

в) термін «міжнародна угода» (agreement) є наслідком термінологічного розрізнення міжнародних договорів, які Європейський Союз укладає від свого імені з іншими суб'єктами міжнародного права, – від так званих «засновницьких (установчих, первинних) міжнародних договорів» («founding treaties»): Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу і Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії.

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

– співвідношення імплементаційних (виконавчих) протоколів з відповідною угодою про реадмісію як норм права спеціального характеру (*lex specialis*) з нормою права загального характеру (*lex generalis*), що створюють умови для ефективної реалізації положень відповідної Угоди про реадмісію і загалом створюють умови для підвищення ефективності міждержавного співробітництва з питань реадмісії;

– обґрунтування «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», тобто практики одночасного укладення відповідної угоди про реадмісію та угоди про спрощення оформлення віз.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що отримані за підсумками дослідження узагальнення, положення, висновки та пропозиції матимуть як загальнотеоретичне, так і практичне значення для міжнародного права та права ЄС і можуть бути використані:

у науково-дослідницькій сфері – як основа для здійснення подальших наукових досліджень у сфері реадмісії осіб;

у нормотворчій діяльності – для подальшого вдосконалення міжнародно-правового регулювання процедур здійснення реадмісії;

у правозастосовній практиці Державної міграційної служби України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Європейської Агенції з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX), органів міграційної та прикордонної служби іноземних держав, з якими Україна здійснює міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії;

у навчальному процесі – при підготовці підручників, посібників, матеріалів та викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне міграційне право», «Право Європейського Союзу» тощо.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертації, обговорювалися та були схвалені кафедрою міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію в рамках таких міжнародних наукових і науково-практичних конференцій: міжнародна науково-практична конференція «Юридична наука, законодавство та правозастосування: традиції та нові європейські підходи» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 9–10 липня 2021 р.), міжнародна наукова конференція «Інноваційні погляди в

європейських фундаментальних науково-практичних юридичних дослідженнях» (м. Рига, Латвійська Республіка, 28–29 грудня 2021 р.), міжнародна наукова інтернет-конференція «Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 46)» (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Республіка Польща, 13–14 грудня 2022 р.) і міжнародна наукова інтернет-конференція «Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)» (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Республіка Польща, 18–19 вересня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до поставленої мети, завдань, предмету та об'єкта дослідження обрано структуру дисертаційної роботи, яка складається із вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, з яких основний текст – 180 сторінок, список використаних джерел з 536 найменувань займає 76 сторінок, додаток – 2 сторінки.

РОЗДІЛ 1
МІЖНАРОДНО–ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З
ПИТАНЬ РЕАДМІСІЇ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО РЕАДМІСІЮ 2007 Р.

1.1. Правова природа і юридичне значення Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р.

У сучасному міжнародному публічному праві регулювання питань реадмісії як на універсальному [332; 333; 362; 363; 364; 365], так і на регіональному [448; 490] рівнях здійснюється на підставі норм рекомендаційного характеру. Відтак норми обов'язкового характеру про міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії зазвичай закріплюються у двосторонніх міжнародних договорах за участю двох суб'єктів міжнародного права, якими, як правило, є дві держави. Доказом цієї тези є власне міжнародна договірна практика України з питань реадмісії з іншими державами. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи Україна врегулювала питання реадмісії загалом з 37 іноземними державами на підставі 13 міжнародних угод про реадмісію і 10 імплементаційних (виконавчих) протоколів, зокрема:

– з 25 державами – членами Європейського Союзу (тобто з усіма чинними державами – членами ЄС, за винятком Данії та Ірландії) відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281];

– з Данією, Ісландією та Норвегією відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі відповідних двосторонніх міжнародних угод [255; 262; 265] – однак, на тих самих умовах, на яких укладена й Угода про реадмісію 2007 р. [281];

– з рештою держав, а саме: з Грузією [254], з Молдовою [269], з Узбекистаном [270], з Російською Федерацією [272], з В'єтнамом [273], з Туреччиною [275], з Туркменістаном [277], з Республікою Білорусь [283] та із Швейцарією [284] відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі відповідних двосторонніх міждержавних угод, які не мають безпосереднього зв'язку з Угодою про реадмісію 2007 р. [281].

Ця важлива обставина є підставою для побудови структури нашої дисертаційної роботи з двох розділів: перший розділ присвячено міжнародно-правовому співробітництву України з питань реадмісії на підставі Угоди про реадмісію 2007 р. [281], а другий розділ – міжнародно-правовому співробітництву України з питань реадмісії на підставі двосторонніх міжнародних договорів з іншими державами.

Загальними актами імплементації норм усіх міжнародних договорів України про реадмісію є відповідні положення Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI [192], а також підзаконні нормативно-правові акти, а саме:

– Правила оформлення і видачі посвідчення особи на повернення, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2014 р. № 394 [149],

– Інструкція про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб, затверджена наказом МВС України від 16 лютого 2015 р. № 158 [57], яка замінила собою попередню Інструкцію, затверджену спільним наказом МВС України та Адміністрації Держприкордонслужби України від 12 листопада 2010 р. № 552/862 [56],

– а також Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства, затверджена наказом МВС України, Адміністрації Держприкордонслужби України, Служби безпеки України від 23 квітня 2012 р. № 353/271/150 (в редакції наказу МВС України, Служби безпеки України від 22 січня 2018 р. № 38/77) [58].

Компетентними органами України, що відповідають за реалізацію міжнародних угод про реадмісію та уповноважені на безпосередню взаємодію з компетентними органами інших договірних держав, є: Державна міграційна служба України (надалі – ДМС), яка є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції, у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції [57, п. 4 розділ I; 145, п. 1], та Адміністрація Державної прикордонної служби України (надалі – Адміністрація Держприкордонслужби) [57, п. 4 розділ I; 144, п. 1]. Безпосередню участь у реалізації міжнародних угод про реадмісію здійснюють уповноважені територіальні органи міграційної служби, а також органи охорони державного кордону України [57, п. 5 розділ I].

Головна особливість міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною та державами – членами Європейського Союзу полягає в тому, що відповідний двосторонній міжнародний договір про реадмісію Україна уклала безпосередньо лише з однією державою членом ЄС – з Королівством Данія¹ [255; 349]. Натомість питання реадмісії у відносинах між Україною та всіма іншими державами – членами ЄС (за винятком Республіки Ірландія) врегульовані одним-єдиним міжнародним договором. Мається на увазі Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб, яка була підписана у м. Люксембург 18 червня 2007 р. [281] (надалі – Угода про реадмісію 2007 р.), офіційний текст англійською мовою – [341].

Значення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] полягає насамперед у необхідності спільної протидії нелегальній міграції [355]. При цьому Державна міграційна служба України (як центральний компетентний державний орган у сфері міграції) розглядає Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281] як *базову* для міжнародно-правового регулювання питань реадмісії у

¹ Питання міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною і Данією будуть детально розглянуті у підрозділі 1.4. нашої дисертаційної роботи.

відносинах між Україною і державами – членами Європейського Союзу [59, с. 2].

Врегулювання питань реадмісії між Україною та переважною більшістю держав – членів ЄС в одному міжнародному договорі, на нашу думку, обумовлено тим, що питання реадмісії є частиною сфери простору свободи, безпеки та справедливості в рамках Європейського Союзу (area of freedom, security and justice), а простір свободи, безпеки та справедливості є однією із тих сфер, в якій Союз згідно з пунктами 1 і 2(j) статті 4 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) / Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) [402, Art. 4(1, 2«j»)] поділяє повноваження зі своїми державами-членами.

В теорії права Європейського Союзу такий поділ повноважень має назву «спільна компетенція Союзу і держав-членів». Це означає, що і Союз, і держави-члени можуть одночасно здійснювати правотворчу діяльність та ухвалювати юридично обов'язкові акти у сфері реадмісії. При цьому держави-члени здійснюють свої повноваження в обсязі, в якому Союз не застосував свої повноваження (пункт 2 статті 2 ДФЄС) [402, Art. 2(2)].

Юридична можливість (юридичні повноваження) для Союзу укладати міжнародні угоди у сфері реадмісії з третіми країнами, тобто країнами, які не є членами Союзу, передбачена у пункті 3 статті 79 ДФЄС [402, Art. 79(3)]. Зокрема, ця стаття встановлює, що Союз може укладати з третіми країнами міжнародні угоди про реадмісію до країн походження або країн прибуття громадян третіх країн, що не відповідають або перестали відповідати вимогам щодо в'їзду, перебування або проживання на території однієї з держав-членів [65, п. 3 ст. 79].

Загалом угоди Європейського Союзу у сфері реадмісії (EU Readmission Agreements / EURAs) складають вагомую частину спільної зовнішньої політики в рамках ЄС [398, Art. 21–41]. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи Європейський Союз уклав угоди про реадмісію осіб з 18 країнами світу, які не є членами Союзу [358].

Згідно з пунктом 2 статті 216 ДФЄС – міжнародні угоди, укладені Союзом, мають обов'язковий характер для інституцій Союзу та його держав-членів [402, Art. 216(2)]. Це означає, що Угода про реадмісію 2007 р. [341] має обов'язковий характер і для інституцій Союзу, перелік яких надано у пункті 1 статті 13 Договору про Європейський Союз (Treaty on European Union), зокрема це: Європейський Парламент, Європейська Рада, Рада, Європейська Комісія (Комісія), Суд Справедливості ЄС, Європейський центральний банк і Рахункова палата [398, Art. 13(1)], і для усіх чинних держав – членів ЄС, за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія [341, Art. 1(«b»)].

Як наслідок маємо декілька важливих і цікавих юридичних особливостей у міжнародно-правовому регулюванні питань реадмісії між Україною і державами – членами ЄС, зокрема це стосується: визначення Договірних Сторін Угоди, особливостей набрання чинності та строку дії Угоди, сфери територіального застосування Угоди, визначення правової природи Угоди, а також встановлення співвідношення Угоди з пов'язаними міжнародними договорами. Розглянемо ці особливості детальніше.

Договірні Сторони Угоди про реадмісію 2007 р.

Згідно з преамбулою і пунктом «а» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. [341, Preamble, Art. 1(«a»)] Договірні Сторони за цією Угодою – це Україна та Європейське Співтовариство.

Далі зауважимо, що Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб була підписана 18 червня 2007 р. [341], а 13 грудня цього ж року було підписано Лісабонський договір, що змінює Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community) [521].

Лісабонський договір набрав чинності 1 грудня 2009 р. [522]. Відповідно з цієї дати на підставі статті 1 Лісабонського договору Європейський Союз замінює та стає правонаступником Європейського

Співтовариства [521, Art. 1]. Зазначена норма також дослівно відтворена у статті 1 Договору про Європейський Союз [398, Art. 1]. Це означає, що на підставі міжнародного правонаступництва Угода про реадмісію 2007 р. [341] залишається юридично чинною і зберігає характер міжнародно-правового зобов'язання вже для Європейського Союзу, а Договірними Сторонами за цією Угодою [341] з 1 грудня 2009 р. – дати набрання чинності Лісабонського договору [522] є Україна та Європейський Союз [468, р. 125].

При цьому слід мати на увазі юридичну фікцію, що власне тексти Угоди про реадмісію 2007 р. відповідно українською [281] та англійською [341] мовами залишилися без змін і в них Договірними Сторонами зазначаються Україна та Європейське Співтовариство.

Разом з тим доречно також зауважити, що після 1 грудня 2009 р. – дати набрання чинності Лісабонським договором [522] міжнародна договірна практика України все ж таки містить приклади заміни слова «Співтовариство» словом «Союз» («Європейський Союз») у назві і в тексті відповідного договору.

Зокрема, ми маємо на увазі Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. [282] (офіційний текст англійською мовою – [340]). Зазначена Угода [282] була ратифікована Законом України від 15 січня 2008 р. № 117-VI [210] і набрала чинності 1 січня 2008 р. [445]. До назви і тексту цієї Угоди [282; 340] були внесені відповідні зміни на підставі Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз від 23 липня 2012 р. [280] (офіційний текст англійською мовою – [345]). Зазначена Угода ратифікована Законом України від 22 березня 2013 р. № 157-VII [209] і набрала чинності 01 липня 2013 р. [280].

Аналогічно на підставі статті 1 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення

віз від 10 листопада 2014 р. [264, ст. 1] (офіційний текст англійською мовою – [347]) слова «Співтовариством» і «Співтовариства» у тексті Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз від 16 березня 2007 р. [256] були замінені відповідно словами «Союзом» і «Союзу» («Європейського Союзу»). Угода 2014 р. [264] затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 280 [169] і набрала чинності 1 січня 2016 р. [313].

Далі, з урахуванням пункту «b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р.: «для цілей цієї Угоди термін «Держава-член» означає будь-яку державу – члена Європейського Союзу, за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія» [341, Art. 1(«b»)], можна зробити висновок, що Європейський Союз в Угоді про реадмісію 2007 р. [341] фактично представляє усі чинні держави – члени ЄС (за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія), і відтак Угода створює для усіх чинних держав – членів ЄС (за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія) єдиний спільний підхід у міжнародно-правовому регулюванні питань реадмісії у відносинах з Україною. Це також означає, що питання реадмісії у відносинах між Україною та Королівством Данія, а також між Україною та Республікою Ірландія, мають регулюватися іншими міжнародно-правовими документами, про що ми детально зазначимо нижче.

Набрання чинності та строк дії Угоди про реадмісію 2007 р.

Відповідно до пункту 1 статті 20 Угоди про реадмісію 2007 р. ця Угода підлягає ратифікації чи затвердженню Договірними Сторонами згідно з їхніми відповідними процедурами [281, п. 1 ст. 20].

Україна ратифікувала Угоду про реадмісію 2007 р. [281] на підставі відповідного Закону від 15 січня 2008 р. № 116-VI [208]. Надання згоди з боку України на обов'язковість для неї Угоди про реадмісію 2007 р. [281] саме шляхом ратифікації обумовлено змістом норми пункту «б» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV, згідно з якою міжнародні договори України, що

стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, підлягають ратифікації [183, п. «б» ч. 2 ст. 9]. Очевидно, що міжнародні договори про реадмісію стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а, отже, підлягають саме ратифікації.

Від імені Європейського Співтовариства Угода про реадмісію 2007 р. [281] була затверджена Рішенням Ради ЄС 2007/839/ЕС від 29 листопада 2007 р. [405]. Відтак Угода про реадмісію 2007 р. [281] набрала чинності 1 січня 2008 р. [281, п. 2 ст. 20; 444].

У цьому зв'язку слід звернути увагу на той цікавий факт, що прийняття Закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» від 15 січня 2008 р. № 116-VI [208] хронологічно відбулося вже *після* набрання чинності Угодою про реадмісію 2007 р. [281], що формально *не* узгоджується зі змістом пунктів 1 і 2 статті 20 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1, 2 ст. 20]. Очевидно, що це стало можливим з огляду на визначення Президентом України проекту Закону від 07 грудня 2007 р. № 0011 [218] про ратифікацію зазначеної Угоди як невідкладного в день реєстрації цього законопроекту у Верховній Раді України, тобто 7 грудня 2007 р.

Угода про реадмісію 2007 р. укладена на невизначений строк [281, п. 4 ст. 20], іншими словами, Угода діє безстроково. Слід зауважити, що укладення на невизначений строк міжнародних договорів, які стосуються регулювання прав та обов'язків індивідів, є поширеним у міжнародному публічному праві.

Припинення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] є можливим під умовою денонсації [536, Art. 42(2)] – Угода втрачає чинність через шість місяців після дати офіційного повідомлення однією Договірною Стороною іншій Договірній Стороні про бажання припинити цю Угоду [281, п. 5 ст. 20]. Іншими словами, заявити про припинення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] може виключно або Україна, або Європейський Союз; при цьому жодна

держава – член Союзу у сенсі пункту «b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. [341, Art. 1 («b»)] не може заявити про припинення цієї Угоди [341].

Сфера територіального застосування Угоди про реадмісію 2007 р.

Як відомо, Європейський Союз – це своєрідне політико-правове утворення, яке не має власної території, а тому сфера територіального застосування права ЄС, зокрема первинного права ЄС, визначається територіями держав – членів Союзу, що передбачено статтею 52 Договору про Європейський Союз [398, Art. 52] і статтею 355 ДФЄС [402, Art. 355].

Сфера територіального застосування Угоди про реадмісію 2007 р. [341] визначається у статті 18 цієї Угоди [281, ст. 18]. Пункт 1 статті 18 Угоди [281, п. 1 ст. 18] встановлює, що з урахуванням положень пункту 2 цієї статті зазначена Угода застосовується до території України та до територій, до яких застосовується Договір про заснування Європейського Співтовариства (Treaty establishing the European Community) [520].

Зважаючи на зміст статті 2 Лісабонського договору [521, Art. 2], на підставі якої було змінено назву Договору про заснування Європейського Співтовариства (Treaty establishing the European Community) на Договір про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union) [402], це означає, що пункт 1 статті 18 Угоди про реадмісію 2007 р., з урахуванням пункту 2 цієї ж статті [281, ст. 18], визначає сферу територіального застосування Угоди про реадмісію 2007 р. [341] саме у розумінні статті 355 ДФЄС [402, Art. 355].

При цьому пункт 2 статті 18 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 2 ст. 18] спеціально підкреслює, що ця Угода не застосовується до території Королівства Данія, іншими словами, територія Данії виключається із сфери територіального застосування Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Разом з тим, у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281] відсутні норми про виключення із сфери територіального застосування цієї Угоди території Республіки Ірландія, хоча, як ми вже зазначали вище, відповідно до пункту

«b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. [341, Art. 1(«b»)] зазначена Угода не поширюється на Республіку Ірландія. Розглянемо це питання детальніше.

Згідно зі статтею 1 Протоколу No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства [481, Art. 1], і без шкоди для статті 4 зазначеного Протоколу, Республіка Ірландія не бере участі у виконанні Рішення Ради ЄС від 29 листопада 2007 р. щодо укладення Угоди між Європейським Співтовариством та Україною про реадмісію осіб (2007/839/ЄС) [405], юридично не зв'язана цим Рішенням і не є суб'єктом виконання цього Рішення. Разом з тим, у Декларації No 56 до статті 3 Протоколу No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості Республіка Ірландія уточнила умови своєї можливої участі у прийнятті та реалізації заходів, запропонованих Радою ЄС в рамках Розділу V «Простір свободи, безпеки і справедливості» Частини Третьої Договору про функціонування Європейського Співтовариства [410].

Окремо слід зазначити, що, на відміну від Данії [255], на момент підготовки нашої дисертаційної роботи між Україною та Республікою Ірландія не укладено жодного міжнародного договору про реадмісію.

Особливої уваги питання міжнародно-правового регулювання реадмісії потребує також у зв'язку з виходом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії зі складу Європейського Союзу, і, як наслідок, необхідністю з'ясування питання про подальшу чинність для Сполученого Королівства Угоди про реадмісію 2007 р. [281] і про подальше регулювання питань реадмісії між Україною та Сполученим Королівством.

Згідно зі статтею 3 Протоколу No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства [481, Art. 3], Сполучене

Королівство *початково* заявило про своє бажання взяти участь у прийнятті та застосуванні Рішення Ради ЄС від 29 листопада 2007 р. щодо укладення Угоди між Європейським Співтовариством та Україною про реадмісію осіб (2007/839/ЄС) [405].

Згодом, на підставі пункту 1«а» статті 127 Угоди про вихід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу та Європейського Співтовариства з атомної енергії (2019/С 384 I/01) [357, Art. 127(1«а»)] було встановлено, що Протокол No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства [481], втратить обов'язковість для Сполученого Королівства перед датою набрання чинності Угоди про вихід [357]. Нагадаємо, що датою набрання чинності Угоди про вихід [357] є 1 лютого 2020 р. [489].

Разом з тим, відповідно до пункту 5 статті 127 Угоди про вихід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу та Європейського Співтовариства з атомної енергії (2019/С 384 I/01) [357, Art. 127(5)] під час перехідного періоду (*transition period*), який тривав до кінця 2020 р. [511], стосовно заходів, які змінюють, доповнюють або замінюють існуючий захід, прийнятих відповідно до Розділу V Частини 3 ДФЄС [402], Сполучене Королівство зобов'язувалося до дати набрання чинності Угоди про вихід [357] продовжувати застосовувати *mutatis mutandis* (з необхідними змінами) положення статті 4а Протоколу No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості [481, Art. 4a].

Фактично це означає, що після закінчення перехідного періоду, тобто з 1 січня 2021 р., Сполучене Королівство виключається з-під дії Угоди про реадмісію 2007 р. [341]. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії не укладено спеціального двостороннього міжнародного договору

про реадмісію. Іншими словами, між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії на момент підготовки нашої дисертаційної роботи фактично не існує міжнародно-правового регулювання питань реадмісії.

Окремо слід розглянути питання про участь Республіки Хорватія в Угоді про реадмісію 2007 р. [281], оскільки після 1 січня 2008 р. – дати набрання чинності цією Угодою [444], до Європейського Союзу приєдналася лише одна європейська держава і ця держава – саме Хорватія.

Республіка Хорватія стала членом Європейського Союзу з 1 липня 2013 р. [517, Art. 3(3)], відтак виникає необхідність встановити правові підстави участі Хорватії в Угоді про реадмісію 2007 р. [281].

Стаття 49 Договору про Європейський Союз передбачає, що умови приєднання нової держави до Союзу та зумовлені приєднанням зміни до Договорів, на яких заснований Європейський Союз, є предметом угоди між державами-членами та державою, що подає заявку на членство в Союзі [65, ст. 49].

Згідно з пунктом 3 статті 1 Договору про приєднання Республіки Хорватія до Європейського Союзу (Treaty concerning the accession of the Republic of Croatia to the European Union) умови приєднання Хорватії до Союзу викладені в Акті, що додається до Договору про приєднання, а положення цього Акту є невід’ємною частиною Договору про приєднання [517, Art. 1(3)].

Таким Актом є Акт про умови приєднання Республіки Хорватія та зміни до Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу та Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Act concerning the conditions of accession of the Republic of Croatia and the adjustments to the Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union and the Treaty establishing the European Atomic Energy Community) [337].

Відповідно до пункту 1 статті 6 цього Акту міжнародні угоди, укладені або такі, що тимчасово застосовуються Союзом, з однією чи декількома третіми країнами, міжнародною організацією або громадянином третьої країни, відповідно до умов, викладених у первинних Договорах² і в цьому Акті, є обов'язковими для Хорватії [337, Art. 6(1)]. Як бачимо, зазначена норма корелюється із нормою, що закріплена у вже згаданому нами пункті 2 статті 216 ДФЄС (міжнародні угоди, укладені Союзом, мають обов'язковий характер для інституцій Союзу та його держав-членів) [402, Art. 216, para 2].

Отже, з дати приєднання Республіки Хорватія до Європейського Союзу, тобто з 1 липня 2013 р. [517, Art. 3(3)], ця держава набула тих самих прав і зобов'язань за Угодою про реадмісію 2007 р. [281], що й інші держави – члени ЄС. Такий підхід зумовлений власне юридичним фактом членства певної держави в ЄС і правовим статусом держави – члена ЄС.

Правова природа Угоди про реадмісію 2007 р.

Згідно з усталеною практикою Європейського Союзу Угода про реадмісію 2007 р. [281] кваліфікується як: (1) змішана; (2) двостороння; (3) міжнародна угода (mixed bilateral international agreement). Розглянемо ці характеристики детальніше.

Термін «змішана» (mixed) [425, para 3] означає, що Угода про реадмісію 2007 р. [281] укладена між двома різними суб'єктами міжнародного права – Україною (як суверенною державою) та Європейським Союзом, який у даному конкретному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію [446].

Термін «двостороння» (bilateral) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. [281] укладена між двома Договірними Сторонами – суб'єктами міжнародного публічного права, кожен з яких має правоздатність укладати міжнародні договори: з однієї сторони – це Україна (на підставі статті 6

² Договір про Європейський Союз (Treaty on European Union) [398], Договір про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union) [402] і Договір про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії (Treaty establishing the European Atomic Energy Community) [397].

Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [536, Art. 6]), а з іншої сторони – Європейський Союз (на підставі статей 216 і 217 ДФЄС [402, Art. 216, 217]); при цьому кожна із зазначених Договірних Сторін має свою власну договірну позицію за цією Угодою.

У вітчизняній доктрині висловлювалася думка, що угоди ЄС про реадмісію з третіми країнами можна розглядати як багатосторонні договори на тій підставі, що держави – члени ЄС, на яких поширюється така угода, укладають імплементаційний протокол з третьою країною [113, с. 192]. На нашу думку, у цьому випадку можна говорити лише про два пов'язані між собою двосторонні міжнародні договори: перший двосторонній договір – це угода ЄС про реадмісію з третьою країною, другий двосторонній договір – це імплементаційний протокол між державою – членом ЄС, на яку поширюється угода про реадмісію, і третя країна. При цьому імплементаційний протокол не створює зобов'язань для Європейського Союзу, оскільки Союз навіть не є стороною імплементаційного протоколу.

Термін «міжнародна угода» (agreement) щодо Угоди про реадмісію 2007 р. [281] є наслідком термінологічного розрізнення так званих «засновницьких (установчих, первинних) міжнародних договорів» (англ. «founding treaties» [427] або «original Treaties» [337]) у праві Європейського Союзу та інших міжнародних договорів у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р., оскільки, згідно з підпунктом «а» пункту 1 статті 2 цієї Конвенції поняття «міжнародний договір» («treaty») є узагальненим (родовим) поняттям для усіх видів міжнародних договорів незалежно від їх конкретного найменування (власне міжнародний договір, угода, конвенція тощо) [536, Art. 2(1«а»)].

Як ми вже зазначали вище, до засновницьких міжнародних договорів у праві ЄС наразі відносяться: Договір про Європейський Союз (Treaty on European Union) [398], Договір про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union) [402] і Договір про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії (Treaty

establishing the European Atomic Energy Community) [397]. Як бачимо, у назві кожного із засновницьких договорів застосовується термін «Treaty» (власне «міжнародний договір»). Відповідно міжнародні договори, які Союз укладає з іншими суб'єктами міжнародного права, мають назву «міжнародні угоди» (agreements). Відтак Угода про реадмісію 2007 р. [281] з точки зору права ЄС є саме міжнародною угодою (agreement) [402, Art. 216–219], проте одночасно – в розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [536, Art. 2(1«а»)] – Угода про реадмісію 2007 р. [281] є також міжнародно-правовим договором.

Основний зміст Угоди про реадмісію 2007 р. полягає в тому, що в ній передбачені загальні положення про порядок ідентифікації та повернення власних громадян, громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно в'їхали на територію України або держави – члена Європейського Союзу, до держав їхнього походження або постійного проживання [281, розділ 1].

Передача особи, яка підлягає реадмісії, здійснюється після «подання запиту стосовно здійснення реадмісії до компетентного органу Запитуваної держави». Але повернення особи може відбуватися без запиту стосовно здійснення реадмісії або письмового звернення Запитуючої держави до компетентних органів Запитуваної держави, якщо така особа має дійсний проїзний документ або документ, що посвідчує особу, та у випадку, коли така особа є громадянином третьої країни чи особою без громадянства, що має дійсну візу або дозвіл на проживання Запитуваної держави [281, ст. 5].

До того ж, Угодою про реадмісію 2007 р. передбачена прискорена процедура передачі особи, яка підлягає реадмісії. Прискорена процедура можлива в разі, якщо «особу було затримано в прикордонному районі Запитуючої держави протягом 48 годин з моменту незаконного перетинання державного кордону такою особою (морські порти й аеропорти включно) безпосередньо з території Запитуваної держави». У такому випадку

Запитуюча держава «може протягом двох днів після затримання цієї особи подати запит стосовно здійснення реадмісії» [281, розділ 2].

Угодою про реадмісію 2007 р. передбачено обмеження часу, протягом якого держави можуть здійснити реадмісію, а саме «протягом не більш ніж одного року після того, як компетентному органу Запитуючої сторони стало відомо про те, що громадянин третьої країни чи особа без громадянства не виконують чинних умов для в'їзду, перебування або проживання, або перестали виконувати такі умови» [281, ст. 8]. Передача осіб, які підлягають реадмісії дозволяється будь-яким видом транспорту: повітряним, наземним або морським [281, ст. 9].

Україна і держави – члени ЄС дозволяють здійснювати транзитний проїзд громадян третіх країн чи осіб без громадянства, якщо забезпечується дальше транспортування таких осіб до можливих інших транзитних держав та гарантується реадмісія державою призначення. Таке транзитне перевезення здійснюється під вартою [281, ст. 10].

Пункт 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 16] передбачає, що Україна та окрема держава – член ЄС (у сенсі пункту «b» статті 1 цієї Угоди [341, Art. 1(«b»)]) для підвищення ефективності міждержавного співробітництва з питань реадмісії можуть укладати імплементаційні протоколи. Це питання детально досліджується у підрозділі 1.3. нашої дисертаційної роботи.

Таким чином, обов'язковий характер Угоди про реадмісію 2007 р. [281] для інституцій Союзу та його держав-членів на підставі пункту 2 статті 216 ДФЄС [402, Art. 216(2)], запровадження Угодою єдиного спільного підходу у міжнародно-правовому регулюванні питань реадмісії у відносинах з Україною практично для усіх чинних держав – членів ЄС [341, Art. 1(«b»)], можливість укладати імплементаційні протоколи [281, п. 1 ст. 16], правова природа, характерні ознаки і зміст Угоди [281] дають змогу зробити висновок, що Угода про реадмісію 2007 р. [281] є базовим міжнародним договором з питань реадмісії у відносинах між Україною і чинними

державами – членами ЄС (за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія).

Сторони зобов'язалися виконувати Угоду про реадмісію 2007 р. [281] «на основі принципів спільної відповідальності, солідарності й рівноправного партнерства в управлінні міграційними потоками між Україною та ЄС». Окрім цього, ЄС взяв на себе зобов'язання надавати Україні фінансові ресурси для виконання зазначеної Угоди [240; 453].

З метою надання взаємної допомоги в застосуванні й тлумаченні Угоди про реадмісію 2007 р. Сторони створили Спільний комітет з питань реадмісії³ (Joint Readmission Committee) [281, ст. 15]. До складу Спільного комітету входять представники України та Європейського Союзу. Європейський Союз у Спільному комітеті представлений Комісією із залученням експертів держав – членів Союзу. Українська частина Спільного комітету з питань реадмісії утворена згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2008 р. № 557-р [215]. Головою Української частини Спільного комітету за посадою (ex officio) є Голова ДМС.

Загалом держави – члени ЄС дуже високо оцінюють процес виконання Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. За даними 2021 року кількість запитів на повернення громадян України зменшилась на 17% (171780 осіб у 2021 році, тоді як у 2020 році таких осіб було 21540), а кількість ефективних повернень збільшилася на 70% (9015 у 2021 році, тоді як у 2020 році таких повернень було 5550) [360, р. 6].

Слід підкреслити, що повна та ефективна імплементація Угоди про реадмісію 2007 р. [281], регулярний моніторинг виконання якої здійснює саме Спільний комітет, є «основною умовою продовження безвізового діалогу та є надзвичайно важливою для запровадження стійкого безвізового режиму» [9, с. 2] для громадян України (visa liberalisation або visa free [regime]), який Європейський Союз запровадив з 11 червня 2017 р.

³ Див.: Олійник С. М. Спільний комітет з питань реадмісії як міжнародна параорганізація. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 106–112.

Початково безвізовий режим для громадян України було запроваджено на підставі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (EU) 2017/850 від 17 травня 2017 р. [495], яким було внесено відповідні зміни до Регламенту Ради (ЕС) No 539/2001 від 15 березня 2001 р. [407] про перелік третіх країн, громадяни яких повинні мати візи під час перетину зовнішніх кордонів, та тих, громадяни яких звільнені від цієї вимоги (Україна), а згодом (з 18 грудня 2018 р.) – на підставі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (EU) 2018/1806 від 14 листопада 2018 р. про перелік третіх країн, громадяни яких повинні мати візи під час перетину зовнішніх кордонів, і тих, громадяни яких звільнені від цієї вимоги (кодифікація) [496], яким було скасовано Регламент Ради (ЕС) No 539/2001 від 15 березня 2001 р. [407].

З точки зору законодавчої техніки, поширення з боку Європейського Союзу умов безвізового режиму на громадян певної третьої країни означає виключення такої країни із Додатку I (Список третіх країн, громадяни яких повинні мати візу при перетині зовнішніх кордонів держав-членів) і включення цієї країни до Додатку II (Список третіх країн, громадяни яких звільняються від вимоги мати візу при перетині зовнішніх кордонів держав-членів для перебування не більш, ніж 90 днів за будь-який 180-денний період) [496].

Співвідношення Угоди про реадмісію 2007 р. з пов'язаними міжнародними договорами

Угода про реадмісію 2007 р. [281] пов'язана з Угодою між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. (надалі – Угода про спрощення оформлення віз 2007 р.) [282] і з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014 р. і від 27.06.2014 р. (надалі – Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом) [294; 366].

Зв'язок Угоди про реадмісію 2007 р. [281] з Угодою про спрощення оформлення віз 2007 р. [282] обумовлений тим, що зазначені міжнародні

договори регулюють пов'язані між собою міжнародні відносини і відтак були задумані фактично як єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян України на території держав – членів ЄС, на яких поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281], і відповідно легальних і нелегальних підстав перебування на території України громадян держав – членів ЄС, на яких поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Зокрема, метою Угоди про реадмісію 2007 р. є запровадження за допомогою цієї Угоди та на основі взаємності швидких й ефективних процедур ідентифікації та безпечного й організованого повернення осіб, які не виконують умов, передбачених для в'їзду на територію України або однієї з держав – членів ЄС та перебування на ній, або припинили виконувати такі умови, а також полегшити транзитний проїзд таких осіб, керуючись духом співробітництва [281, преамбула], а метою Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. є спрощення оформлення віз громадянам України для запланованого перебування не більше 90 днів за період 180 днів [282, п. 1 ст. 1].

Пов'язаність зазначених міжнародних договорів [281; 282] проявляється в тому числі і в тому, що ці міжнародні угоди укладені одними і тими ж суб'єктами міжнародного права – Україною та Європейським Союзом; створюють міжнародно-правові зобов'язання для одних і тих самих держав – для України і чинних держав – членів ЄС (за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія); укладені в одному і тому ж місці – у м. Люксембург; в одну і ту ж календарну дату – 18 червня 2007 р.; укладені однаково на невизначений строк під умовою денонсації [281, п. 4, 5 ст. 20; 282, п. 3, 6 ст. 14] і набрали чинності також в одну і ту ж календарну дату – 1 січня 2008 р. [444; 445].

Одночасне укладення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р. [282] є проявом «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», як це визначено в

Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000 [217].

Разом з тим, переважаючий характер Угоди про реадмісію 2007 р. [281] перед Угодою між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. [282] доводиться тим фактом, що Угода про спрощення оформлення віз 2007 р. [282] мала набрати чинності лише з дати набрання чинності Угодою про реадмісію 2007 р. [281] – навіть, якщо б остання набрала чинності пізніше за дату завершення процедур набрання чинності Угодою про спрощення оформлення віз 2007 р. [282, п. 1, 2 ст. 14].

Далі розглянемо зв'язок Угоди про реадмісію 2007 р. [281] з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014 р. і від 27.06.2014 р. [294].

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [294] містить лише загальні посилання на необхідність ефективного виконання обома Сторонами положень Угоди про реадмісію 2007 р. [281] – у преамбулі і в підпункті а) пункту 1 статті 19 [294, преамбула, п. 1«а» ст. 19].

Слід також зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [294] за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом [293], який охоплює надзвичайно широке коло питань політичного та економічного характеру у відносинах між Україною та Європейським Союзом. Іншими словами, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [294] і Угода про реадмісію 2007 р. [281] співвідносяться між собою як норма права загального характеру (*lex generalis*) і норма права спеціального характеру (*lex specialis*).

Слід також зауважити, що під час здійснення процедури реадмісії держави – члени ЄС мають керуватися не лише положеннями Угоди про реадмісію 2007 р. [281], але також і положеннями Директиви Європейського

Парламенту і Ради 2008/115/ЄС про спільні стандарти та процедури в державах – членах ЄС для повернення громадян третіх країн, які порушують правила перебування, від 16 грудня 2008 р. [413].

Окрім міжнародних угод, укладених між Україною та Європейським Союзом (Європейським Співтовариством), що так чи інакше регулюють питання реадмісії [281; 282; 294], слід також зазначити про існування інших двосторонніх міжнародних договорів про реадмісію, які Україна уклала з деякими державами – членами Європейського Союзу до моменту їх вступу в ЄС. Маються на увазі двосторонні міжнародні угоди про реадмісію між Україною та відповідно: з Угорською Республікою [291], з Республікою Польща [287], з Латвійською Республікою [285] та з Республікою Болгарія [267], а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод [44; 219; 222]. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи зазначені міжнародні угоди залишаються формально чинними, але при цьому не застосовуються.

Розглянемо це питання детальніше. У середині 1990-х роках і на початку 2000-х років Україна уклала з державами, які згодом стали членами Європейського Союзу, такі двосторонні міжнародні договори про реадмісію (у хронологічному порядку):

– Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон від 26 лютого 1993 р. [291] була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 1993 р. № 378 [162] і набрала чинності 04 червня 1994 р. [291]. На підставі статті 11 зазначеної Угоди [291, ст. 11] була укладена Домовленість⁴ про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон від 27 жовтня 1994 р., яка набрала чинності у день підписання цієї Домовленості, тобто 27 жовтня 1994 р. [44];

⁴ Пізніше такого виду документи у договірній практиці України у сфері реадмісії почали називатися «імплементативними (або виконавчими) протоколами», і дуже зрідка – просто «протоколами».

– Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон від 24 травня 1993 р. [287], що набрала чинності 10 квітня 1994 р. [287]. Згідно зі статтею 10 зазначеної Угоди було укладено Протокол про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і приймання осіб через спільний державний кордон від 25 травня 1993 р. [222, ст. 10], який набрав чинності одночасно з Угодою [287], тобто 10 квітня 1994 р. [222];

– Угода між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через державний кордон від 14 жовтня 1993 р. [290], була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 08 лютого 1994 р. № 74 [175] і набрала чинності 28 березня 1994 р. [290]. Згідно зі статтею 11 зазначеної Угоди було укладено Протокол про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через спільний державний кордон від 14 жовтня 1993 р. [223], який набрав чинності одночасно з Угодою [290], тобто 28 березня 1994 р. [223];

– Угода між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про передачу та прийом осіб від 23 вересня 1996 р., яка набрала чинності 29 березня 1997 р. [462];

– Угода між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб від 24 липня 1997 р.⁵ [285] була ратифікована на підставі Закону України від 10 лютого 1998 р. № 107/98-ВР [213] і набрала чинності 17 травня 1998 р. [352, р. 25]. Невід’ємною частиною Угоди [285] є Протокол [219, ст. 1], який однак, на наше переконання, не можна вважати імплементаційним, оскільки у статті 10 цієї Угоди Сторони домовилися укласти на міжвідомчому рівні протокол для реалізації положень цієї Угоди

⁵ Слід зазначити, що зазначена Угода [285], вирізняється з-поміж інших перелічених міжнародних договорів високим рівнем юридичної нормотворчості, зокрема через дотримання процедури реєстрації цієї Угоди в Секретаріаті ООН [352] згідно зі статтею 102 Статуту ООН [388, Art. 102].

[285, ст. 10]; тобто, у зазначеній нормі йдеться про майбутнє укладення саме імплементаційного (виконавчого) протоколу;

– Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально, від 4 вересня 2001 р. [267], була ратифікована Законом України від 07 березня 2002 р. № 3107-III [197].

Як бачимо, усі зазначені міжнародні договори не містять у своїх назвах і текстах слово «реадмісія», а називаються на кшталт: «про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон» [287; 291], «про передавання і приймання осіб через державний кордон» [290], «про передачу та прийом осіб» [462], «про передачу і приймання осіб» [285] або «про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально» [267].

Відсутність слова «реадмісія» у назвах і текстах зазначених міжнародних договорів [267; 285; 287; 290; 291; 462] дали змогу деяким вітчизняним науковцям висловити тезу, що зазначені договори не є угодами про реадмісію [113, с. 192, 193]. На нашу думку, ключовим для визначення правової природи зазначених міжнародних договорів [267; 285; 287; 290; 291; 462] є не термінологія, яка використовується у назві і тексті певного договору, а його об'єкт, а саме – повернення в країну громадянства особи, яка порушила правила перетину кордону або правила перебування на території іноземної держави.

Нашу тезу підтверджує відповідна договірна практика за участю України. Так, у 1997 р. між Україною та Молдовою була укладена Угода про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон [286]. Текст зазначеної Угоди [286] також не містить терміну «реадмісія», однак зміст цієї Угоди беззаперечно вказує на реадмісію як її об'єкт. Через 20 років була укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб 2017 р. [269] і на підставі пункту 5 статті 14 цієї Угоди [269, п. 5 ст. 14] було припинено дію Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286]. Згідно з правом

міжнародних договорів заміна попереднього договору [286] більш пізнім за часом договором [269] вказує на те, що обидва договори мали один і той самий об'єкт – відносини у сфері реадмісії між Україною та Молдовою.

Інший показовий приклад з міжнародної договірної практики України – це Угода між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно, 2003 р. [254]. Зазначена Угода [254] не містить у своєму тексті терміну «реадмісія», однак у назві цієї Угоди [254] Сторони чітко висловили спільний намір укласти міжнародний договір, який би врегулював відносини між ними саме у сфері реадмісії, і для однозначності у назві цієї Угоди Сторони ототожили словосполучення «приймання і передача осіб» з терміном «реадмісія».

Слід зауважити, що у договірній практиці Європейського Союзу термін «реадмісія» («readmission») починає з'являтися в середині 2000-х років, але назви угод, які Європейський Союз укладає з третіми країнами у сфері реадмісії, також відрізняються: переважна більшість таких угод має назву «on the readmission of persons residing without authorisation» («про реадмісію осіб, які проживають без дозволу») [358], але іноді зустрічаються назви «on the readmission of persons» [341] або «on readmission» [339]. Різні назви двосторонніх міжнародних угод про реадмісію зустрічаються і в договірній практиці України [269; 273; 278; 283]. Тобто, відображення поняття «реадмісія» у назвах і текстах відповідних міжнародних угод є результатом спільної домовленості Сторін, які укладають угоду про реадмісію, а висновок про визначення певної міжнародної угоди саме як угоди про реадмісію (за відсутності вказівки на реадмісію у назві угоди) має ґрунтуватися насамперед на об'єкті такої угоди.

Повертаємося до розгляду перших міжнародних договорів про реадмісію у практиці України. Усі зазначені міжнародні угоди були укладені на необмежений (невизначений) строк, іншими словами, – безстроково і з умовою денонсації [267, п. 4 ст. 15; 285, п. 1, п. 3 ст. 14; 287, п. 2 ст. 12; 290,

п. 2 ст. 13; 291, п. 2 ст. 13]. З усіх перерахованих міжнародних угод було припинено дію лише двох таких угод, а саме: Угоди між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через спільний державний кордон від 14 жовтня 1993 р. [290] (і відповідно Протоколу про виконання цієї Угоди від 14 жовтня 1993 р. [223]) – через денонсацію з боку України на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 04 жовтня 2000 р. № 1513 [151], а також Угоди між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про передачу та прийом осіб від 23 вересня 1996 р. [462] – на підставі імплементаційного протоколу між Україною та Литовською Республікою від 7 грудня 2018 р. [220, п. 5 ст. 13].

Це означає, що на момент підготовки нашої дисертаційної роботи формально чинними залишаються двосторонні міжнародні угоди про реадмісію між Україною та відповідно: з Угорською Республікою 1993 р. [291], з Республікою Польща 1993 р. [287], з Латвійською Республікою 1997 р. [285] та з Республікою Болгарія 2001 р. [267], а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод [44; 219; 222].

Оскільки Угорська Республіка, Республіка Польща, Латвійська Республіка та Республіка Болгарія на момент укладення Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [341] вже були членами Європейського Союзу [422], а Угода про реадмісію 2007 р. [341] є обов'язковою і для України, і для всіх чинних держав – членів ЄС (за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія) [341, Art. 1(«b»)], маємо ситуацію, коли фактично між одними і тими же суб'єктами міжнародного права з одного і того самого об'єкту (міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії) укладено два різні міжнародні договори, що за змістом підпункту «а» пункту 1 статті 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [536, Art. 2(1«a»)] є однаково чинними та обов'язковими, як для України, так і відповідно: для Угорської

Республіки, Республіки Польща, Латвійської Республіки та Республіки Болгарія.

У цьому зв'язку природньо виникає питання про співвідношення за юридичною силою Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [341] і двосторонніх міжнародних угод про реадмісію між Україною та відповідно: з Угорською Республікою 1993 р. [291], з Республікою Польща 1993 р. [287], з Латвійською Республікою 1997 р. [285] та з Республікою Болгарія 2001 р. [267], а також відповідних міжнародних документів обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод [44; 219; 222].

Відповідь на це питання міститься у статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 17], яка так і називається – «Зв'язок з двосторонніми угодами держав-членів стосовно реадмісії осіб». Зокрема, згідно з пунктом 2 статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р. положення стосовно реадмісії осіб без громадянства та громадян третіх країн, що містяться у двосторонніх угодах або інших юридично обов'язкових документах, які були укладені між Україною та окремими державами-членами, будуть застосовуватися протягом двох років, як зазначено в пункті 3 статті 20 цієї Угоди [281, п. 2 ст. 17]. Оскільки Угода про реадмісію 2007 р. [281] набрала чинності 1 січня 2008 р. [444], це означає, що двосторонні міжнародні угоди України про реадмісію відповідно: з Угорською Республікою 1993 р. [291], з Республікою Польща 1993 р. [287], з Латвійською Республікою 1997 р. [285] та з Республікою Болгарія 2001 р. [267], а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод [44; 219; 222] *не* можуть застосовуватися, починаючи з 1 січня 2010 р. [281, п. 2 ст. 17], навіть не зважаючи на їх формальну чинність на момент підготовки нашої дисертаційної роботи.

На нашу думку, зміст усіх зазначених двосторонніх міжнародних договорів – і власне угод про реадмісію [267; 285; 287; 291], і відповідних міжнародних документів обов'язкового характеру, які були укладені на

підставі зазначених двосторонніх угод [44; 219; 222], *не* відповідає вимогам пункту 2 статті 216 ДФЄС (угоди, укладені Союзом, носять обов'язковий характер для ... держав-членів) [402, Art. 216(2)], а тому дія цих договорів має бути припинена – або через денонсацію однією зі Сторін (як Угоди із Словацькою Республікою 1993 р. [151]), або на підставі спільного рішення Сторін (як Угоди із Литовською Республікою 1996 р. [220, п. 5 ст. 13]).

1.2. Правова природа імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.

Відповідно до пункту 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. Україна і конкретна держава – член ЄС, на яку поширюється дія цієї Угоди, можуть укласти імплементаційні протоколи (implementing protocols) [281, п. 1 ст. 16; 341, Art. 16(1)] – для належного забезпечення міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії і конкретизації врегулювання питань реадмісії у двосторонніх відносинах між собою.

Як бачимо, норма пункту 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 16; 341, Art. 16(1)] сформульована диспозитивно – Україна і конкретна держава – член ЄС можуть (may draw up), проте не зобов'язані укладати імплементаційні протоколи. Разом з тим, якщо певний імплементаційний протокол був укладений, однозначна відповідь на питання про співвідношення за юридичною силою Угоди про реадмісію 2007 р. [281] і такого імплементаційного протоколу до зазначеної Угоди міститься у пункті 1 статті 17 зазначеної Угоди [281, п. 1 ст. 17]: «положення цієї Угоди мають перевагу над положеннями будь-якої двосторонньої угоди або іншого юридично обов'язкового документа стосовно реадмісії осіб, які були або можуть, згідно зі статтею 16, бути укладеними між Україною та окремими державами-членами, якщо положення останніх суперечать положенням цієї Угоди». Це означає, що у разі відсутності укладеного імплементаційного

протоколу між Україною та певною державою – членом ЄС, на яку поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281], Україна та відповідна держава – член ЄС застосовують положення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] як норми прямої дії.

Повертаємося до пункту 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р [281, п. 1 ст. 16] – ця норма дуже цікава за своїм змістом, оскільки, як ми вже встановили у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи, зазначена Угода [281] за своєю правовою природою є двостороннім міжнародним договором між Україною та Європейським Співтовариством (з 1 грудня 2009 р. – Європейським Союзом) [522], і власне держави – члени Союзу *не є* сторонами цієї Угоди, однак зазначена Угода покладає на держав – членів ЄС певні міжнародно-правові зобов'язання. Це, у свою чергу, породжує низку питань теоретичного і практичного смислу, зокрема, про те, який зміст мають відповідні імплементаційні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] і які міжнародно-правові зобов'язання мають Договірні Сторони за цими імплементаційними протоколами.

Для початку встановимо суб'єктний склад імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію осіб 2007 р. [341]. Як ми вже зазначали у підрозділі 1.1., згідно з пунктом «b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р., ця Угода не поширюється на Королівство Данія та Республіку Ірландія [341, Art. 1(«b»)].

Також власне факт укладення і набрання чинності Угоди про вихід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу та Європейського Співтовариства з атомної енергії (2019/C 384 I/01) [357] означає, що Україна і Сполучене Королівство будуть вирішувати питання реадмісії у відносинах між собою поза положеннями Угоди про реадмісію осіб 2007 р. [341] і відповідно не будуть укладати імплементаційний протокол до цієї Угоди [341]. Зокрема, на цій обставині акцентують особливу увагу Б. Хальм (B. Hulme) і М. Т. Кремадес (M. T. Cremades): держава у разі виходу з Європейського Союзу не може

спиратися на угоди ЄС про реадмісію або на будь-які узгоджені імплементаційні протоколи [441, р. 5].

Як ми вже зазначили у підрозділі 1.1., Республіка Хорватія стала членом Європейського Союзу з 1 липня 2013 р. [517, Art. 3(3)] і саме з цієї дати Хорватія набула тих самих прав і зобов'язань за Угодою про реадмісію 2007 р. [281], що й інші держави – члени ЄС, на яких поширюється ця Угода [281].

Іншими словами, за змістом статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 16], сторонами імплементаційних протоколів до цієї Угоди [281] можуть бути лише 25 із 27 держав – членів ЄС, тобто усі чинні держави – члени ЄС, за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія [341, Art. 1(«b»)].

При цьому слід зауважити, що за повідомленням Державної міграційної служби України [59, с. 2], Міністерство закордонних справ Фінляндії повідомило про відсутність інтересу в підписанні імплементаційного протоколу з Україною з огляду на високу ефективність реалізації Українською стороною Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Це, у свою чергу, означає, що потенційно імплементаційні протоколи до Угоди про реадмісію 2007 р. [281] можуть бути укладені лише із 24 чинними державами – членами ЄС, – тобто, за винятком Королівства Данія, Республіки Ірландія і Фінляндської Республіки.

Загалом за більш ніж 15 років чинності (на момент підготовки нашої дисертаційної роботи) Угоди про реадмісію 2007 р. [281] імплементаційні протоколи були укладені лише з 8 державами – членами Європейського Союзу. Зокрема, ми маємо на увазі імплементаційні протоколи з такими країнами (у хронологічному порядку):

– з Республікою Австрія від 29 листопада 2012 р. [50] (офіційний текст німецькою мовою – [415]). Зазначений Протокол [50] затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 22 [155] і набрав чинності 20 листопада 2014 р. [50];

– з Чеською Республікою від 21 жовтня 2013 р. [53] (офіційний текст чеською мовою – [488]). Зазначений Протокол [53] затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 433 [158] і набрав чинності 1 січня 2015 р. [53];

– з Естонською Республікою від 14 січня 2015 р. [51] (офіційний текст естонською мовою – [417]). Зазначений Протокол [51] затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 189 [156] і набрав чинності 13 квітня 2016 р. [51];

– з Республікою Польща від 24 квітня 2017 р. [52] (офіційний текст польською мовою – [487]). Зазначений Протокол [52] затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 06 червня 2018 р. № 457 [157] і набрав чинності 2 листопада 2018 р. [52];

– з Литовською Республікою від 7 грудня 2018 р. [220] (офіційний текст литовською мовою – [461], офіційний текст англійською мовою – [484]). Зазначений Протокол [220] затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 531 [161] і набрав чинності 1 січня 2020 р. [220];

– з державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) від 17 грудня 2018 р. [54] (офіційний текст англійською мовою – [443], офіційний текст французькою мовою – [486], офіційний текст нідерландською мовою – [530]). Зазначений Протокол [54] затверджений Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 481/2021 [159] і набрав чинності 17 березня 2020 р. [447, р. 11].

Укладення Україною Імплементативного протоколу одночасно з усіма державами – членами Бенілюксу (Benelux) ґрунтується на Договорі про перегляд Договору, яким засновано Економічний Союз Бенілюксу, підписаного 3 лютого 1958 р. (Договору про Союз Бенілюксу) від 17 червня 2008 р. [525]. Договір від 17 червня 2008 р. [525, Art. 35], який набрав чинності 1 січня 2012 р. [513], замінив Договір про заснування Економічного Союзу Бенілюксу від 3 лютого 1958 р. [518], а також поглибив і розширив

співробітництво між Бельгією, Люксембургом і Нідерландами [525, Art. 2(1)]. Зокрема, згідно з підпунктом «с» пункту 2 статті 3 Договору від 17 червня 2008 р., до спільних програм діяльності держав Бенілюксу відноситься, серед іншого (*inter alia*), імміграційна політика [525, Art. 3(2«с»)], однією зі складових якої очевидно є питання реадмісії. Таким чином, згідно з Імплементативним протоколом з державами Бенілюксу [54] між Україною та всіма державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) встановлюється єдиний правовий режим регулювання питань реадмісії.

Слід зазначити, що окрім імплементативних протоколів з Республікою Австрія [50], з Естонською Республікою [51], з Республікою Польща [52], з Чеською Республікою [53], з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54] і з Литовською Республікою [220], які вже набрали чинності, на момент підготовки нашої дисертаційної роботи на стадії підписання перебувають імплементативні протоколи до Угоди про реадмісію 2007 р. ще з 5 державами – членами Європейського Союзу. Зокрема, ми маємо на увазі: Латвійську Республіку [185; 298], Республіку Кіпр [186], Королівство Іспанія [184], Румунію [188] та Угорщину [189].

Для повноти дослідження зазначимо, що реадмісійний діалог стосовно опрацювання текстів імплементативних протоколів на різних стадіях триває з рештою країн – членів ЄС. Так, проекти імплементативних протоколів до Угоди з ЄС, запропоновані Українською стороною, знаходяться на опрацюванні компетентних органів Франції, Німеччини, Португалії, Словаччини, Мальти, Болгарії, Греції, Словенії, Хорватії та Швеції. Зі свого боку, Україна продовжує опрацювання проекту імплементативного протоколу, що надійшов від Італії [59].

Очевидно, що предметом нашої дисертаційної роботи є власне імплементативні протоколи, які вже набрали чинності, а саме: з Республікою Австрія [50], з Естонською Республікою [51], з Республікою Польща [52], з Чеською Республікою [53], з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54] і з Литовською Республікою [220]. За смислом

підпункту «а» пункту 1 статті 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [536, Art. 2(1«а»)] усі зазначені імплементаційні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] є міжнародно-правовими договорами.

Розглянемо особливості цих імплементаційних протоколів [50; 51; 52; 53; 54; 220] детально.

Насамперед цікавою є назва зазначених імплементаційних протоколів.

По-перше, практично усі вони починаються словами «Імплементаційний протокол» [50; 51; 52; 53; 54], за винятком імплементаційного протоколу з Литовською Республікою [220], який називається власне «Протокол» без слова «Імплементаційний» – в усіх трьох автентичних текстах: українською [220], литовською [461] та англійською [484] мовами. Однак аналіз положень зазначеного Протоколу [220] дає змогу зробити категоричний висновок, що цей Протокол саме імплементаційний.

По-друге, усі без виключення імплементаційні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] у своїй назві містять посилання на Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р. [281], а імплементаційний протокол з Республікою Польща [52] у своїй назві додатково містить посилання навіть на дату і місце укладення цієї Угоди [281] – «вчиненої 18 червня 2007 року в м. Люксембург» [281].

І, по-третє, частина імплементаційних протоколів у своїй назві містить не просто вказівку на Угоду про реадмісію 2007 р. [281], а на реалізацію [50] або на виконання [52; 220] цієї Угоди [281], додатково підкреслюючи, таким чином, імплементаційний характер зазначених протоколів.

Далі, практично усі імплементаційні протоколи [50; 51; 52; 53; 220] укладені на міжурядовому рівні: з боку України – це Кабінет Міністрів України, а з боку відповідної держави-члена ЄС – Уряд такої держави, зокрема і відповідно це: Австрійський Федеральний Уряд [50]; Уряд Естонської Республіки [51]; Уряд Республіки Польща [52]; Уряд Чеської Республіки [53] і Уряд Литовської Республіки [220].

Виняток складає лише Імплементацийний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54], який укладений на найвищому – міждержавному рівні.

Укладення імплементацийних протоколів на двох рівнях: міжурядовому [50; 51; 52; 53; 220] і міждержавному [54] у свою чергу, потягнуло за собою застосування двох різних способів надання згоди на обов'язковість імплементацийних протоколів з боку України. Так, Імплементацийний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54] був затверджений Указом Президента України [159], а решта імплементацийних протоколів (які були укладені на міжурядовому рівні) [50; 51; 52; 53; 220], – затверджувалися відповідними постановами Кабінету Міністрів України [155; 156; 157; 158; 161].

Оскільки усі без виключення імплементацийні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] є міжнародно-правовими договорами [536, Art. 2(1«а»)], то незалежно від того, яку назву мають Договірні Сторони у текстах конкретних імплементацийних протоколів – власне «Договірні Сторони» [51; 220] чи «Сторони» [50; 52; 53; 54], у тексті нашої дисертаційної роботи ми для одноманітності будемо застосовувати термін «Договірні Сторони». Також слід підкреслити, що імплементацийні протоколи передбачають повноваження і власне Договірних Сторін, і компетентних органів Договірних Сторін.

Процедура набрання чинності імплементацийних протоколів [50; 51; 52; 53; 54; 220] має такі особливості.

Оскільки усі без виключення імплементацийні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] є міжнародними договорами, процедура набрання ними чинності здійснюється на підставі Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [536] і передбачає інформування іншої Сторони про завершення внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання чинності відповідного імплементацийного протоколу [50, п. 2 ст. 12; 51, п. 2 ст. 12; 52, п. 2 ст. 15; 53, п. 2 ст. 11; 54, п. 1 ст. 18; 220, п. 1 ст. 13].

Імплементацийний протокол з Республікою Польща передбачає, що Польська Сторона має проінформувати не лише Українську Сторону, але також і Європейську Комісію [52, п. 3 ст. 15].

Власне момент набрання чинності усіма імплементацийними протоколами обумовлений змістом пункту 2 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р., згідно з яким імплементацийні протоколи «набирають чинності лише після повідомлення Комітетові з питань реадмісії» [281, п. 2 ст. 16]. Однак в залежності від імплементацийного протоколу конкретні дати набрання ними чинності відрізняються, зокрема:

– Протокол з Литовською Республікою «набирає чинності у перший день місяця після дати отримання такого повідомлення Спільним Комітетом з питань реадмісії» [220, п. 1 ст. 13];

– Імплементацийний протокол з Республікою Польща «набирає чинності через 30 днів після отримання Українською Стороною повідомлення ..., що Спільний комітет з питань реадмісії було поінформовано» [52, п. 3 ст. 15];

– імплементацийні протоколи з Чеською Республікою [53, п. 3 ст. 11] і з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54, п. 2 ст. 18] набирають чинності в перший день другого місяця після повідомлення Спільному комітету з питань реадмісії. Єдина різниця між цими протоколами полягає в тому, що відповідно до Імплементацийного протоколу з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54, п. 2 ст. 18] таке повідомлення здійснює депозитарій цього Імплементацийного протоколу для держав Бенілюксу, яким є Генеральний Секретаріат Бенілюксу [54, ст. 17];

– і лише імплементацийні протоколи з Республікою Австрія [50, п. 3 ст. 12] і з Естонською Республікою [51, п. 3 ст. 12] не конкретизують дату набрання чинності і передбачають, що відповідні імплементацийні протоколи набирають чинності після повідомлення Комітетові з питань реадмісії.

Практично усі імплементацийні протоколи містять норми про те, що вони укладені на невизначений строк [50, п. 1 ст. 12; 51, п. 1 ст. 12; 52, п. 1

ст. 15; 53, п. 1 ст. 11; 54, п. 5 ст. 18], а в Імплементативному протоколі Литовською Республікою така умова фактично презюмується [220, п. 2 ст. 13].

Усі без виключення імплементативні протоколи [50, п. 5 ст. 12; 51, п. 1 ст. 12; 52, п. 1 ст. 15; 53, п. 5 ст. 11; 54, п. 5 ст. 18; 220, п. 2 ст. 13] містять основну умову припинення їх дії – одночасно з припиненням дії Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. При цьому практично усі імплементативні протоколи також передбачають можливість припинення їх дії через денонсацію [50, п. 5 ст. 12; 51, п. 5 ст. 12; 52, п. 4 ст. 15; 53, п. 5 ст. 11; 220, п. 4 ст. 13].

Усі без виключення імплементативні протоколи передбачають можливість внесення «за взаємною згодою Сторін» змін і доповнень до тексту відповідного імплементативного протоколу [50, п. 4 ст. 12; 51, п. 4 ст. 12; 52, ст. 14; 53, п. 4 ст. 11; 54, п. 3 ст. 18; 220, п. 3 ст. 13].

Як ми вже зазначали вище, за більш ніж 15 років чинності (на момент підготовки нашої дисертаційної роботи) Угоди про реадмісію 2007 р. [281] імплементативні протоколи були укладені лише з 8 державами – членами Європейського Союзу; при цьому потенційно зацікавленими є 24 чинних держав – членів ЄС. Власне така «неквапливість» держав – членів ЄС у питанні про укладення імплементативних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р. [281], свідчить про те, що зазначена Угода є самодостатнім правовим інструментом для врегулювання питань реадмісії у відносинах між Україною і певною державою – членом ЄС, на яку поширюється дія цієї Угоди. На підтвердження цієї тези, окрім розглянутої вище практики (на яку зокрема звертає увагу Ж.-П. Кассаріно (J.-P. Cassarino) [386, р. 19]), ми можемо також послатися на формулювання статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р., згідно з якою Україна та держава-член *можуть (may)* [але не зобов'язані] скласти імплементативні протоколи [341, Art. 16].

На самодостатність Угоди про реадмісію 2007 р. [341] вказує також позиція Європейської Комісії: «Комісія (за рішучої підтримки з боку держав-членів) завжди наполягала на тому, що угоди ЄС про реадмісію (EURA) є

самостійними інструментами, що мають пряму дію, і які не вимагають обов'язкового укладення двосторонніх імплементаційних протоколів з третьою країною. У довгостроковій перспективі [імплементаційні] протоколи є лише фасилітаторами (*are mere facilitators*), навіть якщо вони іноді є обов'язковими (*mandatory*), як у випадку Угоди про реадмісію між Європейським Співтовариством та Росією⁶» [423, р. 4].

На думку К. Жилладе (K. Gillade), з якою ми повністю погоджуємося, держави – члени ЄС не можуть заявляти про незастосовність угод Союзу про реадмісію [431, р. 66], оскільки держави – члени Союзу повинні застосовувати угоди ЄС про реадмісію з третіми країнами для усіх [випадків] своїх повернень [423, р. 4].

Самодостатність Угоди про реадмісію 2007 р. [281] ґрунтується на її більшій юридичній силі у порівнянні з юридичною силою імплементаційних протоколів, що закріплено у пункті 1 статті 17 Угоди, згідно з якою «положення цієї Угоди мають перевагу над положеннями будь-якої двосторонньої угоди або іншого юридично обов'язкового документа стосовно реадмісії осіб, які були або можуть, згідно зі статтею 16, бути укладеними між Україною та окремими державами-членами, якщо положення останніх суперечать положенням цієї Угоди» [281, п. 1 ст. 17].

Саме тому преамбули усіх без виключення імплементаційних протоколів містять норми про те, що їх прийняття обумовлено статтею 16 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 16] – «з метою співробітництва у практичній реалізації положень цієї Угоди» [50], «бажаючи налагодити співробітництво з практичного виконання положень Угоди» [51], «прагнучи визначити засади реалізації» [52], «з метою практичної імплементації положень Угоди» [53], «керуючись [Угодою]» [54], «бажаючи забезпечити виконання Угоди» [220]. Нумерація більшості статей Імплементаційного протоколу з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом)

⁶ Згідно з пунктом 1 статті 20 Угоди між Європейським Співтовариством та Російською Федерацією про реадмісію, Російська Федерація і держави – члени ЄС мають укласти імплементаційні протоколи [339, Art. 20(1)].

[54] взагалі містить інформацію про їх відповідність із нумерацією статей Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Переважаючий за юридичною силою характер Угоди про реадмісію 2007 р. [281] щодо імплементаційних протоколів [50; 51; 52; 53; 54; 220] підтверджується також низкою інших положень:

1) Пункт 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. закріплює вичерпний перелік положень, які мають бути закріплені в імплементаційних протоколах [281, п. 1 ст. 16].

2) Пункт 2 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. передбачає, що імплементаційні протоколи, зазначені в пункті 1, набувають чинності лише після повідомлення Спільному комітету з питань реадмісії, зазначеному в статті 15 цієї Угоди [281, п. 2 ст. 16].

3) Власне Спільний комітет з питань реадмісії, заснований на підставі статті 15 Угоди про реадмісію 2007 р., на думку Ж.-П. Кассаріно (J.-P. Cassarino), володіє певною мірою інструментами для моніторингу того, чи дотримуються держави-члени і третя країна умов угоди ЄС про реадмісію [386, р. 19].

4) Імплементаційні протоколи, власне як й Угода про реадмісію 2007 р. [281, п. 4 ст. 20], укладені на невизначений строк і припиняють дію одночасно із припиненням дії Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

5) І, насамкінець, Угода про реадмісію 2007 р. [281] має міждержавний статус, а імплементаційні протоколи зазвичай укладаються на міжурядовому рівні: з одного боку – це Кабінет Міністрів України, а з іншого – уряд відповідної держави – члена ЄС [50; 51; 52; 53; 220]. Виняток складає лише Імплементаційний протокол між Україною та державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54], який укладений на міждержавному рівні.

Юридичне значення імплементаційних протоколів достатньо ґрунтовно відображено у європейській доктрині. Зокрема, Б. Хальм (B. Hulme) і М. Т. Кремадес (M. T. Cremades) зазначають, що імплементаційні протоколи до

угоди ЄС про реадмісію поглиблюють рівень співробітництва [441, р. 3]. С. Каррера (S. Carrera) називає імплементаційні протоколи ключовим інструментом, який був розроблений для забезпечення «ефективності» впровадження кожної конкретної угоди ЄС про реадмісію [381, р. 34].

Таким чином, правова природа імплементаційних протоколів полягає в тому, що імплементаційні протоколи співвідносяться з Угодою про реадмісію 2007 р. як норми права спеціального характеру (*lex specialis*) з нормою права загального характеру (*lex generalis*) і створюють умови для ефективної реалізації положень Угоди про реадмісію 2007 р. у двосторонніх відносинах з питань реадмісії між Україною та певною державою – членом ЄС, з якою укладено імплементаційний протокол, і загалом створюють умови для підвищення ефективності міждержавного співробітництва з питань реадмісії.

1.3. Міжнародно-правове співробітництво між Україною і державами – членами ЄС на підставі імплементаційних протоколів до Угоди про реадмісію 2007 р.

Пункт 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. містить перелік положень, які обов'язково мають бути закріплені в імплементаційних протоколах, що можуть бути укладені між Україною та відповідною державою – членом ЄС, на яку поширюється зазначена Угода:

- «а) визначення компетентних органів;
- б) пунктів перетину кордону для передачі осіб;
- с) механізму зв'язку між компетентними органами;
- д) засобів повернення осіб за прискореною процедурою;
- е) умов для повернення осіб під вартою, у тому числі транзитного проїзду громадян третьої країни та осіб без громадянства під вартою;

f) додаткових засобів та документів, необхідних для імplementації цієї Угоди;

g) способів і порядку відшкодування витрат, пов'язаних з реалізацією статті 12 цієї Угоди» [281, п. 1 ст. 16].

Розглянемо, як зазначені положення викладені в імplementаційних протоколах [50; 51; 52; 53; 54; 220].

a) Визначення компетентних органів.

Згідно з пунктом «к» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. «компетентний орган означає будь-який національний орган України або однієї з держав-членів, якому доручено імplementацію цієї Угоди відповідно до її статті 16» [281, п. «к» ст. 1]. Очевидно, що для належної реалізації Угоди про реадмісію 2007 р. [281] визначення компетентних органів, відповідальних за здійснення реадмісії, є одним з найбільш важливих питань, тому тексти усіх без виключення імplementаційних протоколів визначають компетентні органи Договірних Сторін у початкових статтях [50, ст. 1; 51, ст. 1, 2; 52, ст. 1; 53, ст. 2; 54, ст. 2; 220, ст. 1].

Від України такими компетентними органами є Державна міграційна служба України (ДМС) [145, п. 1] та Адміністрація Державної прикордонної служби України (Адміністрація Держприкордонслужби) [144, п. 1]. При цьому більшість імplementаційних протоколів визначають ДМС як центральний компетентний орган від України з питань реадмісії [51, п. 1 ст. 1; 52, п. 1 ст. 1; 53, п. 1 ст. 2; 54, п. 1 ст. 2, п. «а» Додатку 1]. Такий стан речей є цілком виправданим та юридично обґрунтованим, оскільки саме до повноважень ДМС відноситься здійснення ідентифікації іноземців та осіб без громадянства, які підлягають реадмісії [145, п. 11], а також здійснення міжнародного співробітництва (у тому числі з питань реадмісії) [145, п. 32]. Що ж стосується здійснення процедур реадмісії з боку Адміністрації Держприкордонслужби, то такі повноваження визначені лише загальним чином, зокрема Адміністрація Держприкордонслужби «підтримує в

установленому порядку взаємодію з компетентними органами ... іноземних держав ... з питань ... протидії незаконній міграції» [144, п. 14].

У будь-якому випадку на підставі частини другої статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV [183, ч. 2 ст. 19] імплементаційні протоколи, затверджені відповідно Президентом України [54] і Кабінетом Міністрів України [50; 51; 52; 53; 220], мають вищу юридичну силу і над Положенням про Адміністрацію Держприкордонслужби [144], і над Положенням про ДМС [145], що затверджені Кабінетом Міністрів України. Це, у свою чергу, означає, що норми імплементаційних протоколів, які стосуються повноважень ДМС та Адміністрації Держприкордонслужби [50, ст. 1; 51, ст. 1, 2; 52, ст. 1; 53, ст. 2; 54, п. 1 ст. 2; 220, ст. 1], мають вищу юридичну силу над нормами відповідних Положень [144; 145], і є нормами прямої дії у національному законодавстві України [154, п. 2, 14].

Згідно з імплементаційними протоколами розподіл повноважень між компетентними органами від України відбувається таким чином.

Зазвичай ДМС є компетентним органом для подання та опрацювання запитів про реадмісію як власних громадян, так і громадян третіх країн та осіб без громадянства [50, п. 1 ст. 1; 51, п. 1 ст. 2; 52, п. 2 ст. 1; 53, п. 1 ст. 2; 54, п. 1 ст. 2, п. «а» Додатку 1; 220, п. 1 ст. 1].

Натомість Адміністрація Держприкордонслужби зазвичай є компетентним органом, відповідальним за подання та розгляд (опрацювання) запитів про здійснення реадмісії за прискореною процедурою [50, п. 2 ст. 1; 51, п. 2 ст. 2; 52, п. 4 ст. 1; 53, п. 2 ст. 2; 220, п. 2 ст. 1].

Імплементаційний протокол з Республікою Польща взагалі конкретизує, що компетентними органами від України, відповідальними за подання та розгляд запитів про здійснення реадмісії за прискореною процедурою, є регіональні органи Адміністрації Держприкордонслужби, зокрема: Луцький, Львівський, Мостиський і Чопський прикордонні загони, а також Окремий контрольно-пропускний пункт «Київ» [52, п. 4 ст. 1].

Аналогічно зазначений Імплементацийний протокол конкретизує і перелік регіональних компетентних органів від Республіки Польща, які є відповідальними за подання та розгляд запитів про реадмісію за прискореною процедурою, зокрема, це: відповідні коменданти відділів Прикордонної Варти у Варшаві – Окенце; у Кракові – Баліце; в Катовіце – Пежовіце; в Дорогуську; в Гребенне; в Грубешові; в Корчові; в Медиці; в Кросценку; в Любешові і в Долгобичуві [52, п. 4 ст. 1].

Імплементацийний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) чітко не визначає, який саме компетентний орган від України є відповідальним за здійснення реадмісії за прискореною процедурою, однак покладення на Адміністрацію Держприкордонслужби повноважень по здійсненню реадмісії виключно щодо транзитного перевезення дає змогу зробити висновок, що прискорена процедура здійснення реадмісії за цим Протоколом відноситься до повноважень саме Державної міграційної служби України [54, п. 1 ст. 2, п. «а» Додатку 1].

Що стосується визначення компетентних органів від України, відповідальних за подання та розгляд запитів про транзитний проїзд, то повноваження ДМС та Адміністрації Держприкордонслужби визначаються в залежності від виду транзитного проїзду (наземними видами транспорту або повітряним транспортом).

Зазвичай ДМС є компетентним органом, відповідальним за подання та розгляд запитів про транзитний проїзд наземними видами транспорту (стосовно наземного виду транзитного перевезення). Зокрема, на це прямо вказують імплементацийні протоколи з Естонською Республікою [51, п. 1 ст. 2] і з Республікою Польща [52, п. 3 ст. 1]. Імплементацийний протокол з Республікою Австрія визначає ДМС як єдиний компетентний орган для прийняття подання та опрацювання запитів про транзитний проїзд незалежно від виду такого проїзду [50, п. 1 ст. 1]. Окрім цього, імплементацийні протоколи з Чеською Республікою [53, п. 1 ст. 2] і з Литовською Республікою [220, пп. 2 п. 1 ст. 1] визначають Адміністрацію Держприкордонслужби як

компетентний орган від України, відповідальний за виконання запитів виключно стосовно транзитного перевезення повітряним транспортом. Відтак, доходимо висновку, що за цими імплементаційними протоколами [53; 220], компетентним органом від України, відповідальним за подання та розгляд запитів про транзитний проїзд наземними видами транспорту, є саме Державна міграційна служба України.

У свою чергу, імплементаційні протоколи з Естонською Республікою [51, п. 2 ст. 2], з Республікою Польща [52, п. 3 ст. 1], з Чеською Республікою [53, п. 1 ст. 2] і з Литовською Республікою [220, пп. 2 п. 1 ст. 1] визначають, що Адміністрація Держприкордонслужби є єдиним компетентним органом від України, відповідальним за виконання запитів стосовно транзитного перевезення повітряним транспортом. Окрім цього, Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) встановлює, що виключно Адміністрація Держприкордонслужби є компетентним органом від України, відповідальним за виконання запитів щодо транзитного перевезення незалежно від виду такого перевезення, тобто, у тому числі і повітряним транспортом [54, п. 1 ст. 2, п. «а» Додатку 1].

Імплементаційні протоколи [50; 51; 52; 53; 54; 220] відповідно визначають і компетентні органи іноземних держав, які уповноважені здійснювати процедуру реадмісії від імені конкретної держави – члена Європейського Союзу:

– це може бути один державний орган, наприклад: Федеральне міністерство внутрішніх справ Республіки Австрія [50, п. 1, 2 ст. 1], Департамент поліції та прикордонної служби Естонської Республіки [51, п. 1 ст. 1, п. 1, 2 ст. 2], Головний Комендант Прикордонної Варти Республіки Польща [52, п. 1–3 ст. 1], Поліція Чеської Республіки (Управління служби поліції у справах іноземців) [53, п. 1 ст. 2];

– два державних органи, наприклад: Департамент міграції і Державна прикордонна служба при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки [220, п. 1 ст. 1], Федеральна Державна служба внутрішніх справ

(Імміграційний офіс) і Федеральна Державна служба закордонних справ Королівства Бельгія [54, п. 1 ст. 2, п. «b» Додатку 1], Міністерство закордонних справ та європейської інтеграції (Управління імміграції, Служба повернення) Великого Герцогства Люксембург [54, п. 1 ст. 2, п. «c» Додатку 1];

– і навіть чотири державних органи, як у випадку Королівства Нідерланди, – з чітким розподілом між цими органами повноважень з питань реадмісії: Міністерство юстиції та безпеки, Служба репатріації та повернення; Міністерство закордонних справ, дипломатичне представництво Королівства Нідерланди в Україні (стосовно реадмісії громадян Королівства Нідерланди, співбесід та видачі проїзних документів); Міністерство юстиції та безпеки, Служба з питань імміграції та натуралізації (стосовно реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства до Королівства Нідерланди); Міністерство оборони, Королівська військова поліція Нідерландів (стосовно транзитного перевезення) [54, п. 1 ст. 2, п. «d» Додатку 1].

Імплементативні протоколи зазвичай передбачають, що Договірні Сторони мають інформувати одна одну про зміни у переліку, назві та відповідно повноваженнях компетентних органів. Таке інформування відбувається переважно дипломатичними каналами [51, п. 4 ст. 1; 52, п. 6 ст. 1; 54, п. 3 ст. 2; 220, п. 2 ст. 1].

Пункт 2 статті 6 Угоди про реадмісію 2007 р. відносить до компетентних органів у сфері реадмісії також дипломатичні представництва [281, п. 2 ст. 6]. У свою чергу окремі імплементативні протоколи до компетентних органів у сфері реадмісії відносять не лише власне дипломатичні представництва, але й консульські установи Договірних Сторін, наприклад: Посольство України в Республіці Австрія і відповідно Австрійське посольство в Києві [50, п. 3 ст. 1] або Посольство України в Естонській Республіці і відповідно Посольство Естонської Республіки в Україні [51, п. 3 ст. 2].

Імплементацийний протокол з державами Бенілюксу не лише визначає компетентні у сфері реадмісії дипломатичні представництва, але й прямо визначає основні повноваження таких дипломатичних представництв: «дипломатичні представництва України у державах Бенілюксу (щодо проведення співбесіди та видачі проїзних документів)» [54, п. «а» Додатку 1] і відповідно «дипломатичне представництво Королівства Нідерланди в Україні (стосовно реадмісії громадян Королівства Нідерланди, співбесід та видачі проїзних документів)» [54, п. «d» Додатку 1].

Якщо компетентні дипломатичні представництва або консульські установи Договірних Сторін прямо не визначені у тексті певного імплементацийного протоколу, очевидно слід презюмувати, що це є дипломатичні представництва або консульські установи, що акредитовані на території певної Договірної Сторони. Такий висновок підтверджується змістом абзацу 2 статті 1 Імплементацийного протоколу з державами Бенілюксу [54, ст. 1], а також безпосередньо витікає зі змісту статей 2 і 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. [535, ст. 2, 3] і статей 2–4 Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. [534, ст. 2–4]. При цьому зазначимо, що й Україна, й відповідні держави – члени ЄС, що є сторонами імплементацийних протоколів, зміст яких ми досліджуємо у цьому підрозділі, а саме: Республіка Австрія, Естонська Республіка, Республіка Польща, Чеська Республіка, держави Бенілюксу (Королівство Бельгія, Велике Герцогство Люксембург, Королівство Нідерланди) і Литовська Республіка, є сторонами і Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. [535], і Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. [534], а отже, положення цих міжнародних договорів є обов’язковими для усіх перелічених держав.

Тексти практично усіх імплементацийних протоколів ототожнюють повноваження дипломатичних представництв і консульських установ Договірних Сторін у сфері реадмісії [50, п. 3 ст. 1, п. 1 і 3 ст. 3; 51, п. 3 ст. 2,

п. 1 і 2 ст. 6; 52, пп. 1 п. 1 ст. 8, п. 1 і 2 ст. 10; 54, ст. 1; 220, п. 2 і 3 ст. 4]. Лише Імплементаційний протокол з Чеською Республікою визначає як компетентні органи у сфері реадмісії виключно дипломатичні представництва Договірних Сторін [53, п. 1 ст. 5]. Слід зауважити, що такий підхід є цілком прийнятним з точки зору дипломатичного і консульського права, оскільки дипломатичне представництво є більш вагомим, ніж консульська установа, органом права зовнішніх зносин, а відтак може цілком автономно і самодостатньо виконувати не лише дипломатичні, а й консульські функції, що передбачено відповідно у пункті 2 статті 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. [535, п. 2 ст. 3] і в статті 3 Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. [534, ст. 3].

Покладення повноважень у сфері реадмісії лише на дипломатичне представництво певної Договірної Сторони може пояснюватися або суб'єктивним розсудом такої Сторони, що витікає із статусу суверенної держави, або об'єктивними обставинами, наприклад, через фактичну відсутність консульських установ такої Договірної Сторони на території іншої Договірної Сторони.

Повноваження дипломатичних представництв і консульських установ у сфері реадмісії, насамперед полягають в тому, що компетентні органи Договірних Сторін мають обмінятися контактною інформацією і такий обмін має бути здійснений зазвичай дипломатичними каналами [50, п. 1 ст. 9; 51, п. 2 ст. 1; 53, п. 2 ст. 2]. Переважно дипломатичними каналами Договірні Сторони мають інформувати одна одну і про зміни у переліку, назві та відповідно повноваженнях компетентних органів [51, п. 4 ст. 1; 52, п. 6 ст. 1; 54, п. 3 ст. 2; 220, п. 2 ст. 1], а також про зміни контактних даних своїх компетентних органів [50, п. 2 ст. 9; 53, п. 2 ст. 2; 54, п. 3 ст. 2; 220, п. 2 ст. 1].

Варто зауважити, що Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу не конкретизує, яким саме способом (дипломатичними каналами або у письмовій формі) Договірні Сторони мають здійснити обмін

контактною інформацією компетентних органів [54, п. 2 ст. 2], однак при цьому зазначений Протокол передбачає, що Договірні Сторони мають невідкладно інформувати одна одну про зміни контактної інформації компетентних органів саме дипломатичними каналами [54, п. 3 ст. 2]. Власне, початковий обмін контактною інформацією між компетентними органами України та державами Бенілюксу відбувся також дипломатичними каналами.

Окрім забезпечення обміну контактною інформацією про компетентні органи Договірних Сторін, дипломатичні представництва і консульські установи Договірних Сторін активно залучені до механізму зв'язку між компетентними органами, що ми детально розглянемо нижче.

б) Пункти перетину кордону для передачі осіб.

Угода про реадмісію 2007 р. містить декілька норм, в яких йдеться про пункти перетину кордону з метою реадмісії [281, п. 1 ст. 9] або транзитного проїзду [281, пп. «с» п. 1 і п. 2 ст. 11]. Однак ці норми Угоди про реадмісію 2007 р. [281] мають відсильний характер і тому конкретні пункти перетину (пункти пропуску) через державний кордон для передачі осіб, які підлягають реадмісії або транзитному проїзду, зазвичай прямо визначаються в текстах імплементаційних протоколів, і, як правило, це є пункти міжнародного повітряного сполучення Договірних Сторін:

– для України таким пунктом пропуску практично завжди є міжнародний аеропорт «Бориспіль» [50, п. 1 ст. 2; 51, п. 1 ст. 3; 53, п. 1 ст. 6; 220, п. 1 ст. 2] і додатково, згідно з певними імплементаційними протоколами, також міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни) [51, п. 1 ст. 3; 220, п. 1 ст. 2];

– для Республіки Австрія – міжнародний аеропорт «Відень-Швехат» (*нім.* Flughafen Wien-Schwechat) [50, п. 1 ст. 2];

– для Естонської Республіки – пункт пропуску «Таллінн 1» у Талліннському аеропорту імені Леннарта Мері (*ест.* Lennart Meri Tallinna lennujaam) [51, п. 1 ст. 3];

– для Чеської Республіки – аеропорт імені Вацлава Гавела в Празі (чеськ. Letiště Václava Havla Praha) [53, п. 1 ст. 6];

– для Литовської Республіки – державне підприємство «Литовські аеропорти» (литовськ. valstybės įmonės Lietuvos oro uostai), а саме філії цього підприємства у містах Вільнюс, Каунас і Паланга [220, п. 1 ст. 2].

Практично усі імплементаційні протоколи визначають, що на Договірні Сторони покладається обов'язок невідкладно інформувати одна одну дипломатичними каналами про зміни у переліку пунктів пропуску [50, п. 2 ст. 9; 51, п. 2 ст. 3; 52, п. 3 ст. 2; 54, п. 3 ст. 3; 220, п. 2 ст. 2]. Імплементаційний протокол з Чеською Республікою також передбачає таку можливість – за умови попередньої домовленості компетентних органів Сторін [53, п. 2 ст. 6].

Як виняток з реадмісії або транзиту осіб повітряним транспортом, імплементаційні протоколи з Естонською Республікою [51, п. 3 ст. 3] та з Чеською Республікою [53, п. 3 ст. 6] передбачають можливість здійснення реадмісії або транзитного перевезення наземним транспортом – у такому випадку компетентні органи Сторін погоджують пункт пропуску (перетину) кордону на тимчасовій основі.

Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) [54, п. 1 ст. 3] та Імплементаційний протокол з Республікою Польща [52, п. 1 ст. 2] передбачають, що для здійснення реадмісії та повітряного транзитного перевезення мають використовуватися не конкретно визначені, а *всі* діючі пункти пропуску для міжнародного повітряного сполучення Сторін. Більше того, Імплементаційний протокол з Республікою Польща встановлює, що для здійснення реадмісії та транзиту Сторони використовують також пункти пропуску для наземного транспорту, перелік яких наводиться у пункті 2 статті 2 зазначеного Протоколу [52, п. 2 ст. 2].

У випадку з державами Бенілюксу використання усіх пунктів пропуску для міжнародного повітряного сполучення Сторін обумовлено єдиним

правовим режимом щодо регулювання питань реадмісії між Україною та державами Бенілюксу [54], про що ми вже зазначали вище. Також ця норма означає, що для реадмісії або транзитного перевезення можуть бути застосовані будь-які пункти пропуску для міжнародного повітряного сполучення будь-якої з трьох держав, що входить до складу Союзу Бенілюксу – Бельгії, Люксембургу або Нідерландів, – незалежно від того, громадянство (або підданство) якої з перелічених держав має особа, що підлягає реадмісії, та незалежно від того, громадянство (або підданство) якої держави має особа, що підлягає транзитному перевезенню. Наприклад, громадянин Бельгії або Люксембургу у процедурі реадмісії може бути спрямований через пункт пропуску в аеропорту «Схіпгол», місто Амстердам, Нідерланди; а громадянин третьої країни, що підлягає транзитному перевезенню, може бути спрямований через будь-який пункт пропуску для міжнародного повітряного сполучення будь-якої з трьох держав, що входить до складу Союзу Бенілюксу – Бельгії, Люксембургу або Нідерландів.

Що ж стосується закріплення саме в Імплементативному протоколі з Республікою Польща найбільш широкого переліку пунктів пропуску (як для міжнародного повітряного сполучення, так і для наземного транспорту), – то ця обставина обумовлена значною кількістю випадків здійснення реадмісії і транзитного перевезення саме у відносинах між Польщею та Україною.

Визначення в окремих імплементативних протоколах конкретних пунктів пропуску для реадмісії або транзитного перевезення [50, п. 1 ст. 2; 51, п. 1 ст. 3; 53, п. 1 ст. 6; 220, п. 1 ст. 2] очевидно обумовлено спеціальними логістичними, кадровими, організаційними, матеріальними та іншими важливими чинниками для здійснення процедури реадмісії. Разом з тим, визначення конкретних пунктів пропуску для реадмісії або транзитного перевезення об'єктивно тягне за собою необхідність передбачити резервні варіанти пунктів пропуску у разі неможливості їх використання з якоїсь причини, наприклад, через погодні умови, оскільки від них залежить робота будь-якого аеропорту; з метою дотримання санітарних, карантинних,

безпекових чи інших правил; під час планового або позапланового ремонту тощо.

Звісно, на практиці можуть виникати ситуації, які тимчасово унеможливають використання для реадмісії або транзитного перевезення будь-якого пункту пропуску – як для міжнародного повітряного сполучення, так і для наземного транспорту. Саме тому усі без виключення імплементаційні протоколи містять норми про можливість використання для реадмісії або транзитного проїзду інших пунктів пропуску через кордон, ніж тих, що визначені в імплементаційних протоколах [50, п. 2 ст. 2; 51, п. 2–4 ст. 3; 52, п. 3 ст. 2; 53, п. 2, 3 ст. 6; 54, п. 3, 4 ст. 3; 220, п. 2 ст. 2].

с) Механізм зв'язку між компетентними органами.

Угода про реадмісію 2007 р. [281] взагалі не містить норм, що регулюють механізми (способи) зв'язку між компетентними органами, однак для належної реалізації імплементаційних протоколів компетентні органи Договірних Сторін повинні мати механізм зв'язку між собою, який умовно можна розділити на 2 блоки: актуальні контактні дані компетентних органів і власне механізми (способи) зв'язку між компетентними органами.

Контактними даними, як правило, є повна поштова адреса, номери телефонів і факсів, а також адреси електронної пошти компетентних органів [50, п. 1, 2 ст. 3, п. 1 ст. 4, п. 3 ст. 6; 51, п. 2, 3 ст. 4, п. 2 ст. 5, п. 2 ст. 8; 52, п. 1, 3 ст. 4, п. 1 ст. 5, п. 1 ст. 6, ст. 7; 53, ст. 3; 54, п. 1 ст. 6, п. 1 ст. 8, п. 1, 2 ст. 9; 220, п. 1 ст. 3, п. 2 ст. 5, п. 3 ст. 6].

Зважаючи на вкрай важливе значення контактних даних компетентних органів, усі без виключення імплементаційні протоколи містять норми, що зобов'язують Договірні Сторони або власне компетентні органи обмінятися контактною інформацією компетентних органів. Як ми вже зазначали вище, початковий обмін контактною інформацією зазвичай має відбуватися дипломатичними каналами, оскільки саме цей спосіб комунікації між Договірними Сторонами забезпечує офіційний статус, достовірність, точність і невідкладність передачі і прийняття інформації.

Згідно з імплементаційними протоколами обмін контактною інформацією має відбуватися:

– або до дати набрання чинності відповідним Імплементаційним протоколом [51, п. 2 ст. 1; 53, п. 2 ст. 2]; як варіант – не пізніше 15 днів після підписання Імплементаційного протоколу [54, п. 2 ст. 2];

– або невідкладно після дати набрання чинності Імплементаційним протоколом [50, п. 1 ст. 9];

– або протягом 14 календарних днів з дати набрання чинності Імплементаційним протоколом [52, п. 5 ст. 1].

Імплементаційний протокол з Литовською Республікою взагалі безпосередньо у тексті містить детальні контактні дані компетентних органів (повну поштову адресу, номери телефонів і факсів, а також адреси електронної пошти) [220, п. 1 ст. 1]. Тобто, Україна та Литовська Республіка обмінялися контактною інформацією про відповідні компетентні органи ще на етапі підписання відповідного Протоколу [220].

На підставі попередньої тези про важливість контактної інформації цілком доречною виглядає норма про те, що Договірні Сторони або власне компетентні органи мають невідкладно повідомляти (інформувати) одна одну дипломатичними каналами про будь-які зміни у своїх контактних даних [50, п. 2 ст. 9; 53, п. 2 ст. 2; 54, п. 3 ст. 2; 220, п. 2 ст. 1]. Імплементаційні протоколи з Естонською Республікою [51, п. 3 ст. 1] та з Республікою Польща [52, п. 7 ст. 1] передбачають, що безпосередньо саме компетентні органи (а не Договірні Сторони) невідкладно інформують один одного у письмовій формі про будь-які зміни їх контактних даних.

Що стосується власне механізмів (способів) зв'язку між компетентними органами, то на практиці для такого зв'язку компетентні органи Договірних Сторін найчастіше використовують електронну пошту. Окрім цього, усі без виключення імплементаційні протоколи передбачають застосування додаткових механізмів (способів) зв'язку між компетентними органами, перелік яких або має відсильний характер до національного

законодавства Договірної Сторони, або має відкритий характер у текстах імплементаційних протоколів, зокрема:

– Імплементаційний протокол з Республікою Австрія містить низку норм про те, що запити і відповіді на запити про реадмісію і транзит можуть здійснюватися «електронною поштою, або іншим шляхом відповідно до законодавства» запитуючої / запитуваної Сторони [50, п. 1, 2 ст. 3, п. 1 ст. 4, п. 3 ст. 6];

– Імплементаційний протокол з Естонською Республікою закріплює, що консультації між компетентними органами можуть здійснюватися «засобами електронного зв'язку» [51, п. 7 ст. 4], а під час реадмісії за прискореною процедурою можуть використовуватися «електронні засоби передачі інформації» [51, п. 4 ст. 8];

– Імплементаційний протокол з Республікою Польща передбачає, що відповідь «на запит про реадмісію додатково пересилається за допомогою інших технічних засобів передачі даних» [52, п. 3 ст. 4];

– Імплементаційний протокол з Чеською Республікою встановлює, що «відповіді на запити ... та інші ... повідомлення ... здійснюються, переважно за допомогою електронних засобів зв'язку або інших технічних засобів зв'язку» [53, п. 2 ст. 3];

– Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) передбачає використання інших технічних засобів зв'язку [54, п. 1 ст. 4, п. 1 ст. 6, п. 1 ст. 8, п. 1, 2 ст. 9];

– Імплементаційний протокол з Литовською Республікою встановлює, що стандартна «форма запиту про реадмісію надсилається ... будь-якими засобами зв'язку, в тому числі електронного» [220, п. 1 ст. 3].

Як ми вже зазначали вище, дипломатичні представництва і консульські установи Договірних Сторін також активно залучені до процесу здійснення зв'язку між компетентними органами. Зокрема дипломатичні представництва

і консульські установи Договірних Сторін через дипломатичні канали уповноважені на такі дії:

– сприяти отриманню запиту про реадмісію і надіслання відповіді на запит про реадмісію [50, п. 1 ст. 3; 51, п. 3 ст. 4; 52, п. 1 ст. 10; 53, п. 1 ст. 5; 54, п. 1 ст. 6];

– оформлювати необхідні проїзні документи особи, реадмісія якої погоджена, або сприяти видачі таких документів [50, п. 3 ст. 1; 51, п. 3 ст. 2; 52, пп. 1 п. 1 ст. 8; 54, п. 1 ст. 7];

– проводити співбесіду з особою, яка підлягає реадмісії, для встановлення її громадянства, або сприяти проведенню такої співбесіди [50, п. 3 ст. 1; 51, п. 3 ст. 2, ст. 6; 52, п. 2 ст. 10; 53, п. 1 ст. 5; 54, п. 1 ст. 5; 220, п. 2, 3 ст. 4];

– інформувати про зміни пунктів пропуску через кордон, які використовуються Договірними Сторонами для реадмісії та транзиту осіб повітряним транспортом [50, п. 2 ст. 9; 51, п. 2 ст. 3; 52, п. 3 ст. 2; 54, п. 3 ст. 3; 220, п. 2 ст. 2], або сприяти узгодженню пунктів пропуску через кордон, які не зазначені в тексті імплементаційного протоколу [52, п. 3 ст. 2];

– повідомляти номери банківських рахунків компетентних органів для відшкодування витрат під час реадмісії [50, п. 1 ст. 9; 51, п. 2 ст. 10; 53, п. 2 ст. 9].

Слід особливо підкреслити, що практично всі імплементаційні протоколи містять норми про забезпечення під час здійснення зв'язку між компетентними органами умов захисту персональних даних осіб, які підлягають реадмісії або транзитному перевезенню, – зокрема «від випадкового або несанкціонованого знищення, випадкової втрати, а також несанкціонованого доступу, зміни або розповсюдження» [50, пп. «е» п. 1 ст. 7; 51, п. 4 ст. 4; 53, п. 1 ст. 3; 54, п. 1 ст. 4, п. 1 ст. 6, п. 1 ст. 9], як це передбачено у статті 13 («Захист особових даних») Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 13]. Якщо така норма відсутня у тексті певного

імплементацийного протоколу, тоді Договірні Сторони мають безпосередньо керуватися статтею 13 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 13].

Норми про використання мов під час здійснення зв'язку між компетентними органами сформульовані в імплементацийних протоколах по-різному, – з урахуванням широкого застосування англійської мови та наявності фахівців із знанням державної мови іншої Договірної Сторони. Зокрема під час здійснення зв'язку між компетентними органами можуть використовуватися англійська мова та державні мови Договірних Сторін [50, п. 1 ст. 3, ст. 10; 53, ст. 10], англійська та російська мови [51, п. 1 ст. 4], виключно державні мови Договірних Сторін [52, ст. 12] або виключно англійська мова [54, ст. 13, 220, ст. 10].

d) Засоби повернення осіб за прискореною процедурою.

Основні умови прискореної процедури реадмісії (accelerated procedure) визначаються у пункті 3 статті 5 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 3 ст. 5; 341, Art. 5(3)] і безпосередньо пов'язані з поняттям «прикордонний район», зміст якого розкривається у пункті «l» статті 1 цієї Угоди [281, п. «l» ст. 1].

Зокрема, поняття «прикордонний район» умовно включає три територіальні простори:

- 1) «територію, яка знаходиться в межах 30 кілометрів від спільного сухопутного кордону між Україною та державою-членом»;
- 2) «територію морських портів, зокрема митні зони» та
- 3) «міжнародні аеропорти України й держав-членів» [281, п. «l» ст. 1].

Очевидно, що перший територіальний простір для здійснення прискореної процедури реадмісії передбачає наявність спільного державного кордону між Україною та певною державою – членом ЄС, на яку поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. Таких держав загалом чотири: Республіка Польща, Словацька Республіка, Угорщина і Румунія.

Два інші територіальні простори для здійснення прискореної процедури реадмісії (територія морських портів, зокрема митні зони, та міжнародні аеропорти України й держав-членів) можуть бути застосовані до

будь-якої держави – члена ЄС, на яку поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281], у тому числі й на ті, з якими Україна має спільний державний кордон. Тобто два інші територіальні простори для здійснення прискореної процедури реадмісії (територія морських портів, зокрема митні зони, та міжнародні аеропорти України й держав-членів) поширюються і на Україну, і на всіх чинних держав – членів ЄС, за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія [341, Art. 1(«b»); 467, р. 298].

Разом з тим, *незалежно* від конкретного територіального простору, до України і до всіх чинних держав – членів ЄС, за винятком Королівства Данія та Республіки Ірландія, застосовується однаковий правовий режим для здійснення прискореної процедури реадмісії. Зокрема, як вбачається із системного аналізу пункту «l» статті 1 і пункту 3 статті 5 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. «l» ст. 1, п. 3 ст. 5], для здійснення прискореної процедури реадмісії мають бути *одночасно* дотримані такі чотири умови:

перша умова – особа має бути затримана в прикордонному районі Запитуючої держави, включаючи морські порти й аеропорти;

друга умова – особа має бути затримана після незаконного перетинання державного кордону з території Запитуваної держави;

третья умова – особа має бути затримана протягом 48 годин з моменту незаконного перетинання державного кордону і

четверта умова – Запитуюча держава має подати запит стосовно здійснення реадмісії цієї особи протягом двох днів після її затримання.

Як бачимо, перша і друга умови мають територіальний характер, а третя і четверта умови – це умови часового характеру, однак усі чотири умови є однозначно сформульованими і мають строго обмежувальну природу. Тобто прискорена процедура реадмісії буде неможливою, якщо навіть лише одна із перелічених вище умов не буде дотримана:

– або особа буде затримана не в прикордонному районі Запитуючої держави;

- або особа буде затримана після незаконного перетинання державного кордону не з території Запитуваної держави;
- або особа буде затримана після закінчення 48 годин з моменту незаконного перетинання державного кордону;
- або Запитуюча держава подасть запит стосовно здійснення реадмісії цієї особи вже після закінчення двох днів після її затримання.

До слова, згідно з пунктом 3 статті 8 Угоди про реадмісію 2007 р., відповідь на запит стосовно здійснення реадмісії за прискореною процедурою також має строго обмежувальний характер і «повинна бути надана протягом двох робочих днів від дати отримання такого запиту». І лише у «випадку необхідності на підставі належно вмотивованого звернення Запитуваної держави та після згоди Запитуючої сторони строк надання відповіді на запит може бути подовжений на один робочий день» [281, п. 3 ст. 8].

У текстах більшості імплементаційних протоколів, зокрема з Республікою Австрія [50, п. 2 ст. 1], з Чеською Республікою [53, п. 1 ст. 2] і з Литовською Республікою [220, пп. 2 п. 1 ст. 1], питання прискореної процедури реадмісії врегульовані лише загальним чином. А в Імплементаційному протоколі з державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) прискорена процедура реадмісії взагалі не згадується [54]. У свою чергу Імплементаційний протокол з Естонською Республікою [51] для регулювання прискореної процедури реадмісії поєднує прямі посилання на відповідні положення Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 3 ст. 5, п. 3 ст. 8] з окремими уточненнями, які закріплені у тексті цього Імплементаційного протоколу [51, п. 2 ст. 2, п. 6 ст. 4, п. 4 ст. 8].

Це означає, що Україна і всі перелічені держави для реалізації прискореної процедури реадмісії у відносинах між собою будуть використовувати відповідні положення Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 3 ст. 5, п. 3 ст. 8] як норми прямої дії.

І лише Імплементаційний протокол з Республікою Польща містить детальне врегулювання прискореної процедури реадмісії, для чого в тексті цього Протоколу передбачена спеціальна стаття 5 із відповідною назвою – «Прискорена процедура реадмісії» [52, ст. 5]. Стаття 5 Імплементаційного протоколу з Республікою Польща [52, ст. 5] співвідноситься із пунктом 3 статті 5 і пунктом 3 статті 8 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 3 ст. 5, п. 3 ст. 8] як норма спеціального характеру (*lex specialis*) з нормами загального характеру (*lex generalis*), а її закріплення може бути пояснено значною кількістю випадків здійснення реадмісії у відносинах між Польщею та Україною.

е) Умови для повернення осіб під вартою, у тому числі транзитного проїзду громадян третьої країни та осіб без громадянства під вартою.

Текст Угоди про реадмісію 2007 р. англійською мовою для позначення процедури «повернення осіб під вартою» використовує терміни «escorts» [341, Art. 9, Art. 10(3), Art. 11(1«с», 3)], «escorted transit operations» [341, Art. 10(3)] та «escorted returns of persons» [341, Art. 16(1«е»)].

Відповідно у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. українською мовою застосовуються терміни «транспортування під вартою» [281, ст. 9, пп. «с» п. 1, п. 3 ст. 11], «транзитний проїзд під вартою» [281, п. 3 ст. 10] і «повернення осіб під вартою» [281, пп. «е» п. 1 ст. 16].

Термін «під вартою» використовується в імплементаційних протоколах з Естонською Республікою [51, ст. 5, ст. 8, ст. 9] і з Чеською Республікою [53, ст. 7, ст. 8]. Натомість імплементаційні протоколи з Республікою Польща [52, ст. 6, ст. 9], з державами Бенілюксу [54, ст. 1, п. 2 ст. 9, ст. 11] і з Литовською Республікою [220, п. 1, 3 ст. 6, ст. 7] застосовують термін «супровід». Імплементаційний протокол з Республікою Австрія застосовує обидва терміни – і «під вартою» [50, ст. 7], і «супровід» [50, п. 1 ст. 4].

На нашу думку, з точки зору міжнародного права прав людини, термін «супровід» виглядає більш гуманно і цивілізовано, ніж термін «під вартою», особливо з огляду на те, що представники компетентних органів, які

уповноважені на здійснення транспортування особи у супроводі (під вартою), має виконувати свої обов'язки без зброї і бути одягнутими у цивільний одяг [50, пп. «b» п. 1 ст. 7; 51, пп. «b» п. 1 ст. 9; 52, п. 3 ст. 9; 53, п. 3 ст. 8; 54, ст. 11; 220, п. 2 ст. 7]. Тому у нашій дисертаційній роботі ми будемо вживати термін «супровід» як основний, а термін «під вартою» – як тотожний терміну «супровід».

Угода про реадмісію 2007 р. врегульовує умови реадмісії під вартою або транзитного проїзду у низці статей, зокрема, це стаття 9, пункт 3 статті 10, підпункт «с» пункту 1 і пункт 3 статті 11 [281, ст. 9, п. 3, ст. 10, пп. «с» п. 1, 3 ст. 11], однак це регулювання має загальний характер. Зокрема, пункт 1 статті 9 Угоди про реадмісію 2007 р. передбачає, що транспортування під вартою є одним з тих питань, яке має завчасно погоджуватися Сторонами у письмовій формі [281, п. 1 ст. 9]; тотожний зміст має і норма підпункту «с» пункту 1 статті 11 [281, пп. «с» п. 1 ст. 11]. Пункт 2 статті 9 визначає коло осіб, уповноважених на здійснення транспортування під вартою [281, п. 2 ст. 9]. Пункт 3 статті 10 встановлює, що транзитний проїзд під вартою здійснюється на вимогу Запитуваної держави, при цьому зазначена норма має відсильний характер, оскільки передбачає, що особливості цієї процедури мають визначатися в імплементаційних протоколах [281, п. 3 ст. 10]. А пункт 3 статті 11 закріплює норму про те, що під час здійснення транзитного проїзду під вартою повітряним транспортом оформлення аеропортових транзитних віз не вимагається ні від особи, що підлягає реадмісії, ні від осіб, що забезпечують транспортування під вартою [281, п. 3 ст. 11].

Усі без виключення імплементаційні протоколи містять спеціальні норми про здійснення транспортування особи у супроводі (під вартою) [50, ст. 7; 51, ст. 9; 52, ст. 9; 53, ст. 7, ст. 8; 54, ст. 11; 220, ст. 7] і передбачають приблизно однакові умови цієї процедури.

Узагальнено умови здійснення транспортування особи у супроводі (під вартою) мають такий вигляд:

1) Транзитний проїзд у супроводі (під вартою) здійснюється на вимогу Запитуваної держави [281, п. 3 ст. 10];

2) Відповідальними за транспортування особи у супроводі (під вартою) є представники компетентного органу запитуючої Сторони [50, пп. «а» п. 1 ст. 7; 51, пп. «а» п. 1 ст. 9; 52, п. 1 ст. 9; 53, п. 3 ст. 8; 54, ст. 11; 220, ст. 7];

3) При цьому на запитувану Сторону покладається обов'язок (зазвичай на умовах взаємності) надавати необхідне сприяння, захист і підтримку представникам компетентного органу запитуючої Сторони, які здійснюють транспортування особи у супроводі (під вартою) [50, пп. «с» п. 1 ст. 7; 51, пп. «с» п. 1 ст. 9; 52, п. 7 ст. 9; 54, ст. 11; 220, п. 3 ст. 7];

4) Компетентні органи Сторін завчасно погоджують дату та інші необхідні умови транспортування особи у супроводі (під вартою), наприклад, імена, прізвища, звання, посади представників компетентних органів, які будуть здійснювати супровід, реквізити їх службових та проїзних документів, пункт пропуску, особливі потреби особи, що підлягає транспортуванню, тощо [50, п. 1 ст. 3; 51, п. 1 ст. 5; 52, п. 1 ст. 9; 53, п. 1 ст. 8; 54, п. 1, 2 ст. 9; 220, п. 1–3 ст. 6];

5) Як ми вже зазначали вище, представники компетентного органу запитуючої Сторони, які здійснюють транспортування особи у супроводі (під вартою), не повинні мати при собі зброї, мають бути одягнені у цивільний одяг, мають бути у будь-який час спроможні підтвердити свою особу і свої повноваження на здійснення транспортування особи у супроводі (під вартою), мати дійсні проїзні документи [50, пп. «b» п. 1 ст. 7; 51, пп. «b» п. 1 ст. 9; 52, п. 3 ст. 9; 53, п. 3 ст. 8; 54, ст. 11; 220, п. 2 ст. 7];

6) Представники компетентного органу запитуючої Сторони, які здійснюють транспортування особи у супроводі (під вартою), мають дотримуватися законодавства запитуваної Сторони, а застосування ними сили визначається межами необхідної оборони (необхідного захисту) [50, пп. «d» п. 1 ст. 7; 51, пп. «d» п. 1 ст. 9; 52, п. 6 ст. 9; 53, п. 3 ст. 8; 54, ст. 11; 220, п. 4 ст. 7];

7) На представників компетентного органу запитуючої Сторони, які здійснюють транспортування особи у супроводі (під вартою), покладається відповідальність за таку особу, а також обов'язок збереження документів та інших даних про особу, яка підлягає транспортуванню у супроводі (під вартою), відповідають за передачу зазначених документів представникам компетентного органу запитуваної Сторони, і мають супроводжувати особу до моменту завершення процедури передачі компетентним органам запитуваної Сторони [50, пп. «e» п. 1 ст. 7; 51, пп. «a» п. 1 ст. 9; 52, п. 4 ст. 9; 53, п. 3 ст. 8; 54, ст. 11; 220, п. 6 ст. 7];

8) Оформлення передачі особи здійснюється у вигляді акту [50, п. 2 ст. 7; 51, п. 3 ст. 8; 52, п. 2 ст. 6; 53, п. 4 ст. 7], повідомлення [54] або форми про передачу [220], зразки яких є додатками до відповідних імплементаційних протоколів;

9) Більшість імплементаційних протоколів передбачають, що представники компетентного органу запитуючої Сторони, які здійснюють транспортування особи у супроводі (під вартою), повинні мати дійсні візи країн призначення або транзиту [50, пп. «f» п. 1 ст. 7; 51, пп. «f» п. 1 ст. 9; 52, п. 9 ст. 9; 220, п. 7 ст. 7];

10) Деякі імплементаційні протоколи закріплюють норми, що транспортування особи у супроводі (під вартою) має здійснюватися переважно [51, п. 5 ст. 3; 53, п. 2 ст. 8] або виключно повітряним транспортом [54, п. 3 ст. 9].

f) Додаткові засоби та документи, необхідні для імплементації Угоди про реадмісію 2007 р.

Основні документи, які необхідні для реалізації Угоди про реадмісію 2007 р. [281], передбачені у Додатках 1, 2, 3a, 3b, 4a і 4b до цієї Угоди. Усі документи у зазначених Додатках умовно можна розділити на дві групи:

1) Документи, на підставі яких певні юридичні факти у сфері реадмісії доводяться, і

2) Документи, на підставі яких певні юридичні факти у сфері реадмісії встановлюються.

При цьому для доведення певного юридичного факту достатньо надати навіть один (будь-який) з документів, зазначених у відповідному переліку (Додатку). Зокрема, це документи, перераховані у Додатках 1, 3а і 4а до Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Що ж стосується другої групи документів, то встановлення на їх підставі певних юридичних фактів у сфері реадмісії відбувається за результатами розслідування, яке проводять компетентні органи Запитуваної держави. Зокрема, це документи, перераховані у Додатках 2, 3b і 4b до Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

При цьому існує певна кореляція між Додатками і статтями Угоди про реадмісію 2007 р. [281], зокрема:

Додаток 1 до Угоди [281, Додаток 1] корелюється з підпунктом «а» пункту 1 статті 6 цієї Угоди [281, пп. «а» п. 1 ст. 6];

Додаток 2 до Угоди [281, Додаток 2] корелюється з підпунктом «b» пункту 1 статті 6 цієї Угоди [281, пп. «b» п. 1 ст. 6];

Додаток 3а до Угоди [281, Додаток 3а] корелюється з підпунктом «а» пункту 1 статті 3 Угоди [281, пп. «а» п. 1 ст. 3] і з підпунктом «а» пункту 1 статті 7 цієї Угоди [281, пп. «а» п. 1 ст. 7];

Додаток 3b до Угоди [281, Додаток 3b] корелюється з підпунктом «а» пункту 1 статті 3 Угоди [281, пп. «а» п. 1 ст. 3] і з підпунктом «b» пункту 1 статті 7 Угоди [281, пп. «b» п. 1 ст. 7];

Додаток 4а до Угоди [281, Додаток 4а] корелюється з підпунктами «b» і «с» пункту 1 статті 3 Угоди [281, пп. «b», «с» п. 1 ст. 3], з пунктом 2 статті 7 [281, п. 2 ст. 7], а також з підпунктом «а» пункту 3 статті 7 Угоди [281, пп. «а» п. 3 ст. 7];

Додаток 4b до Угоди [281, Додаток 4b] корелюється з підпунктами «b» і «с» пункту 1 статті 3 Угоди [281, пп. «b», «с» п. 1 ст. 3], з пунктом 2 статті 7

[281, п. 2 ст. 7], а також з підпунктом «b» пункту 3 статті 7 Угоди [281, пп. «b» п. 3 ст. 7].

Різниця між Додатками 1 і 2 до Угоди про реадмісію 2007 р. [281] полягає в тому, що Додаток 1 до Угоди містить перелік документів, на підставі яких громадянство особи, яка підлягає реадмісії, *доводиться* [281, Додаток 1], а Додаток 2 до Угоди містить перелік документів, на підставі яких громадянство особи, яка підлягає реадмісії, може бути *встановлено* [281, Додаток 2].

Подібна різниця має місце і між Додатками 3a, 3b, 4a і 4b до Угоди про реадмісію 2007 р. [281], зокрема:

– Додатки 3a і 4a до зазначеної Угоди містять переліки документів, згідно з якими умови для реадмісії *доводяться* безпосередньо на підставі виключно цих документів [281, Додаток 3a, Додаток 4a];

– у свою чергу Додатки 3b і 4b до цієї Угоди містять переліки документів, на підставі яких умови для реадмісії *встановлюються*, тобто Запитувана держава має провести розслідування, в наслідок якого буде встановлена наявність або відсутність умов для реадмісії на підставі будь-якого одного з документів, зазначених у відповідному переліку [281, Додаток 3b, Додаток 4b].

Розглянемо це питання детальніше. Пункт 1 статті 3 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 3] передбачає, що реадмісії підлягають три категорії громадян третіх країн чи осіб без громадянства, зокрема це такі особи:

1) які незаконно в'їхали безпосередньо з території України на територію однієї з держав – членів ЄС, на яку поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р., або незаконно в'їхали на територію України безпосередньо з території однієї з держав – членів ЄС, на яку поширюється дія цієї Угоди [281, пп. «a» п. 1 ст. 3];

2) «які на момент в'їзду мали дійсний дозвіл на проживання, виданий Запитуваною державою» [281, пп. «b» п. 1 ст. 3], однак згодом припинили виконувати умови перебування;

3) «які на момент в'їзду мали дійсну візу, видану Запитуваною державою, і в'їхали на територію Запитуючої держави безпосередньо з території Запитуваної держави» [281, пп. «с» п. 1 ст. 3], однак згодом також припинили виконувати умови перебування.

Згідно зі статтею 7 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 7] у поєднанні зі статтею 3 цієї ж Угоди [281, ст. 3] умови для реадмісії громадян третіх країн та осіб без громадянства можуть бути доведені будь-яким з документів або установлені на підставі будь-якого з документів, вичерпні переліки яких містяться в Додатках 3а, 3б, 4а і 4б до зазначеної Угоди [281].

Незаконність в'їзду у випадку, передбаченому підпунктом «а» пункту 1 статті 3 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, пп. «а» п. 1 ст. 3], доводиться «будь-яким з документів, перелік яких міститься в Додатку 3а» до Угоди про реадмісію 2007 р. [281, Додаток 3а]. У свою чергу незаконність в'їзду у цьому випадку встановлюється «на підставі будь-якого з документів, перелік яких міститься в Додатку 3б» до Угоди [281, Додаток 3б].

Окрім цього, відповідно до пункту 2 статті 7 Угоди про реадмісію 2007 р., незаконність в'їзду, перебування або проживання встановлюється через відсутність проїзних документів, візи або дозволу на проживання [281, п. 2 ст. 7].

Припинення умов перебування у випадках, передбачених підпунктами «b» і «с» пункту 1 статті 3 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, пп. «b», «с» п. 1 ст. 3], доводиться «будь-яким з документів, перелік яких міститься в Додатку 4а» до Угоди про реадмісію 2007 р. [281, Додаток 4а], а також встановлюється на підставі фотокопій будь-яких документів, зазначених у Додатку 4а, – це передбачено у Додатку 4б до Угоди про реадмісію 2007 р. [281, Додаток 4б].

Окрім документів, які перераховані у Додатках 1, 2, 3а, 3б, 4а і 4б до Угоди про реадмісію 2007 р. [281], деякі імплементаційні протоколи [51, п. 1 ст. 7; 52, п. 1 ст. 3; 53, п. 2 ст. 4] передбачають можливість долучення для реалізації цієї Угоди [281] інших (додаткових) документів. Долучення додаткових документів допускається тоді, коли, на думку запитуючої Сторони, такі додаткові документи будуть мати суттєве [51, п. 1 ст. 7] або вирішальне [52, п. 2 ст. 3] значення для встановлення правових підстав для здійснення процедури реадмісії.

Імплементаційні протоколи з Республікою Польща [52, п. 1 ст. 3] і з Чеською Республікою [53, п. 2 ст. 4] визначають перелік додаткових документів достатньо конкретно. На противагу цьому, в Імплементаційному протоколі з Естонською Республікою перелік таких додаткових документів не визначається і залишається відкритим [51, п. 1 ст. 7], а запитувана Сторона, у свою чергу, «залишає за собою право вирішувати чи брати до уваги» такі документи [51, п. 2 ст. 7].

g) Способи і порядок відшкодування витрат, пов'язаних з реалізацією статті 12 Угоди про реадмісію 2007 р.

Відповідно до статті 12 Угоди про реадмісію 2007 р. «усі витрати на транспортування, що виникли у зв'язку з реадмісією та здійсненням транзитного проїзду відповідно до цієї Угоди до кордону держави кінцевого призначення» покладаються на Запитуючу державу. При цьому витрати на реадмісію можуть бути відшкодовані за рахунок особи, яка підлягає реадмісії, або третіх країн [281, ст. 12]. Так само на Запитуючу державу покладаються «витрати Запитуваної держави на транспортування й утримання», які виникли у зв'язку з помилковою реадмісією [281, ст. 4, 12].

Усі без виключення імплементаційні протоколи містять спеціальні норми про порядок та умови відшкодування витрат на реадмісію [50, ст. 8; 51, ст. 10; 52, ст. 11; 53, ст. 9; 54, ст. 12; 220, ст. 8].

Розмір відшкодування регулюється національним законодавством запитуваної Сторони, має бути обґрунтований відповідними

бухгалтерськими документами, зокрема, рахунками (рахунками-фактурами) і підтверджувати фактичні (понесені) витрати на реадмісію [50, п. 1 ст. 8; 51, п. 3 ст. 10; 52, п. 1 ст. 11; 53, п. 3 ст. 9; 54, ст. 12; 220, ст. 8].

Відшкодування здійснюється шляхом банківського переказу з рахунку компетентного органу запитуючої Сторони на рахунок компетентного органу запитуваної Сторони зазвичай протягом 30 календарних днів з дати отримання рахунку (рахунку-фактури) [50, п. 1 ст. 8; 51, п. 1 ст. 10; 52, п. 1 ст. 11; 53, п. 1 ст. 9; 220, ст. 8]. В Імплементативному протоколі з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) цей строк вдвічі довший – протягом 60 календарних днів після надання рахунку-фактури [54, ст. 12].

Окремі імплементаційні протоколи, зокрема з Республікою Польща і з Литовською Республікою, конкретизують, що банківський переказ має бути здійснений саме в євро [52, п. 1 ст. 11; 220, ст. 8]. Решта імплементаційних протоколів такого уточнення у своїх текстах не містять, однак очевидно, що валюта платежу буде визначатися у відповідних банківських реквізитах для здійснення відшкодування понесених витрат на здійснення реадмісії, і зазначені банківські реквізити Договірні Сторони мають попередньо повідомити одна одній [50, п. 1 ст. 9; 51, п. 2 ст. 10; 52, п. 2 ст. 11; 53, п. 2 ст. 9; 54, ст. 12; 220, ст. 8].

1.4. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією.

Насамперед слід пояснити підстави дослідження (іншими словами, об'єднання) нами в одному підрозділі питань міжнародно-правового співробітництва у сфері реадмісії між Україною та трьома перерахованими державами: Королівством Данія, Ісландією та Королівством Норвегія.

Як ми вже встановили у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281] *не* поширюється на Королівство Данія, хоча Данія на момент укладення цієї Угоди була членом Європейського Співтовариства [421] і продовжує бути членом Європейського Союзу [422] після того, як Європейський Союз замінив і став правонаступником Європейського Співтовариства на підставі Лісабонського договору [521, Art. 1]. Той юридичний факт, що Данія не входить до обсягу поняття «Держава-член» для цілей Угоди про реадмісію 2007 р. [341, Art. 1(«b»)], є дуже цікавим як з наукової, так і практичної точки зору, і має відповідне міжнародно-правове пояснення, яке буде надано нами дещо нижче.

Що ж стосується Ісландії та Норвегії, то зазначені держави ніколи не були членами ані Європейського Співтовариства, ані Європейського Союзу, оскільки разом із Швейцарською Конфедерацією та Князівством Ліхтенштейн вони є членами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) [505]. Нагадаємо, що ЄАВТ є регіональною європейською міжнародною міждержавною організацією, яка заснована на засадах, що не передбачають передачу суверенних повноважень на користь наддержавних (наднаціональних) органів, як це мало місце при створенні Європейських Співтовариств (Європейського Співтовариства з вугілля і сталі [519], Європейського Економічного Співтовариства [523] та Європейського Співтовариства з атомної енергії [397]), і як це має місце у діяльності Європейського Союзу. Доречно також зауважити, що Ісландія, Норвегія і Ліхтенштейн разом з державами – членами Європейського Союзу є учасниками Угоди про Європейський економічний простір (Agreement on the European Economic Area)⁷, яка була укладена 2 травня 1992 р. [356], однак питання реадмісії не входять до об'єкту зазначеної Угоди [356].

⁷ Наразі Європейський економічний простір є найбільшою у світі зоною вільної торгівлі.

Відтак, Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281] *a priori* не може поширювати свою дію на держав – членів ЄАВТ (Ісландію, Норвегію, Швейцарію та Ліхтенштейн). Разом з тим усі без винятку держави – члени ЄАВТ уклали з Європейським Союзом (Європейським Співтовариством) міжнародні угоди щодо співробітництва у виконанні, застосуванні та розвитку Шенгенського *acquis* [499]. Нагадаємо, що Шенгенське *acquis* (Шенгенська зона) – це правовий режим, яким скасовано контрольні заходи на кордонах між державами-учасниками відповідних угод, зокрема Угоди від 14 червня 1985 р. [509] і Конвенції від 19 червня 1990 р. [510]. Сьогодні Шенгенська зона охоплює більшість країн-членів ЄС, за винятком Болгарії, Кіпру, Ірландії та Румунії. Однак Болгарія та Румунія наразі перебувають у процесі приєднання до Шенгенської зони і вже значною мірою застосовують Шенгенське *acquis*. 1 січня 2023 р. Хорватія стала «найновішою» країною-членом, яка приєдналася до Шенгенської зони. Крім того, до Шенгенської зони приєдналися Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн, які, як ми вже зазначили вище, не є членами ЄС [499].

Так, Ісландія і Норвегія уклали відповідну Угоду з Радою Європейського Союзу 18 травня 1999 р. [354]. Швейцарія уклала аналогічну Угоду з Європейським Союзом та Європейським Співтовариством 26 жовтня 2004 р. [346]. А Ліхтенштейн, у свою чергу, приєднався до Угоди Швейцарії з Європейським Союзом та Європейським Співтовариством від 26 жовтня 2004 р. на підставі статті 16 цієї Угоди [346, Art. 16] і Протоколу від 28 лютого 2008 р. про приєднання Князівства Ліхтенштейн до зазначеної Угоди [483].

Далі. Під час укладення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] Договірні Сторони, тобто Україна та Європейське Співтовариство (Європейський Союз) прийняли дві спільні декларації до зазначеної Угоди [281]. Маються на увазі Спільна декларація щодо Данії [450] і Спільна декларація стосовно Ісландії та Норвегії [451], які містять правові норми про доцільність

укладення двосторонніх міжнародних угод про реадмісію між Україною та відповідно – Данією, Ісландією та Норвегією – *на тих самих умовах* (in the same terms), на яких була укладена Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281]. У цьому зв'язку слід також зауважити про відсутність подібних спільних декларацій України та Європейського Співтовариства (Європейського Союзу) відносно Швейцарії та Ліхтенштейну, про що більш детально йдеться у підрозділі 2.1. нашої дисертаційної роботи.

Правова природа зазначених спільних декларацій [450; 451] полягає в тому, що, по-перше, вони є невід'ємною частиною Угоди про реадмісію 2007 р. [281], і мають ту ж дату прийняття, що й зазначена Угода – 18 червня 2007 р. [281], і, по-друге, зазначені спільні декларації [450; 451], які приймають Європейський Союз та України, мають рекомендаційний характер не лише для України, а й для Данії, Ісландії та Норвегії. Прийняття саме рекомендації повністю узгоджується з принципом поваги до державного суверенітету зазначених країн [388, Art. 2(1)], який загально визнано має характер імперативної норми міжнародного права (*jus cogens*); разом з тим рекомендаційний характер спільної декларації стовідсотково призводить до укладення обов'язкового двостороннього міжнародного договору, тобто у цьому випадку ми маємо справу з унікальним правовим актом, який умовно можна назвати «спільна декларація рекомендаційного характеру, що має наперед погоджені юридично обов'язкові наслідки».

Прийняття ж окремих спільних декларацій щодо Данії і щодо Ісландії та Норвегії очевидно пояснюється членством згаданих країн в різних євроінтеграційних організаціях, про що ми вже зазначали вище: Данія на момент укладення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] була членом Європейського Співтовариства та Європейського Союзу, а Ісландія та Норвегія – були і продовжують бути членами Європейської асоціації вільної торгівлі. Зазначені обставини, у свою чергу, обумовлюють різні механізми правового регулювання відносин Європейського Співтовариства та

Європейського Союзу з Данією, з одного боку, і з Ісландією та Норвегією, з іншого боку.

Зокрема, Данія в силу свого статусу держави – члена Європейського Союзу глибоко інтегрована у правове регулювання Союзу по широкому колу питань, у тому числі і в сфері імміграції. Таким чином, з урахуванням рекомендації, що викладена у Спільній декларації щодо Данії [450], відносини з питань реадмісії між Україною та Королівством Данія були врегульовані на підставі спеціального двостороннього міжнародного договору, яким є Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб від 16 березня 2007 р. (надалі – Угода між Україною і Данією про реадмісію) [255] (офіційний текст англійською мовою – [349]). Зазначена Угода [255] була ратифікована Законом України від 21 травня 2008 р. № 291-VI [196] і набрала чинності 1 березня 2009 р. [255; 316].

Що ж стосується Ісландії та Норвегії, то, як зазначається у Спільній декларації стосовно цих держав [451], вони мають «тісні відносини» з Європейськими Співтовариствами⁸, і уклали 18 травня 1999 р. з Радою Європейського Союзу вже згадану нами вище Угоду щодо співробітництва цих держав у виконанні, застосуванні та розвитку Шенгенського *acquis* [354]. На нашу думку, насамперед «тісні відносини» з Європейськими Співтовариствами, власне і є тими правовими підставами, які обґрунтовують доцільність для Ісландії та Норвегії укласти з Україною двосторонні угоди про реадмісію на тих самих умовах, що й Угода про реадмісію 2007 р. [281].

Відтак аналогічно до ситуації з Данією і з урахуванням рекомендацій, які сформульовані у Спільній декларації стосовно Ісландії та Норвегії [451], 13 лютого 2008 р. була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб (надалі – Угода між Україною і Норвегією про реадмісію) [265] (офіційний текст норвезькою

⁸ Маються на увазі власне Європейське Співтовариство та Європейське Співтовариство з атомної енергії (Євратом).

мовою – [369], офіційний текст англійською мовою – [350]). Зазначена Угода була ратифікована Законом України від 06 липня 2011 р. № 3591-VI [200] і набрала чинності 1 вересня 2011 р. [317].

А 25 вересня 2013 р. була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб (надалі – Угода між Україною та Ісландією про реадмісію) [262]. Ця Угода була ратифікована Законом України від 08 квітня 2015 р. № 299-VIII [199] і набрала чинності 1 грудня 2015 р. [312].

Слід особливо підкреслити, що всі без виключення зазначені вище двосторонні міжнародні договори про реадмісію, а саме: Угода між Україною і Данією про реадмісію [255], Угода між Україною та Ісландією про реадмісію [262] та Угода між Україною і Норвегією про реадмісію [265] у своїх преамбулах містять відповідні посилання на Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281]. Зокрема:

– Угоду між Україною і Данією про реадмісію [255] укладено, «зважаючи на Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» [281], а також на «спільну декларацію стосовно Королівства Данія» [450], що додається до неї;

– Угоду між Україною та Ісландією про реадмісію [262] укладено, «базуючись на положеннях Угоди між Європейським Співтовариством та Україною про реадмісію осіб» [281], «а також спільної заяви про Ісландію» [451] в додатку до неї;

– Угоду між Україною і Норвегією про реадмісію [265] укладено [навіть], «керуючись положеннями Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб» [281] «та Спільної декларації стосовно Королівства Норвегія» [451] в додатку до цієї Угоди.

Таким чином, усі зазначені вище угоди про реадмісію між Україною і відповідно Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] ґрунтуються на положеннях Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про

реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281]. І саме зазначена спільність (і в певному сенсі навіть тотожність) міжнародно-правового регулювання реадмісії у відносинах між Україною і перерахованими державами (Данією, Ісландією та Норвегією) є підставою для дослідження зазначених питань в одному і тому самому підрозділі (підрозділі 1.4.) і в рамках одного й того ж розділу, а саме – Розділу 1 «Міжнародно–правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та державами – членами Європейського Союзу» нашої дисертаційної роботи.

Далі повернемося до пояснення, чому Данія не входить до обсягу поняття «Держава-член» для цілей Угоди про реадмісію 2007 р. [341, Art. 1(«b»)] або, іншими словами, чому Угода про реадмісію 2007 р. [281] безпосередньо не створює для Данії міжнародно-правових зобов'язань.

У преамбулі до Угоди про реадмісію 2007 р. закріплено норму, згідно з якою «положення цієї Угоди, які підпадають під дію Розділу IV Договору про заснування Європейського Співтовариства, не застосовуються до Королівства Данія відповідно до Протоколу про позицію Данії, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського Співтовариства» [281, преамбула].

Тут слід згадати, що Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб була підписана 18 червня 2007 р. і набрала чинності 1 січня 2008 р. [281, п. 2 ст. 20; 444], тому на момент і підписання, і набрання чинності цієї Угоди [281] були чинними Договір про Європейський Союз [524] і Договір про заснування Європейського Співтовариства [520] у їх консолідованих версіях станом на 2006 р. Як наслідок, у консолідованій версії станом на 2006 р. Договору про заснування Європейського Співтовариства [520] Розділ IV мав назву «Visas, asylum, immigration and other policies related to free movement of person» («Візи, притулок, імміграція та інші політики, пов'язані з вільним рухом осіб»), а Протокол про позицію Данії, про який йдеться у преамбулі до Угоди про реадмісію 2007 р. [281, преамбула], мав назву «Протокол No 5 про позицію

Данії 1997 р.» [480] до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства у їх консолідованих версіях станом на 2006 р. [524; 520].

Як ми вже зазначали вище, 1 грудня 2009 р. набрав чинності Лісабонський договір, що змінює Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу [521; 522]. На підставі статті 2(63) Лісабонського договору назва Розділу IV «Asylum, Immigration and Other Policies Related to Free Movement of Persons» («Візи, притулок, імміграція та інші політики, пов'язані з вільним рухом осіб») Договору про заснування Європейського Співтовариства була *змінена* на назву «Area of Freedom, Security and Justice» («Простір свободи, безпеки та правосуддя») Договору про функціонування Європейського Союзу [521, Art. 2(63)]. А на підставі статті 5(1) Лісабонського договору і Таблиці «В» Додатку «Tables of equivalences referred to in Article 5 of the Treaty of Lisbon» («Таблиці відповідності до статті 5 Лісабонського договору»), який є невід'ємною частиною Лісабонського договору, «Розділ IV» Договору про функціонування Європейського Союзу було *перенумеровано* на «Розділ V» [521, Art. 5(1)].

Відповідно Протокол No 5 про позицію Данії 1997 р. [480] до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства у їх консолідованих версіях станом на 2006 р. [524; 520] у подальших версіях Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу: 2008 р. [399], 2010 р. [400], 2012 р. [401] і 2016 р. [398; 402] отримав назву «Протокол No 22 про позицію Данії» [482].

Згідно зі статтею 1 Протоколу No 22 щодо позиції Данії, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства [482, Art. 1], Данія (до слова, так само, як і Республіка Ірландія [481, Art. 1]) не бере участі у виконанні Рішення Ради ЄС від 29 листопада 2007 р. щодо укладення Угоди між

Європейським Співтовариством та Україною про реадмісію осіб (2007/839/ЄС) [405], юридично не зв'язана цим Рішенням і не є суб'єктом виконання цього Рішення. При цьому слід особливо підкреслити, що зазначене Рішення [405] з точки зору права Європейського Союзу розглядається як документ, що має більш вагоме юридичне значення, ніж Угода про реадмісію 2007 р. [341], оскільки згідно зі статтею 1 цього Рішення текст Угоди про реадмісію 2007 р. [341] додається до цього Рішення [405, Art. 1].

Разом з тим, Декларація No 48 до Протоколу No 22 щодо позиції Данії [409] у поєднанні з Декларацією No 37 до статті 222 ДФЄС [408] встановлює можливість участі Данії у прийнятті і виконанні рішень Ради Європейського Союзу, зокрема через невикористання Данією права голосу, щоб перешкодити прийняттю Радою ЄС положень, які не застосовуються до Данії [409], а також через участь Данії у діях та правових актах Союзу на підставі статті 222 ДФЄС⁹ [402, Art. 222] відповідно до частин I і II Протоколу No 22 щодо позиції Данії [408; 482].

Більше того, пункт 2 статті 18 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 2 ст. 18] спеціально підкреслює, що ця Угода *не* застосовується до території Королівства Данія. Зміст цієї норми уточнюється у вже згаданій нами Спільній декларації щодо Данії [450] до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281], згідно з якою зазначена Угода «не застосовується ні до території Королівства Данія, ні до громадян Королівства Данія».

Іншими словами, Угода про реадмісію 2007 р. [281] безпосередньо не створює міжнародно-правових зобов'язань для Данії. Разом з тим, слід зауважити, що запровадження уніфікованих механізмів регулювання широкого кола правовідносин між державами – членами Європейського

⁹ Стаття 222 ДФЄС містить норми щодо так званого «застереження солідарності» («solidarity clause»), згідно з яким Союз та його держави-члени повинні діяти разом у дусі солідарності, якщо держава-член стала об'єктом терористичного нападу або жертвою природного чи техногенного лиха.

Союзу і третіми країнами є одним з найголовніших аспектів європейської інтеграції. Відтак, існує об'єктивна необхідність у запровадженні уніфікованих механізмів регулювання питань реадмісії між державами – членами Європейського Союзу (до яких належить також і Данія) і третіми країнами. Саме тому Спільна декларація щодо Данії [450] до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. [281] встановила норму про доцільність укладення Україною і Данією двосторонньої міжнародної угоди про реадмісію *на тих самих умовах*, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р. [281]. Як ми вже зазначили вище, така Угода була укладена 16 березня 2007 р. [255; 349].

Очевидно, укладення спеціального міжнародного договору про реадмісію осіб між Україною та Королівством Данія може бути пояснено неготовністю Данії брати на себе міжнародно-правові зобов'язання у відносинах з Україною за реадмісію громадян інших держав – членів Європейського Союзу [468, р. 127].

Відтак, ми можемо перейти до порівняльно-правового аналізу основних положень Угоди про реадмісію 2007 р. [281] з основними положеннями, що містяться у двосторонніх міжнародних угодах про реадмісію, які Україна уклала відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265].

Структура і зміст двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] практично ідентичні між собою і є практично ідентичними зі структурою і змістом Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. Зокрема кількість розділів (а їх загалом – 7) і назви розділів у текстах двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] повністю співпадають з кількістю і назвами розділів, що містяться у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

У свою чергу кількість і назви статей у текстах двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та

Норвегією [265] практично співпадають з кількістю і назвами статей, що містяться у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Відмінності щодо кількості і змісту статей полягають у такому. Угода про реадмісію 2007 р. містить у своєму тексті дві додаткові статті [281, ст. 17, 18] у порівнянні з текстами двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265]. Зокрема стаття 17 стосується зв'язку Угоди про реадмісію 2007 р. [281] з імплементаційними протоколами, укладеними на підставі Угоди про реадмісію 2007 р. [281], і двосторонніми міжнародними угодами про реадмісію, які держави – члени ЄС уклали до набуття ними членства в Європейському Союзі [281, ст. 17]. Стаття 18 стосується уточнення правової норми про територіальне застосування Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 18].

Зміст обох додаткових статей детально нами досліджено у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи. Разом з тим зазначимо, що закріплення у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. першої додаткової статті [281, ст. 17] було обумовлено необхідністю правового врегулювання можливих колізій між цією Угодою [281] та двосторонніми міжнародними угодами про реадмісію, які були укладені Україною з деякими державами – членами Європейського Союзу до набуття ними членства в Союзі. Що ж стосується двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265], то такого виду угоди власне між зазначеними державами укладалися вперше у їх договірній практиці, а тому об'єктивно не існувало жодної потреби у закріпленні в текстах зазначених угод норм, подібних за змістом до змісту першої згаданої нами додаткової статті у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 17].

Аналогічно щодо змісту другої додаткової статті у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281, ст. 18] слід зазначити про відсутність потреби уточнювати у текстах двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] зміст норм про територіальне застосування цих угод, оскільки зазначені норми були

сформульовані у текстах кожної з цих угод і передбачають відповідно територію України або Данії [255, ст. 1], України або Ісландії [262, ст. 1] та України або Норвегії [265, ст. 1].

На завершення порівняльно-правового аналізу щодо кількості і назв статей у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281] і в текстах двосторонніх міжнародних угод про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] зауважимо, що Угода про реадмісію між Україною та Ісландією [262], на відміну від інших перелічених угод [281; 255; 265], містить спеціальну статтю, яка визначає мову спілкування між компетентними органами за цією Угодою, – в якості такої норми Договірні Сторони обрали англійську мову [262, ст. 17].

До слова, мова спілкування між компетентними органами договірних сторін за угодами про реадмісію, як правило, визначається в імплементаційних протоколах до таких угод. Істинність цієї тези (як це встановлено у підрозділі 1.3. нашої дисертаційної роботи) доводять відповідні положення імплементаційних протоколів, які укладені Україною з Республікою Австрія [50], з Естонською Республікою [51], з Республікою Польща [52], з Чеською Республікою [53], з державами – членами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) [54] і з Литовською Республікою [220]. Зазвичай мовами спілкування між компетентними органами договірних сторін за угодами про реадмісію є офіційні мови договірних сторін, а також англійська мова, як це власне передбачено в Угоді про реадмісію між Україною та Ісландією [262].

Співвідношення за юридичною силою Угоди про реадмісію 2007 р. та угод про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією, Ісландією та Норвегією.

Слід підкреслити, що між Угодою про реадмісію 2007 р. [281] і двосторонніми міжнародними угодами про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265], існує

безпосередній зв'язок, що прослідковується щонайменше у трьох важливих аспектах:

1) Усі без виключення перелічені двосторонні міжнародні угоди про реадмісію України відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] укладені на підставі відповідних спільних декларацій до Угоди про реадмісію 2007 р. [281], про що ми вже зазначали вище. Зокрема, Угода між Україною і Данією про реадмісію [255] була укладена на підставі Спільної декларації щодо Данії [450] до Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. А Угода між Україною та Ісландією про реадмісію [262], так само, як і Угода між Україною і Норвегією про реадмісію [265], були укладені на підставі Спільної декларації стосовно цих держав [451] до Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

2) Усі без виключення перелічені двосторонні міжнародні угоди про реадмісію України з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] були укладені на тих самих умовах, що й Угода про реадмісію 2007 р. [281]. У цьому зв'язку слід підкреслити, що навіть нумерація відповідних статей, пунктів і підпунктів у текстах перелічених двосторонніх угод [255; 262; 265] зазвичай співпадають з нумерацією відповідних статей, пунктів і підпунктів у тексті Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

3) І, нарешті, усі без виключення перелічені двосторонні міжнародні угоди про реадмісію України з Данією [255, ст. 17], Ісландією [262, ст. 18] та Норвегією [265, ст. 17] містять норми про необхідність внесення змін і доповнень до текстів зазначених угод [255; 262; 265] у випадку внесення відповідних змін і доповнень до тексту Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Побічно також зауважимо, що угоди про реадмісію, укладені Україною відповідно з Данією [255, п. 3 ст. 18] та Норвегією [265, п. 3 ст. 18] містять норми, згідно з якими зазначені угоди набирають чинності «не раніше дати набрання чинності» Угодою про реадмісію 2007 р. [281]. Закріплення норм такого змісту, на нашу думку, було обумовлено тим, що процедури підписання і подальшого набрання чинності зазначених міжнародних

договорів [255; 265] відбувалися протягом приблизно однакового часового періоду і Сторонам за цими договорами було важливо узгодити час набрання чинності цих договорів для одночасного запровадження механізмів уніфікованого міжнародно-правового регулювання питань реадмісії у відносинах між собою.

Зокрема, Угода між Україною і Данією про реадмісію [255; 349] була підписана 16 березня 2007 р., тобто навіть раніше за часом, ніж Угода про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством, яка була підписана 18 червня 2007 р. [281]. Разом з тим Угода між Україною і Данією про реадмісію [255] набрала чинності 1 березня 2009 р. [255; 316], тобто пізніше за Угоду про реадмісію 2007 р. [281], яка набрала чинності 1 січня 2008 р. [281, п. 2 ст. 20; 444; 455, s. 24].

У свою чергу, Угода між Україною і Норвегією про реадмісію була підписана 13 лютого 2008 р. [265] і набрала чинності 1 вересня 2011 р. [317], тобто дещо пізніше за часом, ніж була підписана і набрала чинності Угода про реадмісію 2007 р. [281].

Що ж стосується Угоди між Україною та Ісландією про реадмісію [262], то зазначена Угода була підписана 25 вересня 2013 р. і набрала чинності 1 грудня 2015 р. [312], тобто вже після набрання чинності Угоди про реадмісію 2007 р. [281], а тому об'єктивно не потребувала узгодження дати набрання нею чинності з датою набрання чинності Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

На підставі викладеного вище природньо виникає питання про те, чи має Угода про реадмісію 2007 р. [281] перевагу за юридичною силою над угодами про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265]. Відповідь на це питання ґрунтується на тому, що ні Угода про реадмісію 2007 р. [281], ні жодна з угод про реадмісію, які були укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] не містять правових норм, які б прямо чи навіть опосередковано вказували б на таку юридичну перевагу. Тому, на нашу

думку, зв'язок між Угодою про реадмісію 2007 р. [281] і трьома двосторонніми міжнародними угодами про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265], полягає саме в узгодженні і запровадженні механізмів уніфікованого міжнародно-правового регулювання питань реадмісії у відносинах між Україною та державами – членами Європейського Союзу, на яких поширюється Угода про реадмісію 2007 р. [281], а також Данією, Ісландією та Норвегією. Іншими словами, зв'язок між Угодою про реадмісію 2007 р. [281] та угодами про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265], має координаційний характер.

Далі переходимо до порівняльно-правового дослідження Угоди про реадмісію 2007 р. [281] та двосторонніх міжнародних угод про реадмісію, які укладені Україною відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265].

Правова природа угод.

І Угода про реадмісію 2007 р. [281], і двосторонні міжнародні угоди про реадмісію України відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] мають статус двосторонніх міжнародних договорів.

Разом з тим, Угода про реадмісію 2007 р. [281] є також змішаною (mixed) міжнародною угодою, оскільки Договірними Сторонами за цією Угодою є Україна (як суверенна держава) та Європейський Союз (Європейське Співтовариство), який у даному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію.

У свою чергу угоди про реадмісію України відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] мають статус міжурядових угод (міжурядових договорів), оскільки Договірними Сторонами за цими угодами є уряди відповідних держав, а саме: Кабінет Міністрів України, який згідно з частиною першої статті 1 Закону України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII є Урядом України [182, ч. 1 ст. 1], а також Уряд Королівства Данія, Уряд Ісландії та Уряд Королівства Норвегія.

Строк дії угод.

І Угода про реадмісію 2007 р. [281, п. 4 ст. 20], і двосторонні міжнародні угоди про реадмісію України відповідно з Данією [255, п. 4 ст. 18], Ісландією [262, п. 3 ст. 19], та Норвегією [265, п. 4 ст. 18] укладені на невизначений строк, іншими словами, безстроково. Разом з тим кожна із зазначених угод може бути припинена під умовою денонсації [281, п. 5 ст. 20; 255, п. 4 ст. 18; 262, п. 5 ст. 19; 265, п. 4 ст. 18].

Внесення змін та доповнень до угод.

До усіх угод, які є об'єктом нашого порівняльно-правового аналізу у цьому підрозділі, зміни та доповнення можуть вноситися за взаємною згодою Договірних Сторін [281, ст. 19; 255, ст. 17; 262, ст. 18; 265, ст. 17]. Разом з тим, як ми вже зазначали вище, угоди про реадмісію України відповідно з Данією [255, ст. 17], Ісландією [262, ст. 18] та Норвегією [265, ст. 17] містять норми про необхідність внесення змін і доповнень до текстів зазначених угод [255; 262; 265] у випадку внесення відповідних змін і доповнень до тексту Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Імплементційні протоколи до угод.

Зміст статей в угодах про реадмісію України відповідно з Данією [255, п. 1 ст. 16], Ісландією [262, п. 1 ст. 16] та Норвегією [265, п. 1 ст. 16], які стосуються імплементційних протоколів, що можуть бути укладені до зазначених угод, повністю ідентичний змісту пункту 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 16], який містить перелік положень, що обов'язково мають бути закріплені в імплементційних протоколах.

Разом з тим слід зауважити, що на момент підготовки нашої дисертаційної роботи жодного імплементційного протоколу до угод про реадмісію України відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265] ще не укладено.

Спільні органи, створені згідно з угодами.

За Угодою про реадмісію 2007 р. створено Спільний комітет з питань реадмісії [281, ст. 15], за Угодою між Україною і Данією про реадмісію [255,

ст. 15] – Спільна група експертів, а за Угодою між Україною та Ісландією про реадмісію [262, ст. 15] та за Угодою між Україною і Норвегією про реадмісію [265, ст. 15] – Спільна експертна група.

Пункт 1 статті 15 Угоди про реадмісію 2007 р. передбачає, що Спільний комітет з питань реадмісії створюється Договірними Сторонами для надання одна одній взаємної допомоги в застосуванні й тлумаченні цієї Угоди [281, п. 1 ст. 15]. В Угоді між Україною і Данією про реадмісію [255, ст. 15] мета створення Спільної групи експертів прямо не визначається, як не визначається і мета створення Спільної експертної групи в Угоді між Україною та Ісландією про реадмісію [262, ст. 15] та в Угоді між Україною і Норвегією про реадмісію [265, ст. 15]. Однак очевидно можна презюмувати, що мета створення і Спільної групи експертів [255, ст. 15], і мета створення Спільних експертних груп [262, ст. 15; 265, ст. 15] є ідентичними до мети створення Спільного комітету з питань реадмісії за Угодою про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 15].

Завдання спільних органів, які створені на підставі зазначених угод, мають певні відмінності. Так, Спільний комітет з питань реадмісії, створений за Угодою про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 15], має такі основні завдання:

«а) здійснення моніторингу застосування цієї Угоди, а також проведення на регулярній основі обміну інформацією стосовно імплементаційних протоколів, підписаних Україною та кожною окремою державою-членом відповідно до статті 16 [Угоди про реадмісію 2007 р. – Н. Н.];

б) підготовка пропозицій та вироблення рекомендацій для внесення змін до цієї Угоди;

с) прийняття рішень стосовно імплементаційних заходів, необхідних для однакового застосування цієї Угоди» [281, п. 1 ст. 15].

Натомість у Спільної групи експертів [255, ст. 15], власне, як і в Спільних експертних груп [262, ст. 15; 265, ст. 15] є лише два завдання:

перше завдання – це здійснення моніторингу застосування відповідної Угоди про реадмісію [255; 262; 265];

друге завдання – це підготовка пропозицій для внесення змін до відповідної Угоди про реадмісію [255; 262; 265] та Додатків до неї.

Спільна група експертів [255, ст. 15], власне, як і Спільні експертні групи [262, ст. 15; 265, ст. 15] скликаються на прохання однієї із Сторін відповідної угоди у випадку необхідності.

Угода про реадмісію 2007 р. [281] передбачає додаткові норми щодо роботи Спільного комітету, а саме:

– «рішення Спільного комітету є обов’язковими для Сторін» [281, п. 2 ст. 15];

– «до складу Комітету входять представники України та Співтовариства; Співтовариство буде представлено Комісією із залученням експертів держав-членів» [281, п. 3 ст. 15];

– «Комітет приймає свій регламент» [281, п. 5 ст. 15];

– «Імплементативні протоколи, зазначені в пункті 1, набирають чинності лише після повідомлення Комітетові з питань реадмісії, зазначеному в статті 15 цієї Угоди [281, п. 2 ст. 16];

– Україна погоджується застосовувати будь-яке положення, зазначене в підпунктах «d», «e», «f» або «g» пункту 1 імплементативного протоколу, укладеного з однією державою-членом, у відносинах з будь-якою іншою державою-членом на запит останньої» [281, п. 3 ст. 16].

Здійснення реадмісії за угодами.

Процедури здійснення реадмісії за угодами [281, ст. 3; 255, ст. 3; 262, ст. 3; 265, ст. 3] фактично є ідентичними. Єдина відмінність полягає у зобов’язаннях, закріплених у пункті 3 статті 3 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 3 ст. 3], яка передбачає врегулювання ситуацій за участю декількох держав – членів ЄС, на яких поширюється дія цієї Угоди [281].

Процедура прискореної реадмісії.

Усі зазначені угоди [281, п. 3 ст. 5; 255, п. 3 ст. 5; 262, ст. 3; 265, п. 3 ст. 5] однаково регулюють процедуру прискореної реадмісії. Незначна відмінність полягає у визначенні поняття «прикордонний район». Зокрема, в Угоді між Україною і Данією про реадмісію [255, п. «к» ст. 1], так само як і в Угоді між Україною та Ісландією про реадмісію [262, п. «к» ст. 1] та в Угоді між Україною і Норвегією про реадмісію [265, п. «к» ст. 1] це поняття значно вужче за обсягом, оскільки не включає в себе територію, «яка знаходиться в межах 30 кілометрів від спільного сухопутного кордону» між Україною і відповідно Данією, Ісландією та Норвегією – через цілком очевидну причину, а саме через відсутність спільного сухопутного кордону між Україною та зазначеними державами.

Транспортні витрати і витрати на транзитний проїзд.

Відмінність у правовому регулюванні транспортних витрат і витрат на транзитний проїзд під час здійснення реадмісії полягає в тому, що Угода про реадмісію 2007 р. [281, ст. 12], так само як й Угода між Україною та Ісландією про реадмісію [262, ст. 12] та Угода між Україною і Норвегією про реадмісію [265, ст. 12] передбачають можливість відшкодування таких витрат не лише за рахунок Запитуючої держави, але також і за «за рахунок відповідної особи або третіх країн». Натомість Угода між Україною і Данією про реадмісію такої можливості не передбачає і всі витрати на здійснення реадмісії має покривати виключно Запитуюча держава [255, ст. 12].

Захист персональних даних осіб, що підлягають реадмісії.

Пункт 1 статті 13 Угоди про реадмісію 2007 р. [281, п. 1 ст. 13] і стаття 13 Угоди між Україною і Данією про реадмісію [255, ст. 13] передбачають, що компетентні органи держав – членів ЄС, у тому числі і компетентні органи Данії, для захисту персональних даних під час здійснення процедури реадмісії керуються положеннями Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 жовтня 1995 р. про захист осіб щодо обробки персональних даних і про вільний рух таких даних [412].

У цьому зв'язку слід зауважити, що зазначена Директива 95/46/ЄС втратила чинність 24 травня 2018 р. [412] на підставі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (EU) 2016/679 від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) [493].

На підставі пункту 2 статті 99 Регламенту (EU) 2016/679 [493, Art. 99, пара 2] зазначений Регламент застосовується з 25 травня 2018 р.; відповідно саме з 25 травня 2018 р. компетентні органи держав – членів ЄС, у тому числі і компетентні органи Данії, для захисту персональних даних під час здійснення процедури реадмісії мають керуватися положеннями зазначеного Регламенту [493].

Що ж стосується Ісландії та Норвегії, то оскільки зазначені держави не є членами Європейського Союзу, то відповідно на них положення Регламенту (EU) 2016/679 [493] не поширюються.

Додатки до угод.

Додатки до угод [281; 255; 262; 265] фактично є ідентичними. Певне виключення складають Додаток 7 до Угоди про реадмісію 2007 р. [281] і Додаток 7 до Угоди між Україною і Данією про реадмісію [255], які містять опис форми стандартного проїзного документа ЄС для видворення.

На момент укладення Угоди про реадмісію 2007 р. [281] зазначена форма була встановлена у тексті Рекомендації Ради ЄС від 30 листопада 1994 р. щодо прийняття стандартного проїзного документа для видворення громадян третіх країн [406]. З 6 грудня 2016 р. зазначена Рекомендація [406] втратила чинність і була замінена Регламентом (EU) 2016/1953 Європейського Парламенту та Ради від 26 жовтня 2016 р. про встановлення європейського проїзного документа для повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають, і про скасування Рекомендації Ради від 30 листопада 1994 року [494].

Співвідношення угод про реадмісію та угод про спрощення оформлення віз, які укладені Україною відповідно з Данією, Ісландією та Норвегією

Окрім угод про реадмісію, з кожною із перелічених держав Україна уклала також відповідні міжнародні двосторонні угоди про спрощення оформлення віз, зокрема:

– Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз (надалі – Угода між Україною і Данією про спрощення оформлення віз) була підписана 16 березня 2007 р. [256] (офіційний текст англійською мовою – [348]). Зазначена Угода [256] була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1138 [163] і набрала чинності 1 березня 2009 р. [316].

Як ми вже зазначали у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи, 10 листопада 2014 р. між Україною і Данією була підписана Угода про внесення змін [264] до Угоди між Україною і Данією про спрощення оформлення віз від 16 березня 2007 р. [256]. Угода 2014 р. [264] була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 280 [169] і набрала чинності 1 січня 2016 р. [313];

– Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про спрощення оформлення віз (надалі – Угода між Україною і Норвегією про спрощення оформлення віз) була підписана 13 лютого 2008 р. [266] (офіційний текст норвезькою мовою – [370], офіційний текст англійською мовою – [351]). Зазначена Угода затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2008 р. № 590 [170] і набрала чинності 1 вересня 2011 р. [317];

– Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про спрощення оформлення віз (надалі – Угода між Україною та Ісландією про спрощення оформлення віз) була підписана 25 вересня 2013 р. [263], затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2014 р. № 387 [168] і набрала чинності 1 грудня 2015 р. [312].

Примітно, що всі зазначені двосторонні угоди України про спрощення оформлення віз відповідно з Данією [256], Ісландією [263] та Норвегією [266] були укладені відповідно до Спільної декларації щодо Данії та Спільної декларації щодо Ісландії та Норвегії, які додаються до Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р. [282], і які рекомендують органам влади України та органам влади Данії, Ісландії і Норвегії невідкладно укласти відповідну «двосторонню угоду стосовно спрощення процедури оформлення віз на аналогічних умовах», які передбачені Угодою між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р. [282]. Тобто, механізм укладення двосторонніх угод України про спрощення оформлення віз відповідно з Данією [256], Ісландією [263] та Норвегією [266] є аналогічним механізму укладення двосторонніх угод України про реадмісію відповідно з Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265], а правова природа спільних декларацій щодо Данії, Ісландії та Норвегії, які додаються до Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р. [282], є аналогічною правовій природі декларацій щодо Данії, Ісландії та Норвегії, які додаються до Угоди про реадмісію 2007 р. [281].

Також слід підкреслити, що двосторонні угоди України про спрощення оформлення віз відповідно з Данією [256], Ісландією [263] та Норвегією [266] мають однакову структуру і зміст, які практично повністю подібні до структури і змісту Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р. [282]. При цьому усі зазначені угоди укладені на невизначений строк з можливістю їх припинення під умовою денонсації [256, п. 3, 6 ст. 13; 263, п. 3, 6 ст. 13; 266, п. 3, 6 ст. 13].

Важливо зазначити, що календарні дати як підписання, так і набрання чинності двосторонніх угод про реадмісію та угод про спрощення оформлення віз, які укладені Україною з кожною з перелічених держав (тобто відповідно з Данією, Ісландією та Норвегією), повністю співпадають. Це обумовлено тим, що кожна двостороння угода про реадмісію між

Україною та однією з перелічених держав містить правову норму про одночасність набрання чинності цієї угоди з відповідною двосторонньою угодою про спрощення оформлення віз. Так, пункт 2 статті 18 Угоди між Україною і Данією про реадмісію [255, п. 2 ст. 18] закріплює норму, що зазначена Угода «набирає чинності не раніше дати набрання чинності» Угодою між Україною і Данією про спрощення оформлення віз [256]. Пункт 2 статті 19 Угоди між Україною та Ісландією про реадмісію [262, п. 2 ст. 19] встановлює одночасність набрання чинності цієї Угоди з Угодою між Україною та Ісландією про спрощення оформлення віз [263]. А пункт 2 статті 18 Угоди між Україною і Норвегією про реадмісію [265, п. 2 ст. 18] передбачає одночасність набрання чинності цієї Угоди з Угодою між Україною і Норвегією про спрощення оформлення віз [266].

До того ж кожна двостороння угода про спрощення оформлення віз між Україною та відповідно Данією [256], Ісландією [263] та Норвегією [266] містить корелюючу норму про одночасність набрання чинності цієї угоди з відповідною двосторонньою угодою про реадмісію. Так, пункт 2 статті 13 Угоди між Україною і Данією про спрощення оформлення віз [256, п. 2 ст. 13] закріплює норму, що зазначена Угода «набирає чинності не раніше дати набрання чинності» Угодою між Україною і Данією про реадмісію [255]. Пункт 2 статті 13 Угоди між Україною та Ісландією про спрощення оформлення віз [263, п. 2 ст. 13] встановлює, що ця Угода «набирає чинності лише з дати набрання чинності» Угодою між Україною та Ісландією про реадмісію [262]. А пункт 2 статті 13 Угоди між Україною і Норвегією про спрощення оформлення віз [266, п. 2 ст. 13] передбачає, що ця Угода «набирає чинності лише з дати набрання чинності» Угодою між Україною і Норвегією про реадмісію [265].

Одночасне підписання і набрання чинності Угоди між Україною і Данією про реадмісію [255] та Угоди між Україною і Данією про спрощення оформлення віз [256], так само як й одночасне підписання і набрання чинності Угоди між Україною та Ісландією про реадмісію [262] з Угодою

між Україною та Ісландією про спрощення оформлення віз [263], і відповідно одночасне підписання і набрання чинності Угоди між Україною і Норвегією про реадмісію [265] з Угодою між Україною і Норвегією про спрощення оформлення віз [266] обумовлено метою запровадження єдиного механізму міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян України на території Данії, Ісландії та Норвегії, а також на території будь-якої держави – члена Шенгенських домовленостей, і відповідно легальних і нелегальних підстав перебування громадян Данії, Ісландії та Норвегії на території України.

Таким чином, цей механізм узгоджується з механізмом більш загального рівня, який полягає в тому, що Угода про реадмісію 2007 р. [281] та Угода між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз [282] також набрали чинності в одну і ту ж календарну дату – 1 січня 2008 р. [444; 445], і який було реалізовано так само з метою запровадження єдиного правового режиму міжнародно-правового регулювання питань реадмісії та оформлення віз для громадян України у відносинах між Україною та державами – членами ЄС, на яких поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р. [281], і на яких поширюється дія Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз [282].

Висновки до Розділу 1

1. У сучасному міжнародному публічному праві регулювання питань реадмісії як на універсальному, так і на регіональному рівнях здійснюється на підставі норм рекомендаційного характеру. Відтак норми обов'язкового характеру про міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії зазвичай закріплюються у двосторонніх міжнародних договорах за участю двох суб'єктів міжнародного права, якими, як правило, є дві держави.

Перші міжнародно-правові договори про реадмісію за участю України не містили у своїх назвах і текстах слово «реадмісія», а називалися на кшталт: «про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон», «про передавання і приймання осіб через державний кордон», «про передачу та прийом осіб», «про передачу і приймання осіб» або «про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально» і укладалися на рівні урядів відповідних держав. Визначення таких угод саме як угод про реадмісію ґрунтується на їх об'єкті, що полягає у міжнародно-правовому регулюванні відносин у сфері реадмісії між сторонами відповідної угоди.

2. Головна особливість міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною і державами – членами ЄС полягає в тому, що основу для такого співробітництва складають не двосторонні міжнародні договори України з окремими державами – членами ЄС, а фактично один міжнародний договір – це Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р. (Угода про реадмісію 2007 р.).

Формально Договірні Сторони за Угодою про реадмісію 2007 р. – це Україна та Європейське Співтовариство. Однак з 1 грудня 2009 р. – дати набрання чинності Лісабонського договору Європейський Союз замінив і став правонаступником Європейського Співтовариства. Це означає, що з 1 грудня 2009 р. на підставі міжнародного правонаступництва Угода про реадмісію 2007 р. залишається юридично чинною і зберігає характер міжнародно-правового зобов'язання вже для Європейського Союзу, а Договірними Сторонами за цією Угодою з 1 грудня 2009 р. є Україна та Європейський Союз. При цьому слід мати на увазі, що тексти Угоди про реадмісію 2007 р. українською та англійською мовами залишилися без змін і в них Договірними Сторонами визначаються Україна та Європейське Співтовариство.

3. Територіальна сфера дії Угоди про реадмісію 2007 р. поширюється на територію України і на території усіх чинних держав – членів Союзу, за винятком Республіки Ірландія і Королівства Данія, які згідно з пунктом «b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. не входять до обсягу поняття «Держава-член» для цілей цієї Угоди. На Республіку Хорватія Угода про реадмісію 2007 р. поширюється з дати приєднання цієї країни до Європейського Союзу, тобто з 1 липня 2013 р.

Виключення Республіки Ірландія з-під дії Угоди про реадмісію 2007 р. ґрунтується на положеннях Протоколу No 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії щодо простору свободи, безпеки і справедливості, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства. У свою чергу виключення Королівства Данія з-під дії Угоди про реадмісію 2007 р. ґрунтується на положеннях Протоколу No 22 щодо позиції Данії, який додається до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Співтовариства.

Згідно із зазначеними Протоколами (No 21 і No 22), Республіка Ірландія і відповідно Данія не беруть участі у виконанні Рішення Ради ЄС від 29 листопада 2007 р. щодо укладення Угоди між Європейським Співтовариством та Україною про реадмісію осіб (2007/839/ЄС), юридично не зв'язані цим Рішенням і не є суб'єктами виконання цього Рішення.

На момент підготовки нашої дисертаційної роботи між Україною та Республікою Ірландія не укладено жодного міжнародного договору про реадмісію. Так само не укладено жодного міжнародного договору про реадмісію між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, яка вийшла зі складу Європейського Союзу 1 лютого 2020 р. Іншими словами, на момент підготовки нашої дисертаційної роботи між Україною та Республікою Ірландія, а також між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії фактично не існує міжнародно-правового регулювання питань реадмісії.

Відносини у сфері реадмісії між Україною і Данією врегульовані на підставі Угоди про реадмісію осіб між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія від 16 березня 2007 р.

4. Угода про реадмісію 2007 р. створює права та обов'язки у сфері реадмісії не лише для Договірних Сторін (України та Європейського Союзу), але й для усіх чинних держав – членів Союзу, на яких вона поширюється. При цьому положення Угоди про реадмісію 2007 р. мають пріоритет над положеннями будь-якої двосторонньої угоди чи іншого юридично обов'язкового інструменту щодо реадмісії осіб у відносинах між Україною та державами – членами ЄС, на яких поширюється зазначена Угода. Таким чином, Угода про реадмісію 2007 р. запроваджує спільний підхід у міжнародно-правовому співробітництві з питань реадмісії у відносинах між Україною та державами – членами ЄС, на яких поширюється зазначена Угода.

5. Правова природа Угоди про реадмісію 2007 р. полягає в тому, що це самодостатній міжнародно-правовий договір, який має пряму дію для врегулювання питань реадмісії у відносинах між певною державою – членом ЄС та Україною. Угода про реадмісію 2007 р. має такі основні ознаки – це є: (а) змішана (mixed); (б) двостороння (bilateral); (в) міжнародна угода (international agreement):

а) термін «змішана» (mixed) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома різними суб'єктами міжнародного права – Україною (суверенною державою) та Європейським Союзом, який у даному конкретному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію;

б) термін «двостороння» (bilateral) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома Договірними Сторонами: з однієї сторони – це Україна, а з іншої сторони – Європейський Союз; при цьому кожна із зазначених Договірних Сторін має свою власну договірну позицію за цією Угодою;

в) термін «міжнародна угода» (agreement) є наслідком термінологічного розрізнення міжнародних договорів, які Європейський Союз укладає від свого імені з іншими суб'єктами міжнародного права, – від так званих «засновницьких (установчих, первинних) міжнародних договорів» («founding treaties»): Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу і Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії.

6. Зв'язок Угоди про реадмісію 2007 р. з Угодою між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз від 18 червня 2007 р. обумовлений тим, що зазначені міжнародні договори регулюють пов'язані між собою міжнародні відносини і відтак були задумані фактично як єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян України на території держав – членів ЄС, на яких поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р., і відповідно легальних і нелегальних підстав перебування на території України громадян держав – членів ЄС, на яких поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р., що є проявом «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», як це визначено в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000.

7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 р. і Угода про реадмісію 2007 р. співвідносяться між собою як норма права загального характеру (*lex generalis*) і норма права спеціального характеру (*lex specialis*).

8. Двосторонні міжнародні угоди України про реадмісію з Угорською Республікою (1993 р.), з Республікою Польща (1993 р.), з Латвійською Республікою (1997 р.) та з Республікою Болгарія (2001 р.), а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, не застосовуються, починаючи з 1 січня 2010 р., навіть не зважаючи на їх формальну чинність на момент підготовки

нашої дисертаційної роботи. Такий висновок ґрунтується на положеннях пункту 2 статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р.

На нашу думку, зміст усіх зазначених двосторонніх міжнародних договорів не відповідає вимогам пункту 2 статті 216 ДФЄС, а тому дія цих договорів має бути припинена – або через денонсацію однією зі Сторін (як Угоди із Словацькою Республікою 1993 р.), або на підставі спільного рішення Сторін (як Угоди із Литовською Республікою 1996 р.).

9. З метою надання взаємної допомоги в застосуванні й тлумаченні Угоди про реадмісію 2007 р. Сторони створили Спільний комітет з питань реадмісії (Joint Readmission Committee). До складу Спільного комітету входять представники України та Європейського Союзу. Європейський Союз у Спільному комітеті представлений Комісією із залученням експертів держав – членів Союзу. Українська частина Спільного комітету з питань реадмісії утворена згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2008 р. № 557-р. Головою Української частини Спільного комітету за посадою (*ex officio*) є Голова ДМС.

10. Угода про реадмісію 2007 р. є основним, самодостатнім і таким, що має пряму дію, міжнародно-правовим договором для врегулювання питань реадмісії у відносинах між певною державою – членом ЄС та Україною.

Разом з тим, згідно зі статтею 16 Угоди про реадмісію 2007 р. Україна та відповідна держава – член Європейського Союзу можуть укласти імплементаційний протокол. Правова природа імплементаційних протоколів полягає в тому, що імплементаційні протоколи співвідносяться з Угодою про реадмісію 2007 р. як норми права спеціального характеру (*lex specialis*) з нормою права загального характеру (*lex generalis*) і створюють умови для ефективної реалізації положень Угоди про реадмісію 2007 р. у двосторонніх відносинах з питань реадмісії між Україною та певною державою – членом ЄС, з якою укладено імплементаційний протокол.

11. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи Україна уклала імплементаційні протоколи загалом із 8 державами – членами ЄС, зокрема з:

Республікою Австрія (2012 р.), Чеською Республікою (2013 р.), Естонською Республікою (2015 р.), Республікою Польща (2017 р.), Литовською Республікою (2018 р.) і державами – членами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) (2018 р.). Окрім цього, на момент підготовки нашої дисертаційної роботи на стадії підписання перебувають імплементаційні протоколи до Угоди про реадмісію 2007 р. ще з 5 державами – членами Європейського Союзу. Зокрема, ми маємо на увазі: Латвійську Республіку, Республіку Кіпр, Румунію, Королівство Іспанія та Угорщину.

Практично усі імплементаційні протоколи укладені на міжурядовому рівні: з боку України – це Кабінет Міністрів України, а з боку відповідної держави-члена ЄС – Уряд такої держави. Виняток складає лише Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) 2018 р., який укладений на найвищому – міждержавному рівні. Укладення імплементаційних протоколів на двох рівнях: міжурядовому і міждержавному у свою чергу, потягнуло за собою застосування двох різних способів надання згоди на обов'язковість імплементаційних протоколів з боку України. Так, Імплементаційний протокол з державами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом) був затверджений Указом Президента України, а решта імплементаційних протоколів (які були укладені на міжурядовому рівні), – затверджувалися відповідними постановами Кабінету Міністрів України.

Практично усі зазначені протоколи мають у своїй назві слово «Імплементаційний», за винятком імплементаційного протоколу з Литовською Республікою (2018 р.), який називається власне «Протокол» без слова «Імплементаційний» в усіх трьох автентичних текстах: українською, литовською та англійською мовами. Однак зміст зазначеного Протоколу дає змогу зробити категоричний висновок, що цей Протокол саме імплементаційний.

12. У разі відсутності укладеного імплементаційного протоколу між Україною та певною державою – членом ЄС, на яку поширюється дія Угоди про реадмісію 2007 р., Україна та відповідна держава – член ЄС застосовують положення зазначеної Угоди як норми прямої дії в силу її переважного характеру над імплементаційними протоколами, що безпосередньо закріплено у пункті 1 статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р.

Переважаючий за юридичною силою характер Угоди про реадмісію 2007 р. щодо імплементаційних протоколів, окрім безпосереднього закріплення у пункті 1 статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р., також підтверджується низкою інших положень цієї Угоди, зокрема:

1) Пункт 1 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. закріплює перелік положень, які обов'язково мають бути закріплені в імплементаційних протоколах.

2) Пункт 2 статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р. передбачає, що імплементаційні протоколи набирають чинності лише після повідомлення Спільному комітету з питань реадмісії.

3) Власне Спільний комітет з питань реадмісії, заснований на підставі статті 15 Угоди про реадмісію 2007 р., володіє інструментами для моніторингу того, чи дотримуються держави – члени ЄС та Україна умов цієї Угоди.

4) Імплементаційні протоколи, власне як й Угода про реадмісію 2007 р., укладені на невизначений строк і припиняють дію одночасно із припиненням дії цієї Угоди.

5) Угода про реадмісію 2007 р. має міждержавний статус, а імплементаційні протоколи зазвичай укладаються на міжурядовому рівні: з одного боку – це Кабінет Міністрів України, а з іншого – уряд відповідної держави – члена ЄС. Виняток складає лише Імплементаційний протокол між Україною та державами – членами Бенілюксу (Бельгією, Нідерландами і Люксембургом), який укладений на міждержавному рівні.

13. Повноваження компетентних органів під час здійснення реадмісії у відносинах між Україною та державами – членами ЄС передбачені в Угоді про реадмісію 2007 р., а також в імплементаційних протоколах, укладених на підставі цієї Угоди. Згідно з імплементаційними протоколами компетентними органами у сфері реадмісії зазвичай є уповноважені центральні органи виконавчої влади Договірних Сторін у сфері міграції (внутрішніх справ), захисту державного кордону, а також зовнішніх зносин. В окремих випадках компетентними органами у сфері реадмісії можуть бути визнані регіональні органи державної влади Договірних Сторін (зокрема Імплементаційний протокол з Республікою Польща визначає як компетентні органи, відповідальний за подання та розгляд запитів про здійснення реадмісії за прискореною процедурою, регіональні органи Адміністрації Держприкордонслужби України та відповідних комендантів відділів Прикордонної Варти Республіки Польща).

У переважній більшості випадків Договірні Сторони (зокрема Республіка Австрія, Чеська Республіка, Естонська Республіка і Республіка Польща) визначають єдиний державний компетентний орган у сфері реадмісії. Разом з тим, Договірна Сторона може визначати два і більше компетентних органів у сфері реадмісії – в залежності від конкретних питань, які підлягають вирішенню під час здійснення процедури реадмісії. Так, центральні органи виконавчої влади у сфері міграції (внутрішніх справ) зазвичай є компетентними органами для подання та опрацювання запитів про реадмісію як власних громадян, так і громадян третіх країн та осіб без громадянства, а центральні органи виконавчої влади у сфері захисту державного кордону зазвичай є компетентними органами, відповідальними за подання та розгляд (опрацювання) запитів про здійснення реадмісії за прискореною процедурою. Повноваження стосовно транзитного перевезення осіб можуть покладатися як на центральні органи виконавчої влади у сфері міграції (внутрішніх справ), так і на центральні органи виконавчої влади у сфері захисту державного кордону.

Повноваження у сфері реадмісії дипломатичних представництв (а в деяких випадках – і консульських установ) Договірних Сторін зазвичай полягають у забезпеченні офіційної комунікації між компетентними органами Договірних Сторін, зокрема щодо початкового обміну контактною інформацією, а також щодо офіційного інформування про зміни у переліку, назві, повноваженнях або про зміни контактних даних компетентних органів.

14. Угода про реадмісію 2007 р. безпосередньо не створює для Данії міжнародно-правових зобов'язань. Разом з тим у Спільній декларації щодо Данії до Угоди про реадмісію 2007 р. міститься рекомендація про доцільність для України і Данії укласти двосторонню угоду про реадмісію на тих самих умовах (*in the same terms*), на яких укладена власне Угода про реадмісію 2007 р. Відтак, міжнародно-правові відносини з питань реадмісії між Україною та Королівством Данія врегульовані на підставі спеціального двостороннього міжнародного договору, яким є Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб від 16 березня 2007 р., що укладена на необмежений строк і на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р. (зокрема щодо терміну дії, зобов'язань щодо реадмісії осіб, прискореної процедури реадмісії, транспортних і транзитних витрат тощо).

Очевидно, укладення окремої міжнародної угоди про реадмісію осіб між Україною та Данією можна пояснити неготовністю Данії брати на себе міжнародно-правові зобов'язання у відносинах з Україною щодо реадмісії громадян інших держав – членів ЄС.

На момент підготовки нашої дисертаційної роботи імплементаційного протоколу до Угоди між Україною і Данією про реадмісію 2007 р. ще не укладено.

15. На тих самих умовах, що й Угода про реадмісію 2007 р., була також укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб від 13 лютого 2008 р. і Угода між Кабінетом

Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб від 25 вересня 2013 р.

Правовою підставою для укладення зазначених угод є Спільна декларація стосовно Ісландії та Норвегії до Угоди про реадмісію 2007 р., в якій акцентується увага на тому, що зазначені держави мають «тісні відносини» з Європейськими Співтовариствами та уклали 18 травня 1999 р. з Радою Європейського Союзу Угоду щодо співробітництва цих держав у виконанні, застосуванні та розвитку Шенгенського ас'юі. Окрім цього, Спільна декларація стосовно Ісландії та Норвегії (за аналогією із Спільною декларацією щодо Данії до Угоди про реадмісію 2007 р.) містить рекомендацію про доцільність для України укласти двосторонні угоди про реадмісію з Ісландією та Норвегією на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р.

На момент підготовки нашої дисертаційної роботи імплементаційних протоколів до Угоди між Україною та Ісландією про реадмісію осіб, а також до Угоди між Україною та Норвегією про реадмісію осіб ще не укладено.

16. Укладення двосторонніх міжнародних угод про реадмісію між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р., пояснюється бажанням Європейського Союзу запровадити уніфіковані механізми міжнародно-правового регулювання питань реадмісії між державами – членами Європейського Союзу (до яких зокрема належить і Данія), державами, які мають тісні відносини з Європейським Союзом (зокрема, Ісландією та Норвегією), і третіми країнами.

Так само уніфіковано були врегульовані питання спрощення оформлення віз у відносинах між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією. Двосторонні угоди про спрощення оформлення віз між Україною і переліченими державами були укладені на підставі відповідних спільних декларацій до Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р. і тому мають однакову структуру і зміст,

які практично повністю подібні до структури і змісту Угоди між Україною та Європейським Союзом про спрощення оформлення віз 2007 р.

Одночасне підписання і набрання чинності угод про реадмісію та про спрощення оформлення віз відповідно між Україною і Данією, між Україною та Ісландією і між Україною і Норвегією обумовлено метою запровадження єдиного механізму міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян України на території Данії, Ісландії та Норвегії, а також на території будь-якої держави – члена Шенгенських домовленостей, і відповідно легальних і нелегальних підстав перебування громадян Данії, Ісландії та Норвегії на території України, що є проявом «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», як це визначено в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000.

17. Правова природа спільних декларацій щодо Данії, Ісландії та Норвегії полягає в тому, що, по-перше, вони є невід’ємною частиною Угоди про реадмісію 2007 р. та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р., і, по-друге, зазначені спільні декларації, які прийняли Європейський Союз та Україна, мають рекомендаційний характер не лише для України, а й для Данії, Ісландії та Норвегії. Прийняття саме рекомендацій повністю узгоджується з принципом поваги до державного суверенітету зазначених країн, який загальновизнано має характер імперативної норми міжнародного права (*jus cogens*); разом з тим рекомендаційний характер спільних декларацій стовідсотково призводить до укладення обов’язкового двостороннього міжнародного договору, тобто у цьому випадку ми маємо справу з унікальним правовим актом, який умовно можна назвати «спільна декларація рекомендаційного характеру, що має наперед погоджені юридично обов’язкові наслідки».

18. Усі міжнародно-правові угоди, розглянуті нами у Розділі 1 нашої дисертаційної роботи, а саме: Угода між Україною та Європейським

Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р., Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз 2007 р., двосторонні міжнародні угоди про реадмісію між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією, а також двосторонні міжнародні угоди про спрощення оформлення віз між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією, укладені на невизначений строк з можливістю їх припинення під умовою денонсації.

Також слід зазначити, що Україна надала згоду на обов'язковість усіх зазначених угод у формі ратифікації, що повністю відповідає вимогам пункту «б» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО–ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РЕАДМІСІЇ НА ПІДСТАВІ ДВОСТОРОННІХ МІЖДЕРЖАВНИХ УГОД ПРО РЕАДМІСІЮ

2.1. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та європейськими державами, які не є членами ЄС: Швейцарією, Молдовою та Грузією.

Як ми вже зазначали у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи, міжнародно-правові відносини України у сфері реадмісії з 28 іноземними державами із 37 (з якими укладені відповідні міжнародні договори про реадмісію) врегульовані на основі Угоди про реадмісію 2007 р. [281]: або безпосередньо на підставі цієї Угоди [281] (з усіма чинними державами – членами ЄС, за винятком Данії та Ірландії), або на тих самих умовах, на яких укладена зазначена Угода [281] (з Данією, Ісландією та Норвегією).

Таким чином, з 75% іноземних держав, з якими Україна уклала міжнародні договори про реадмісію, міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії здійснюється на основі Угоди про реадмісію 2007 р. [281]. Ця важлива обставина об'єктивно спонукає нас здійснити дослідження особливостей міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною та іноземними державами на підставі двосторонніх міжнародних угод про реадмісію, що не мають безпосереднього зв'язку з Угодою про реадмісію 2007 р. [281], використовуючи порівняльно-правовий метод дослідження – через порівняння відповідних положень двосторонньої міжнародної угоди про реадмісію між Україною і певною іноземною державою з відповідними положеннями Угоди про реадмісію 2007 р. [281] та відповідними положеннями угоди про реадмісію між Європейським Союзом

і певною державою, з якою Україна уклала двосторонній міжнародний договір про реадмісію, – звісно, за умови укладення такої угоди про реадмісію з ЄС.

У підрозділі 2.1. нашої дисертаційної роботи ми досліджуємо особливості міжнародно-правового співробітництва з питань реадмісії між Україною та європейськими державами, які не є членами ЄС, однак при цьому кожна з яких має з Європейським Союзом особливі політико-правові відносини (*close relationship*). Зокрема ми маємо на увазі такі європейські країни, як: Швейцарська Конфедерація, Республіка Молдова і Грузія¹⁰. Наявність цієї спільної ознаки для перелічених держав створює відповідні теоретичні і практичні підстави для дослідження міжнародно-правового співробітництва у сфері реадмісії між Україною і цими державами в одному підрозділі нашої дисертаційної роботи. Розглянемо це питання детально.

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та Швейцарською Конфедерацією.

Як ми вже зазначали у підрозділі 1.4. нашої дисертаційної роботи, Швейцарія (так сам як і Ліхтенштейн, Ісландія та Норвегія) не є членом Європейського Союзу, оскільки зазначені держави є членами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) [505]. Також Швейцарія, на відміну від решти держав – членів ЄАВТ, не входить до Європейського економічного простору [356]. Разом з тим особливі відносини між Швейцарією та Європейським Союзом полягають в тому, що 26 жовтня 2004 р. Швейцарія уклала з Європейським Союзом та Європейським Співтовариством Угоду щодо співробітництва у виконанні, застосуванні та розвитку Шенгенського *acquis* [346]. До слова, між Швейцарією та Європейським Союзом міжнародного договору про реадмісію не укладено; натомість Швейцарія має двосторонні угоди про реадмісію з усіма чинними державами – членами ЄС (за винятком Ірландії, Кіпру, Мальти і Португалії) [492].

¹⁰ За даними Державної міграційної служби України, реадмісійний діалог на різних стадіях триває також із Сербією [187] та Вірменією [59, с. 2].

Слід зауважити, що політика Швейцарії щодо підписання угод про реадмісію з країнами походження або транзиту зазвичай узгоджується з політикою ЄС та його держав-членів щодо реадмісії [492]. Однак ми розглядаємо міжнародно-правове співробітництво між Україною і Швейцарією в окремому підрозділі тому, що на відміну від Спільної декларації стосовно Ісландії та Норвегії [451], Угода про реадмісію 2007 р. [281] не містить декларацій Договірних Сторін, тобто України та Європейського Співтовариства (Європейського Союзу), з рекомендацією для України та відповідно для Швейцарської Конфедерації і Князівства Ліхтенштейн, укласти двосторонні міжнародні угоди про реадмісію на тих самих умовах, на яких була укладена Угода про реадмісію 2007 р. [281].

Очевидно, головною причиною відсутності таких спільних декларацій було те, що на 18 червня 2007 р., тобто на момент підписання Угоди про реадмісію 2007 р. [281], відносини у сфері реадмісії між Україною та Швейцарією були *вже* врегульовані на підставі відповідного двостороннього міжнародного договору – мається на увазі Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально, від 11 липня 2003 р. (надалі – Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р.) [278] (офіційний текст німецькою мовою – [330]).

Зазначена Угода [278] була ратифікована Законом України від 23 червня 2004 р. № 1847-IV [207] і набрала чинності 01 жовтня 2004 р. [278; 330].

Згодом, а саме 7 червня 2017 р., між Україною та Швейцарією було підписано ще один міжнародний договір з питань реадмісії – Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб (надалі – Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р.) [284] (офіційний текст німецькою мовою – [329]). Ця Угода [284] ратифікована Законом України від 06 вересня 2018 р. № 2533-VIII [212] і набрала чинності 01 березня 2019 р. [284; 329].

Слід підкреслити, що прикінцеві положення Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284], а саме пункти 2 і 3 статті 18 зазначеної Угоди [284, п. 2, 3 ст. 18] розрізняють поняття «набрання чинності Угоди» і «початок застосування Угоди» – календарні дати цих юридичних фактів є різними. Згідно з пунктом 2 статті 18 зазначеної Угоди [284, п. 2 ст. 18] ця Угода набрала чинності 01 березня 2019 р. [284; 329]. Разом з тим відповідно до пункту 3 статті 18 зазначеної Угоди [284, п. 3 ст. 18] ця Угода має застосовуватись «з дати набрання чинності Імплементативним протоколом до цієї Угоди» і з цієї ж дати має припинити свою дію Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278].

Імплементативний протокол між Державною міграційною службою України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Федеральним департаментом юстиції та поліції Швейцарської Конфедерації, Державним Секретаріатом з питань міграції Швейцарської Конфедерації до Угоди між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб було укладено (підписано) 21 липня 2020 р. [49] (офіційний текст німецькою мовою – [414]). Згідно з пунктом 1 статті 12 зазначеного Імплементативного протоколу [49, п. 1 ст. 12; 414, Art. 12 para 1] цей Імплементативний протокол набрав чинності з дати його підписання, тобто з 21 липня 2020 р.

Аби уникнути колізії між двома міжнародними угодами (договорами), які укладені між двома тими самими договірними сторонами з одного й того самого об'єкту міжнародних відносин, Міністерство закордонних справ України (МЗС України) прийняло низку листів роз'яснювального характеру [146, пп. 6 п. 4].

Згідно з листом МЗС України «Щодо припинення дії міжнародних договорів України» від 16 січня 2019 р. № 72/14-612/1-110 [323] Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] мала набрати чинності з 1 лютого 2019 р., і відповідно з цієї ж дати мала припинити дію Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278].

Однак, як ми вже з'ясували вище, Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] набрала чинності не 1 лютого 2019 р., а 1 березня 2019 р. [284; 329]. Відтак у листі МЗС України «Щодо припинення дії міжнародного договору України» від 24 січня 2019 р. № 72/14-612/1-203 [324], прийнятому на заміну зазначеного вище листа МЗС України від 16 січня 2019 р. № 72/14-612/1-110 [323], було зроблено уточнення, що Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] набрала чинності саме з 1 березня 2019 р., і відповідно з цієї ж дати припиняє свою дію Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278].

Разом з тим, оскільки прикінцеві положення Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284, п. 2, 3 ст. 18] розрізняють поняття «набрання чинності Угоди» і «початок застосування Угоди», – у листі МЗС України «Щодо припинення дії Угоди про реадмісію осіб 2003 року» від 01.04.2019 р. № 72/14-612/1-856 [325], прийнятому на заміну листа МЗС України № 72/14-612/1-203 від 24.01.2019 р. [324], було повідомлено, що відповідно до прикінцевих положень Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284], яка набрала чинності 1 березня 2019 р., дію попередньої Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278] буде припинено з дати набрання чинності Імплементаційним протоколом до Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284].

Отже, з 1 березня 2019 р. обидві зазначені вище угоди – і Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278], і Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284], були чинними для Сторін, але застосовувалася лише Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278].

Така ситуація зберігалася до дати набрання чинності Імплементаційного протоколу [49] до Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284]. Як ми вже зазначили вище, цей Імплементаційний протокол набрав чинності з дати його підписання [49, п. 1 ст. 12; 414, Art. 12 para 1], тобто з 21 липня 2020 р. Відтак, саме з 21 липня

2020 р. почала застосовуватися Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284, п. 3 ст. 18], й одночасно, з цієї ж дати припинила свою чинність (і застосування) Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278].

Далі перейдемо до порівняльно-правового аналізу Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278], Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] та Угоди про реадмісію 2007 р. [281], який можна здійснити за такими критеріями.

Правова природа угод.

Правова природа зазначених угод обумовлена міжнародно-правовим статусом Договірних Сторін, що, до слова, проявляється у назвах цих договорів.

Сторонами Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278] є уряди зазначених держав: відповідно Кабінет Міністрів України, який, як ми вже зазначали вище, згідно з частиною першої статті 1 Закону України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII є Урядом України [182, ч. 1 ст. 1], та Швейцарська Федеральна Рада, яка згідно зі статтею 174 Федеральної конституції Швейцарської Конфедерації є вищим урядовим і виконавчим органом Конфедерації [426, Art. 174].

На противагу цьому Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] має статус міждержавного міжнародного договору, оскільки укладена на найвищому – міждержавному рівні, від імені двох суверенних держав. Таким чином, Україна та Швейцарія підвищили статус чинного міжнародного договору про реадмісію [284].

Сфера територіального застосування угод.

Згідно із статтею 12 Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [330, Art. 12] ця Угода поширювалася не лише на території Сторін (України і Швейцарії), але також і на суверенну територію Князівства Ліхтенштейн та його громадян на основі Договору між Швейцарією та Ліхтенштейном про приєднання Князівства Ліхтенштейн до митної зони

Швейцарії від 29 березня 1923 р. [533]. Таким чином, на підставі Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [330] питання реадмісії були врегульовані не лише у відносинах між Україною та Швейцарією, але також й у відносинах між Україною та Ліхтенштейном. При цьому згідно зі статтею 10 Договору від 29 березня 1923 р. Швейцарія у відносинах з Україною у питаннях реадмісії представляла інтереси Князівства Ліхтенштейн як повноважний представник Ліхтенштейну з третіми країнами протягом терміну дії цього Договору [533, Art. 10].

Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] поширюється лише на території Договірних Сторін (тобто території України і Швейцарії). Таким чином, з 21 липня 2020 р. – дати початку застосування Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] і одночасно дати припинення дії Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [330], відносини у сфері реадмісії між Україною і Князівством Ліхтенштейн не мають міжнародно-правового регулювання.

Строк дії угод.

Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. укладена на невизначений строк з можливістю її припинення за умови денонсації [284, п. 4, 6 ст. 18]. Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. не містила прямої норми про її укладення на невизначений строк, однак фактично також була укладена безстроково під умовою можливої денонсації [278, п. 2 ст. 13].

Імплементативні протоколи до угод.

Необхідність укладення імплементативного протоколу передбачена лише в Угоді між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284, п. 3 ст. 18] і, як ми вже зазначали вище, такий Імплементативний протокол був укладений і набрав чинності 21 липня 2020 р. [49; 414]. Також зауважимо, що зазначений Імплементативний протокол [49] було укладено на *міжвідомчому* рівні.

Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278] не передбачала укладення імплементаційного протоколу, іншими словами, всі питання у сфері реадмісії, які виникали між Сторонами, вирішувалися на підставі виключно зазначеної Угоди [278]. Разом з тим, невід'ємною частиною Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р. [278] є Додаток, який містить уточнюючі положення до більшості статей цієї Угоди.

Важливо підкреслити, що зміст преамбули і тексту Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284] практично *ідентичний* до змісту преамбули і тексту Угоди про реадмісію 2007 р. [281]; досить часто співпадає навіть порядок розташування окремих правових норм. Разом з тим мають місце і певні винятки, зокрема, особливості здійснення помилкової реадмісії в Угоді про реадмісію 2007 р. врегульовані у статті 4 [281, ст. 4], а в Угоді між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. – у статті 9 [284, ст. 9]. Інший приклад: застереження стосовно відсутності впливу в Угоді про реадмісію 2007 р. сформульовані загальним чином [281, ст. 14], а в Угоді між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. – з детальним зазначенням конкретних міжнародних договорів та інших міжнародних документів про права людини [284, ст. 14].

Також слід наголосити на одночасному підписанні угод про реадмісію та про спрощення оформлення віз, що обумовлено метою запровадження єдиного механізму міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної. Так, Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про спрощення оформлення віз [279] (офіційний текст німецькою мовою – [329]) підписана у той самий день, що й Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284], тобто 7 червня 2017 р., укладена на невизначений строк [279, п. 3 ст. 15] під умовою можливої денонсації [279, п. 6 ст. 15] і затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 920 [174].

Тексти Угоди як українською [279], так і німецькою [329] мовами, а також лист МЗС України від 24.01.2019 р. № 72/14-612/1-202 на заміну № 72/14-612/1-109 від 16.01.2019 р. [318] вказують, що Угода між Україною та Швейцарією про спрощення оформлення віз [279] набрала чинності 1 березня 2019 р.

Однак, згідно з пунктом 2 статті 15 цієї Угоди [279, п. 2 ст. 15] вона набрала чинності з дати початку застосування Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. [284, п. 3 ст. 18], яка, в свою чергу, почала застосовуватися з дати набрання чинності Імплементативного протоколу до Угоди 2017 р. [49, п. 1 ст. 12; 414, пара 1 Art. 12], тобто з 21 липня 2020 р. Тобто, на нашу думку, дата набрання чинності Угоди між Україною та Швейцарією про спрощення оформлення віз [279] – це саме 21 липня 2020 р.

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та Республікою Молдова.

Особливі політико-правові відносини між Республікою Молдовою та Європейським Союзом полягають в євроінтеграційних прагненнях цієї країни, спрямованих на досягнення членства в Євросоюзі. Зокрема, спочатку Республіка Молдова уклала з Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) Угоду про партнерство і співробітництво 1994 р. [473], потім Угоду про асоціацію 2014 р. [368], а 23 червня 2022 р. (до слова, одночасно з Україною) отримала статус країни – кандидата на членство в Євросоюзі [419, пара 11].

Як ми вже зазначали у підрозділі 1.1. нашої дисертаційної роботи, початково відносини у сфері реадмісії між Україною та Молдовою були врегульовані на підставі Угоди про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон від 11 березня 1997 р. (надалі – Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р.) [286] (офіційний текст румунською мовою – [336]). Зазначена Угода [286] була ратифікована на підставі Закону України від 11 вересня 1998 р. № 105-XIV [214] і набрала чинності 23 грудня 1998 р. [336].

Через 20 років, а саме 06 жовтня 2017 р була укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб (надалі – Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р.) [269] (офіційний текст румунською мовою – [335]). Зазначена Угода [269] була ратифікована Законом України від 06 вересня 2018 р. № 2534-VIII [201] і набрала чинності 01 лютого 2019 р. [269; 319]. Саме з цієї дати на підставі пункту 5 статті 14 Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269, п. 5 ст. 14; 319] припинила свою дію Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286].

Зауважимо, що текст Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286] взагалі не містить терміну «реадмісія», однак зміст статті 2 цієї Угоди, в якій фактично описуються суттєві ознаки реадмісії [286, ст. 2], а також зміст подальших статей цієї Угоди, в яких закріплені особливості здійснення процедури реадмісії, і власне юридичний факт припинення зазначеної Угоди [286] з дати набрання чинності Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269, п. 5 ст. 14; 319] беззаперечно вказують на те, що об'єктом цієї Угоди [286] є саме питання реадмісії у відносинах між Україною та Молдовою.

На нашу думку, Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] є яскравим прикладом норми *lex posterior*, оскільки зазначена Угода у порівнянні з Угодою між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286] набагато краще врегульовує питання у сфері реадмісії осіб. На нашу думку, це пояснюється тим, що на момент укладення Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] і Україна, і Республіка Молдова вже протягом 10 років мали укладені угоди про реадмісію з Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) [341; 338] і безумовно під час укладення між собою нової двосторонньої угоди про реадмісію використали цінний правотворчий досвід міжнародно-правового регулювання питань реадмісії у відносинах з Європейським Союзом та його державами-членами.

Порівняльно-правовий аналіз Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством [341] та Угоди про реадмісію між Республікою Молдова та Європейським Співтовариством [338] доводить, що зазначені угоди фактично схожі за змістом. Відмінності, які мають місце, стосуються головним чином змісту норм про зобов'язання сторін щодо реадмісії і їх розташування у тексті: в Угоді про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р. [341] зобов'язання Сторін щодо реадмісії викладені в одному розділі, а в Угоді про реадмісію між Республікою Молдова та Європейським Співтовариством 2007 р. [338] зобов'язання Сторін є більш детальними і викладені в окремих розділах: у розділі I викладені зобов'язання Молдови, а в розділі II – зобов'язання Європейського Співтовариства (Європейського Союзу).

Далі переходимо до порівняльно-правового аналізу Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] та Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286].

Правова природа угод.

Обидві угоди [269; 286] укладені на рівні урядів Сторін, тобто мають статус міжнародних міжурядових договорів.

Строк дії угод.

Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. укладена на невизначений строк з можливістю її припинення під умовою денонсації [269, п. 4 ст. 14], а Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. – на п'ять років, з автоматичним продовженням на такий самий строк і з можливістю її припинення через денонсацію [286, ст. 17].

Імплементативні протоколи до угод.

Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286] передбачала укладення протоколу, який за змістом статті 14 цієї Угоди [286, ст. 14] можна було б вважати імплементативним, однак такий протокол не було укладено. Іншими словами, правове регулювання питань реадмісії між

Україною та Молдовою здійснювалося виключно (і безпосередньо) на підставі зазначеної Угоди [286].

Що ж стосується Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р., то стаття 9 цієї Угоди прямо передбачила укладення саме імплементаційного протоколу з визначенням конкретних питань, які мають бути врегульовані у цьому протоколі [269, ст. 9]. Імплементаційний протокол про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб був підписаний 06 жовтня 2017 р. [55] (офіційний текст румунською мовою – [485]), затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 423 [160] і набрав чинності 01 лютого 2019 р. [319]. Зауважимо, що зазначений Імплементаційний протокол [55] було укладено на *міжурядовому* рівні.

Слід підкреслити, що підписання і набрання чинності Імплементаційного протоколу між Україною та Молдовою [55] відбулося одночасно з підписанням і набранням чинності Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269]. Окрім цього, Імплементаційний протокол має припинити свою дію [55, п. 1 ст. 14] одночасно з припиненням дії Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269]. Таким чином, Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] та Імплементаційний протокол до цієї Угоди [55] складають єдиний міжнародно-правовий механізм регулювання питань реадмісії у відносинах між Україною та Молдовою.

Як ми вже зазначили вище, Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] набагато краще врегульовує питання у сфері реадмісії, ніж Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286]. Насамперед стаття 1 Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. надає широкий перелік термінів, які застосовуються у цій Угоді, та розкриває їх значення [269, ст. 1]. В Угоді між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. норми про визначення термінів взагалі відсутні, за винятком статті 13, в якій закріплено, що “поняття «конвоювання» в

українському тексті і «поліцейське перевезення» в молдовському тексті мають однакове тлумачення» [286, ст. 13].

Далі Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. містить деталізований перелік підстав та умов для здійснення реадмісії як власних громадян [269, ст. 2], так і громадян третіх країн та осіб без громадянства [269, ст. 3]. В Угоді між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. підстави та умови для реадмісії як власних громадян [286, ст. 2–6], так і громадян третіх країн та осіб без громадянства [286, ст. 5, 8] сформульовані загальним чином.

У порівнянні з Угодою між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286] в Угоді між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. більш детально врегульовані такі питання: особливості здійснення реадмісії за прискореною процедурою [269, ст. 5], строки передавання та приймання осіб [269, ст. 6], порядок та умови транзитного перевезення [269, ст. 8] і витрати під час реадмісії [269, ст. 11].

Новелами Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. є врегулювання питань помилкової реадмісії [269, ст. 7] і захисту персональних даних [269, ст. 10] – зазначені питання взагалі не були передбачені в Угоді між Україною та Молдовою про реадмісію 1997 р. [286].

Таким чином, Угода між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269] фактично відтворює основні положення Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р. [341] та Угоди про реадмісію між Республікою Молдова та Європейським Співтовариством 2007 р. [338].

Імплементативний протокол між Україною та Молдовою [55], укладений на виконання статті 9 Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269, ст. 9], врегульовує типові для імплементативних протоколів питання, зокрема цей Протокол визначає: компетентні органи [55, ст. 1]; пункти пропуску через державний кордон, в яких здійснюється реадмісія осіб і транзитне перевезення [55, ст. 2]; докази наявності

громадянства осіб, що підлягають реадмісії [55, ст. 3–5]; порядок проведення співбесіди [55, ст. 6]; порядок подання запитів на реадмісію і транзитне перевезення [55, ст. 7, 8]; особливості транспортування у супроводі [55, ст. 9]; особливості здійснення процедури реадмісії [55, ст. 10]; мови, на яких складаються документи [55, ст. 11], і особливості здійснення витрат під час процедури реадмісії [55, ст. 12].

Також слід зазначити, що 18 травня 2001 р. між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Молдова була укладена Угода про безвізові поїздки громадян [257] (офіційний текст румунською мовою – [334]). Зазначена Угода [257] затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1731 [164], набрала чинності 28 січня 2002 р. [257] і укладена на необмежений термін з можливістю денонсації [257, п. 1, 2 ст. 8].

Зазначена Угода [257] доповнює єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної. Особливостями цієї Угоди [257] є те, що вона, по-перше, не передбачає наявності віз для поїздок громадян Сторін і, по-друге, дата набрання нею чинності не пов'язана (не співпадає) з датою набрання чинності Угоди між Україною та Молдовою про реадмісію 2017 р. [269].

Разом з тим, головні умови Угоди про безвізові поїздки громадян [257] суттєво відрізняються від умов інших подібних угод за участю України, які ми розглядали вище, оскільки з Європейським Співтовариством [282], з Данією [256], з Ісландією [263] і з Норвегією [266] Україна уклала угоди не про безвізовий режим, а про спрощення оформлення віз. Хоча при цьому угоди про спрощення оформлення віз з Європейським Співтовариством [282], з Данією [256], з Ісландією [263] і з Норвегією [266] набирали чинності одночасно з набранням чинності угод про реадмісію між Україною та відповідно Європейським Співтовариством [281], Данією [255], Ісландією [262] та Норвегією [265]. Єдине виключення складає Угода між Україною та Швейцарією про спрощення оформлення віз [279, п. 2 ст. 15], яка набрала

чинності не з дати набрання чинності Угоди між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р., а з дати початку застосування цієї Угоди [284, п. 3 ст. 18].

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та Грузією.

Особливі політико-правові відносини між Європейським Союзом та Грузією полягають в євроінтеграційних прагненнях цієї країни. Зокрема, спочатку Грузія уклала з Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) Угоду про партнерство і співробітництво 1996 р. [474], а згодом Угоду про асоціацію 2014 р. [367]. Однак на відміну від України і Молдови, кожна з яких отримала 23 червня 2022 р. статус країни – кандидата на членство в Євросоюзі [419, para 11], надання Грузії статусу країни-кандидата наразі обумовлено розглядом пріоритетів, зазначених у висновку Європейської комісії щодо заявки Грузії на членство [419, para 13].

Угода про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом була укладена у 2010 р. [342], тобто через рік після набрання чинності Лісабонським договором, за яким Європейський Союз замінив і став правонаступником Європейського Співтовариства [521, Art. 1]. Саме тому Договірні Сторони зазначеної Угоди [342] – це Грузія і власне Європейський Союз (а не Європейське Співтовариство).

За своїм змістом Угода про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342] фактично ідентична змісту Угоди про реадмісію між Молдовою та Європейським Співтовариством 2007 р. [338]. Разом з тим, на відміну від Угоди про реадмісію між Молдовою та Європейським Співтовариством [338], Угода про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342] містить додаткову статтю про можливість і порядок внесення змін і доповнень до Угоди [342, Art. 22], а також містить спільні декларації Сторін про можливість укладення двосторонніх міжнародних угод про реадмісію між Грузією і відповідно Данією, Ісландією, Норвегією та

Швейцарією, – на тих самих умовах, на яких укладена й Угода про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342].

Якщо порівнювати Угоду про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством [341] і Угоду про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342], то остання за часом укладена на 3 роки пізніше, і відтак є більш юридично опрацьованою. Зокрема, зобов'язання Сторін за Угодою про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством [341] викладені в одному розділі, а зобов'язання Сторін за Угодою про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342] (до слова, так само, як і зобов'язання Сторін за Угодою про реадмісію між Молдовою та Європейським Співтовариством [338]), є більш детальними і викладені в окремих розділах: у розділі I викладені зобов'язання Грузії, а в розділі II – зобов'язання Європейського Союзу.

Безпосередньо відносини у сфері реадмісії між Україною та Грузією врегульовані на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно, від 22 квітня 2003 р. (надалі – Угода між Україною та Грузією про реадмісію) [254]. Зазначена Угода [254] ратифікована Законом України від 17 березня 2004 р. № 1608-IV [195], набрала чинності 26 травня 2004 р. [254; 320] і укладена на невизначений строк [254, п. 1 ст. 13] з умовою можливої денонсації [254, п. 2 ст. 13].

Як бачимо, Угода між Україною та Грузією про реадмісію [254] була підписана і набрала чинності ще до укладення Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) [341] і Угоди про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом [342], і жодні зміни до Угоди між Україною та Грузією про реадмісію [254] не вносилися. Таким чином, укладення зазначених вище угод [341; 342] жодним чином не вплинуло на зміст двосторонньої міжнародної угоди про реадмісію між Україною та Грузією [254] і тому ця Угода з точки зору нормотворчої

техніки сформульована не так детально, як зазначені вище угоди про реадмісію з Європейським Союзом [341; 342].

На нашу думку, головним позитивним моментом в Угоді між Україною та Грузією про реадмісію [254] є закріплення у назві цієї Угоди терміну «реадмісія». При цьому термін «реадмісія» ототожнюється із словосполученням «приймання і передача осіб, які знаходяться на територіях держав незаконно». На жаль, безпосередньо у тексті Угоди [254] термін «реадмісія» не вживається і відповідно зміст цього терміну не розкривається.

Для реалізації положень Угоди між Україною та Грузією про реадмісію [254] 25 березня 2005 р. на *міжвідомчому* рівні був укладений Протокол [221]. Наявність у назві цього Протоколу [221] слів «про виконання Угоди» дає змогу зробити висновок, що за своєю правовою природою цей Протокол є виконавчим, іншими словами, імплементаційним протоколом до Угоди між Україною та Грузією про реадмісію [254].

Протокол [221] набрав чинності з 23 червня 2005 р. (через 90 днів з дня його підписання), а строк його дії [221, ст. 14] закінчується одночасно з Угодою між Україною та Грузією про реадмісію [254].

Зміст Протоколу [221] є достатньо традиційним для імплементаційних протоколів до угод про реадмісію, зокрема у тексті Протоколу визначено:

- перелік необхідних документів і даних для приймання, передачі і супроводу осіб, а також порядок виконання необхідних процедур [221, ст. 1–5];
- органи, відповідальні за виконання окремих положень [221, ст. 6–9, 12] Угоди між Україною та Грузією про реадмісію [254];
- мови, які використовують у спілкуванні між собою компетентні органи Сторін [221, ст. 10];
- способи і порядок відшкодування витрат під час реадмісії [221, ст. 11].

Єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території

одна одної, доповнює Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог від 05 жовтня 2018 р. [261]. Зазначена Угода затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1048 [167] і набрала чинності 1 березня 2019 р. [261; 315].

Угода 2018 р. укладена на невизначений строк [261, п. 1 ст. 10] з можливістю денонсації [261, п. 3 ст. 10]. З дня набрання чинності цієї Угоди [261] припинила дію попередня Угода між Україною і Грузією про безвізові поїздки громадян від 31 березня 1999 р., яка також була укладена на невизначений строк [253, п. 1 ст. 8] під умовою можливої денонсації [253, п. 2 ст. 8].

В загальних рисах зміст Угоди між Україною та Грузією про взаємне скасування візових вимог 2018 р. [261] є подібним до змісту Угоди між Україною та Молдовою про безвізові поїздки громадян 2001 р. [257] і, таким чином, обидві зазначені угоди [257; 261] суттєво поступаються у рівні міжнародно-правового регулювання угодам про спрощення оформлення віз, які Україна уклала з Європейським Співтовариством [282], з Данією [256], з Ісландією [263], з Норвегією [266] і з Швейцарією [279].

2.2. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та державами Азії: Туреччиною, Узбекистаном, Туркменістаном і В'єтнамом.

На момент підготовки нашої дисертаційної роботи Україна уклала відповідні двосторонні міжнародні договори про реадмісію з чотирма азійськими державами: з Турецькою Республікою, Республікою Узбекистан, Туркменістаном і Соціалістичною Республікою В'єтнам. Разом з тим, за даними Державної міграційної служби України, реадмісійний діалог на різних стадіях триває з низкою інших держав Азії, зокрема це: Китай, Індія,

Казахстан, Таджикистан, Афганістан, Пакистан, Іран, Ірак, Бангладеш і Шрі-Ланка [59, с. 2].

Розглянемо детально міжнародно-правове співробітництво між Україною та азійськими державами, з якими Україна уклала міжнародні договори про реадмісію.

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною і Турецькою Республікою.

Турецьку Республіку ми розглядаємо у підрозділі 2.2. (разом з іншими державами Азії, з якими Україна уклала двосторонні міжнародні договори про реадмісію) з двох основних причин: по-перше, на підставі формального (географічного) критерію – оскільки лише 3 % загальної території Туреччини знаходяться в Європі і відповідно 97 % території цієї країни знаходяться у Малій Азії [430], і, по-друге, що власне є головним, – через тривалу невизначеність європейських перспектив цієї країни. Так, Угода про асоціацію між Туреччиною і тогочасним Європейським Економічним Співтовариством («Ankara Agreement») була укладена ще у 1963 р., і з часом доповнена низкою змін [396]. Туреччина подала заявку на приєднання до ЄЕС у 1987 р., а в 1999 р. було оголошено, що вона має право приєднатися до Європейського Союзу. Переговори про вступ між ЄС і Туреччиною розпочалися в 2005 р., але просувалися дуже повільно. У 2018 р. через відсутність прогресу Туреччини в реформах щодо функціонування демократичної системи, дотримання фундаментальних прав і незалежності судової системи, Рада Європейського Союзу вирішила, що переговори про вступ зайшли в глухий кут. Однак Туреччина продовжує залишатися для ЄС стратегічним партнером у багатьох важливих питаннях, зокрема у питаннях економіки, торгівлі, охорони навколишнього середовища, міграції, безпеки та протидії тероризму [529].

Угода між Туреччиною та Європейським Союзом про реадмісію укладена у 2013 р. [344]. Зважаючи на порівняно недавній час укладення цієї Угоди [344], з точки зору юридичної техніки ця Угода є однією з найбільш

детально опрацьованих угод у сфері реадмісії, які були укладені за участю Євросоюзу.

Разом з тим Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб була укладена 7 червня 2005 р. (надалі – Угода між Україною і Туреччиною про реадмісію) [275] (офіційний текст турецькою мовою – [528], офіційний текст англійською мовою – [353]). Тобто Угода між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] була укладена набагато раніше і за Угоду між Україною та Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) про реадмісію 2007 р. [341], і за Угоду між Туреччиною та Європейським Союзом про реадмісію 2013 р. [344], і, таким чином, у тексті Угоди між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] об'єктивно не могли бути відображені положення зазначених вище угод [341; 344].

Угода між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] ратифікована Законом України від 24 липня 2006 р. № 27-V [205] і набрала чинності 19 листопада 2008 р. [310]. Зазначена Угода укладена на невизначений строк з можливістю денонсації [275, ст. 18].

За своєю правовою природою Угода між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] є міждержавною.

Угода між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] не передбачає укладення імплементаційного протоколу, іншими словами, зазначена Угода є єдиним і самодостатнім міжнародно-правовим документом, що врегульовує питання реадмісії у відносинах між Україною і Туреччиною.

Зміст Угоди між Україною і Туреччиною про реадмісію [275] є доволі традиційним, зокрема Угода містить: визначення термінів, що застосовуються у тексті цієї Угоди [275, ст. 1], умови реадмісії громадян Договірних Сторін [275, ст. 3], перелік документів, що підтверджують громадянство держав Договірних Сторін [275, ст. 4], умови реадмісії іноземців та осіб без громадянства [275, ст. 6] і перелік юридичних фактів і документів, що підтверджують їх в'їзд на територію держав Договірних

Сторін [275, ст. 7], умови реадмісії за спрощеною і звичайною процедурами [275, ст. 9], умови транзитного проїзду [275, ст. 10], норми про захист персональних даних [275, ст. 12], норми про витрати [275, ст. 13], визначення компетентних органів та їх контактних даних [275, ст. 15], умови імплементації Угоди [275, ст. 16].

Цікавими є норми про перелік документів, на підставі яких здійснюється припущення щодо громадянства осіб, які підлягають реадмісії [275, ст. 5], та припущення щодо в'їзду іноземців та осіб без громадянства [275, ст. 8].

Доповнює механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян від 22 грудня 2011 р. [276]. Зазначена Угода затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2012 р. № 329 [173] і набрала чинності 1 серпня 2012 р. [276; 327]. Угода укладена на 1 рік з можливістю автоматичного продовження на той самий строк [276, п. 1, 2 ст. 10] і з можливістю денонсації [276, п. 4 ст. 10].

Початковий текст Угоди 2011 р. передбачав безвізовий режим для громадян Сторін на строк «безперервного перебування» не більше 30 днів [276, п. 1 ст. 1]. Згодом до Угоди 2011 р. [276] були внесені зміни на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки від 14 березня 2017 р. [274]. Зокрема, згідно з Угодою 2017 р. строк безвізового перебування громадян Сторін не може перевищувати 90 днів протягом 180 днів [274, п. 1 ст. 1].

Угода 2017 р. [274] затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2017 р. № 338 [172] і набрала чинності 1 червня 2017 р. [274; 314].

Угода 2017 р. [274, п. 1 ст. 2] є невід'ємною частиною Угоди 2011 р. [276] і є чинною протягом строку дії Угоди 2011 р. [274, п. 2 ст. 2].

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та Республікою Узбекистан.

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про приймання та передачу осіб, які перебувають на території держав нелегально, укладена 12 жовтня 2000 р. (надалі – Угода між Україною та Узбекистаном про реадмісію) [270] (офіційний текст узбецькою мовою – [297]). Зазначена Угода [270] ратифікована Законом України від 13 вересня 2001 р. № 2688-III [202]. Угода має міжурядовий характер і укладена «на необмежений термін» з можливістю денонсації [270, ст. 11].

Формально Угода [270] не містить слова «реадмісія» ні у назві, ні у тексті, однак зміст цієї Угоди [270, ст. 1, 2] однозначно вказує на те, що об'єктом її правового регулювання є саме питання реадмісії у відносинах між Україною та Узбекистаном.

Основні положення Угоди [270] полягають у такому: Угода передбачає 30 денний строк для розгляду запитів про реадмісію і такий самий строк для приймання осіб, що підлягають реадмісії [270, ст. 3]; транзитний проїзд дозволяється, «якщо приймання та передача осіб гарантується іншими державами транзиту та державою місця призначення», при цьому Сторони повинні намагатися спрямувати маршрут особи безпосередньо до держави її походження [270, ст. 4]; під час здійснення реадмісії має використовуватися лише необхідний мінімум особистих даних особи, що підлягає реадмісії [270, ст. 5]; витрати під час реадмісії покладаються на Сторону, що передає [270, ст. 6].

Стаття 8 Угоди передбачає, що міністерства внутрішніх справ Сторін «підписують окремий протокол, який є невід'ємною частиною цієї Угоди, та погоджують необхідні умови для застосування цієї Угоди» [270, ст. 8], однак наразі такий протокол не укладено.

Одночасно з Угодою між Україною та Узбекистаном про реадмісію [270], тобто 12 жовтня 2000 р., була також укладена Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про умови взаємних

поїздок громадян [258]. Зазначена Угода [258] була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. № 11 [165], набрала чинності 27 лютого 2002 р. [258] і укладена на необмежений термін [258, п. 1 ст. 8]. Укладення зазначених угод [258; 270] в один і той самий день опосередковано може свідчити про те, що зазначені угоди складають єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян України та Узбекистану на території держав Сторін, однак формально в тексті угод це не закріплено [258; 270].

Стаття 1 Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про умови взаємних поїздок громадян передбачає, що громадяни «держави однієї Сторони можуть в'їжджати, виїжджати, прямувати транзитом та перебувати на території держави іншої Сторони без віз» [258, ст. 1]. Перелік документів для в'їзду, виїзду та пересування громадян держави однієї Сторони по території держави іншої Сторони міститься у Додатку до цієї Угоди [258, Додаток]. При цьому формально зазначена Угода не передбачає жодних часових обмежень для перебування громадян держав Сторін на території одна одної. Однак згідно з офіційною інформацією МЗС України, дозволений строк безвізового перебування громадян України та Узбекистану на території одна одної – до 90 днів протягом 180 днів [296].

Зазначимо, що між Узбекистаном та Європейським Союзом угода про реадмісію не укладена, відтак відносини у сфері реадмісії між Європейським Союзом та Узбекистаном врегульовані лише загальним чином у статті 72 Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, з однієї сторони, і Республікою Узбекистан, з іншої сторони, від 21 червня 1996 р. [475, Art. 72].

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною і Туркменістаном.

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про реадмісію осіб була укладена 14 травня 2001 р. (надалі – Угода між Україною

і Туркменістаном про реадмісію) [277]. Зазначена Угода [277] ратифікована Законом України від 10 січня 2002 р. № 2935-III [206] і набрала чинності 20 лютого 2002 р. [89, с. 9].

Угода має міжурядовий характер і укладена на невизначений термін з можливістю денонсації [277, п. 3 ст. 14].

Зміст Угоди між Україною і Туркменістаном про реадмісію [277] є достатньо типовим. При цьому можна позитивно відзначити структурованість Угоди [277] за розділами. Зокрема, розділ I стосується реадмісії громадян держав Договірних Сторін, а розділ II врегульовує питання реадмісії громадян третіх країн. При цьому запит щодо реадмісії громадян третіх країн може бути зроблений протягом 6 місяців «з дня незаконного в'їзду або порушення правил перебування на території держави запитуючої Договірної Сторони» [277, п. 2 ст. 3]. Власне приймання і власних громадян, і громадян третіх країн, реадмісія яких була погоджена, має здійснюватися Запитуваною Стороною не пізніше 10 днів [277, п. 3 ст. 6]. Витрати під час здійснення процедури реадмісії покладаються на Запитуючу Сторону [277, ст. 10].

Безумовно позитивним моментом Угоди є закріплення підстав для відмови у транзиті, якщо в країні призначення або в одній з транзитних країн «існує ризик, що з цією особою будуть жорстоко поводитися, їй може бути призначене покарання у вигляді страти, або якщо її життя, фізичний стан або незалежність будуть перебувати під загрозою через її національність, віросповідання, расу, приналежність до визначеної соціальної або політичної групи» або «відносно особи може бути порушена кримінальна справа або приведений у виконання вирок суду по кримінальній справі, якщо тільки такий злочин не стосується нелегального в'їзду» [277, ст. 9].

У статті 12 Угоди передбачено укладення уповноваженими центральними органами Сторін відповідного протоколу для визначення окремих положень Угоди [277, ст. 12], однак протокол укладено не було.

Доповнює механізм міжнародно-правового регулювання легальних і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про взаємні поїздки громадян, яка була укладена 18 травня 2000 р. [260] і затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. № 30 [166]. Зазначена Угода [260] за загальним правилом встановлює наявність віз для громадян обох Сторін. Спрощений порядок оформлення віз передбачений в окремих випадках, що визначені у ст. 8–10 цієї Угоди [260, ст. 8–10]. Дозволений строк безвізового перебування до 30 днів передбачено лише для пред'явників дипломатичного або службового паспорту [260, ст. 3] або протягом строку офіційної місії [260, ст. 5].

Також зазначимо, що відносини реадмісії між Європейським Союзом і Туркменістаном врегульовані лише загальним чином у пункті 2 статті 71 Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, з однієї сторони, і Туркменістаном, з іншої сторони, від 25 травня 1998 р. [476, Art. 71(2)].

Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам.

Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав підписана 25 вересня 2007 р. (надалі – Угода між Україною і В'єтнамом про реадмісію) [273]. Зазначена Угода [273] була ратифікована на підставі Закону України від 3 вересня 2008 р. № 359-VI [204] і набрала чинності 10 квітня 2009 р. [322]. У статті 7 Угоди Сторони погодили укласти виконавчий протокол [273, ст. 7], який наразі не укладено. Угода має міжурядовий характер і укладена на невизначений період з можливістю денонсації [273, п. 2 ст. 8].

Зміст Угоди [273] є достатньо типовим. Зокрема, зазначена Угода передбачає, що реадмісії підлягають особи, «які не виконують чи більше не виконують правові вимоги стосовно в'їзду чи перебування на території держави» [273, п. 1 ст. 1]. Відповідь на запит щодо здійснення реадмісії має

бути наданий протягом 45 днів після дати отримання такого запиту [273, п. 1 ст. 4]. Витрати під здійснення процедури реадмісії покладаються на Запитуючу Сторону [273, п. 1 ст. 5].

Серед позитивних моментів Угоди слід виділити статтю 3, яка містить положення про захист прав осіб, які підлягають реадмісії [273, ст. 3], і статтю 6, в якій детально сформульовані норми щодо захисту персональних даних особи, яка підлягає реадмісії [273, ст. 6].

Доповнює механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про умови взаємних безвізових поїздок громадян, яка була підписана 21 жовтня 1993 р. і набрала чинності 06 грудня 1993 р. [292]. Зауважимо, що згідно з п. 3 ст. 11 цієї Угоди з 06 грудня 1993 р. втратила чинність Угода між Урядом СРСР і Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про умови взаємних поїздок громадян від 15 липня 1981 р. [440] і Протокол до неї від 15 липня 1981 р., які були чинні для України на підставі ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р. № 1543-ХІІ [193].

Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про умови взаємних безвізових поїздок громадян [292] передбачає як загальне правило наявність віз для взаємних поїздок громадян. Винятки встановлені для пред'явників дипломатичного або службового паспорту, для яких визначено дозволений строк безвізового перебування до 90 днів [292, ст. 2], або протягом всього строку офіційного перебування [292, ст. 3], а також для громадян за паспортом моряка – на строк до 30 днів [292, ст. 4].

Також зауважимо, що відносини у сфері реадмісії між Європейським Союзом і В'єтнамом врегульовані лише загальним чином у статті 27 Рамкової угоди про всеохоплююче партнерство і співробітництво між Європейським Союзом і його державами-членами, з однієї сторони, та Соціалістичною Республікою В'єтнам, з іншої сторони, від 27 червня 2012 р. [428, Art. 27].

2.3. Міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією і між Україною та Республікою Білорусь.

На відміну від усіх інших іноземних держав, з якими Україна здійснює міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії на підставі відповідних міжнародних договорів, у випадку з Російською Федерацією – через її агресію проти України [403, р. 2; 411; 498, Art. 8bis] (власне, як і у випадку з Республікою Білорусь, яка дозволяє, щоб її територія використовувалася Російською Федерацією для здійснення агресії проти України, і, таким чином, також вчиняє акт агресії проти України [411, Art. 3(f)]) – про міжнародно-правове співробітництво з цими державами як з питань реадмісії, так і з переважної більшості інших питань, наразі не йдеться. Відтак ми будемо говорити про поточний стан міжнародно-правового *регулювання* питань реадмісії між Україною та зазначеними державами.

Міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією.

Початково питання реадмісії у відносинах між Україною та Росією були врегульовані на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про реадмісію від 22 грудня 2006 р. [259] (надалі – Угода між Україною і Росією 2006 р.). Зазначена Угода [259] була ратифікована Законом України від 23 вересня 2008 р. № 585-VI [198] і, після отримання ноти Посольства Російської Федерації в Україні від 24 жовтня 2008 р. № 3582/н [321], набрала чинності 21 листопада 2008 р. [259; 321].

Угода між Україною і Росією 2006 р. [259] мала настільки важливий характер для України, що Арсеній Яценюк, тодішній Голова Верховної Ради України, назвав цей документ «епохальним» [25]. Значення цієї Угоди полягає в тому, що вперше з 1991 р. було укладено міжнародно-правовий документ обов'язкового характеру, який врегулював міжнародно-правові

відносини між Україною та Росією у сфері реадмісії. Доречно підкреслити, що саме з Росією Україна має найбільшу протяжність державного кордону – 2295,04 км (у т.ч. сухопутна 1974,04 км і морська 321 км) [43], і саме з території Росії в Україну прибувала найбільша кількість осіб, які потенційно підпадали під процедуру реадмісії, але щодо яких неможливо було застосувати таку процедуру через відсутність відповідних міжнародно-правових підстав і механізмів. Таким чином, укладення Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2006 р. [259] слід вважати значною дипломатичною перемогою України.

Разом з тим Угода між Україною і Росією 2006 р. [259] була чинною менше 5 років. Справа в тому, що 22 жовтня 2012 р. була укладена нова Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію (надалі – Угода між Україною і Росією 2012 р.) [272]. Угода між Україною і Росією 2012 р. [272] була ратифікована Законом України від 5 червня 2013 р. № 324-VII [203] і набрала чинності 8 серпня 2013 р. [272; 311].

Відтак на підставі пункту 2 статті 12 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 2 ст. 12], а саме з 8 серпня 2013 р., припинила свою дію Угода між Україною і Росією 2006 р. [259].

Слід зазначити, що на виконання статті 7 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 7] 22 жовтня 2012 р. Сторони уклали Виконавчий протокол про порядок реалізації цієї Угоди (надалі – Виконавчий протокол 2012 р.) [26]). Згідно з пунктом 1 статті 13 Виконавчого протоколу 2012 р. [26, п. 1 ст. 13] цей Протокол набирає чинності і припиняє свою дію одночасно з Угодою між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272]. Відтак Виконавчий протокол 2012 р. [26] (так само, як і Угода між Україною і Росією 2012 р. [272]) набрав чинності 8 серпня 2013 р. [311].

Отже, чинне міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією засновано на двох міжнародно-правових договорах: Угоді між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272] і Виконавчому протоколі 2012 р. [26].

Зазначені міжнародні договори [26; 272] зберігали чинність і продовжували виконуватися обома Сторонами навіть після 19 лютого 2014 р. – дати початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України [153, ч. 2 ст. 1], звісно, за виключенням окремих районів території нашої держави, які Україна не могла контролювати через тимчасову окупацію Росії. Однак, з 24 лютого 2022 р. – початку широкомасштабної збройної агресії Росії [403, р. 2; 411; 498, Art. 8bis] і «застосування масованих ракетних обстрілів території України практичне виконання міжнародних договорів у сфері реадмісії між Україною та РФ» [148] стало неможливим.

Як наслідок, Україна ініціювала зупинення дії як Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272], так і Виконавчого протоколу 2012 р. [26]. Зокрема, 23 серпня 2023 р. Кабінет Міністрів України прийняв два документи: Постанову № 900 «Про зупинення дії Виконавчого протоколу про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію» [177] і Розпорядження № 736-р «Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України “Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію”» [190]. У той самий день, тобто 23 серпня 2023 р., зазначений законопроект було внесено до Верховної Ради України під № 0219 [181].

Можна цілком погодитися з правовими підставами для зупинення дії Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272], що наведені у Пояснювальній записці до цього законопроекту [148]. Зокрема, у Пояснювальній записці з посиланням на пункт 1 статті 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [536, Art. 62(1)] зазначається, що «підставою для зупинення дії міжнародного договору може бути докорінна зміна обставин, які становили істотну підставу згоди учасників на обов’язковість для них такого міжнародного договору» [148]. Слід зауважити, що на докорінну зміну обставин, як правову підставу для зупинення дії Виконавчого протоколу

2012 р. [26], вказано і в Постанові Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2023 р. № 900 [177].

Далі у Пояснювальній записці наводиться посилання на частину другу статті 18 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [183, ч. 2 ст. 18], згідно з якою, «у разі суттєвого порушення міжнародного договору України іншими його сторонами, якщо виконання договору може зашкодити національним інтересам України, а також в інших випадках, передбачених міжнародним правом, дію такого договору може бути припинено або зупинено в порядку, встановленому статтею 24 цього Закону» [148].

У цьому зв'язку слід повністю погодитися з Висновком Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва на цей законопроект [27], в якому Комітет рекомендував Верховній Раді України виключити із законопроекту посилання на статтю 10 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 10], оскільки зазначена стаття передбачає, що часткове або повне зупинення Угоди відбувається після консультацій Сторін. Цілком очевидно, що консультації з державою-агресором апріорі є неможливими, тому в тексті Закону України «Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію» № 3359-IX [179], який Верховна Рада України прийняла на своєму пленарному засіданні 24 серпня 2023 р., в якості правової підстави для зупинення дії цієї Угоди [272] зазначена лише стаття 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [536, Art. 62].

Зауважимо, що за підтримку зазначеного Закону проголосували 253 народні депутати України [226]. Згідно зі статтею 2 цього Закону [179, ст. 2] він набрав чинності 17 вересня 2023 р. – на наступний день після опублікування в газеті «Голос України» від 16 вересня 2023 р. № 31 [180]. При цьому Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2023 р. № 900 [177] про зупинення дії Виконавчого протоколу [26] про порядок

реалізації Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272] також набрала чинності 17 вересня 2023 р. [177, п. 3].

Згідно з листом МЗС України від 22 вересня 2023 р. № 72/14-612/1-113423 [309], дію Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272], так само як і дію Виконавчого протоколу 2012 р. [26] зупинено з 21 вересня 2023 р.

Нагадаємо, що згідно зі статтею 2 «Визначення термінів» Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV, зупинення дії міжнародного договору – це «перерва дії міжнародного договору протягом певного проміжку часу» [183, ст. 2]. Правові наслідки зупинення дії міжнародного договору передбачені у частинах другій і третій статті 25 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [183, ст. 25]. Зокрема, зупинення дії Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272], так само як і зупинення дії Виконавчого протоколу 2012 р. [26] звільняє Україну від зобов'язання виконувати зазначені договори протягом періоду зупинення їх дії [183, ч. 2 ст. 25]. Разом з тим у період зупинення дії цих договорів Україна утримується від дій, які могли б перешкодити поновленню їх дії [183, ч. 3 ст. 25].

Цілком очевидно, що поновлення дії [183, ч. 3 ст. 25] Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. [272], а також поновлення дії Виконавчого протоколу 2012 р. [26], можливе лише після припинення або скасування воєнного стану, введеного у зв'язку «з військовою агресією Російської Федерації проти України» [150; 176; 191, ст. 7].

Разом з тим, оскільки Угода між Україною і Росією 2012 р. [272] продовжує зберігати формальну чинність, вважаємо за доцільне здійснити порівняльно-правове дослідження змісту Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259] та Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272].

Обидві угоди [259; 272] є міжурядовими міжнародними договорами, оскільки Сторонами за цими угодами є уряди відповідних держав, а саме: Кабінет Міністрів України [182, ч. 1 ст. 1], і Уряд Російської Федерації.

Також обидві угоди укладені на невизначений строк з можливістю денонсації [259, п. 5 ст. 14; 272, п. 5 ст. 12].

Обидві угоди [259; 272] містять практично однакові (навіть дослівні) норми про захист персональних даних [259, ст. 9; 272, ст. 8], про призупинення і поновлення застосування Угоди [259, ст. 12; 272, ст. 10]. Окрім цього, дослівно співпадають більшість норм у преамбулах, про терміни направлення і розгляду запитів про реадмісію [259, ст. 5; 272, ст. 4], про терміни передачі і приймання осіб [259, ст. 6; 272, ст. 5], про транзит [259, ст. 7; 272, ст. 6], про призупинення і поновлення застосування Угоди [259, ст. 12; 272, ст. 10], про дію інших міжнародних договорів [259, ст. 13; 272, ст. 11] і про прикінцеві положення [259, ст. 14; 272, ст. 12].

Назви статей в обох угодах [259; 272] зазвичай співпадають.

З точки зору нормативної техніки, позитивним моментом є запровадження нумерації пунктів у статтях Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272].

Тексти преамбул обох угод [259; 272] співпадають практично дослівно, за винятком незначних відмінностей у формулюваннях в абзаці третьому. Зокрема, в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259] йдеться про «осіб, які *знаходяться* на території їхніх держав, *порушуючи порядок ...*», а Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272] – про «осіб, які *перебувають* на території їхніх держав з *порушенням порядку*» [курсив наш – Н.Н.]. І далі – в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259] закріплено, що «введення в дію погоджених Сторонами принципів і норм» щодо реадмісії «*є важливою частиною регулювання процесів міграції та внеском у боротьбу з незаконною міграцією*», а в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272] «введення в дію погоджених Сторонами принципів і норм» щодо реадмісії «*є важливим кроком на шляху до регулювання процесів міграції та боротьби з незаконною міграцією*». Як бачимо, зазначені відмінності у формулюваннях фактично мають однаковий зміст.

Що стосується визначень понять, які містяться у статті 1 обох угод [259, ст. 1; 272, ст. 1], то умовно їх можна розділити на 4 групи.

Перша група визначень – це ті поняття, які дослівно співпадають у текстах обох угод (є ідентичними), а саме: «громадяни третіх держав» [259, ст. 1«г»; 272, ст. 1«г»], «особи без громадянства» [259, ст. 1«д»; 272, ст. 1«д»], і «виконавчий протокол» [259, ст. 1«ж»; 272, ст. 1«з»].

Друга група визначень – це ті поняття, що відсутні в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259], однак запроваджуються в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272]. Йдеться про визначення понять «пункт пропуску через державний кордон» [272, ст. 1«ж»] і «прикордонний район» [272, ст. 1«і»]. Принагідно зауважимо, що поняття «прикордонний район» міститься і в тексті Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію 2007 р. [341, Art. 1(«l»)], і в тексті Угоди між Росією та Європейським Співтовариством про реадмісію 2007 р. [339, Art. 1(«l»)], однак поняття «прикордонний район», що закріплено в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272], є вужчим за обсягом, ніж у зазначених угодах з Європейським Співтовариством [339, Art. 1(«l»); 341, Art. 1(«l»)], оскільки *не* включає «територію морських портів, зокрема митні зони, та міжнародні аеропорти» Сторін. Іншими словами, Україна і Росія, на жаль, не імплементували положення своїх угод про реадмісію з Європейським Співтовариством [339; 341], до тексту Угоди про реадмісію 2012 р. [272].

Третя група визначень – це поняття, які в тексті Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272], є більш точними у порівнянні із визначеннями, що закріплені в тексті Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259]. Зокрема, у визначенні головного поняття – поняття «реадмісія» в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272] зроблено акцент не просто на діях компетентних органів держав Сторін, як в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 1«а»], а на діях компетентних органів держав запитуючої і запитуваної Сторін [272, ст. 1«а»]. Аналогічно у визначенні понять «запитуюча Сторона» і «запитувана Сторона» в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 1«б»],

«в»] зроблено акцент на запиті саме про реадмісію, а не на запиті про передачу, приймання чи повернення, як в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 1«б», «в»].

Визначення поняття «компетентні органи» можна віднести до четвертої групи, оскільки в обох угодах воно має відсильний характер: в Угоді між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 1«е»] відсилання адресується до статті 11 цієї Угоди [259, ст. 11], а в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 1«е»] – до Виконавчого протоколу 2012 р. [26].

За Угодою між Україною і Росією 2006 р. компетентними органами з боку України визначалися Міністерство внутрішніх справ і Адміністрація Державної прикордонної служби, а з боку Російської Федерації – Федеральна міграційна служба [259, ст. 11]. Згідно з Виконавчим протоколом 2012 р. [26] перелік компетентних органів було частково змінено з Української Сторони і розширено з російської Сторони, із чітким визначенням центральних компетентних органів обох Сторін. Так, з Української Сторони Адміністрація Державної прикордонної служби України була визначена як компетентний орган, а Державна міграційна служба України замінила Міністерство внутрішніх справ і була визначена як центральний компетентний орган, а з російської Сторони до переліку компетентних органів були додані Міністерство закордонних справ і Федеральна служба безпеки, а Федеральна міграційна служба була визначена як центральний компетентний орган [26, п. 1 ст. 1].

Статті 2 в обох угодах [259, ст. 2; 272, ст. 2] регулюють умови реадмісії громадян держав Сторін.

Пункти 2 і 3 статей 2 в обох угодах [259, п. 2, 3 ст. 2; 272, п. 2, 3 ст. 2] сформульовані ідентично (дослівно) і передбачають, що у «разі потреби компетентні органи держави запитуваної Сторони видають особам, які передаються, документи, необхідні для їхнього в'їзду на територію цієї держави» [259, п. 2 ст. 2; 272, п. 2 ст. 2]. При цьому «перелік документів, на підставі яких визначається наявність в особі громадянства держав однієї з

Сторін» мав бути закріплений у виконавчому протоколі [259, п. 3 ст. 2; 272, п. 3 ст. 2].

Інші пункти статті 2 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 2] є більш удосконаленими у порівнянні з відповідними положеннями статті 2 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 2].

Так, у пункті 1 статті 2 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 1 ст. 2] робиться акцент на поняттях «запитувана Сторона» і «запитуюча Сторона».

Пункт 4 статті 2 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 4 ст. 2] містить положення нового змісту, які значно покращують умови для особи, що підлягає реадмісії, і які відсутні у тексті Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259]. А саме, цей пункт передбачає, що за відсутності документів, які доводять громадянство особи однієї із Сторін, «компетентний орган держави запитуючої Сторони домовляється з компетентним органом держави запитуваної Сторони про проведення без невинуватих затримок співбесіди з особою, що підлягає реадмісії, з метою отримання відомостей про її громадянства» [272, п. 4 ст. 2].

Пункт 5 статті 2 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 5 ст. 2] уперше – у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р. [259] визначив, що приймання компетентними органами держави запитуючої Сторони назад переданої ними особи «протягом 30 календарних днів з дня її передачі, якщо компетентними органами держави запитуваної Сторони встановлено, що відсутні умови для її реадмісії» є помилковою реадмісією.

Стаття 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 3] має особливо позитивне значення, оскільки містить положення, які в Угоді між Україною і Росією 2006 р. були закріплені одразу у двох статтях (маються на увазі статті 3 і 4) [259, ст. 3, 4]. Зокрема, стаття 3 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 3] врегулювала реадмісію громадян третіх держав і осіб без громадянства, які постійно проживають на території держав Сторін, а стаття

4 цієї Угоди – реадмісію усіх інших громадян третіх держав і осіб без громадянства [259, ст. 4].

З точки зору нормативної техніки, стаття 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 3] має більш упорядкований і чіткий характер у порівнянні із статтями 3 і 4 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 3, 4]. Зокрема, пункт 1 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 1 ст. 3] передбачає, що реадмісії підлягають громадяни третьої держави та особи без громадянства, які «на момент направлення запиту про реадмісію» мали будь-які «законні підстави для проживання на території держави запитуваної Сторони» або в'їхали «на територію держави запитуючої Сторони безпосередньо з території держави запитуваної Сторони з порушенням законодавства держави запитуючої Сторони з питань в'їзду, виїзду і перебування іноземних громадян та осіб без громадянства». Іншими словами, Угода між Україною і Росією 2012 р. передбачає однаковий порядок реадмісії для всіх категорій громадян третіх держав та осіб без громадянства [272, п. 1 ст. 3].

На доповнення пункту 4 статті 4 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, п. 4 ст. 4], який передбачає, що зобов'язання щодо реадмісії не застосовується до громадян третьої держави або осіб без громадянства, «які прибули на законних підставах на територію держави запитуючої Сторони в безвізовому порядку відповідно до міжнародного договору», пункт 2 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 2 ст. 3] передбачає, що реадмісія *не* здійснюється щодо громадян третьої держави або осіб без громадянства, які «перебували виключно в транзитній зоні міжнародного аеропорту на території держави запитуваної Сторони».

Пункт 2 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, п. 2 ст. 3] покладав на запитувану Сторону обов'язок видати громадянину третьої держави або особі без громадянства, що підлягає реадмісії, документи для в'їзду на територію запитуваної Сторони. У свою чергу, пункт 3 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 3 ст. 3] передбачає можливість

видачі запитуючою Стороною громадянину третьої державі або особі без громадянства, що підлягає реадмісії, і яка не має документа, що посвідчує особу, проїзного документа, «що визнається запитуваною Стороною, необхідний для в'їзду на територію держави запитуваної Сторони». При цьому форма вказаного проїзного документа встановлюється законодавством кожної з держав Сторін, і Сторони через дипломатичні канали обмінюються зразками таких документів [272, п. 3 ст. 3].

Пункт 5 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 5 ст. 3], пункт 4 статті 3 і пункт 3 статті 4 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, п. 4 ст. 3, п. 3 ст. 4] практично однакові за змістом, однак пункт 5 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 5 ст. 3] акцентує увагу, що йдеться саме про помилкову реадмісію.

Важливою з точки зору дотримання прав людини та оптимізації процедури реадмісії є норма, запроваджена у пункті 6 статті 3 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 6 ст. 3], згідно з якою «Сторони на основі взаємності прагнуть обмежувати випадки реадмісії громадян третіх держав, які можуть бути повернуті безпосередньо в держави їхнього громадянства».

Угода між Україною і Росією 2012 р. [272] у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р. [259] передбачає більш реальні для виконання, з практичної точки зору, терміни направлення і розгляду запитів про реадмісію. Зокрема, згідно з пунктом 1 статті 4 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 1 ст. 4], «запит про реадмісію особи направляється протягом 30 календарних днів з дати встановлення факту незаконного в'їзду або незаконного перебування даної особи на території держави запитуючої Сторони», тоді як в Угоді між Україною і Росією 2006 р. цей термін був значно коротший – лише 10 робочих днів [259, п. 1 ст. 5].

Так само позитивним моментом Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272] у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р. [259] є уточнення, що відповідь на запит про реадмісію надається протягом 30 календарних днів [272, п. 2 ст. 4], а також уточнення, що термін відповіді на запит може бути

продовжено до 90 календарних днів за наявності «обставин юридичного або фактичного характеру, які перешкоджають своєчасній відповіді на запит про реадмісію» [272, п. 3 ст. 4]. Запровадження таких уточнень у тексті Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272] вносить однозначність в обчислення відповідних термінів і виключає непорозуміння, які досить часто виникали на практиці під час застосування відповідних норм Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259].

Новелою Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272] у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р. [259] є запровадження *прискореної процедури* реадмісії, і відповідно визначення умов для здійснення цієї процедури у пунктах 5 і 6 статті 4 [272, п. 5, 6 ст. 4]. Зокрема прискорена процедура реадмісії має місце, якщо «особу затримано в прикордонному районі держави запитуючої Сторони після того, як вона незаконно перетнула державний кордон, слідуючи безпосередньо з території держави запитуваної Сторони»; у такому разі «компетентний орган держави запитуючої Сторони може направити запит про реадмісію такої особи протягом 2 робочих днів з дати її затримання» [272, п. 5 ст. 4]. Як наслідок, і відповідь на запит про реадмісію за прискореною процедурою направляється у більш короткий термін – «протягом 2 робочих днів з дня отримання такого запиту», а в «разі необхідності на підставі обґрунтованого звернення компетентного органу держави запитуваної Сторони і згоди компетентного органу держави запитуючої Сторони термін надання відповіді може бути продовжений на 5 календарних днів» [272, п. 6 ст. 4]. І, нарешті, передача «особи за прискореною процедурою ... здійснюється протягом 2 робочих днів з дати отримання позитивної відповіді на запит про реадмісію» [272, п. 2 ст. 5].

Також в Угоді між Україною і Росією 2012 р. встановлено більш реальні для виконання, з практичної точки зору, терміни надання згоди «на транзит або вмотивовану відмову в здійсненні транзиту» – протягом 7 календарних днів з дати отримання запиту [272, п. 3 ст. 6], тоді як в Угоді між Україною і Росією 2006 р. цей термін визначено у 7 робочих днів [259, п. 3

ст. 7]. Зауважимо, що заміна робочих днів календарними днями спрощує обчислення термінів, оскільки Сторонам у такому разі не потрібно слідкувати за правильним визначенням вихідних і святкових днів іншої Сторони у відповідності з її національним законодавством.

Новелою Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 9] у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р. [259, ст. 10] є покладення усіх витрат, пов'язаних з реадмісією, транзитом і можливим супроводом осіб, які підлягають реадмісії або транзиту, а також усіх транспортних витрат, пов'язаних з проведенням співбесід з особою, що підлягає реадмісії, з метою отримання відомостей про її громадянство, за відсутності «документів, на підставі яких визначається наявність в особі громадянства», покладаються на *запитуючу* Сторону, але лише «у разі, якщо витрати не можуть бути сплачені такими особами самостійно або третьою Стороною». Саме тому Сторони не включили в текст Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272] норму пункту 4 статті 7 Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, п. 4 ст. 7] про те, що *запитувана* Сторона видає за необхідності безкоштовно транзитні візи. Разом з тим в Угоді між Україною і Росією 2012 р. [272, п. 4 ст. 6] збереглася норма Угоди між Україною і Росією 2006 р. [259, п. 4 ст. 7] про надання запитуваною Стороною необхідного сприяння при здійсненні транзиту.

Так само, новелою Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 9] є покладення витрат за помилкову реадмісію на Сторону, відповідальну за помилкову реадмісію.

Також важливо зазначити, що Угода між Україною і Росією 2012 р. «не перешкоджає поверненню тієї чи іншої особи на підставі інших формальних або неформальних домовленостей» [272, п. 2 ст. 11]. Тобто, у відносинах між Україною і Росією реадмісія може здійснюватися на інших підставах, відмінних від зазначеної Угоди [272].

У випадку розбіжностей при тлумаченні Угоди між Україною і Росією 2012 р. Сторони використовують текст російською мовою [272, п. 5 ст. 12].

Окремі питання міжнародно-правового регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією детально врегульовані у Виконавчому протоколі 2012 р. [26]. Як ми вже зазначали вище, укладення цього Протоколу [26] було передбачено статтею 7 Угоди між Україною і Росією 2012 р. [272, ст. 7]. А в пункті «з» статті 1 зазначеної Угоди наводиться визначення терміну «виконавчий протокол» – це «протокол про порядок реалізації цієї Угоди» [272, п. «з» ст. 1]. До слова зауважимо, що практично усі подібні протоколи, укладені Україною з державами – членами Європейського Союзу до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію 2007 р. [341] зазвичай називаються «імплементативні» [467].

Як ми вже зауважили вище, у Виконавчому протоколі 2012 р. визначаються компетентні органи Сторін [26, ст. 1]. Також у Виконавчому протоколі 2012 р. [26] визначаються докази наявності громадянства громадян України і громадян Російської Федерації, які можуть підлягати реадмісії [26, ст. 2]; докази (у тому числі і непрямі докази) наявності підстав для реадмісії громадян третіх держав та осіб без громадянства [26, ст. 3]; застереження про можливість включення до запиту про реадмісію інших документів, які не передбачені статтями 2 і 3 Виконавчого протоколу [26, ст. 4]; особливості проведення співбесіди [26, ст. 5]; зміст і порядок направлення запиту про реадмісію, а також порядок передачі відповіді на нього [26, ст. 6]; порядок направлення запиту про транзит і відповіді на нього [26, ст. 7]; особливості супроводу особи, яка підлягає реадмісії або транзиту [26, ст. 8]; особливості процедури реадмісії або транзиту [26, ст. 9]; застосування мови між компетентними органами Сторін [26, ст. 10] і особливості відшкодування витрат [26, ст. 11].

Згідно з пунктом 1 статті 9 Виконавчого протоколу 2012 р. реадмісія або транзит осіб «здійснюється у всіх пунктах пропуску через державний кордон держав Сторін», а реадмісія або транзит громадян третіх держав і осіб без громадянства «здійснюється у пунктах пропуску <...>, призначених для

перетину осіб будь-якої державної належності» [26, п. 1 ст. 9]. Загалом на кордоні між Україною та Російською Федерацією є 31 пунктів пропуску [136], серед яких – 14 міжнародних (для пропуску громадян та транспортних засобів усіх держав), 10 міждержавних (для пропуску громадян України та громадян суміжних держав, а також транспортних засобів, що їм належать), і 7 місцевих (для спрощеного пропуску громадян України та громадян суміжних держав, які проживають в прикордонних областях (районах), а також транспортних засобів, що їм належать).

Перелік пунктів пропуску закріплений у тексті Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про пункти пропуску через державний кордон між Україною і Російською Федерацією, яка була підписана 8 лютого 1995 р. і набрала чинності 11 березня 1995 р. [289]. Згодом до цього переліку були внесені зміни на підставі відповідного Протоколу від 22 грудня 2006 р. Зазначений Протокол набрав чинності з дати його підписання і є чинним на строк дії Угоди від 8 лютого 1995 р. [289].

У цьому сенсі доречно зауважити, що Виконавчий протокол до Угоди між Україною і Росією 2006 р. укладено не було, хоча його підписання компетентними органами Сторін було передбачено пунктом 2 статті 11 цієї Угоди [259, п. 2 ст. 11]. Таким чином, щодо питань, які мали бути врегульовані цим Протоколом, на практиці виникали значні труднощі, зокрема це стосувалося переліку «документів, на підставі яких визначається наявність у особи громадянства держав однієї із Сторін» [259, п. 3 ст. 2; п. 3 ст. 3], змісту «запиту про приймання або транзит особи і порядок передачі такого запиту» [259, ст. 8] і порядку «здійснення взаєморозрахунків і витрат, пов'язаних з виконанням цієї Угоди» [259, п. 4 ст. 10].

Також слід зазначити, що на підставі пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 692 [194, п. 1] було припинено дію Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації (надалі – Угода між Україною і Росією про безвізові поїздки) [288]. Причини для припинення дії

цієї Угоди [288] цілком очевидні – це триваюча широкомасштабна збройна агресія Росії проти України [403, р. 2; 411; 498, Art. 8bis].

На підставі пункту 4 зазначеної Постанови [194, п. 4] Кабінет Міністрів України дав доручення МЗС України повідомити в установленому порядку Уряд Російської Федерації про припинення дії Угоди між Україною і Росією про безвізові поїздки [288]. Зауважимо, що ця Постанова [194] набрала чинності 18 червня 2022 р. (з дати опублікування в газеті «Урядовий кур'єр» № 134 за 2022 р.) і застосовується з 1 липня 2022 р. [194, п. 6]. Згідно зі статтею 8 Угоди між Україною і Росією про безвізові поїздки [288, ст. 8] «Угода втрачає чинність по закінченні шести місяців» з дати письмового повідомлення іншої Сторони про припинення Угоди. Таким чином, дію Угоди між Україною і Росією про безвізові поїздки [288] було припинено з 1 січня 2023 р. [326, п. 1].

Угода між Україною і Росією про безвізові поїздки [288] була підписана 16 січня 1997 р. і набрала чинності 10 березня 1997 р. [288]. Головний зміст цієї Угоди полягав в тому, що громадяни Сторін могли «в'їжджати, виїжджати та пересуватися територією держави іншої Сторони без віз» і на основі взаємності звільнялися «від реєстрації у компетентних органах за місцем їхнього перебування на території держави іншої Сторони, якщо термін такого перебування» не перевищував «90 днів з моменту в'їзду на території держави цієї іншої Сторони» [288, ст. 1].

До зазначеної Угоди [288] були внесені зміни на підставі Протоколу від 30 жовтня 2004 р. [224] (щодо звільнення громадян Сторін «від реєстрації у компетентних органах за місцем їхнього перебування на території держави іншої Сторони, якщо термін такого перебування» не перевищував «90 днів з моменту в'їзду на території держави цієї іншої Сторони»), а також на підставі Угоди у формі обміну нотами між МЗС Російської Федерації від 02 лютого 2007 р. № 3544/кд та МЗС України від 20 лютого 2007 р. № 71/КПП/23-120 [295] (щодо запровадження переліків документів громадян Сторін для в'їзду, виїзду, перебування і пересування територією іншої

Сторони). Звісно, що і Протокол від 30 жовтня 2004 р. [224], і Угода у формі обміну нотами між МЗС Російської Федерації від 02 лютого 2007 р. № 3544/кд та МЗС України від 20 лютого 2007 р. № 71/КПП/23-120 [295] також припинили свою дію з 1 січня 2023 р. [326, п. 1].

Правові наслідки припинення дії міжнародного договору передбачені у частині першій статті 25 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [183, ч. 1 ст. 25], згідно з якою припинення «дії міжнародного договору України звільняє Україну від будь-якого зобов'язання щодо виконання договору і не впливає на права, зобов'язання чи правове становище України, що виникли в результаті виконання договору до припинення його дії».

Після 19 лютого 2014 р. – дати початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України [153, ч. 2 ст. 1], Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 30 січня 2015 р. № 23 [178, п. 1], яка суттєво обмежила можливості громадян Російської Федерації в'їжджати, прямувати транзитом, перебувати і пересуватися територією України на підставі Угоди між Україною і Росією про безвізові поїздки [288].

Далі вже згадана нами Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 692 встановила, що протягом 6 місяців – з дати застосування цієї Постанови (тобто, з 1 липня 2022 р.) [194, п. 6] до дати припинення дії Угоди між Україною і Росією про безвізові поїздки [288] (до 31 грудня 2022 р.) [326, п. 2] громадяни Росії могли в'їжджати, прямувати транзитом, перебувати і пересуватися територією України виключно на підставі свідоцтва на в'їзд (повернення) в Російську Федерацію і тільки з метою повернення в Російську Федерацію [194, п. 2].

З 1 січня 2023 р. громадяни Російської Федерації можуть в'їжджати на територію України виключно на підставі віз, виданих компетентними органами України. Також на підставі статті 7 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних

регіонів України та Російської Федерації від 18 жовтня 2011 р. [271, ст. 7] Постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 692 [194, п. 3] з 1 липня 2022 р. були запроваджені «тимчасові обмеження на перетинання державного кордону України громадянами Російської Федерації – жителями прикордонних регіонів Російської Федерації», у тому числі встановлено, що «громадяни Російської Федерації – жителі прикордонних регіонів Російської Федерації в'їжджають в Україну та виїжджають з України виключно через міжнародні та міждержавні пункти пропуску».

Також слід зазначити, що Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 р. № 1056 [152, п. 1] суттєво обмежила можливості громадян України для в'їзду, виїзду, перебування і пересування територією Російської Федерації. Цією ж Постановою були запроваджені «тимчасові обмеження на перетинання державного кордону України громадянами України – жителями прикордонних регіонів України в частині можливості виїзду з України» на територію Росії [152, п. 2].

Міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Республікою Білорусь.

Угода між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію була підписана 26 жовтня 2018 р. (надалі – Угода з Республікою Білорусь про реадмісію) [283]. Зазначена Угода [283] ратифікована Законом України від 03 червня 2020 р. № 661-ІХ [211] і набрала чинності 01 серпня 2020 р. [283].

Угода з Республікою Білорусь про реадмісію укладена на невизначений строк з можливістю денонсації [283, п. 2 ст. 21] і на момент підготовки нашої дисертаційної роботи зазначена Угода залишається чинною.

Зауважимо, що Угода між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію [283] була підписана на 1,5 роки раніше, ніж Угода про реадмісію між Європейським Союзом і Республікою Білорусь, яка була підписана 8 січня 2020 р. [343]. Відтак положення цієї Угоди [343] не були відображені в тексті Угоди між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію [283].

Особливістю Угоди між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію [283] є те, що вона укладена на найвищому – міждержавному рівні. При цьому Угода з Республікою Білорусь [283] не передбачає укладення імплементаційного (виконавчого) протоколу, відтак відносини у сфері реадмісії між Україною та Республікою Білорусь регулюються виключно на підставі зазначеної Угоди [283] – через включення до її тексту норм, які зазвичай включаються до тексту імплементаційного протоколу.

Слід констатувати, що Угода з Республікою Білорусь про реадмісію [283] містить низку моментів, які позитивно її відрізняють від інших двосторонніх міждержавних угод України про реадмісію, зокрема від Угоди з Росією про реадмісію 2012 р. [272]. Загалом, Угода з Республікою Білорусь про реадмісію [283] є одним з найбільш детально опрацьованих двосторонніх міждержавних договорів України у сфері реадмісії.

Так, у преамбулі Угоди з Республікою Білорусь [283] додана норма про прихильність Сторін цілям та принципам, закладеним у базових міжнародно-правових актах універсального характеру про захист прав людини: у Загальній декларації прав людини 1948 року, Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколі до неї 1967 року, Конвенції ООН проти катувань 1984 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, а також у міжнародних договорах з питань видачі (екстрадиції). У свою чергу стаття 17 цієї Угоди закріплює принципи співробітництва компетентних органів Сторін [283, ст. 17].

У статті 1 (визначення термінів) Угоди з Республікою Білорусь додані два нових терміни: «персональні дані» і «транзитне перевезення» [283, ст. 1, п. 9, 10]. До слова, в Угоді з Росією про реадмісію 2012 р. застосовується термін «транзит» (а не «транзитне перевезення») [272].

Оскільки Угода з Республікою Білорусь [283] не передбачає укладення імплементаційного протоколу, то визначення і перелік компетентних органів наводиться безпосередньо у тексті цієї Угоди [283, ст. 2].

Угода з Республікою Білорусь [283], на відміну від Угоди з Росією про реадмісію 2012 р. [272], більш детально врегульовує процедурні моменти як реадмісії громадян Сторін, так і процедурні моменти реадмісії громадян третіх держав та осіб без громадянства. Зокрема зазначена Угода містить окремі статті про співбесіду та документування громадян Сторін [283, ст. 4] і про співбесіду та документування громадян третіх держав та осіб без громадянства [283, ст. 6].

Окремі процедурні строки за Угодою з Республікою Білорусь [283] доволі тривалі: так, запит про реадмісію надсилається у строк, що не перевищує 180 календарних днів «з дати встановлення факту його незаконного в'їзду або незаконного перебування на території запитуючої Сторони» [283, п. 1 ст. 7], а повідомлення про отримання запиту має бути надано протягом 14 календарних днів з дати отримання запиту про реадмісію [283, п. 3 ст. 7].

Також позитивним моментом Угоди з Республікою Білорусь є закріплення окремих (спеціальних) статей, що врегульовують особливості прискореної процедури реадмісії [283, ст. 12], помилкової реадмісії [283, ст. 13] та супроводу особи, яка підлягає реадмісії або транзитному перевезенню [283, ст. 14].

Слід також підкреслити, що в Угоді з Республікою Білорусь [283] запроваджено нумерацію окремих абзаців, що значно покращує прикладне застосування цієї Угоди.

Угода з Республікою Білорусь про реадмісію [283] умовно пов'язана з Угодою між Україною та Республікою Білорусь про безвізові поїздки громадян від 12 червня 2009 р. [268]. Зазначена Угода [268] затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 998 [171] і набрала чинності 05 серпня 2010 р. [268]. Головний зміст цієї Угоди полягає в тому, що громадяни Сторін мають право в'їжджати, виїжджати, прямувати транзитом і знаходитися на території держави іншої Сторони без віз до 90 днів протягом 180 днів з дати першого в'їзду [268, ст. 1]. Зазначена Угода

укладена на невизначений строк з можливістю денонсації [268, п. 1, 3 ст. 11]. Фактично зазначена Угода [268] доповнює механізм міжнародно-правового регулювання як легальних, так і нелегальних підстав перебування громадян держав Сторін на території одна одної. Однак через вчинення Республікою Білорусь акту агресії проти України шляхом надання дозволу, щоб її територія використовувалася Російською Федерацією для здійснення агресії проти України [411, Art. 3(f)], на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 р. № 362 [216] було зупинено дію підпункту 1.1 пункту 1 зазначеної Угоди [268]; зміст змін полягає в тому, що наразі громадяни України не можуть використовувати паспорт громадянина України «для перетинання державного кордону між Україною та Республікою Білорусь і знаходження на території Республіки Білорусь».

Висновки до Розділу 2

1. Міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії між Україною та Швейцарською Конфедерацією здійснюється на підставі Угоди від 7 червня 2017 р. Зазначена Угода була ратифікована Україною і почала застосовуватись з 21 липня 2020 р. – дати набрання чинності Імплементативним протоколом до цієї Угоди (Імплементативний протокол було укладено на міжвідомчому рівні). Як наслідок, саме з дати початку застосування Угоди 2017 р., тобто з 21 липня 2020 р., припинила свою чинність Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію від 11 липня 2003 р.

Угода між Україною та Швейцарією про реадмісію 2017 р. укладена на невизначений строк з можливістю її припинення за умови денонсації і має такі основні відмінності у порівнянні з Угодою між Україною та Швейцарією про реадмісію 2003 р.:

по-перше, Угода 2017 р. має більш високий статус, оскільки укладена на міждержавному рівні, а Угода 2003 р. – на міжурядовому;

по-друге, Угода 2017 р. поширюється виключно на територію України і Швейцарії, а Угода 2003 р. поширювалася також і на суверенну територію Князівства Ліхтенштейн – на підставі Договору між Швейцарією та Ліхтенштейном від 29 березня 1923 р.;

по-третє, до Угоди 2017 р. укладено Імплементацийний протокол, в якому деталізовані окремі питання здійснення реадмісії між Україною та Швейцарією, а Угода 2003 р. застосовувалася без імплементацийного протоколу;

і, *по-четверте*, загалом Угода 2017 р. як *lex posterior* є більш досконалим міжнародним договором, ніж Угода 2003 р.

7 червня 2017 р., тобто одночасно з Угодою про реадмісію 2017 р., була підписана також Угода між Україною та Швейцарією про спрощення оформлення віз. Угода про спрощення оформлення віз була затверджена Кабінетом Міністрів України і набрала чинності одночасно з Угодою про реадмісію 2017 р., тобто з 21 липня 2020 р. Таким чином, у відносинах між Україною та Швейцарією було запроваджено єдиний механізм міжнародно-правового регулювання як і легальних, так і нелегальних підстав перебування відповідних осіб на території зазначених Договірних Сторін.

2. Міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії між Україною та Молдовою наразі здійснюється на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб від 06 жовтня 2017 р., яка замінила Угоду між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон від 11 березня 1997 р.

Угода 2017 р. була ратифікована Україною і, на відміну від Угоди 1997 р., яка була укладена на п'ять років, з автоматичним продовженням на такий самий строк і з можливістю її припинення через денонсацію, укладена на невизначений строк з можливістю її припинення під умовою денонсації.

Угода 2017 р. є більш досконалим міжнародно-правовим договором у порівнянні з Угодою 1997 р. Це можна пояснити тим, що в Угоді 2017 р. Сторони використали низку важливих положень з текстів Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р. та Угоди про реадмісію між Республікою Молдова та Європейським Співтовариством 2007 р. У порівнянні з Угодою 1997 р. в Угоді 2017 р. більш детально врегульовані такі питання: особливості здійснення реадмісії за прискореною процедурою, строки передавання та приймання осіб, порядок та умови транзитного перевезення і витрати під час реадмісії. Новелами Угоди 2017 р. є врегулювання питань помилкової реадмісії і захисту персональних даних – зазначені питання взагалі не були передбачені в Угоді 1997 р.

До Угоди 2017 р. на міжурядовому рівні укладено Імплементацийний протокол, який був затверджений Кабінетом Міністрів України, і набрав чинності одночасно з Угодою 2017 р. і містить умову про припинення його дії одночасно із зазначеною Угодою. Угода 2017 р. та Імплементацийний протокол до неї складають єдиний міжнародно-правовий механізм регулювання питань реадмісії у відносинах між Україною та Молдовою. Доповнює цей механізм Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Молдова про безвізові поїздки громадян від 18 травня 2001 р., затверджена Кабінетом Міністрів України. Зазначена Угода укладена на необмежений термін з можливістю денонсації.

3. Відносини у сфері реадмісії між Україною та Грузією врегульовані на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно, від 22 квітня 2003 р. Зазначена Угода укладена на невизначений строк з умовою можливої денонсації.

Угода між Україною та Грузією про реадмісію була підписана, ратифікована Україною і набрала чинності ще до укладення Угоди про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р. і Угоди про реадмісію між Грузією та Європейським Союзом 2010 р., а тому

укладення зазначених вище угод жодним чином не вплинуло на зміст двосторонньої міжнародної угоди про реадмісію між Україною та Грузією 2003 р.

Головним позитивним моментом в Угоді між Україною та Грузією про реадмісію є закріплення у назві цієї Угоди терміну «реадмісія». При цьому термін «реадмісія» ототожнюється із словосполученням «приймання і передача осіб, які знаходяться на територіях держав незаконно». На жаль, безпосередньо у тексті Угоди термін «реадмісія» не вживається і відповідно зміст цього терміну не розкривається.

Для реалізації положень Угоди між Україною та Грузією про реадмісію 25 березня 2005 р. на міжвідомчому рівні був укладений Протокол. Наявність у назві цього Протоколу слів «про виконання Угоди» дає змогу зробити висновок, що за своєю правовою природою цей Протокол є виконавчим, іншими словами, імплементаційним протоколом до Угоди між Україною та Грузією про реадмісію. Протокол набрав чинності 23 червня 2005 р., а строк його дії закінчується одночасно з Угодою між Україною та Грузією про реадмісію. Єдиний механізм міжнародно-правового регулювання і легальних, і нелегальних підстав перебування громадян Сторін на території України та Грузії доповнює Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог від 05 жовтня 2018 р., яка була затверджена Кабінетом Міністрів України. Зазначена Угода укладена на невизначений строк з можливістю денонсації.

4. Чинне міжнародно-правове регулювання питань реадмісії у відносинах між Україною та державами Азії засновано на відповідних двосторонніх міжнародно-правових договорах, зокрема це: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб від 7 червня 2005 р.; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про приймання та передачу осіб, які перебувають на території держав нелегально, від 12 жовтня 2000 р.; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про реадмісію осіб від 14 травня

2001 р. і Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав від 25 вересня 2007 р.

Усі зазначені угоди є міжурядовими міжнародними договорами, що укладені на невизначений строк з можливістю денонсації. Усі зазначені угоди пройшли процедуру ратифікації з боку Верховної Ради України, оскільки на підставі пункту «б» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV ратифікації підлягають усі міжнародні договори, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

Порівняльно-правовий аналіз текстів зазначених угод дозволяє зробити висновок, що їх зміст не містить норм про врегулювання питань помилкової реадмісії, а також не містить норм про врегулювання питань прискореної процедури реадмісії.

Угода з Туреччиною про реадмісію осіб 2005 р. не передбачає укладення імплементаційного (виконавчого) протоколу, угоди з Узбекистаном, Туркменістаном і В'єтнамом передбачають укладення таких протоколів, але вони укладені не були. Також слід зазначити, що Узбекистан, Туркменістан і В'єтнам не мають спеціальних угод про реадмісію з Європейським Союзом.

Доповнюють механізми міжнародно-правового регулювання легальних і нелегальних підстав перебування громадян України і відповідних держав Азії на території одна одної такі двосторонні міжнародні договори: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян від 22 грудня 2011 р. (із змінами на підставі Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки від 14 березня 2017 р.); Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про умови взаємних поїздок громадян від 12 жовтня 2000 р.; Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про взаємні поїздки громадян від 18 травня 2000 р. і Угода між Урядом України

та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про умови взаємних безвізових поїздок громадян від 21 жовтня 1993 р. Зазначені угоди мають різний період дії і затверджені Кабінетом Міністрів України.

5. Через агресію Росії та Республіки Білорусь проти України про міжнародно-правове співробітництво з цими державами як з питань реадмісії, так і з переважної більшості інших питань, наразі не йдеться. Відтак ми будемо говорити про поточний стан *міжнародно-правового регулювання* питань реадмісії між Україною та зазначеними державами.

Чинне міжнародно-правове регулювання питань реадмісії між Україною та Російською Федерацією засновано на двох міжнародно-правових договорах: Угоді між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. і Виконавчому протоколі про порядок реалізації цієї Угоди 2012 р. Власне наявність формально чинних міжнародно-правових договорів між Україною та Росією має дуже велике позитивне значення для України, оскільки дозволяє нашій державі здійснювати реадмісію осіб до Росії, з якою ми маємо найбільшу протяжність державного кордону – 2295,04 км (у т.ч. сухопутна 1974,04 км і морська 321 км), і з території якої в Україну до широкомасштабної агресії прибувала найбільша кількість осіб, які потенційно підпадали під процедуру реадмісії.

Через широкомасштабну збройну агресію Росії практичне виконання зазначених міжнародних договорів стало неможливим, тому Україна, керуючись статтею 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., зупинила дію як зазначеної Угоди (на підставі Закону № 3359-IX від 24 серпня 2023 р.), так і Виконавчого протоколу про порядок реалізації цієї Угоди (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2023 р. № 900). Як наслідок, Україна звільнена від зобов'язання виконувати зазначені договори протягом періоду зупинення їх дії.

Порівняльно-правовий аналіз текстів Угоди між Україною і Росією 2006 р. та Угоди між Україною і Росією 2012 р. дозволяє зробити висновок, що обидві угоди є міжурядовими міжнародними договорами, оскільки

Сторонами за цими угодами є уряди відповідних держав. Також обидві угоди укладені на невизначений строк з можливістю денонсації. Більшість положень в угодах сформульовані практично однаково (навіть дослівно); при цьому назви статей в обох угодах зазвичай співпадають.

Слід підкреслити, що загалом положення Угоди між Україною і Росією 2012 р. є більш удосконаленими та мають більш упорядкований і чіткий характер у порівнянні з відповідними положеннями Угоди між Україною і Росією 2006 р., зокрема:

- з точки зору нормативної техніки, позитивним моментом є запровадження нумерації пунктів у статтях Угоди між Україною і Росією 2012 р.;

- визначення понять, що закріплені в тексті Угоди між Україною і Росією 2012 р., є більш точними у порівнянні із визначеннями, що закріплені в тексті Угоди між Україною і Росією 2006 р.;

- Угода між Україною і Росією 2012 р. запроваджує низку положень нового змісту, які оптимізують процедуру реадмісії (зокрема передбачаються більш реальні для виконання, з практичної точки зору, терміни направлення і розгляду запитів про реадмісію; в окремих моментах процедури реадмісії здійснено заміну робочих днів на календарні дні);

- в Угоді між Україною і Росією 2012 р. значно покращені умови для особи, яка підлягає реадмісії, що сприяє забезпеченню прав такої особи.

Угода між Україною і Росією 2012 р. запроваджує низку новел у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р., зокрема:

- врегульовано умови для здійснення прискореної процедури реадмісії;
- витрати, пов'язані з реадмісією, транзитом і можливим супроводом осіб, які підлягають реадмісії або транзиту, а також усі транспортні витрати, пов'язані з проведенням співбесід з особою, що підлягає реадмісії, з метою отримання відомостей про її громадянства, за відсутності «документів, на підставі яких визначається наявність в особи громадянства», покладаються

на *запитууючу* Сторону «у разі, якщо витрати не можуть бути сплачені такими особами самостійно або третьою Стороною»;

– витрати за помилкову реадмісію покладаються на Сторону, відповідальну за помилкову реадмісію.

З урахуванням викладеного, узагальнений висновок полягає в тому, що Угода між Україною і Росією 2012 р. створює для України більше переваг у порівнянні з Угодою між Україною і Росією 2006 р.

6. Питання реадмісії у відносинах між Україною та Республікою Білорусь врегульовані на підставі Угоди між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію від 26 жовтня 2018 р. Зазначена Угода укладена на невизначений строк з можливістю денонсації, ратифікована Україною, і на момент підготовки нашої дисертаційної роботи залишається чинною.

Угода з Республікою Білорусь не передбачає укладення імплементаційного (виконавчого) протоколу, відтак відносини у сфері реадмісії між Україною та Республікою Білорусь регулюються виключно на підставі зазначеної Угоди – через включення до її тексту норм, які зазвичай включаються до тексту імплементаційного протоколу.

Слід зазначити, що Угода про реадмісію з Республікою Білорусь є однією з найбільш опрацьованих двосторонніх міжнародних угод з питань реадмісії у договірній практиці України. Зокрема, Угода з Республікою Білорусь про реадмісію містить низку моментів, які позитивно її відрізняють від інших двосторонніх міждержавних угод України про реадмісію, зокрема від Угоди з Росією про реадмісію 2012 р. Угода з Республікою Білорусь більш детально врегульовує процедурні моменти як реадмісії громадян Сторін, так і процедурні моменти реадмісії громадян третіх держав та осіб без громадянства.

Угода з Республікою Білорусь про реадмісію умовно пов'язана з Угодою між Україною та Республікою Білорусь про безвізові поїздки громадян від 12 червня 2009 р. Зазначена Угода укладена на невизначений строк з можливістю денонсації. Угода затверджена Постановою Кабінету

Міністрів України. До Угоди були внесені зміни, зміст яких полягає в тому, що наразі громадяни України не можуть використовувати паспорт громадянина України «для перетинання державного кордону між Україною та Республікою Білорусь і знаходження на території Республіки Білорусь».

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у встановленні загальних закономірностей та особливостей міжнародно-правового співробітництва України з питань реадмісії, а також у розробці відповідних рекомендацій.

Отримані в процесі дослідження важливі теоретичні і практичні результати конкретизуються у таких положеннях.

1. У сучасному міжнародному публічному праві регулювання питань реадмісії як на універсальному, так і на регіональному рівнях здійснюється на підставі норм рекомендаційного характеру. Відтак норми обов'язкового характеру про міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії зазвичай закріплюються у двосторонніх міжнародних договорах за участю двох суб'єктів міжнародного права, якими, як правило, є дві держави.

Перші міжнародно-правові договори про реадмісію за участю України не містили у своїх назвах і текстах слово «реадмісія», а називалися на кшталт: «про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон», «про передавання і приймання осіб через державний кордон», «про передачу та прийом осіб», «про передачу і приймання осіб» або «про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально» і укладалися на рівні урядів відповідних держав. Визначення таких угод саме як угод про реадмісію ґрунтується на їх об'єкті, що полягає у міжнародно-правовому регулюванні відносин у сфері реадмісії між сторонами відповідної угоди.

2. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи Україна врегулювала питання реадмісії загалом з 37 іноземними державами на підставі 13 міжнародних угод про реадмісію і 10 імплементаційних (виконавчих) протоколів, зокрема:

– з 25 державами – членами Європейського Союзу (тобто усіма чинними державами – членами ЄС, за винятком Данії та Ірландії) відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18 червня 2007 р.;

– з Данією, Ісландією та Норвегією відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі відповідних двосторонніх міжнародних угод – однак, на тих самих умовах, на яких укладена й Угода про реадмісію 2007 р.;

– з рештою держав, а саме: із Швейцарією, з Молдовою, з Грузією, з Туреччиною, з Узбекистаном, з Туркменістаном, з В'єтнамом, з Російською Федерацією і з Республікою Білорусь, відносини у сфері реадмісії врегульовані на підставі відповідних двосторонніх міждержавних угод, які не мають зв'язку з Угодою про реадмісію 2007 р.

Згідно з даними Державної міграційної служби України, реадмісійний діалог на різних стадіях триває з Азербайджаном, Вірменією, Казахстаном, Таджикистаном, Сербією, Ліваном, Афганістаном, Китаєм, Індією, Шрі-Ланкою, Бангладеш, Лівією, Нігерією, Іраком, Іраном і Пакистаном.

3. Міжнародні договори про реадмісію за участю України зазвичай укладаються у формі угод про реадмісію та імплементаційних (виконавчих) протоколів до таких угод. Укладення імплементаційних протоколів не є обов'язковим, оскільки угоди про реадмісію зазвичай є самодостатніми міжнародно-правовими документами для регулювання відносин у сфері реадмісії. Разом з тим деякі міжнародні угоди про реадмісію можуть містити занадто загальні положення, для реалізації яких потрібно застосовувати більш детальні міжнародно-правові інструменти, якими є саме імплементаційні протоколи.

4. Угоди про реадмісію за участю України можна класифікувати за такими основними критеріями:

а) за наявністю спільного кордону між Україною та іншою державою – стороною угоди про реадмісію:

– угоди про реадмісію з державами, з якими Україна має спільний державний кордон, – у цьому зв'язку доречно підкреслити, що Україна врегулювала відносини з питань реадмісії з усіма сусідніми з нею державами, зокрема, це: Республіка Польща, Словацька Республіка, Угорська Республіка, Румунія, Республіка Молдова, Республіка Білорусь та Російська Федерація;

– угоди про реадмісію з державами, з якими Україна не має спільного державного кордону: Королівство Данія, Ісландія, Королівство Норвегія, Грузія, Швейцарська Конфедерація, Турецька Республіка, Узбекистан, Туркменістан і Соціалістична Республіка В'єтнам;

б) за суб'єктним складом:

– практично усі угоди України про реадмісію є двосторонніми міжнародними договорами з іншими державами;

– виключення складає Угода про реадмісію між Україною та Європейським Співтовариством 2007 р., яка укладена з міжнародною організацією;

в) за рівнем укладення угоди про реадмісію:

– переважна більшість угод України про реадмісію укладаються на рівні урядів договірних сторін;

– разом з тим деякі угоди про реадмісію укладаються на найвищому – міждержавному рівні, зокрема, це угоди: з Європейським Союзом, з Республікою Білорусь і з Швейцарською Конфедерацією.

5. Усі міжнародні угоди про реадмісію за участю України, незалежно від того, укладені вони на міждержавному чи міжурядовому рівні, мають однакову юридичну силу, оскільки надання згоди на обов'язковість усіх міжнародних угод про реадмісію здійснюється на рівні законів України – через процедуру ратифікації Верховною Радою України, як це передбачено пунктом «б» частини другої статті 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1906-IV («ратифікації підлягають міжнародні договори України ... що стосуються прав, свобод та обов'язків людини»).

6. Усі угоди про реадмісію за участю України укладені на необмежений (невизначений) строк, іншими словами, – безстроково, і з можливістю їх припинення за умови денонсації, про що зазначено у тексті цих угод. Така практика є цілком обґрунтованою, оскільки укладення на невизначений строк міжнародних договорів, які регулюють права та обов'язки індивідів, є поширеним у міжнародному публічному праві.

7. Правова природа імплементаційних (виконавчих) протоколів полягає в тому, що імплементаційні протоколи є міжнародними договорами, які співвідносяться з відповідною угодою про реадмісію як норми права спеціального характеру (*lex specialis*) з нормою права загального характеру (*lex generalis*) і створюють умови для ефективної реалізації положень відповідної Угоди про реадмісію і загалом створюють умови для підвищення ефективності міждержавного співробітництва з питань реадмісії.

Імплементаційні протоколи є самостійними міжнародними договорами, якщо тільки угоди про реадмісію не називають відповідні імплементаційні протоколи невід'ємною частиною таких угод, оскільки:

по-перше, власне угоди про реадмісію зазвичай не містять норм, які б вказували б на те, що імплементаційні протоколи є їх невід'ємною частиною, наприклад, з 13 міжнародних угод про реадмісію, які уклала Україна, таку норму містить лише Угода про реадмісію з Республікою Узбекистан 2000 р.;

по-друге, імплементаційні протоколи мають усі ознаки саме міжнародного договору, а не невід'ємної частини угоди про реадмісію, зокрема імплементаційні протоколи мають власний об'єкт правового регулювання, норми про взаємні зобов'язання сторін, норми про підписання, набрання чинності, строк дії і припинення дії і т.д.;

по-третьє, імплементаційні протоколи зазвичай укладаються на нижчому рівні, ніж угоди про реадмісію (зокрема, імплементаційні протоколи укладаються або на міждержавному, або навіть на міжвідомчому рівні, а угоди про реадмісію – зазвичай укладаються на міждержавному або на міждержавному рівні);

по-четверте, згода на обов'язковість імплементаційних протоколів зазвичай надається в інший спосіб, ніж згода на обов'язковість угод про реадмісію;

по-п'яте, усі без виключення імплементаційні протоколи передбачають можливість внесення до їх текстів «за взаємною згодою Сторін» змін і доповнень, при цьому зазначені зміни і доповнення не стосуються тексту відповідної угоди про реадмісію і

по-шосте, практично усі імплементаційні протоколи, що укладені на підставі статті 16 Угоди про реадмісію 2007 р., передбачають можливість припинення їх дії не лише одночасно з припиненням дії цієї Угоди, але також через денонсацію конкретного імплементаційного протоколу за ініціативою однієї із сторін.

Надання згоди на обов'язковість імплементаційних протоколів здійснюється або через затвердження Указом Президента України (для імплементаційних протоколів, які укладаються на міждержавному рівні), або через затвердження постановою Кабінету Міністрів України (для імплементаційних протоколів, які укладаються на міжурядовому рівні), або через підписання, якщо імплементаційний протокол укладається на міжвідомчому рівні.

8. На практиці досить часто одночасно з укладенням відповідної угоди про реадмісію також укладається угода про спрощення оформлення віз, що є проявом «пакетного принципу укладення угод про режим взаємних поїздок громадян», як це визначено в Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000. Таким чином, фактично утворюється єдиний механізм міжнародно-правового регулювання і легальних, і нелегальних підстав перебування громадян на території відповідних держав.

9. Через широкомасштабну збройну агресію Росії практичне виконання Угоди між Україною і Росією про реадмісію 2012 р. і Виконавчого протоколу про порядок реалізації цієї Угоди 2012 р. стало неможливим, тому Україна,

керуючись статтею 62 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., зупинила дію як зазначеної Угоди (на підставі Закону № 3359-IX від 24 серпня 2023 р.), так і Виконавчого протоколу про порядок реалізації цієї Угоди (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2023 р. № 900). Як наслідок, Україна звільнена від зобов'язання виконувати зазначені договори протягом періоду зупинення їх дії.

10. На основі Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб 2007 р. Україна здійснює міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії з 28 іноземними державами із 37 (з якими укладені відповідні міжнародні договори про реадмісію): або безпосередньо на підставі цієї Угоди (з усіма чинними державами – членами ЄС, за винятком Данії та Ірландії), або на тих самих умовах, на яких укладена зазначена Угода (з Данією, Ісландією та Норвегією).

Формально Договірні Сторони за Угодою про реадмісію 2007 р. – це Україна та Європейське Співтовариство. Однак з 1 грудня 2009 р. – дати набрання чинності Лісабонського договору Європейський Союз замінив і став правонаступником Європейського Співтовариства. Це означає, що з 1 грудня 2009 р. на підставі міжнародного правонаступництва Угода про реадмісію 2007 р. залишається юридично чинною і зберігає характер міжнародно-правового зобов'язання вже для Європейського Союзу, а Договірними Сторонами за цією Угодою з 1 грудня 2009 р. є Україна та Європейський Союз. При цьому слід мати на увазі, що тексти Угоди про реадмісію 2007 р. українською та англійською мовами залишилися без змін і в них Договірними Сторонами визначаються Україна та Європейське Співтовариство.

11. Територіальна сфера дії Угоди про реадмісію 2007 р. поширюється на територію України і на території усіх чинних держав – членів Союзу, за винятком Республіки Ірландія і Королівства Данія, які згідно з пунктом «b» статті 1 Угоди про реадмісію 2007 р. не входять до обсягу поняття «Держава-член» для цілей цієї Угоди (на підставі Протоколів відповідно No 21 і No 22

до ДФЄС). На Республіку Хорватія Угода про реадмісію 2007 р. поширюється з дати приєднання цієї країни до Європейського Союзу, тобто з 1 липня 2013 р.

12. Угода про реадмісію 2007 р. створює права та обов'язки у сфері реадмісії не лише для Договірних Сторін (України та Європейського Союзу), але й для усіх чинних держав – членів Союзу, на яких вона поширюється. При цьому положення Угоди про реадмісію 2007 р. мають пріоритет над положеннями будь-якої двосторонньої угоди чи іншого юридично обов'язкового інструменту щодо реадмісії осіб у відносинах між Україною та державами – членами ЄС, на яких поширюється зазначена Угода. Таким чином, Угода про реадмісію 2007 р. запроваджує спільний підхід у міжнародно-правовому співробітництві з питань реадмісії у відносинах між Україною та державами – членами ЄС, на яких поширюється зазначена Угода.

13. Правова природа Угоди про реадмісію 2007 р. полягає в тому, що це самодостатній міжнародно-правовий договір, який має пряму дію для врегулювання питань реадмісії у відносинах між певною державою – членом ЄС та Україною. Угода про реадмісію 2007 р. має такі основні ознаки – це є: (а) змішана (mixed); (б) двостороння (bilateral); (в) міжнародна угода (international agreement):

а) термін «змішана» (mixed) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома різними суб'єктами міжнародного права – Україною (суверенною державою) та Європейським Союзом, який у даному конкретному випадку можна розглядати як міжнародну міждержавну (міжурядову) організацію;

б) термін «двостороння» (bilateral) означає, що Угода про реадмісію 2007 р. укладена між двома Договірними Сторонами: з однієї сторони – це Україна, а з іншої сторони – Європейський Союз; при цьому кожна із зазначених Договірних Сторін має свою власну договірну позицію за цією Угодою;

в) термін «міжнародна угода» (agreement) є наслідком термінологічного розрізнення міжнародних договорів, які Європейський Союз укладає від свого імені з іншими суб'єктами міжнародного права, – від так званих «засновницьких (установчих, первинних) міжнародних договорів» («founding treaties»): Договору про Європейський Союз, Договору про функціонування Європейського Союзу і Договору про заснування Європейського Співтовариства з атомної енергії.

14. Двосторонні міжнародні угоди України про реадмісію з Угорською Республікою (1993 р.), з Республікою Польща (1993 р.), з Латвійською Республікою (1997 р.) та з Республікою Болгарія (2001 р.), а також відповідні міжнародні документи обов'язкового характеру, які були укладені на підставі зазначених двосторонніх угод, *не* застосовуються, починаючи з 1 січня 2010 р., навіть не зважаючи на їх формальну чинність на момент підготовки нашої дисертаційної роботи. Такий висновок ґрунтується на положеннях пункту 2 статті 17 Угоди про реадмісію 2007 р.

На нашу думку, зміст усіх зазначених двосторонніх міжнародних договорів не відповідає вимогам пункту 2 статті 216 ДФЄС, а тому дія цих договорів має бути припинена – або через денонсацію однією зі Сторін (як Угоди із Словацькою Республікою 1993 р.), або на підставі спільного рішення Сторін (як Угоди із Литовською Республікою 1996 р.).

15. З метою надання взаємної допомоги в застосуванні й тлумаченні Угоди про реадмісію 2007 р. створено Спільний комітет з питань реадмісії (Joint Readmission Committee). До складу Спільного комітету входять представники України та Європейського Союзу. Європейський Союз у Спільному комітеті представлений Комісією із залученням експертів держав – членів Союзу. Українська частина Спільного комітету з питань реадмісії утворена згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2008 р. № 557-р. Головою Української частини Спільного комітету за посадою (ex officio) є Голова ДМС.

16. Угода про реадмісію 2007 р. безпосередньо не створює для Данії міжнародно-правових зобов'язань. Разом з тим у Спільній декларації щодо Данії до Угоди про реадмісію 2007 р. міститься рекомендація про доцільність для України і Данії укласти двосторонню угоду про реадмісію на тих самих умовах (in the same terms), на яких укладена власне Угода про реадмісію 2007 р. Відтак, міжнародно-правові відносини з питань реадмісії між Україною та Данією врегульовані на підставі спеціального двостороннього міжнародного договору, яким є Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб 2007 р., що укладена на необмежений строк і на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р.

Укладення окремої міжнародної угоди про реадмісію осіб між Україною та Данією можна пояснити неготовністю Данії брати на себе міжнародно-правові зобов'язання у відносинах з Україною щодо реадмісії громадян інших держав – членів ЄС. На момент підготовки нашої дисертаційної роботи імплементаційного протоколу до Угоди між Україною і Данією про реадмісію 2007 р. ще не укладено.

17. На тих самих умовах, що й Угода про реадмісію 2007 р., була також укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб 2008 р. і Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб 2013 р. Правовою підставою для укладення зазначених угод є Спільна декларація стосовно Ісландії та Норвегії до Угоди про реадмісію 2007 р., яка містить рекомендацію про доцільність для України укласти двосторонні угоди про реадмісію з Ісландією та Норвегією на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р.

На момент підготовки нашої дисертаційної роботи імплементаційних протоколів до Угоди між Україною та Ісландією про реадмісію осіб, а також до Угоди між Україною та Норвегією про реадмісію осіб ще не укладено.

18. Укладення двосторонніх міжнародних угод про реадмісію між Україною та відповідно Данією, Ісландією та Норвегією на тих самих умовах, на яких укладена Угода про реадмісію 2007 р., пояснюється бажанням Європейського Союзу запровадити уніфіковані механізми міжнародно-правового регулювання питань реадмісії між державами – членами Європейського Союзу (до яких зокрема належить і Данія), державами, які мають тісні відносини з Європейським Союзом (зокрема, Ісландією та Норвегією), і третіми країнами.

19. Правова природа спільних декларацій щодо Данії, Ісландії та Норвегії полягає в тому, що, по-перше, вони є невід’ємною частиною Угоди про реадмісію 2007 р. та Угоди про спрощення оформлення віз 2007 р., і, по-друге, зазначені спільні декларації, які прийняли Європейський Союз та Україна, мають рекомендаційний характер не лише для України, а й для Данії, Ісландії та Норвегії. Прийняття саме рекомендацій повністю узгоджується з принципом поваги до державного суверенітету зазначених країн, який загальноновизнано має характер імперативної норми міжнародного права (*jus cogens*); разом з тим рекомендаційний характер спільних декларацій стовідсотково призводить до укладення обов’язкового двостороннього міжнародного договору, тобто у цьому випадку ми маємо справу з унікальним правовим актом, який умовно можна назвати «спільна декларація рекомендаційного характеру, що має наперед погоджені юридично обов’язкові наслідки».

20. Загальними актами імплементації норм усіх міжнародних договорів України про реадмісію є відповідні положення Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI, а також підзаконні нормативно-правові акти, на момент підготовки нашої дисертаційної роботи це: Правила оформлення і видачі посвідчення особи на повернення, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2014 р. № 394; Інструкція про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України

міжнародних угод про реадмісію осіб, затверджена наказом МВС України від 16 лютого 2015 р. № 158, а також Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства, що затверджена наказом МВС України, Адміністрації Держприкордонслужби України, Служби безпеки України від 23 квітня 2012 р. № 353/271/150 (в редакції наказу МВС України, Служби безпеки України від 22 січня 2018 р. № 38/77).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамчук С. В., Царук А. В., Кушнір Я. О. Правовий аналіз участі органів Державної прикордонної служби України як позивача за адміністративним позовом у справах про примусове видворення крізь призму судового рішення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2022. № 8. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-8-8219> (дата звернення: 01.12.2023).
2. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посіб. / кол. автор.; за заг. ред. Т. П. Мінки. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2012. 326 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/apmpmon.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
3. Ананко Л. В. Переваги та недоліки підписання угоди про реадмісію з Європейським Союзом для України. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*. 2010. № 2. С. 273–285. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2010_2_27 (дата звернення: 01.12.2023).
4. Ананко Л. В. Реадмісія як шлях інтеграції України до ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 100(1). С. 211–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_100%281%29__33 (дата звернення: 01.12.2023).
5. Аракелян М. М. Провадження у справах щодо видворення іноземців та осіб без громадянства в адміністративному суді: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2012. 21 с.
6. Артёмов І. В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія]. Ужгород: Ліра, 2009. 257 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3714> (дата звернення: 01.12.2023).
7. Баланюк Д. М. Стратегія міграційної політики в період національно-державного будівництва: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2009. 17 с.

8. Бандурка О. О. Адміністративно-правове регулювання міграційного процесу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 182 с.
9. Безвізовий діалог між Україною та ЄС План дій з лібералізації візового режиму. Схвалено на саміті Україна – Європейський Союз (22 листопада 2010 р., м. Брюссель, Королівство Бельгія). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/16/f401732n5.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
10. Безуглий П. Г. Вплив державної політики на міграційні процеси в Україні (2010–2017 рр.): дис. ... д-ра філософії. Вінниця, 2019. 209 с.
11. Білозір О. В. Міжнародно-правове регулювання трудової міграції в рамках Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
12. Білоконь О. В. Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 16 с.
13. Білоконь О. В. Зарубіжний досвід правового регулювання реадмісії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 26. С. 140–143. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7945/1/ЗАРУБІЖНИЙ%20ДОСВІД%20ПРАВОВОГО%20РЕГУЛЮВАННЯ%20РЕАДМІСІЇ.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).
14. Білоконь О. В. Особливості адміністративно-правового регулювання реадмісії в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 161–163. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/07/4_2013.pdf (дата звернення: 01.12.2023).
15. Білоконь О. В. Поняття реадмісії в Україні. *Митна справа*. 2013. № 6(90). Ч. 2. Кн. 1. С. 248–252. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6\(2.1\)__43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_6(2.1)__43) (дата звернення: 01.12.2023).
16. Бортник Н. П., Малець М. Р. Адміністративно-правова характеристика внутрішньої міграції в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2019.

Вип. 6, Номер 24. С. 88–95. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2019.24.088> (дата звернення: 01.12.2023).

17. Бортник Н. П., Парпан У. М., Малець М. Р. Міграційна політика та міграційно-правова політика: порівняльний аналіз. *Європейські перспективи*. 2019. № 4. С. 60–66. URL: <https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2019-4/EP-2019-4.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

18. Бортник Н. П., Радейко Р. І. Державне управління у сфері міграції на сучасному етапі у контексті реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: проблеми реалізації. *Право.UA*. 2020. № 3. С. 69–74. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2020.3.11> (дата звернення: 01.12.2023).

19. Бортник Н. П. Реадмісія як особливий інструмент для вирішення питань протидії нелегальній міграції. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. 7 с. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10159323> (дата звернення: 01.12.2023).

20. Боруца І., Барський В. Міграційне право ЄС: навч. посібник. Київ: ІМВ КНУ ім.Тараса Шевченка, 2004. 132 с.

21. Ваврищук Н. Г. Міжнародна міграція робочої сили в контексті розширення Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2007. 20 с.

22. Васечко В. О. Угода про реадмісію між Україною та ЄС: правовий фактор вирішення проблеми нелегальної міграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 60–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/11> (дата звернення: 01.12.2023).

23. Василенко І. К. Протидія незаконній міграції населення країн Азії в Європу через територію України (організаційно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2006. 20 с.

24. Василенко І. К. Протидія незаконній міграції населення з країн Азії до Європи територією України (організаційно-правовий аспект): монографія. Донецьк: ВОНР ДЮІ ЛДУВС, 2008. 172 с.

25. Верховна Рада ратифікувала угоду про реадмісію з Росією. ZAXID.NET. 23 вересня 2008 р. URL: https://zaxid.net/verhovnaya_rada_ratifitsirovala_soglashenie_o_readmissii_s_ross_ieu_n1194480 (дата звернення: 01.12.2023).

26. Виконавчий протокол про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію. Вчинено в м. Москва 22 жовтня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_422#n2 (дата звернення: 01.12.2023).

27. Висновок на проект Закону України «Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію» (реєстр. No 0219, від 23.08.2023), внесений Кабінетом Міністрів України: Висновок Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва від 24.08.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1944247> (дата звернення: 01.12.2023).

28. Гаврік Р. О. До питання про термінологічний апарат законодавства про вислання іноземців та осіб без громадянства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. Iss. 3. Vol. 1. P. 54–59. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2020/12/VJHR-3_2020_v_1.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

29. Гаврік Р. О., Григоруk І. В. Міжнародні та національні підходи до визначення поняття «реадмісія осіб». *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 3. С. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2018_3_7 (дата звернення: 01.12.2023).

30. Гаврік Р. О., Григоруk І. В. Міжнародно-правове регулювання здійснення процедури реадмісії міграційними та прикордонними органами України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 1. С. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_1_8 (дата звернення: 01.12.2023).

31. Гаврік Р. О., Демчик Н. П. До питання про окремі проблеми застосування міжнародних угод про реадмісію у правозастосовній практиці органів охорони державного кордону та недоліки у правовому регулюванні здійснення процедури реадмісії осіб. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Том. 32(71). № 6. С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.6/08> (дата звернення: 01.12.2023).

32. Гарна І. О. Організаційно-правове регулювання міграційних процесів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 168 с.

33. Гнатюк Т. О. Міграційна політика України у її відповідності до практики Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 16 с.

34. Гнатюк Т. О. Угода про реадмісію з ЄС як виклик для України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2007. Вип. 33. С. 348–359. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/hnatiuk_uhoda.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

35. Горян Е. В., Кутняк С. В. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: стан виконання та перспективи міграційної політики України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 111. Частина I. С. 181–188. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/379/347> (дата звернення: 01.12.2023).

36. Голобородько Д. В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2009. 221 с.

37. Грабчук Я. І. Угода про реадмісію між Україною та ЄС, як одне з ключових питань міграційної політики. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*: матеріали учасників заочн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 31 жовтня 2017 р.). Львів:

ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. С. 68–72. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/483/vipusk-1-pravovi-zasadi-evgor2017.PDF> (дата звернення: 01.12.2023).

38. Грицай І. О. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне право». Дніпро: Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2016. 307 с.

39. Гріненко О. О. Міжнародно-правове регулювання зовнішніх зносин Європейського Союзу (нормативний аспект): монографія. Київ: Фенікс, 2011. 448 с.

40. Демчик Н. П. Правовий інститут примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: Хмельницький, 2021. 226 с.

41. Демчишина В. Р. Правові інструменти регулювання співпраці України з Європейським Союзом у сфері міграції. *Часопис Київського університету права*. 2018/3 С. 318–322. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/68/3-2018-pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

42. Дергач А. В. Механізми державного управління міграційними процесами в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 206 с.

43. Державний кордон України. Інформаційно-довідковий сайт «Україна». URL: <http://proukraine.net.ua> (дата звернення: 01.12.2023).

44. Домовленість про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон. Вчинено в м. Києві 27 жовтня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_055#Text (дата звернення: 01.12.2023).

45. Зібрання актів європейського права. Київ: Ред. журн. «Право України», 2013. 3-59 (Дод. до юрид. журн. «Право України»). Вип. 2: Європейський Союз / упоряд. К. В. Смирнова; за заг. ред. В. І. Муравйова. 2013. 1064 с.

46. Зуй В. В. Особливості примусового повернення або примусового видворення іноземців та осіб без громадянства. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 24. С. 76–84. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2039/1/Zuy_76.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

47. Зьолка В. Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2015. 672 с.

48. Івашков Ю. Б., Івашкова Т. О. Правові основи здійснення реадмісії. *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 грудня 2019 р.)*. Київ: НІСД, 2019. С. 86–89. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/problemi-realizacii-strategii-derzhavnoi-migraciynoi-politiki-ukraini.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

49. Імплементативний протокол між Державною міграційною службою України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Федеральним департаментом юстиції та поліції Швейцарської Конфедерації, Державним Секретаріатом з питань міграції Швейцарської Конфедерації до Угоди між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 21 липня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/756_001-20#Text (дата звернення: 01.12.2023).

50. Імплементативний протокол між Кабінетом Міністрів України та Австрійським Федеральним Урядом про реалізацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 29 листопада 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_039#Text (дата звернення: 01.12.2023).

51. Імплементативний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Києві 14 січня 2015 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_001-15#Text (дата звернення: 01.12.2023).

52. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб, вчиненої 18 червня 2007 року в м. Люксембург. Учинено в м. Варшава 24 квітня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_002-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

53. Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 21 жовтня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_065#Text (дата звернення: 01.12.2023).

54. Імплементацийний протокол між Україною та державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено у м. Брюссель 17 грудня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893_002-18#Text (дата звернення: 01.12.2023).

55. Імплементацийний протокол про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб. Учинено в м. Кишинів 06 жовтня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_007-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

56. Інструкція про порядок дій органів внутрішніх справ та органів охорони державного кордону з реалізації положень Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України від 12.11.2010 р. № 552/862 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 08.12.2010 р. за № 1226/18521). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1226-10#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

57. Інструкція про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2015 р. № 158 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2015 р. за № 260/26705). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

58. Інструкція про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України 23.04.2012 р. № 353/271/150 (в редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України від 22.01.2018 р. № 38/77; zareєстровано в Міністерстві юстиції України 21.05.2012 р. за № 806/21119). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#n16> (дата звернення: 01.12.2023).

59. Інформаційно-аналітичні матеріали Державної міграційної служби України щодо заходів співробітництва з Європейським Союзом у сфері юстиції, свободи і безпеки. 2018. 15 с. URL: <https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/eu-inf.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

60. Книш С. В. Міжнародно-правове співробітництво держав у боротьбі з нелегальною міграцією: дис. ... канд. юрид. наук. Луцьк, 2010. 190 с.

61. Книш С. В. Правова конструкція (модель) реадмісії осіб як міжнародно-правового явища. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. № 3. С. 94–99. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/issue/view/52/48> (дата звернення: 01.12.2023).

62. Книш С. В. Реадмісія осіб: правова природа та особливості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право*. 2011. Вип. 11.

С. 119–121.

URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17411/1/PEADMICIYA%20OCIB.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

63. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії: монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. 372 с.

64. Кондратьєв Я. Ю. Основи міграцієзнавства: навч.-метод. посіб. / Я. Ю. Кондратьєв, Ю. І. Римаренко, В. І. Олефір. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. 424 с.

65. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. 2010/С 83/01 (українською мовою, станом на 30.03.2010 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

66. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

67. Концепція державної міграційної політики: схвал. Указом Президента України від 30.05.2011 р. № 622/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

68. Кортукова Т. О. Правове регулювання спільної імміграційної політики Європейського Союзу: дис. ... д-ра філософії у галузі міжн. права. Київ, 2021. 228 с.

69. Костюченко Я. М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу: монографія. Київ: LAT&K, 2011. 205 с.

70. Кравченко В. Куди приїде нелегал? Росія зтягує з підписанням угоди про реадмісію. *Дзеркало тижня*. 02 вересня 2005 р. URL: https://zn.ua/ukr/international/kudi_priyide_nelegal_rosiya_zatyague_z_pidpissannyam_ugodi_pro_readmisiyu.html (дата звернення: 01.12.2023).

71. Кривчук-Новак С. Г. Імплементация стандартів країн Євросоюзу в міграційну політику України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 20 с.

72. Кузенко В. М. Адміністративно-правове забезпечення прав мігрантів: зарубіжний та вітчизняний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 19 с.

73. Кузьменко О. В. Адміністративно-правова протидія нелегальній міграції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 19 с.

74. Кузьменко О. В. Адміністративно-правова протидія нелегальній міграції в Україні: навч. посібник. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. 253 с.

75. Курилюк Ю. Б., Олійник С. М. Реадмісія нелегальних мігрантів (міжнародно-правова і внутрішньодержавна регламентація): монографія. Київ: ВД «Дакор», 2023. 428 с.

76. Курилюк Ю. Б. Реадмісія осіб: досвід Державної прикордонної служби України. *Науковий вісник Державної прикордонної служби*. 2013. № 3. С. 35–37.

77. Левченко І. С. Дієва реадмісія – підвищення престижу України (якісна реадмісія). *Міграція*. 01.11.2018. URL: <http://migraciya.com.ua/news/GeneralDirectorateofLCAinLvivregion/dva-readmsja--pdvishhennja-prestizhu-ukrani-jaksna-readmsja/> (дата звернення: 01.12.2023).

78. Макаруха З. М. Правові засади заснування та розвитку простору свободи, безпеки та юстиції в рамках Європейського Союзу: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2012. 543 с.

79. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2014. 236 с.

80. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.

81. Малиновська О. А. Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2005. 32 с.

82. Мамедов І. А. Міжнародне-правове співробітництво держав у сфері міграції (на прикладі України та Азербайджану): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 19 с.

83. Мартьянова Р. А. Специфіка забезпечення виконання угод про реадмісію як дієвий інструмент державного управління міграційними процесами. *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 грудня 2019 р.). Київ: НІСД, 2019. С. 89–93. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/problemi-realizacii-strategii-derzhavnoi-migraciynoi-politiki-ukraini.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

84. Мартьянова Р. А. Удосконалення організаційно-правового механізму протидії нелегальній міграції органами Державної міграційної служби України. *Development vectors in public management and administration: Collective monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. С. 229–250. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-082-7-11> (дата звернення: 01.12.2023).

85. Микієвич М. М. Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2007. 40 с.

86. Миронюк Р. В., Голобородько Д. В., Афанасьєв К. К., Несвіт Є. О. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 324 с.

87. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи: монографія / О. В. Позняк (наук. ред). Умань: СПД Сочінський, 2007. 276 с.

88. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, та практика: енциклопедія / упоряд. Ю. І. Римаренко. Київ: Довіра, 1998. 912 с.

89. Міграційне законодавство України: реадмісія осіб. Київ: Міжнародна організація з міграції, 2015. 236 с.
90. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. Київ: Бланк-Прес, 2015. 100 с.
91. Міжнародно-правові проблеми нелегальної міграції та торгівлі жінками (теоретико-методологічний аналіз) / за ред. Ю. Римаренка, Я. Кондратюка, Ю. Шемшученка. Київ: Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2003. 532 с.
92. Мінка Т. П. Адміністративне видворення іноземців органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 199 с.
93. Мозоль А. П. Кримінологічні аспекти нелегальної міграції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 227 с.
94. Мосьондз С. О. Адміністративно-правові основи державної міграційної політики в Україні: навч. посібник. Київ: Магістр – XXI сторіччя, 2005. 212 с.
95. Мосьондз С. О. Державна міграційна політика в сучасній Україні (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.
96. Мота А. Ф. Діяльність Державної прикордонної служби України з протидії нелегальній міграції (адміністративно-правовий аспект): монографія. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ. 2018. 492 с.
97. Мота А. Ф. Теорія і практика протидії нелегальній міграції органами Державної прикордонної служби України: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. Львів, 2019. 39 с.
98. Мота А. Ф., Демчик Н. П., Масловський О. В. Особливості правового регулювання порядку в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну під час карантинних обмежень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 285–287. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/69> (дата звернення: 01.12.2023).

99. Мота А. Ф., Король М. О. Примусове видворення іноземців та осіб без громадянства як захід адміністративного примусу. *Університетські наукові записки*. 2021. № 6 (84). С. 208–219. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.84.18> (дата звернення: 01.12.2023).

100. Мота А. Ф. Форми профілактики нелегальної міграції органами Державної прикордонної служби України (адміністративно-правовий аспект). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2021. № 11(23). С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.33098/2078-6670.2021.11.23.79-87> (дата звернення: 01.12.2023).

101. Муратова А. Ф. Адміністративно-правове регулювання перебування мігрантів у пунктах тимчасового утримання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.

102. Муц Л. Ф. Формування та реалізація державної міграційної політики: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Запоріжжя, 2019. 475 с.

103. Наливайко Л. Р., Грицай І. О., Степаненко К. В. Міграційне право: навч. посібник. Київ: «Хай-Тек Прес», 2014. 256 с.

104. Науменко Н. М. Зміст поняття «реадмісія» у міжнародних угодах України про реадмісію осіб. *International scientific conference «Innovative views in European fundamental scientific-practical legal studies»*: conference proceedings, December 28–29, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 213–217. DOI: doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-55 (дата звернення: 01.12.2023).

105. Науменко Н. М. Класифікація міжнародних договорів України про реадмісію осіб. *International scientific and practical conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings, July 9–10, 2021. Wloclawek, Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. P. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-50> (дата звернення: 01.12.2023).

106. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та державами Азії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 422–426. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/102> (дата звернення: 01.12.2023).

107. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії між Україною та Республікою Молдова. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18–19 вересня 2023 р.). Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 35–41. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3661 (дата звернення: 01.12.2023).

108. Німко О. Б., Мамчур С. М. Адміністративно-правове регулювання реадмісії в Україні. *Форум права*. 2016. № 4. С. 229–235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_4_38 (дата звернення: 01.12.2023).

109. Німко О. Б., Мамчур С. М. Історія виникнення реадмісії та аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання реадмісії. *Часопис Київського університету права*. 2017/1. С. 86–91. URL: http://kul.kiev.ua/doc/CHAS17_1.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

110. Новік В. О. Державна політика і регулювання імміграційних процесів в Україні: аналітичне дослідження. Київ: ВАІТЕ, 1999. 216 с.

111. Новік В. О. Державна політика і регулювання імміграційних процесів в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 1999. 184 с.

112. Огнєв Т. Є. Незаконна міграція: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 249 с.

113. Олексів О. Б. Правове регулювання політики реадмісії в Європейському Союзі. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 189–200. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/VLNU_Mv_2012_30_25.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

114. Олефір В. І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми: монографія. Київ: Друкарня МВС України, 2004. 308 с.

115. Олефір В. І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2005. 36 с.

116. Олійник С. М. Виникнення та становлення реадмісії осіб як міжнародно-правового інституту. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 65. С. 272–278. URL: http://idpnan.org.ua/files/derjava-i-pravo.-yuridichni-i-politichni-nauki.-vipusk-65-_2014_.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

117. Олійник С. М. Діяльність Комісії міжнародного права ООН щодо міжнародно-правового регулювання реадмісії осіб. *Публічне право*. 2018. № 4 (32). С. 117–122. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/32/15.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

118. Олійник С. М. Інститут реадмісії осіб у системі міжнародного права. *Альманах міжнародного права*. 2016. № 11. С. 83–91. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v11/11.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

119. Олійник С. М. Міжнародно-правове регулювання реадмісії осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020. 19 с.

120. Олійник С. М. Міжнародно-правове регулювання реадмісії осіб: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 216 с.

121. Олійник С. М. Міжнародно-правовий інститут реадмісії осіб. *Migration & Law*. 2021. Vol. 1 (issue 2). С. 19–43. DOI: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2021-1-2-19-43> (дата звернення: 01.12.2023).

122. Олійник С. М. Міжнародно-правові принципи реадмісії осіб. *Український часопис міжнародного права*. 2017. № 1. С. 80–87. URL: <https://jusintergentes.com.ua/images/2017/1/Oliinyk.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

123. Олійник С. М. Основні загально визнані принципи міжнародного права як базис реадмісії осіб. *Юридична наука / Juridical science*. 2017. № 2(68). С. 4–15. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/n-2-2017.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

124. Олійник С. М. Поняття й сутність реадмісії осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 6–2. Т. 4. С. 144–147.

125. Олійник С. М. Поняття міжнародно-правового інституту реадмісії осіб. *Часопис Київського університету права*. 2016/2. С. 58–61. URL: http://kul.kiev.ua/doc/CHAS16_2_new.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

126. Олійник С. М. Правове регулювання реадмісії осіб в Україні. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Вип. 3. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/24/26> (дата звернення: 01.12.2023).

127. Олійник С. М. Правозахисне значення інституту реадмісії осіб. *Міжнародне право: de lege praeterita, instante, futura*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 грудня 2017 р.). Одеса: Міжнар. гум. ун-т, 2017. С. 92–94.

128. Олійник С. М. Реадмісія нелегальних мігрантів як регулятор внутрішньодержавних міграційних процесів. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми*: матеріали міжнар. наук.-практ. симпоз. (м. Івано-Франківськ, 11–12 березня 2016 р.). Івано-Франківськ: CEI Cooper. Fund, 2016. С. 110–112.

129. Олійник С. М. Реадмісія осіб на шляху до євроінтеграції. *IX наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького*: зб. наук. праць. Львів: ТОВ «ЗУКЦ», 2016. С. 137–140.

130. Олійник С. М. Реадмісія осіб як міжнародно-правовий інститут. *Міжнародне право: de lege praeterita, instante, futura*: матеріали IV Всеукр.

наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.). Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2014. С. 58–61.

131. Олійник С. М. Спільний комітет з питань реадмісії як міжнародна параорганізація. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 106–112.

132. Олійник С. М. Це страшне слово «реадмісія» ... *Вісник Прокуратури*. 2017. № 2. С. 73–76.

133. Ольшевська І. П. Міжнародна міграція людських ресурсів в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2007. 20 с.

134. Осипова В. В. Становлення інституту реадмісії у рамках ЄС. *Молодий вчений*. 2016. № 6 (33). С. 262–264. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/65.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

135. Палько В. І. Адміністративно-правове регулювання видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 19 с.

136. Перелік пунктів пропуску. Державна прикордонна служба України. 19 лютого 2019 р. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Perelik-punktiv-propusku> (дата звернення: 01.12.2023).

137. Петреченко С. А., Гаврік Р. О. Актуальні проблеми теорії та практики сучасного міжнародного права (в контексті забезпечення захисту прав людини і громадянина та інтересів держави Державною прикордонною службою України та іншими правоохоронними органами і військовими формуваннями): навч. посіб. Київ: Вид-во «Людмила», 2017. 348 с.

138. Пирожков С., Малиновська О., Марченко Н. Зовнішня міграція в Україні: причини, наслідки, стратегії. Київ: Академпрес, 1997. 128 с.

139. Піскун О. Основи міграційного права: порівняльний аналіз: навч. посіб. Київ: ПМ «Леся», 1998. 360 с.

140. План дій «Україна – Європейський Союз». Європейська політика сусідства. Дата схвалення Кабінетом Міністрів України: 12.02.2005 р. Дата

схвалення Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 01.12.2023).

141. План заходів з виконання Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2012 рік: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 р. № 720-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720-2012-р#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

142. План заходів на 2018–2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 р. № 602-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-р#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

143. Половніков В. В. Заходи адміністративного примусу в діяльності Державної прикордонної служби України: автореф. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 21 с.

144. Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 533. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-2014-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

145. Положення про Державну міграційну службу України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

146. Положення про Міністерство закордонних справ України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

147. Порядок виїзду з України і в'їзду в Україну. Правовий статус іноземців: наук.-практ. коментарі та нормативно-правові акти / М. І.

Хавронюк, Б. В. Прощаєв, М. І. Марченко, С. Г. Трофимов. Київ: Правові джерела, 1998. 448 с.

148. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію» від 23.08.2023 р. № 0219. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42596> (дата звернення: 01.12.2023).

149. Правила оформлення і видачі посвідчення особи на повернення: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 р. № 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2014-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

150. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

151. Про денонсацію Угоди між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через спільний державний кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2000 р. № 1513. URL: https://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-КМУ/type-Постанова/1513-2000-п-04.10.2000.htm (дата звернення: 01.12.2023).

152. Про дію окремих положень міжнародних договорів України з Російською Федерацією: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2019 р. № 1056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-2019-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

153. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

154. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 р. № 13.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

155. Про затвердження Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Австрійським Федеральним Урядом про реалізацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.2014 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2014-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

156. Про затвердження Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2016-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

157. Про затвердження Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб, вчиненої 18 червня 2007 р. у м. Люксембурзі: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2018-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

158. Про затвердження Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2014-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

159. Про затвердження Імплементаційного протоколу між Україною та державами Бенілюксу (Королівством Бельгія, Великим Герцогством Люксембург, Королівством Нідерланди) до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Указ Президента

України від 27.09.2021 р. № 481/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/2021#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

160. Про затвердження Імплементативного протоколу про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2018-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

161. Про затвердження Протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.2019 р. № 531. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2019-п#n5> (дата звернення: 01.12.2023).

162. Про затвердження угод між Урядом України і Урядом Угорської Республіки щодо перетинання державного кордону: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.05.1993 р. № 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-93-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

163. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-2007-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

164. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Молдова про безвізові поїздки громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1731-2001-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

165. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про умови взаємних поїздок громадян: затв.

Постановою Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2002-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

166. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про взаємні поїздки громадян: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2003 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2003-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

167. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 р. № 1048. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1048-2018-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

168. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про спрощення оформлення віз: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2014 р. № 387. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/387-2014-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

169. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2015-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

170. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про спрощення оформлення віз: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/590-2008-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

171. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про безвізові поїздки громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2009 р. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2009-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

172. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2017 р. № 338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/338-2017-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

173. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2012 р. № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2012-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

174. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про спрощення оформлення віз: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2017-п#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

175. Про затвердження Угоди між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через спільний державний кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.1994 р. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74-94-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

176. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

177. Про зупинення дії Виконавчого протоколу про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2023 р. № 900. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-2023-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

178. Про зупинення дії окремих положень Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2015 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-2015-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

179. Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію: Закон України від 24.08.2023 р. № 3359-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3359-20#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

180. Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію: картка документа. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3359-20> (дата звернення: 01.12.2023).

181. Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію: проект Закону України від 23.08.2023 р. № 0219. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42596> (дата звернення: 01.12.2023).

182. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

183. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

184. Про підписання Імплементативного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Іспанія до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 24.06.2022 р. № 517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2022-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

185. Про підписання Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 1236-р (із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 28-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-p#n5> (дата звернення: 01.12.2023).

186. Про підписання Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 р. № 868-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2016-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

187. Про підписання Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Сербія до Угоди між Україною та Республікою Сербія про реадмісію осіб: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 38-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/38-2022-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

188. Про підписання Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1056-р (із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 37-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1056-2020-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

189. Про підписання Імплементаційного протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорщини про виконання Угоди між Україною

та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб, учиненої 18 червня 2007 р. у м. Люксембурзі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2022 р. № 700-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2022-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

190. Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України «Про зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2023 р. № 736-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2023-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

191. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n29> (дата звернення: 01.12.2023).

192. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

193. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

194. Про припинення дії Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації та застосування деяких міжнародних договорів України з Російською Федерацією: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 р. № 692. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-2022-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

195. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно: Закон України від 17.03.2004 р. № 1608-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1608-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

196. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб: Закон України від 21.05.2008 р. № 291-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

197. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Болгарія про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально: Закон України від 07.03.2002 р. № 3107-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3107-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

198. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про реадмісію: Закон України від 23.09.2008 р. № 585-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

199. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб: Закон України від 08.04.2015 р. № 299-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-19#n5> (дата звернення: 01.12.2023).

200. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб: Закон України від 06.07.2011 р. № 3591-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3591-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

201. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб: Закон України від 06.09.2018 р. № 2534-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2534-19#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

202. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про приймання та передачу осіб, які перебувають на території держав нелегально: Закон України від 13.09.2001 р. № 2688-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2688-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

203. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію: Закон України від 05.06.2013 р. № 324-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-18#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

204. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав: Закон України від 03.09.2008 р. № 359-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

205. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб. Закон України від 24.07.2006 р. № 27-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-16#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

206. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про реадмісію осіб: Закон України від 10.01.2002 р. № 2935-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2935-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

207. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально: Закон України від 23.06.2004 р. № 1847-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1847-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

208. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Закон України від 15.01.2008 р. № 116-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

209. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз: Закон України від 22.03.2013 р. № 157-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-18#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

210. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз: Закон України від 15.01.2008 р. № 117-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

211. Про ратифікацію Угоди між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію: Закон України від 03.06.2020 р. № 661-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-20#n5> (дата звернення: 01.12.2023).

212. Про ратифікацію Угоди між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб: Закон України від 06.09.2018 р. № 2533-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2533-19#n2> (дата звернення: 01.12.2023).

213. Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб: Закон України від 10.02.1998 р. № 107/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107/98-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

214. Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон: Закон України від 11.09.1998 р. № 105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105-14#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

215. Про утворення Української частини Спільного комітету з питань реадмісії: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.04.2008 р. № 557-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/557-2008-р#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

216. Про часткове зупинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про безвізові поїздки громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2020 р. № 362. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/362-2020-п#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

217. Програма інтеграції України до Європейського Союзу: схвал. Указом Президента України від 14.09.2000 р. № 1072/2000. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00?find=1&text#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

218. Проект Закону про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 07.12.2007 р. № 0011. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31003 (дата звернення: 01.12.2023).

219. Протокол до Угоди між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб. Вчинено у м. Рига 24 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_006#Text (дата звернення: 01.12.2023).

220. Протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про виконання Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 7 грудня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_005-18#Text (дата звернення: 01.12.2023).

221. Протокол між Міністерством внутрішніх справ, Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міністерством внутрішніх справ, Міністерством юстиції Грузії про виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно. Вчинено в м. Київ 25 березня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_074#Text (дата звернення: 01.12.2023).

222. Протокол про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і приймання осіб через спільний державний кордон. Складено в м. Києві 25 травня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_074#Text (дата звернення: 01.12.2023).

223. Протокол про виконання Угоди між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через спільний державний кордон. Вчинено в м. Братислава від 14 жовтня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_055#Text (дата звернення: 01.12.2023).

224. Протокол про внесення змін до Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації від 16 січня 1997 року. Вчинено у м. Києві 30 жовтня 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_281#Text (дата звернення: 01.12.2023).

225. Пуригіна О. Г., Сардак С. Е. Міжнародна міграція: навч. посібник. Київ: Академія, 2007. 312 с.

226. Рада денонсувала українсько-російську угоду про реадмісію. *Interfax Україна*. 24.08.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/930804.html> (дата звернення: 01.12.2023).

227. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право: підручник [університетський курс]. Київ: КНТ, 2007. 640 с.

228. Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2012 рік: затв. Указом Президента України від 19.04.2012 р. № 273/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2012#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

229. Ровенчак О. А., Володько В. В. Міжнародна міграція: теорія та практика: монографія. Львів: ВЦ «ЛНУ ім. І. Франка», 2015. 412 с.

230. Савченко О. І. Адміністративні делікти у сфері міграції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2008. 20 с.

231. Саїв С. С. Правове регулювання міграції та реєстрації фізичних осіб в Україні (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 189 с.

232. Сердюк О. В. Ефективна реадмісія як мета міграційного партнерства Європейського Союзу та третіх держав. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 158–164. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.20> (дата звернення: 01.12.2023).

233. Сердюк О. В. Європейський суд з прав людини: розширення міграційної проблематики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023.

№ 8. С. 497–499. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/116> (дата звернення: 01.12.2023).

234. Сердюк О. В. Фрагментація реадмісії як міжнародно-правового інституту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 430–432. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/104> (дата звернення: 01.12.2023).

235. Серова І. І. Міжнародно-правові механізми протидії нелегальній міграції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.

236. Серова І. І. Міжнародно-правове регулювання процесу протидії нелегальній міграції. Київ: Реферат, 2009. 160 с.

237. Силіна Т. Україна зможе повертати Росії нелегальних мігрантів. *Дзеркало тижня*. 17 лютого 2006 р. URL: https://zn.ua/ukr/international/voda_kamin_tochit_ukrayina_zmozhe_povertati_ros_iyi_nelegalnih_migrantiv.html (дата звернення: 01.12.2023).

238. Снігур В. М. Міграційний режим в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 206 с.

239. Соколецька К. М., Саїнчин О. С. Незаконна міграція в Європі та правові аспекти її протидії в Україні: монографія. Херсон; Одеса: Гельветика, 2017. 447 с.

240. Спільна декларація стосовно технічного та фінансового забезпечення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851#Text (дата звернення: 01.12.2023).

241. Столбовий В. І. Регулювання зовнішньої міграції адміністративно-примусовими методами: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 216 с.

242. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-r#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

243. Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р.

№ 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

244. Супруновський А. І. Міграційне право в системі права України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 195 с.

245. Тарасов О. В. Міжнародна міграційна правосуб'єктність людини: персонологічний вимір. *Проблеми законності*. 2023. № 162. С. 218–238. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.162.287143> (дата звернення: 01.12.2023).

246. Тарасов О. В. Об'єкт та система міжнародно-правової міграціології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 433–436. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/105> (дата звернення: 01.12.2023).

247. Тарасов О. В. Системологія міжнародного права (на прикладі міжнародного міграційного права). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 517–520. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/120> (дата звернення: 01.12.2023).

248. Тиндик Н. П. Адміністративно-правове забезпечення правоохоронними органами імміграційного процесу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2004. 220 с.

249. Тиндик Н. П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2009. 40 с.

250. Тиндик Н. П. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційного процесу в Україні: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2009. 579 с.

251. Тиндик Н. П. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання: монографія. Київ: Атіка, 2006. 532 с.

252. Тиндик Н. П. Угода про реадмісію – початок нового етапу міграційної політики України. *Митна справа*. 2008. № 1. С. 69–74.

253. Угода між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про безвізові поїздки громадян. Вчинено в м. Києві 31 березня 1999 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_052#Text (дата звернення: 01.12.2023).

254. Угода між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно. Вчинено в м. Київ 22 квітня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_050#Text (дата звернення: 01.12.2023).

255. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб. Учинено в м. Копенгаген 16 березня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208_017#Text (дата звернення: 01.12.2023).

256. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз. Учинено в м. Копенгаген 16 березня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208_016#Text (дата звернення: 01.12.2023).

257. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Молдова про безвізові поїздки громадян. Вчинено в м. Київ 18 травня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_062#Text (дата звернення: 01.12.2023).

258. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про умови взаємних поїздок громадян. Вчинено в м. Ташкенті 12 жовтня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/860_050#Text (дата звернення: 01.12.2023).

259. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про реадмісію. Вчинено в м. Києві 22 грудня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_337#Text (дата звернення: 01.12.2023).

260. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про взаємні поїздки громадян. Вчинено у м. Києві 18 травня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795_028#Text (дата звернення: 01.12.2023).

261. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог. Вчинено в м. Кишинів, 5 жовтня 2018 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_004-18#Text (дата звернення: 01.12.2023).

262. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб. Вчинено в м. Нью-Йорк 25 вересня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352_004#Text (дата звернення: 01.12.2023).

263. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про спрощення оформлення віз. Учинено в м. Нью-Йорк 25 вересня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/352_005#n2 (дата звернення: 01.12.2023).

264. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про спрощення оформлення віз. Учинено в м. Києві 10 листопада 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208_030#Text (дата звернення: 01.12.2023).

265. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб. Вчинено в м. Осло 13 лютого 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578_019#Text (дата звернення: 01.12.2023).

266. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про спрощення оформлення віз. Вчинено у м. Осло 13 лютого 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/578_021#Text (дата звернення: 01.12.2023).

267. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Болгарія про приймання та передачу осіб, що перебувають на територіях обох держав нелегально. Здійснено в м. Софія 4 вересня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100_023#Text (дата звернення: 01.12.2023).

268. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про безвізові поїздки громадян. Учинено в м. Києві 12 червня 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_160#Text (дата звернення: 01.12.2023).

269. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію осіб. Вчинено в м. Кишинів 06 жовтня 2017 р. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_006-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

270. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про приймання та передачу осіб, які перебувають на території держав нелегально. Вчинено в м. Ташкент 12 жовтня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/860_026#Text (дата звернення: 01.12.2023).

271. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації. Вчинено в м. Донецьк 18 жовтня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_390#n42 (дата звернення: 01.12.2023).

272. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію. Вчинено в м. Москва 22 жовтня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_419#Text (дата звернення: 01.12.2023).

273. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав. Вчинено в м. Нью-Йорк 25 вересня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704_029#Text (дата звернення: 01.12.2023).

274. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян. Учинено в м. Анкара 14 березня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_001-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

275. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб. Вчинено в м. Анкара 7 червня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_053#Text (дата звернення: 01.12.2023).

276. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян. Учинено в м. Анкара 22

грудня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_078#Text (дата звернення: 01.12.2023).

277. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про реадмісію осіб. Вчинено в м. Києві 14 травня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795_703/conv#Text (дата звернення: 01.12.2023).

278. Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально. Вчинено у м. Києві 11 липня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756_022#Text (дата звернення: 01.12.2023).

279. Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про спрощення оформлення віз. Вчинено в м. Київ 7 червня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756_002-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

280. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. Вчинено у м. Брюссель 23 липня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b15#Text (дата звернення: 01.12.2023).

281. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб. Вчинено у м. Люксембург 18 червня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851#Text (дата звернення: 01.12.2023).

282. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. Вчинено у м. Люксембург 18 червня 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text (дата звернення: 01.12.2023).

283. Угода між Україною та Республікою Білорусь про реадмісію. Вчинено в м. Гомель 26 жовтня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_003-18#Text (дата звернення: 01.12.2023).

284. Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб. Учинено в м. Київ 7 червня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756_001-17#Text (дата звернення: 01.12.2023).

285. Угода між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб. Вчинено у м. Рига 24 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_006#Text (дата звернення: 01.12.2023).

286. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон. Вчинено у м. Кишиневі 11 березня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_032#Text (дата звернення: 01.12.2023).

287. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон. Здійснено у м. Києві 24 травня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_170#Text (дата звернення: 01.12.2023).

288. Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації. Вчинено в м. Москві 16 січня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_083#Text (дата звернення: 01.12.2023).

289. Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про пункти пропуску через державний кордон між Україною і Російською Федерацією. Здійснено у м. Києві 8 лютого 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_257#Text (дата звернення: 01.12.2023).

290. Угода між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про передавання і приймання осіб через державний кордон. Здійснено у м. Братислава 14 жовтня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_053#Text (дата звернення: 01.12.2023).

291. Угода між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон. Здійснено у

м. Будапешт 26 лютого 1993 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_317#Text (дата звернення: 01.12.2023).

292. Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про умови взаємних безвізових поїздок громадян. Вчинено у м. Києві 21 жовтня 1993 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704_017#Text (дата звернення: 01.12.2023).

293. Угода про асоціацію. Урядовий портал. URL:
<https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2023).

294. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014 р. і від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.12.2023).

295. Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про внесення змін до Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації від 16 січня 1997 року: нота МЗС України від 20.02.2007 р. № 71/КПП/23-120 і нота МЗС Російської Федерації від 02.02.2007 р. № 3544/кд. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_330#Text (дата звернення: 01.12.2023).

296. Узбекистан. 2) Країни світу: режим в'їзду громадян України. URL:
<https://mfa.gov.ua/podorozhnim/krayini-svitu-poperedzhennya-ta-poradi-rezhim-vyizdu> (дата звернення: 01.12.2023).

297. Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати билан Украина Вазирлар Маҳкамаси ўртасида давлатлар ҳудудида ноқонуний турган шахсларни топшириш-қабул қилиб олиш тўғрисида Битим. Toshkent, 2000 yil 12 oktyabr. URL:
https://nrm.uz/contentf?doc=108322_o'zbekiston_respublikasi_hukumati_bilan_ukraina_vazirlar_mahkamasi_o'rtasida_davlatlar_hududida_noqonuniy_turgan_shahslarni_topshirish-

qabul_qilib_olish_to'g'risida_bitim_(toshkent_2000_yil_12_oktyabr)&products=1_zakonodatelstvo_respubliki_uzbekistan (дата звернення: 01.12.2023).

298. Україна підписала з Латвійською Республікою Імплементацийний протокол до Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб. 29.11.2023. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/15288.html> (дата звернення: 01.12.2023).

299. Хараберюш О. І. Протидія нелегальній міграції в Україні: координація та взаємодія: монографія / О. І. Хараберюш, І. Р. Шинкаренко, І. Ф. Хараберюш; Донецький юрид. ін-т Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Донецьк: Вебр, 2009. 213 с.

300. Цуркан Т. Ю. Правова політика сучасної держави у сфері міграції: теоретико-компаративістське дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 208 с.

301. Чехович С. Б. Елементарний курс міграційного права України: консп. лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2004. 216 с.

302. Чехович С. Б. Міграційне право України: підручник [для студ., викл. вищ. навч. закладів]. Київ: Школа, 2003. 368 с.

303. Чулаєвська М. Є. Державне управління трудовою міграцією України в контексті європейської інтеграції: автореф. дис ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2013. 20 с.

304. Чумак В., Кажмеркевич П. Реадмісія в Україні: аналіз правової та інституційної бази, уроки з досвіду ЄС. Київ: Пред-во Єврокомісії в Україні, 2010. 174 с.

305. Чумак В. Не така страшна реадмісія, як її малюють. *Дзеркало тижня*. 29 жовтня – 5 листопада 2010 р. № 40. С. 7. URL: https://zn.ua/ukr/international/ne_taka_strashna_readmisiya,_yak_yiyi_malyuyut.html (дата звернення: 01.12.2023).

306. Шевченко О. М. Удосконалення механізмів державного управління міграційними процесами: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2010. 20 с.

307. Шелехова Г., Рубаненко А. Розглядаючи питання про реадмісію, потрібно зважати на правила, прописані в міжнародному договорі. *Закон і Бізнес*. 17.11–23.11.2018. № 46 (1396). URL: <https://zib.com.ua/ua/135315.html> (дата звернення: 01.12.2023).

308. Шендеровська А. В. Характеристика Угоди про реадмісію осіб між Україною та ЄС та її виконання Україною. *Часопис Київського університету права*. 2013/4. С. 379–383. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_93 (дата звернення: 01.12.2023).

309. Щодо зупинення дії Угоди про реадмісію з рф: лист Міністерства закордонних справ України від 22.09.2023 р. № 72/14-612/1-113423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1134321-23#n5> (дата звернення: 01.12.2023).

310. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 07.11.2008 р. № 72/14-612/1-3403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3403321-08#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

311. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 05.08.2013 р. № 72/14-612/1-2560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2560321-13#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

312. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 26.10.2015 р. № 72/14-612/1-2622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2622321-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

313. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 26.11.2015 р. № 72/14-612/1-2958. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2958321-15#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

314. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 01.06.2017 р. № 72/14-612/1-

1263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1263321-17#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

315. Щодо набрання чинності міжнародним договором: лист Міністерства закордонних справ України від 07.02.2019 р. № 72/14-612/1-337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0337321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

316. Щодо набрання чинності міжнародними договорами: лист Міністерства закордонних справ України від 24.01.2009 р. № 72/14-612/1-168. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v168_321-09#Text (дата звернення: 01.12.2023).

317. Щодо набрання чинності міжнародними договорами: лист Міністерства закордонних справ України від 06.09.2011 р. № 72/11-612/1-2688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2688321-11#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

318. Щодо набрання чинності міжнародними договорами України: лист Міністерства закордонних справ України від 24.01.2019 р. № 72/14-612/1-202 на заміну № 72/14-612/1-109 від 16.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0202321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

319. Щодо набрання чинності міжнародними договорами України: лист Міністерства закордонних справ України від 30.01.2019 р. № 72/14-612/1-252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0252321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

320. Щодо набуття чинності міжнародними договорами України: лист Міністерства закордонних справ України від 20.07.2004 р. № 72/13-612/1-3228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3228321-04#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

321. Щодо набуття чинності Угодою між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про реадмісію: лист Міністерства закордонних справ України від 28.10.2008 р. № 72/14-612/1-3306. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v3306321-08#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

322. Щодо набрання чинності Угодою між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав: лист Міністерства закордонних справ України від 07.04.2009 р. № 72/14-612/1-900. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-900321-09#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

323. Щодо припинення дії міжнародних договорів України: лист Міністерства закордонних справ України від 16.01.2019 р. № 72/14-612/1-110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0110321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

324. Щодо припинення дії міжнародного договору України: лист Міністерства закордонних справ України від 24.01.2019 р. № 72/14-612/1-203 На заміну № 72/14-612/1-110 від 16.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0203321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

325. Щодо припинення дії Угоди про реадмісію осіб 2003 року: лист Міністерства закордонних справ України від 01.04.2019 р. № 72/14-612/1-856 На заміну № 72/14-612/1-203 від 24.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0856321-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

326. Щодо припинення, зупинення дії та застосування деяких міжнародних договорів України: лист МЗС України від 13.07.2022 р. № 72/14-612/1-50375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5037321-22#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

327. Щодо Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про умови взаємних поїздок громадян: лист Міністерства закордонних справ України від 16.05.2012 р. № 72/14-612/1-1510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1510321-12#Text> (дата звернення: 01.12.2023).

328. Abell Albuquerque, Nazare. (1999). The compatibility of readmission agreements with the 1951 Convention relating to the Status of Refugees. *International Journal of Refugee Law* 11.1: 60–83.

329. Abkommen zwischen dem Schweizerischen Bundesrat und dem Ministerkabinett der Ukraine über die Erleichterung der Visaerteilung. Geschehen zu Kiew am 7. Juni 2017. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2019/126/de?print=true> (дата звернення: 01.12.2023).

330. Abkommen zwischen dem Schweizerischen Bundesrat und dem Ministerkabinett der Ukraine über die Rückübernahme von Personen mit unbefugtem Aufenthalt. Geschehen zu Kiew am 11. Juli 2003. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2005/20/de> (дата звернення: 01.12.2023).

331. Abkommen zwischen der Schweizerischen Eidgenossenschaft und der Ukraine über die Rückübernahme von Personen. Geschehen zu Kiew am 7. Juni 2017. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2019/127/de> (дата звернення: 01.12.2023).

332. A/Conf.231/3. Draft outcome document of the Intergovernmental Conference to Adopt the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. United Nations General Assembly, 30 July 2018. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/244/47/PDF/N1824447.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

333. A/CN.4/670. Expulsion of aliens. Ninth report on the expulsion of aliens, by Mr. Maurice Kamto, Special Rapporteur. United Nations General Assembly, 25 March 2014. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/275/68/PDF/N1427568.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

334. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind călătoriile fără vize ale cetățenilor. Întocmit la Kiev, la 18 mai 2001. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116479&lang=ro (дата звернення: 01.12.2023).

335. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind readmisia persoanelor. Întocmit la Chișinău, la 6 octombrie 2017. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105649&lang=ro (дата звернення: 01.12.2023).

336. Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei privind preluarea și returnarea persoanelor la frontiera de stat moldo-ucraineană. Întocmit la Chișinău, la 11 martie 1997. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116338&lang=ro (дата звернення: 01.12.2023).

337. Act concerning the conditions of accession of the Republic of Croatia and the adjustments to the Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union and the Treaty establishing the European Atomic Energy Community. Brussels, 9 December 2011. *OJ L 112*, 24.4.2012, p. 10–110. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2012.112.01.0006.01.ENG#L_2012112EN.01001001 (дата звернення: 01.12.2023).

338. Agreement between the European Community and the Republic of Moldova on the readmission of persons residing without authorisation – Declarations. *OJ L 334*, 19.12.2007, p. 149–167. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22007A1219%2810%29> (дата звернення: 01.12.2023).

339. Agreement between the European Community and the Russian Federation on readmission. *OJ L 129*, 17.5.2007, p. 40–60. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22007A0517%2803%29> (дата звернення: 01.12.2023).

340. Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas. Luxembourg, 18 June 2007. *OJ L 332*, 18.12.2007, p. 68–76. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22007A1218%2802%29> (дата звернення: 01.12.2023).

341. Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. Luxembourg, 18 June 2007. *OJ L 332*, 18.12.2007, p. 48–65. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1218\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1218(01)) (дата звернення: 01.12.2023).

342. Agreement between the European Union and Georgia on the readmission of persons residing without authorisation. Done at Brussels on 22 November 2010. *OJ L 52*, 25.2.2011, p. 47–65. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22011A0225\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22011A0225(03)) (дата звернення: 01.12.2023).

343. Agreement between the European Union and the Republic of Belarus on the readmission of persons residing without authorisation. Done at Brussels on 8 of January 2020. *OJ L 181*, 9.6.2020, p. 3–31. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22020A0609%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

344. Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation. *OJ L 134*, 7.5.2014, p. 3–27. Ankara, 16 December 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0507%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

345. Agreement between the European Union and Ukraine amending the Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas. Brussels, 23 July 2012. *OJ L 168*, 20.6.2013, p. 11–17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22013A0620%2802%29> (дата звернення: 01.12.2023).

346. Agreement between the European Union, the European Community and the Swiss Confederation on the Swiss Confederation's association with the implementation, application and development of the Schengen acquis. Luxembourg, 26 October 2004. *OJ L 53*, 27.2.2008, p. 52–79. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22004A0001\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22004A0001(01))

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22008A0227%2803%29
(дата звернення: 01.12.2023).

347. Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Cabinet of Ministers of Ukraine amending the Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the facilitation of the issuance of visas. Kyiv, 10 November 2014. URL: https://www.nyidanmark.dk/-/media/Files/US/Visum/Aftaler-om-visumlempelser/visumlempaft_ukraine_revideret_en.pdf?la=en-GB&hash=E11D81C5BDAFAEE4442E4481E99F4E267ED3B57A (дата звернення: 01.12.2023).

348. Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the facilitation of the issuance of visas (with declaration). Copenhagen, 16 March 2007. *Treaty Series*. 2009. Vol. 2580, No 46001, p. 85–118. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202580/v2580.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

349. Agreement between the Government of the Kingdom of Denmark and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the readmission of persons (with annexes). Copenhagen, 16 March 2007. Entry into force: 1 March 2009 in accordance with article 18. *Treaty Series*. 2009. Vol. 2580. No 46002. P. 119–139. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202580/v2580.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

350. Agreement between the Government of the Kingdom of Norway and the Cabinet of the Ministers of Ukraine on the readmission of persons. Done at Oslo on the 13 day of February in the year 2008. URL: <https://lovdata.no/dokument/TRAKTATEN/traktat/2008-02-13-2> (дата звернення: 01.12.2023).

351. Agreement between the Government of the Kingdom of Norway and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the facilitation of the issuance of visas. Done in Oslo on 13 February 2008. URL:

<https://lovdata.no/dokument/TRAKTATEN/traktat/2008-02-13-3> (дата звернення: 01.12.2023).

352. Agreement between the Government of the Republic of Latvia and the Government of Ukraine regarding the admission and transfer of persons (with protocol). Riga, 24 July 1997. *Treaty Series*. 2007. Vol. 2411, No I-43511, p. 25–48. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202411/v2411.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

353. Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Cabinet of Ministers of Ukraine on readmission of persons (with annexes). Ankara, 7 June 2005. *Treaty Series*. 2009. Vol. 2563. No 45734. P. 299–314. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202563/v2563.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

354. Agreement concluded by the Council of the European Union and the Republic of Iceland and the Kingdom of Norway concerning the latter's association with the implementation, application and development of the Schengen acquis – Final Act. *OJ L 176*, 10.7.1999, p. 36–62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A21999A0710%2802%29> (дата звернення: 01.12.2023).

355. Agreement on readmission of persons. 30 October 2020. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/dialog-u-sferi-yusticiyi-svobodita-bezpeki/ugoda-pro-readmisiyu-osib> (дата звернення: 01.12.2023).

356. Agreement on the European Economic Area. Oporto, 2 May 1992. *OJ L 001*, 03/01/1994, p. 0003–0036. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:21994A0103\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:21994A0103(01)) (дата звернення: 01.12.2023).

357. Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community (2019/C 384 I/01). *OJ C 3841*, 12.11.2019, p. 1–177. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?qid=1580206007232&uri=CELEX%3A12019W/TXT%2802%29 (дата звернення: 01.12.2023).

358. A humane and effective return and readmission policy. Migration and Home Affairs. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/irregular-migration-and-return/humane-and-effective-return-and-readmission-policy_en (дата звернення: 01.12.2023).

359. Aliens before the European Court on Human Rights: ensuring Minimum Standards of Human Rights Protection / edited by David Moya and Georgios Milios. Boston; Lieden: Brill Nijhoff, 2021. 296 p.

360. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Commission staff working document. Brussels, 1.2.2023 SWD(2023) 30 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

361. Andrade, Paula García; Martín, Iván; Vita, Viorica and Mananashvili, Sergo (2015). EU cooperation with third countries in the field of migration, Study for the LIBE Committee, European Parliament, PE 536.469, 148 p. URL: https://www.academia.edu/17640935/EU_cooperation_with_third_countries_in_the_field_of_migration_Study_for_the_LIBE_Committee_European_Parliament_PE_536_469_2015 (дата звернення: 01.12.2023).

362. A/RES/71/1. New York Declaration for Refugees and Migrants. Resolution adopted by the General Assembly on 19 September 2016. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

363. A/RES/73/195. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2018. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_73_195.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

364. A/RES/76/266. Progress Declaration of the International Migration Review Forum. Resolution adopted by the General Assembly on 7 June 2022. URL: https://migrationnetwork.un.org/system/files/resources_files/Final-%20IMRF%20Progress%20Declaration-%20English.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

365. A/69/10. Text of the draft articles on the expulsion of aliens. *Report of the International Law Commission. Sixty-sixth session (5 May-6 June and 7 July-8 August 2014). General Assembly. Official Records. Sixty-ninth session. Supplement No. 10.* New York: United Nations, 2014. P. 11–17. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_12_2014.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

366. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. *OJ L 161, 29.5.2014, p. 3–2137.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

367. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Done at Brussels, 27 June 2014. *OJ L 261, 30.8.2014, p. 4–743.* URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.261.01.0004.01.ENG (дата звернення: 01.12.2023).

368. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part. Done at Luxembourg, 16 June 2014. *OJ L 260, 30.8.2014, p. 4–738.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0830%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

369. Avtale mellom Kongeriket Norges regjering og Ukrainas regjering om tilbaketaking av personer. Utferdiget i Oslo den 13. februar 2008. URL:

<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2008-02-13-2> (дата звернення: 01.12.2023).

370. Avtale om mellom Kongeriket Norges regjering og Ukrainas regjering om lettelse i utstedelsen av visa. Utferdiget i Oslo den 13. februar 2008. URL: <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2008-02-13-3> (дата звернення: 01.12.2023).

371. Bailey, Ajay. (2015). Global Migration: Current Trends and Issues. In R. Plender (Ed.). *Issues in International Migration Law*. 2015, BRILL. P. 13–25. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004208520_003 (дата звернення: 01.12.2023).

372. Bahadir, Aydan. (2004). Development of the Eu Asylum Policy: Preventing the Access to Protection. A Thesis submitted to the Graduate school of social sciences of Middle East Technical University. 159 p. URL: https://www.academia.edu/67742239/Development_of_the_Eu_Asylum_Policy_Preventing_the_Access_to_Protection (дата звернення: 01.12.2023).

373. Baldaccini, Anneliese. (2009). The return and removal of irregular migrants under EU law: An analysis of the Returns Directive. *European Journal of Migration and Law* 11.1: 1–17.

374. Batrićević, Ana. (2018). The Right to Asylum and Readmission in the European Union Law. *Journal of the Institute of Criminological and Sociological Research*. 21 p. URL: https://www.academia.edu/40279825/The_Right_to_Asylum_and_Readmission_in_the_European_Union_Law (дата звернення: 01.12.2023).

375. Bilateral Readmission Agreements. *EMN Inform*. September 2022. 13 p. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-10/EMN_INFORM_bilateral_readmission.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

376. Billet, Carole. EC Readmission Agreements: A Prime Instrument of the External Dimension of the EU's Fight against Irregular Immigration. An Assessment after Ten Years of Practice. *European Journal of Migration and Law*. 2010. 12(1). 45–79. DOI: <https://doi.org/10.1163/138836410X13476363652596> (дата звернення: 01.12.2023).

377. Bogusz Barbara, Cholewinski Ryszard, Cygan Adam, Szyszczak Erika. *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff, 2004. 488 p.

378. Bouteillet-Paquet, Daphné. (2003). Passing the Buck: A Critical Analysis of the Readmission Policy Implemented by the European Union and Its Member States. *European Journal of Migration and Law*. No 5(3). 359–377. DOI: 10.1163/157181603322599288 (дата звернення: 01.12.2023).

379. Carli, Eugenio. (2019). EU Readmission Agreements as Tools for Fighting Irregular Migration: An Appraisal Twenty Years on from the Tampere European Council. 22 p. URL: https://www.academia.edu/83077998/EU_Readmission_Agreements_as_Tools_for_Fighting_Irregular_Migration_An_Appraisal_Twenty_Years_on_from_the_Tampere_European_Council (дата звернення: 01.12.2023).

380. Caron, Hallee. (2017). Refugees, Readmission Agreements, and “Safe” Third Countries: A Recipe for Refoulement? *Journal of Regional Security* 1.12: 27–50. DOI: <https://doi.org/10.11643/issn.2217-995X171SPS80> (дата звернення: 01.12.2023).

381. Carrera, Sergio. (2016). *Implementation of EU Readmission Agreements: Identity Determination Dilemmas and the Blurring of Rights*. London: Springer International. 83 p. URL: <https://phlconnect.ched.gov.ph/admin/uploads/add217938e07bb1fd8796e0315b88c10/2016BookImplementationOfEUReadmissionA.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

382. Carrera, Sergio; den Hertog, Arie Pieter Leonhard; Panizzon, Marion; Kostakopoulou Dora. *EU External Migration Policies in an Era of Global Mobilities: Intersecting Policy Universes*. BRILL, 2018. 416 p.

383. Cassarino, Jean-Pierre. (2014). A reappraisal of the EU’s expanding readmission system. *International Spectator* 49.4: 130–145. URL: https://www.academia.edu/52538242/A_Reappraisal_of_the_EU_s_Expanding_Readmission_System (дата звернення: 01.12.2023).

384. Cassarino, Jean-Pierre. (2007). Informalising readmission agreements in the EU Neighbourhood. *The International Spectator* 42.2.: 179–196.

385. Cassarino, Jean-Pierre. (2017). Readmission Policies in Europe. In Edward J. Mullen (ed.), *Oxford Bibliographies in Social Work*. New York: Oxford University Press. 17 p. DOI: 10.1093/OBO/9780195389678-0259 (дата звернення: 01.12.2023).

386. Cassarino, Jean-Pierre. (2010). Readmission Policy in the European Union. Strasbourg: European Parliament Publications Office. 68 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/425632/IPOL-LIBE_ET\(2010\)425632_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2010/425632/IPOL-LIBE_ET(2010)425632_EN.pdf) (дата звернення: 01.12.2023).

387. Cassarino, Jean-Pierre. (2020). Readmission, Visa Policy and the ‘Return Sponsorship’ Puzzle in the New Pact on Migration and Asylum, ADiM Blog, Analyses & Opinions, November 2020. 9 p. URL: https://www.academia.edu/44610617/Jean_Pierre_Cassarino_2020_Readmission_Visa_Policy_and_the_Return_Sponsorship_Puzzle_in_the_New_Pact_on_Migration_and_Asylum_ADiM_Blog_Analyses_and_Opinions_November_2020 (дата звернення: 01.12.2023).

388. Charter of the United Nations. Done at the city of San Francisco, June 26, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

389. Chetail, Vincent. *International Migration Law*. Oxford: Oxford University Press, 2019. 512 p.

390. Clayton, Gina and Firth, Georgina. *Immigration & Asylum Law*. 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021. 680 p.

391. Coleman, Nils Philip. *European Readmission Policy: Third Country Interests and Refugee Rights*. Leiden-Boston: BRILL, 2009. 395 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/European_Readmission_Policy.html?id=Xq4GY6LzpEMC&redir_esc=y (дата звернення: 01.12.2023).

392. Collinson, Sarah. *Europe and International Migration*. London; New York: Pinter Publishers for Royal Institute of International Affairs, 1994. XIV, 210 p.

393. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Brussels, 17.6.2022 COM(2022) 407 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en (дата звернення: 01.12.2023).

394. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community return policy on illegal residents. Brussels, 14.10.2002 COM(2002) 564 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0564:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 01.12.2023).

395. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, THE European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a New Pact on Migration and Asylum. COM/2020/609 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1601287338054&uri=COM%3A2020%3A609%3AFIN> (дата звернення: 01.12.2023).

396. Consolidated text: Agreement establishing an Association between the European Community and Turkey. Ankara, 12 September 1963. *OJ L 361*, 31.12.1977, p. 29–43. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01964A1229\(01\)-20040501](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01964A1229(01)-20040501) (дата звернення: 01.12.2023).

397. Consolidated version of the Treaty establishing the European Atomic Energy Community. *OJ C 203*, 7.6.2016, p. 1–112. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016A/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

398. Consolidated version of the Treaty on European Union (01/03/2020). *OJ C 202*, 07.06.2016, p. 13–45. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT> (дата звернення: 01.12.2023).

399. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *OJ C 115*, 9.5.2008, p. 1–388. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2008:115:TOC> (дата звернення: 01.12.2023).

400. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *OJ C 83*, 30.3.2010, p. 1–388. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2010:083:TOC> (дата звернення: 01.12.2023).

401. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *OJ C 326*, 26.10.2012, p. 1–390. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC> (дата звернення: 01.12.2023).

402. Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union (01/03/2020). *OJ C 202*, 07.06.2016, p. 47–199. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016E%2FTXT> (дата звернення: 01.12.2023).

403. Cooperation between the United Nations and the Council of Europe. Resolution A/RES/77/284 adopted by the General Assembly on 26 April 2023 URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4010475?ln=en> (дата звернення: 01.12.2023).

404. Cortinovis, Roberto. (2018). EU Return Policy. ReSOMA Discussion Brief. 16 p. URL: https://www.academia.edu/37710930/EU_Return_Policy (дата звернення: 01.12.2023).

405. Council Decision of 29 November 2007 concerning the conclusion of the Agreement between the European Community and Ukraine on readmission of persons (2007/839/EC). *OJ L 332*, 18.12.2007, p. 46–47. URL: <https://eur->

lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.332.01.0046.01.ENG (дата звернення: 01.12.2023).

406. Council Recommendation of 30 November 1994 concerning the adoption of a standard travel document for the expulsion of third-country nationals. *OJ C 274*, 19.9.1996, p. 18–19. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31996Y0919%2806%29> (дата звернення: 01.12.2023).

407. Council Regulation (EC) No 539/2001 of 15 March 2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement. *OJ L 81*, 21.3.2001, p. 1–7. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001R0539> (дата звернення: 01.12.2023).

408. Declaration No 37 on Article 222 of the Treaty on the Functioning of the European Union. *OJ C 202*, 7.6.2016, p. 349. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

409. Declaration No 48 concerning the Protocol No 22 on the position of Denmark. *OJ C 202*, 7.6.2016, p. 353. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

410. Declaration No 56 by Ireland on Article 3 of the Protocol on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice. *OJ C 202*, 7.6.2016, p. 356–357. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

411. Definition of Aggression. Resolution 3314 (XXIX) adopted by the General Assembly on 14 December 1974. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/PDF/NR073916.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

412. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. *OJ L 281*, 23.11.1995, p. 31–50. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31995L0046> (дата звернення: 01.12.2023).

413. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. *OJ L 348*, 24.12.2008, p. 98–107. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0115> (дата звернення: 01.12.2023).

414. Durchführungsprotokoll zwischen dem Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartement der Schweizerischen Eidgenossenschaft, dem Staatssekretariat für Migration der Schweizerischen Eidgenossenschaft und dem Staatlichen Migrationsdienst der Ukraine, dem Dienst Staatsgrenzenverwaltung der Ukraine zum Abkommen zwischen der Schweizerischen Eidgenossenschaft und der Ukraine über die Rückübernahme von Personen. Geschehen zu Kiew am 21. Juli 2020. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2020/731/de> (дата звернення: 01.12.2023).

415. Durchführungsprotokoll zwischen der Österreichischen Bundesregierung und dem Ministerkabinett der Ukraine zur Umsetzung des Abkommens zwischen der Europäischen Gemeinschaft und der Ukraine über die Rückübernahme von Personen. Geschehen zu Kiew, am 29. November 2012. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/III/2015/9> (дата звернення: 01.12.2023).

416. Eisele, Katharina. *The External Dimension of the EU's Migration Policy; Different Legal Positions of Third-Country Nationals in the EU: A Comparative Perspective*. BRILL, 2014. 540 p.

417. Eesti Vabariigi valitsuse ja Ukraina ministrite kabineti Euroopa Ühenduse ja Ukraina vahelise isikute tagasivõtu lepingu rakendusprotokoll. Koostatud Kiievis 14. jaanuaril 2015. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/202122016001> (дата звернення: 01.12.2023).

418. EU readmission cooperation with third countries: relevant actions yielded limited results. Special Report of European Court of Auditors. 2021. 74 p. URL: https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr21_17/sr_readmission-cooperation_en.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

419. European Council meeting (23 and 24 June 2022) – Conclusions. Brussels, 24 June 2022 (OR. en). EUCO 24/22. CO EUR 21 CONCL 5. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

420. European Community. European economic association. By Matthew J. Gabel. URL: <https://www.britannica.com/topic/European-Community-European-economic-association> (дата звернення: 01.12.2023).

421. European Parliament resolution of 23 June 2022 on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022/2716(RSP)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0249_EN.html (дата звернення: 01.12.2023).

422. European Union. Country profiles. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en (дата звернення: 01.12.2023).

423. Evaluation of EU Readmission Agreements. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. COM (2011) 76 final. Brussels, 23.2.2011. 14 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0076&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

424. Explanatory Memorandum to COM(2007)197-2 – Conclusion of the Agreement with Ukraine on readmission. 18-04-2007. URL: https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdjdk3hydzq_j9vvik7m1c3gyxp/vikinmk96ezz (дата звернення: 01.12.2023).

425. Explanatory Memorandum on the Association agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. 8939. URL:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/361171/No._14_Cm_8939_-_EU-Ukraine_European_Atomic_Energy.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

426. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (Status as of 13 February 2022). URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en> (дата звернення: 01.12.2023).

427. Founding treaties. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-founding.html> (дата звернення: 01.12.2023).

428. Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between the European Union and its Member States, of the one part, and the Socialist Republic of Viet Nam, of the other part. Brussels, 27 June 2012. *OJ L 329, 3.12.2016, p. 8–42.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22016A1203%2802%29> (дата звернення: 01.12.2023).

429. Gallagher, Anne T. and David, Fiona. *The International Law of Migrant Smuggling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 783 p.

430. Geography of Turkey. September 2, 2020. URL: <https://fanack.com/turkey/geography-of-turkey/> (дата звернення: 01.12.2023).

431. Gillade, Kim. (2011). *Readmission agreements concluded by the EU*. 2011. 116 p. URL: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/787/173/RUG01-001787173_2012_0001_AC.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

432. Giuffré, Mariagiulia. (2015). *Obligation to Readmit? The Relationship between Interstate and EU Readmission Agreements*, in Ippolito and Trevisanut (eds.) *Migration in Mare Nostrum: Mechanisms of International Cooperation*, CUP, 2015. 18 p. URL: https://www.academia.edu/13345605/Obligation_to_Readmit_The_Relationship_between_Interstate_and_EU_Readmission_Agreements_in_Ippolito_and_Trevisanut_eds_Migration_in_Mare_Nostrum_Mechanisms_of_International_Cooperation_CUP_2015 (дата звернення: 01.12.2023).

433. Giuffré, Mariagiulia. (2013). Readmission Agreements and Refugee Rights: From a Critique to a Proposal. *Refugee Survey Quarterly*. Vol. 32 (3). P. 79–111. DOI: <https://doi.org/10.1093/rsq/hdt012> (дата звернення: 01.12.2023).

434. Giuffré, Mariagiulia. (2013). Seeking Protection in Europe: Refugees, Human Rights, and Bilateral Agreements Linked to Readmission. PhD thesis, School of International Studies, University of Trento. 682 p. URL: http://eprints-phd.biblio.unitn.it/1247/1/PhD_Thesis_M_Giuffré.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

435. Giuffré, Mariagiulia. (2011). The European Union readmission policy after Lisbon. *Interdisciplinary Political Studies*. Vol. 1. № 0. P. 7–19. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2408470 (дата звернення: 01.12.2023).

436. Goldner Lang, Iris. (2018). The European Union and Migration: An Interplay of National, Regional and International Law. *American Journal of International Law (AJIL)*. Unbound 111, 509–513. URL: https://www.academia.edu/42100254/The_European_Union_and_Migration_An_Interplay_of_National_Regional_and_International_Law (дата звернення: 01.12.2023).

437. Gonzalo, Elsa Fernando. (2023). The EU's Informal Readmission Agreements with Third Countries on Migration: Effectiveness over Principles? *European Journal of Migration and Law*. 22 p. DOI: <https://doi.org/10.1163/15718166-12340145> (дата звернення: 01.12.2023).

438. Gyeney, Laura and Molnár, Tamás. (2016) The immigration and asylum policy of the European Union. 67 p. URL: https://www.academia.edu/101908931/The_Immigration_and_Asylum_Policy_of_the_European_Union (дата звернення: 01.12.2023).

439. Hailbronner, Kay. (1997). Readmission agreements and the obligation on states under public international law to readmit their own and foreign nationals. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*. 57.1: 1–49.

440. Hiệp định giữa Chính phủ nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam và Chính phủ Liên bang Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Xô-viết về điều kiện đi lại lẫn nhau của công dân và Nghị định thư kèm theo ký ngày 15 tháng 7 năm 1981. URL: https://old.mfa.gov.kg/public/images/file_library/2017012405341411.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

441. Hulme, Benjamin and Cremades, Miguel Tell. The implications of the United Kingdom's withdrawal from the European Union on readmission cooperation. 2018. 11 p. URL: <https://carloscoelho.eu/ed/files/the-implications-of-the-united-kingdom-s-withdrawal-from-the-european-union-on-readmission-cooperation.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

442. Implementation of the Agreement between Ukraine and the European Union on the readmission of persons assessed among the most effective compared to the implementation of similar agreements between the EU and other countries. State Migration Service of Ukraine. 06 September 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/vikonannya-ugodi-pro-readmisiyu-osib-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-ye-odnim-iz-najefektivnishih-u-porivnyanni-z-vikonannyam-analogichnih-ugod-mizh-yes-ta-inshimi-derzhavami> (дата звернення: 01.12.2023).

443. Implementing Protocol between the Benelux States (The Kingdom of Belgium, the Grand Duchy of Luxembourg, the Kingdom of the Netherlands) and Ukraine to the Agreement between the European Community and Ukraine on the Readmission of Persons. Done at Brussels on 17 December 2018. URL: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2019-64.html> (дата звернення: 01.12.2023).

444. Information relating to the entry into force of the Agreement between the European Community and Ukraine on the re-admission of persons. *OJ L 24/52*, 29.01.2008. p. 52–52. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A22008X0129%2806%29> (дата звернення: 01.12.2023).

445. Information relating to the entry into force of the Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of the issuance of visas. *OJ L 24/53*, 29.01.2008, p. 53–53. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A22008X0129%2813%29> (дата звернення: 01.12.2023).

446. International agreements. EU law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/inter-agree.html> (дата звернення: 01.12.2023).

447. Inventory on Bilateral Readmission Agreements signed by or entered into force in EU Member States in 2014–2021. *EMN Inform*. September 2022. 16 p. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-10/EMN_inventory_for_bilateral_readmission.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

448. IOM hosts conference on managing Readmission Agreements in EaP countries. 30-01-2015. URL: <https://eaparmenianews.wordpress.com/2015/02/04/issue-202/> (дата звернення: 01.12.2023).

449. Janmyr, Maja. Norway's Readmission Agreements: Spellbound by European Union Policies or Free Spirits on the International Field? *European Journal of Migration and Law*. 2014. No. 16(2). P. 181–208. DOI: <https://doi.org/10.1163/15718166-12342053> (дата звернення: 01.12.2023).

450. Joint Declaration concerning Denmark to the Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. Luxembourg, 18 June 2007. *OJ L 332*, 18.12.2007, p. 65. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.332.01.0046.01.ENG (дата звернення: 01.12.2023).

451. Joint declaration concerning Iceland and Norway to the Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. Luxembourg, 18 June 2007. *OJ L 332*. 18.12.2007, p. 65. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.332.01.0046.01.ENG (дата звернення: 01.12.2023).

452. Joint declaration on technical and financial support. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22007A1218\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22007A1218(01)) (дата звернення: 01.12.2023).

453. Kask, Maris. (2016). Return directive in law and practice: central themes and issues. Thesis submitted for the fulfilment of the Degree of Doctor of Philosophy. Awarding institution: King's College London. 257 p. URL: https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/73347651/2017_Kask_Maris_0735380_ethesis.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

454. Klaczynski, M. Readmission agreements concluded by Poland. *Refugees in Europe: 7th Polish-German Seminar on Contemporary Problems of International Law*, Poland, Krakow, 4–10 May 1997. Krakow: Jagiellonian University, 1999. P. 33–42.

455. Kohls, Martin. Effectiveness of Re-Entry Bans and Readmission Agreements; Study by the German National Contact Point for the European Migration Network (EMN). Nürnberg: Federal Office for Migration and Refugees, 2014. 41 s. URL: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/67724> (дата звернення: 01.12.2023).

456. Kuryliuk, Yurii. (2022). Impact of the Russian-Ukrainian war on migration processes in the region. *Customs Scientific Journal*. No 2. pp. 48–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-6971/2022.2.7> (дата звернення: 01.12.2023).

457. Kuryliuk Yurii, Oliinyk Svitlana, Kushnir Yaroslav (2023). Irregular migration and readmission: interconnection, settlement opportunities. *Lex Humana*. Vol. 15. Issue 2. pp. 296–307 URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/download/2514/3475> (дата звернення: 01.12.2023).

458. Kuryliuk Yurii, Slyvka Mariia, Kushnir Yaroslav (2021). Legal regulation of combating illegal migration in Ukraine and the EU. *Cuestiones Politicas*. Vol. 39. No 71. pp. 472–491. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.26> (дата звернення: 01.12.2023).

459. Lagrand, Türkan Ertuna. (2016). European Union's Readmission Policy in the Post-Stockholm Programme Era. In *Democracy and Rule of Law in the European Union* (eds. Flora Goudappel & Ernst Hirsch Ballin). pp. 177–191. URL: https://www.academia.edu/33588834/_European_Unions_Readmission_Policy_in_the_Post_Stockholm_Programme_Era_in_Democracy_and_Rule_of_Law_in_the_European_Union_2016_edts_Flora_Goudappel_and_Ernst_Hirsch_Ballin_ISBN_978_94_6265_065_7_Asser_Press_Springer (дата звернення: 01.12.2023).

460. Landgren, Karin. (1999). Deflecting international protection by treaty: Bilateral and multilateral accords on extradition, readmission and the inadmissibility of asylum requests. Working Paper 10. Geneva, Switzerland: UNHCR. 74 p. URL: <https://www.unhcr.org/fr-fr/en/media/deflecting-international-protection-treaty-bilateral-and-multilateral-accords-extradition> (дата звернення: 01.12.2023).

461. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Ministrų Kabineto protokolas, kuriuo įgyvendinamas Europos Bendrijos ir Ukrainos susitarimas dėl asmenų readmisijos. Pasirašyta 2018 m. gruodžio 7 d. Kijeve. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/50bc64b0d61211e98c12b3138b15576c> (дата звернення: 01.12.2023).

462. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Vyriausybės susitarimas dėl asmenų perdavimo ir priėmimo. Pasirašyta Vilniuje 1996 m. rugsėjo 23 d. *Valstybės žinios*. 1997 m. Nr. 27.

463. Majcher, Izabella. (2020). Evaluation of the implementation of the Return Directive. European Parliamentary Research Service: The Return Directive 2008/115/EC: European Implementation Assessment. 272 p. URL: https://www.academia.edu/44165740/Evaluation_of_the_implementation_of_the_Return_Directive (дата звернення: 01.12.2023).

464. Mota A. The implementation of International readmission agreements by the Border Guard of Poland and Ukraine. *Gubernaculum et Administratio*. Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. 2016. № 2 (14). S. 189–194.

465. Naumenko N. A general characteristic of international readmission agreements between Ukraine and EU member states. *Evropský politický a právní diskurz / European political and law discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. P. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2020.7.6.8> (дата звернення: 01.12.2023).

466. Naumenko N. International legal cooperation on readmission between Ukraine and the Swiss Confederation. *Публічне право*. 2023. No 2 (50). P. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-50-6> (дата звернення: 01.12.2023).

467. Naumenko N. Legal nature of the implementing protocols to the EURAs (in the case of Ukraine). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. Iss. 6. Vol. 1. P. 296–301. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/03/VJNR_6_1_2020-.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

468. Naumenko N. Peculiarities of Agreement between Ukraine and Denmark on the readmission of persons. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. N 1. P. 123–127. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/ca207b2c626da0c3a651dab3e413069e.pdf/ReOS%2001%20aus%202019.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

469. Naumenko N. The powers of competent authorities in the readmission of persons between Ukraine and EU member states. *Публічне право*. 2022. No 4 (48). P. 126–137. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-14> (дата звернення: 01.12.2023).

470. Naumenko N. The principal provisions for the accelerated procedure of readmission between Ukraine and EU member states. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 46): матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 13–14 грудня 2022 р.)*. Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 11–14. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3477 (дата звернення: 01.12.2023).

471. Olmos Giurponi, Belén. (2014). EU Return Policy and International Human Rights Law: Keeping the Balance Between Border Security and Human Dignity. *Spanish Yearbook of International Law*. 35 p. URL:

https://www.academia.edu/68967889/Eu_Return_Policy_and_International_Human_Rights_Law_Keeping_the_Balance_Between_Border_Security_and_Human_Dignity (дата звернення: 01.12.2023).

472. Panizzon, Marion. (2012). Readmission Agreements of EU Member States: A Case for EU Subsidiarity or Dualism? *Refugee Survey Quarterly. JSTOR*. Vol. 31. No. 4. P. 101–133. URL: <http://www.jstor.org/stable/45054949> (дата звернення: 01.12.2023).

473. Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States and the Republic of Moldova. Done at Brussels, 28 November 1994. *OJ L 181, 24.6.1998, p. 3–48*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A21998A0624%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

474. Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Luxembourg, 22 April 1996. *OJ L 205, 4.8.1999, p. 3–52*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A21999A0804%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

475. Partnership and Cooperation Agreement establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Uzbekistan, of the other part. Florence, 21 June 1996. *OJ L 229, 31.8.1999, p. 3–52*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A21999A0831%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

476. Partnership and Cooperation Agreement establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of the one part, and Turkmenistan, of the other part. Brussels, 25 May 1998. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5385/download> (дата звернення: 01.12.2023).

477. Peers Steve, Moreno-Lax Violeta, Garlick Madeline, Guild Elspeth. EU Immigration and Asylum Law (Text and Commentary): Second Revised Edition. 2015, Hotei Publishing. 682 p.

478. Peers, Steve. (2003). Readmission Agreements and EC External Migration Law. *Statewatch analysis*. 17. 8 p. URL: <https://www.statewatch.org/media/documents/analyses/no-17-readmission.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

479. Proposal for a COUNCIL DECISION on the signature of the Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of issuance of short-stay visas. Proposal for a COUNCIL DECISION on the conclusion of the Agreement between the European Community and Ukraine on the facilitation of issuance of short-stay visas (presented by the Commission). Brussels, 17.4.2007 COM(2007) 190 final. URL: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Vertretungen/Kiew/Merkblaetter/Visa/VFA_Ukr_Basistext_2008_eng.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

480. Protocol (No 5) on the position of Denmark (1997). *OJ C 321E*, 29.12.2006, p. 201–202. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006M/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

481. Protocol No 21 on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice. *OJ C 202*, 7.6.2016, p. 295–297. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

482. Protocol No 22 on the position of Denmark. *OJ C 202*, 7.6.2016, p. 298–302. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016E/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

483. Protocol between the European Union, the European Community, the Swiss Confederation and the Principality of Liechtenstein on the accession of the

Principality of Liechtenstein to the Agreement between the European Union, the European Community and the Swiss Confederation on the Swiss Confederation's association with the implementation, application and development of the Schengen acquis. Brussels, 28 February 2008. *OJ L 160*, 18.6.2011, p. 3–18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22011A0618%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

484. Protocol between the Government of the Republic of Lithuania and the Cabinet of Ministers of Ukraine implementing the Agreement between the European Community and Ukraine on the readmission of persons. Done at Kyiv on December 7, 2018. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/50bc64b0d61211e98c12b3138b15576c> (дата звернення: 01.12.2023).

485. Protocol de implementare a Acordului între Guvernul Republicii Moldova si Cabinetul de Ministri al Ucrainei privind readmisia persoanelor. Întocmit la Chişinău, la 6 octombrie 2017. URL: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3977/language/ro-RO/Default.aspx> (дата звернення: 01.12.2023).

486. Protocole d'application entre les États Benelux (le Royaume de Belgique, le Grand-Duché de Luxembourg, le Royaume des Pays-Bas) et l'Ukraine de l'Accord entre la Communauté Européenne et l'Ukraine sur la Réadmission des Personnes. Fait à Bruxelles le 17 décembre 2018. URL: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2019-64.html> (дата звернення: 01.12.2023).

487. Protokół Wykonawczy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy do Umowy o readmisji między Wspólnotą Europejską a Ukrainą, sporządzonej w Luksemburgu dnia 18 czerwca 2007 r., podpisany w Warszawie dnia 24 kwietnia 2017 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000048> (дата звернення: 01.12.2023).

488. Prováděcí protokol mezi vládou České republiky a Kabinetem ministrů Ukrajiny k Dohodě mezi Evropským Společenstvím a Ukrajinou o zpětném přebírání osob. Dáno v Kyjevě dne 21. října 2013. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2014-70/zneni-20150101> (дата звернення: 01.12.2023).

489. Questions and Answers on the United Kingdom's withdrawal from the European Union on 31 January. 24 January 2020. Brussels. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_104 (дата звернення: 01.12.2023).

490. Readmission agreements: a mechanism for returning irregular migrants: PACE Resolution 1741 (2010). Final version. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17874&lang=en> (дата звернення: 01.12.2023).

491. Readmission agreements between the EU and certain non-EU countries. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/readmission-agreements-between-the-eu-and-certain-non-eu-countries.html> (дата звернення: 01.12.2023).

492. Readmission agreements. State Secretariat for Migration SEM. URL: <https://www.sem.admin.ch/sem/en/home/international-rueckkehr/ch-migrationsaussenpolitik/abkommen/rueckuebernahme.html> (дата звернення: 01.12.2023).

493. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). *OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (дата звернення: 01.12.2023).

494. Regulation (EU) 2016/1953 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on the establishment of a European travel document for the return of illegally staying third-country nationals, and repealing the Council

Recommendation of 30 November 1994. *OJ L 311*, 17.11.2016, p. 13–19. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1953> (дата звернення: 01.12.2023).

495. Regulation (EU) 2017/850 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 amending Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement (Ukraine). *OJ L 133*, 22.5.2017, p. 1–3. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0850> (дата звернення: 01.12.2023).

496. Regulation (EU) 2018/1806 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement (codification). *OJ L 303*, 28.11.2018, p. 39–58. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1806#ntr7-L_2018303EN.01005401-E0007 (дата звернення: 01.12.2023).

497. Roig, Annabelle and Huddleston, Thomas. (2007). EC Readmission Agreements: A Re-valuation of the Political Impasse. *European Journal of Migration and Law*. No 9(3). P. 363–387. DOI: <http://dx.doi.org/10.1163/138836407X190433> (дата звернення: 01.12.2023).

498. Rome Statute of the International Criminal Court. Done at Rome on 17 July 1998. *United Nations Treaty Series*. Vol. 2187. No. 38544. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

499. Schengen Agreement and Convention. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html> (дата звернення: 01.12.2023).

500. Schieffer, Martin. (2003). Community readmission agreements with third countries. Objectives, substance and current state of negotiations. *European Journal of Migration and Law* 5.3: 343–357.

501. Stutz, Philipp & Trauner, Florian. (2021). The EU's 'return rate' with third countries: Why EU readmission agreements do not make much difference. *International Migration*. 60, 154–172. DOI: <https://doi.org/10.1111/imig.12901> (дата звернення: 01.12.2023).

502. Strik, Tineke. (2010). *Readmission agreements: A mechanism for returning irregular migrants*. Doc. 12168. Strasbourg: Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12439&lang=en> (дата звернення: 01.12.2023).

503. Subhan, Andrea assisted by Lavenex, Sandra. (1998). *Migration and Asylum in Central and Eastern Europe*. Brussels: European Parliament. 69 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/pdf/104_en.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

504. Summaries of EU Legislation. Readmission agreements between the EU and certain non-EU countries (last update 12.07.2019). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/readmission-agreements-between-the-eu-and-certain-non-eu-countries.html> (дата звернення: 01.12.2023).

505. The EFTA States. Information about the EFTA Member States: Iceland, Liechtenstein, Norway and Switzerland. URL: <https://www.efta.int/about-efta/the-efta-states> (дата звернення: 01.12.2023).

506. *The EU, Migration and the Politics of Administrative Detention*. Edited by Michela Ceccorulli and Nicola Labanca. 1st Edition. London: Routledge, 2014. 266 p.

507. *The EU's External Governance of Migration. Perspectives of Justice*. Edited by Michela Ceccorulli and Enrico Fassi. 1st Edition. London: Routledge, 2021. 204 p.

508. *The Limits of International Cooperation on Migration: Bilateral Readmission Agreements in the European Context*. *World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. 2020. 33 p. URL: https://arefiles.ucdavis.edu/uploads/filer_public/2014/11/04/lockhart-money-nov15-readmission.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

509. The Schengen acquis – Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. Schengen, 14 June 1985. *OJ L 239*, 22.9.2000, p. 13–18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A42000A0922%2801%29> (дата звернення: 01.12.2023).

510. The Schengen acquis – Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. Schengen, 19 June 1990. *OJ L 239*, 22.9.2000, p. 19–62. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:42000A0922(02)) (дата звернення: 01.12.2023).

511. The UK transition. URL: <https://www.gov.uk/transition> (дата звернення: 01.12.2023).

512. Thym, Daniel. (2016). Legal Framework for EU Immigration Policy. In: Kay Hailbronner and Daniel Thym (eds.): *EU Immigration and Asylum Law. Commentary*, 2nd edition (C. H. Beck/Hart/Nomos), pp. 271–299. URL: https://www.academia.edu/27062644/Legal_Framework_for_EU_Immigration_Policy_published_in_Kay_Hailbronner_and_Daniel_Thym_eds_EU_Immigration_and_Asylum_Law_Commentary_2nd_edition_C_H_Beck_Hart_Nomos_2016_pp_271_299&nav_from=e037c468-df8f-4b16-93c8-a5d20b0b584e&rw_pos=0 (дата звернення: 01.12.2023).

513. *Traité Benelux. Union Benelux*. URL: <https://www.benelux.int/fr/info-citoyen/union-benelux/a-propos-de-nous/traite/> (дата звернення: 01.12.2023).

514. Trauner, Florian and Kruse, Imke. (2008). *EC Visa Facilitation and Readmission Agreements: Implementing a New EU Security Approach in the Neighbourhood*. CEPS Working Document No 290. Brussels: Centre for European Policy Studies (CEPS). 38 p. URL: <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2009/08/1646.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

515. Trauner, Florian. The EU's Readmission Policy in the Neighbourhood. A Comparative View on the Southern Mediterranean and Eastern Europe. *The EU, Migration and the Politics of Administrative Detention* / Edited by Michela Ceccorulli, Nicola Labanca. London and New York: Routledge, 2014. P. 23–41.

516. Trauner, Florian. (2008). EC visa facilitation and readmission agreements: Implementing a new EU security approach in the neighbourhood. *CEPS Working Document*. 40 p. URL: https://www.academia.edu/735668/EC_visa_facilitation_and_readmission_agreements_Implementing_a_new_EU_security_approach_in_the_neighbourhood&nav_from=83f5b1cc-37ef-4ac4-8067-f2e0a418fbbc&rw_pos=0 (дата звернення: 01.12.2023).

517. Treaty concerning the accession of the Republic of Croatia to the European Union. Brussels, 9 December 2011. *OJ L 112*, 24.4.2012, p. 10–110. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2012.112.01.0006.01.ENG#L_2012112EN.01001001 (дата звернення: 01.12.2023).

518. Treaty establishing the Benelux Economic Union. Hague, 3 February 1958. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/treaties/details/510> (дата звернення: 01.12.2023).

519. Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty. Paris, 18 April 1951. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0022> (дата звернення: 01.12.2023).

520. Treaty establishing the European Community (consolidated version 2006). *OJ C 321E*, 29.12.2006, p. 37–186. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006E/TXT&qid=1557644492873&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

521. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. *OJ C 306*, 17.12.2007, p. 1–271. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (дата звернення: 01.12.2023).

522. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. Document information. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:12007L/TXT> (дата звернення: 01.12.2023).

523. Treaty of Rome (EEC). Rome, 25 March 1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-of-rome-eec.html> (дата звернення: 01.12.2023).

524. Treaty on European Union (consolidated version 2006). *OJ C 321E*, 29.12.2006, p. 5–36. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006M/TXT&from=EN> (дата звернення: 01.12.2023).

525. Treaty revising the Treaty establishing the Benelux Economic Union signed on 3 February 1958 (the Benelux Union Treaty). Hague, 17 June 2008. URL: https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/rbeu/trt_rbeu.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

526. Triandafyllidou, Anna and Dimitriadi, Angeliki. (2014). Governing Irregular Migration and Asylum at the Borders of Europe: Between Efficiency and Protection. *Imagining Europe*. No 6. 34 p. URL: https://www.academia.edu/7118153/Governing_Irregular_Migration_and_Asylum_at_the_Borders_of_Europe_Between_Efficiency_and_Protection (дата звернення: 01.12.2023).

527. Tsourdi, Lilian and De Bruycker, Philippe (eds). (2022). Research Handbook on EU Asylum and Migration Law (Edward Elgar 2022). 55 p. URL: https://www.academia.edu/96345934/The_evolution_of_EU_asylum_and_migration_law (дата звернення: 01.12.2023).

528. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında kişilerin geri kabulüne ilişkin anlaşma. Ankara'da, 7 Haziran 2005 tarihinde. URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080926-1.htm> (дата звернення: 01.12.2023).

529. Türkiye. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye_en (дата звернення: 01.12.2023).

530. Uitvoeringsprotocol tussen de Benelux-staten (het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg, het Koninkrijk der Nederlanden) en Oekraïne bij de Overnameovereenkomst tussen de Europese Gemeenschap en Oekraïne. Gedaan te Brussel op 17 december 2018. URL: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2019-64.html> (дата звернення: 01.12.2023).

531. Van Vooren, Bart. EU external relations law and the European neighbourhood policy: A paradigm for coherence. New York: Routledge, 2012. 352 p.

532. Vavoula, Niovi. Immigration and Privacy in the Law of the European Union. The Case of Information Systems. BRILL, 2022. 780 p.

533. Vertrag zwischen der Schweiz und Liechtenstein über den Anschluss des Fürstentums Liechtenstein an das schweizerische Zollgebiet. Geschehen in Bern, am 29. März 1923. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/39/551_565_576/de (дата звернення: 01.12.2023).

534. Vienna Convention on Consular Relations. Vienna, 24 April 1963. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-6&chapter=3 (дата звернення: 01.12.2023).

535. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Vienna, 18 April 1961. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-3&chapter=3&clang=_en (дата звернення: 01.12.2023).

536. Vienna Convention on the Law of Treaties. Vienna, 23 May 1969. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Naumenko N. The powers of competent authorities in the readmission of persons between Ukraine and EU member states. *Публічне право*. 2022. No 4 (48). P. 126–137. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-14>
2. Naumenko N. International legal cooperation on readmission between Ukraine and the Swiss Confederation. *Публічне право*. 2023. No 2 (50). P. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-50-6>
3. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво з питань реадмісії між Україною та державами Азії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 422–426. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/102>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Науменко Н. М. Класифікація міжнародних договорів України про реадмісію осіб. *International scientific and practical conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings, July 9–10, 2021. Wloclawek, Republic of Poland: «Baltija Publishing», 2021. P. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-50>
5. Науменко Н. М. Зміст поняття «реадмісія» у міжнародних угодах України про реадмісію осіб. *International scientific conference «Innovative views in European fundamental scientific-practical legal studies»*: conference proceedings, December 28–29, 2021. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 213–217. DOI: doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-55

6. Naumenko N. The principal provisions for the accelerated procedure of readmission between Ukraine and EU member states. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 46)*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 13–14 грудня 2022 р.). Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 11–14. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3477

7. Науменко Н. М. Міжнародно-правове співробітництво у сфері реадмісії між Україною та Республікою Молдова. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18–19 вересня 2023 р.). Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 35–41. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3661

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження:

8. Naumenko N. Peculiarities of Agreement between Ukraine and Denmark on the readmission of persons. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. N 1. P. 123–127. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/ca207b2c626da0c3a651dab3e413069e.pdf/ReOS%2001%20aus%202019.pdf>

9. Naumenko N. A general characteristic of international readmission agreements between Ukraine and EU member states. *Evropský politický a právní diskurz / European political and law discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. P. 71–81. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2020.7.6.8>

10. Naumenko N. Legal nature of the implementing protocols to the EURAs (in the case of Ukraine). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. Iss. 6. Vol. 1. P. 296–301. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/03/VJNR_6_1_2020-.pdf